

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

27

AP. 1998

Περίοδος Β'
Τεύχος 656
Παρασκευή
13 Μαρτίου 1998
Δρχ. 500

ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Η ώρα της διπλωματίας;

- **ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ:** Κλειδί εξελίξεων ή «περιπλανώμενος Μακιαβέλλι»;
- **ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ:** Η ιστορία μιας συγκάλυψης
- **ΥΠΠΟ:** Για την υπόθεση Μ. Στεφανίδη

ΜΝΗΜΗ
ΜΑΝΟΛΗ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ

ΓΡΑΦΤΕΙΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ ΣΤΟ **αντί!** ΘΑ ΚΕΡΔΙΣΕΤΕ ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ

Το **ΑΝΤΙ** ζητεί από τους φίλους αναγνώστες να γραφτούν συνδρομητές ή να γράψουν φίλους, νέους συνδρομητές.

Εμείς βεβαίως θέλουμε οι αναγνώστες μας να προμηθεύονται το περιοδικό από το περίπτερο της γειτονιάς τους ή από τα βιβλιοπωλεία όπου διατίθεται. Ένα ζωντανό έντυπο κυκλοφορεί μέσω των εφημεριδοπωλών και των βιβλιοπωλείων. Όμως υπάρχει ένα πρόβλημα με τη διανομή μέσω του Πρακτορείου. Προκειμένου να φτάσει στα χέρια σας ένα τεύχος, εμείς πρέπει να τυπώσουμε δύο. Το σύστημα διανομής πάσχει. Και αυτό είναι ένα χρόνιο πρόβλημα που -δυστυχώς- δεν μπορούμε να το λύσουμε από μόνοι μας. Στην Αττική, λ.χ., υπάρχουν πάνω από 5.000 σημεία πώλησης. Αν λογαριάσουμε ότι απαιτούνται τουλάχιστον 3 αντίτυπα σε κάθε σημείο, θα πρέπει να στέλνουμε μόνο στην Αθήνα το σύνολο των τευχών που εκτυπώνουμε. Έτσι το **ΑΝΤΙ** μπορείτε να το βρείτε μόνο αν είστε τυχεροί σε ορισμένα περίπτερα ή, ύστερα από αναζήτηση, σε περισσότερα του ενός. Από την άλλη μεριά, και αυτό το γνωρίζουν οι αναγνώστες της επαρχίας, εκτός Αθηνών το **ΑΝΤΙ** φτάνει στην υπόλοιπη Ελλάδα είτε το Σάββατο είτε τη Δευτέρα.

Γνωρίζουμε τον αντίλογο: Τα ελληνικά ταχυδρομεία βρίσκονται σε άθλια κατάσταση. Οι συνδρομητές μας στην Αθήνα, π.χ., παίρνουν το **ΑΝΤΙ** την ίδια ημέρα με τους συνδρομητές του εξωτερικού! Όσοι παρακολουθούν το περιοδικό τακτικά, συνε-

πώς, προτιμούν να το προμηθεύονται αμέσως - έστω και κατιπιν αναζήτησης.

Υπάρχουν όμως και πολλοί μη συστηματικοί αναγνώστες. Αναγνώστες που θα ήθελαν να παρακολουθούν το περιοδικό αλλά έχουν να το αναζητήσουν κάθε δεύτερη Παρασκευή ή εγκαταλείπουν την προσπάθεια αναζήτησής του. Γι' αυτούς κυρίως κάνουμε αυτή την καμπάνια για εγγραφή νέων συνδρομητών.

Γραφτείτε λοιπόν συνδρομητές στο **ΑΝΤΙ** γιατί έτσι βοηθάτε και το περιοδικό. Ή κάνετε δώρο στους/ις φίλους/ες σας που δεν το αγοράζουν τακτικά ή το αμελούν μια συνδρομή. Εμείς κάνουμε μια προσφορά για τους νέους συνδρομητές:

Στέλνοντας το έμβασμα για μια νέα συνδρομή, από σήμερα και μέχρι το Πάσχα, το **ΑΝΤΙ** θα στείλει σε σας ή σε όποιο φίλο σας σημειώσετε και ένα πακέτο με βιβλία ως δώρο!

Θα στείλετε το ποσό της ετήσιας συνδρομής **συν 500 δρχ.** για τα ταχυδρομικά του δώρου και εμείς, εκτός από το περιοδικό που θα σας στείλουμε ένα πακέτο με τα εξής βιβλία:

Ε. Μπαλιμπάρ, Τ. Λουπορίνι, Α. Τόζελ:

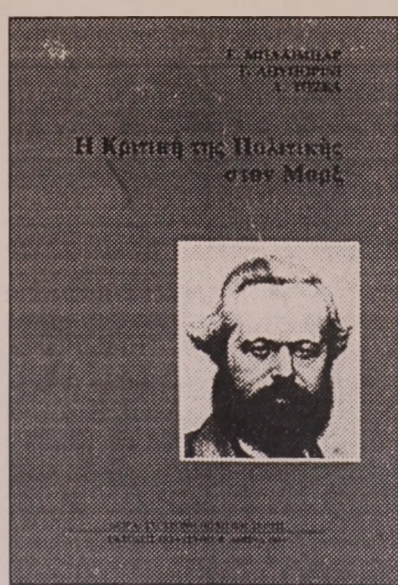
Η Κριτική της Πολιτικής στον Μαρξ

Μ. Αλεξανδρόπουλος: *Φύλλα-Φτερά*

Γιάννης Ιωάννου: *Ο Τρίτος Δρόμος*

Γιάννης Κалаϊτζής: *Τσιγγάνικη Ορχήστρα*

Κατερίνα Σαιν Μαρτέν: *Λαμπράκηδες*

Στείλετε λοιπόν το ποσό των **10.000 δρχ. συν 500 δρχ.** για τα έξοδα αποστολής των βιβλίων και θα λάβετε εσείς ή ο/η φίλος/η:

- α) Το πακέτο δώρου και
- β) για ένα χρόνο το **ΑΝΤΙ**.

Περιμένουμε την ανταπόκρισή σας!

ΝΑΙ, ΘΕΛΩ ΝΑ ΓΡΑΦΤΩ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ ΣΤΟ ΑΝΤΙ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΩ ΝΑ ΜΟΥ ΣΤΑΛΟΥΝ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ονοματεπώνυμο:

Διεύθυνση:

Τηλ.

Η συνδρομή μου θέλω να αρχίζει από το τχ.

Αποστέλλω με επιταγή το ποσόν των 10.500 δρχ. Παρακαλώ να μου στείλετε, μαζί με το πρώτο τεύχος, και την προσφορά σας, το πακέτο με τα πέντε βιβλία.

αντι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ. 11 **ΕΚΡΗΞΗ ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ: Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ;** Τα αιματηρά επεισόδια των τελευταίων ημερών στο Κοσσυφοπέδιο έφεραν πάλι στο προσκήνιο τη φιλολογία για επικείμενη έκρηξη στα Βαλκάνια. Κι όμως. Τώρα, μοιάζει ότι είναι, περισσότερο από ποτέ, η ώρα της διπλωματίας. Γράφουν: **Κατερίνα Καρύγιαννη, Σωτήρης Ντάλης, Χ.Γ.Π.** Και ο ιστορικός **Ευάγγελος Κωφός** αναλύει διεξοδικά όλες τις πτυχές του προβλήματος.

ΣΕΛ. 22 **ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ: ΚΛΕΙΔΙ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ Ή «ΠΕΡΙΠΛΑΝΩΜΕΝΟΣ ΜΑΚΙΑΒΕΛΛΙ»;** Το νέο επεισόδιο στη διαρκή κρίση της Ν.Δ. - του **Τάσου Παππά**

ΣΕΛ. 24 **Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΣΥΓΚΑΛΥΨΗΣ** Πίσω από την προσωπική ιστορία του δημοσιογράφου Ηλία Π. Δημητρακόπουλου, ένα ρεπορτάζ που δείχνει την αμερικανική διείσδυση στην Ελλάδα και την ανοχή ορισμένων ελλήνων πολιτικών - του **Ρεπόρτερ**

ΣΕΛ. 28 **«ΔΕΝ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ ΝΑ ΞΕΣΠΑΣΕΙ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ»** Η συνέντευξη του Θ. Πάγκαλου στη *Μιλλιέτ* - του **Σαμί Κοέν**

ΣΕΛ. 31 **ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ:** Βοσνία: Το παράδειγμα του Μόσταρ - του **Σωτήρη Ντάλη**. Τσαντ: Το τέλος της βίας - του **Αστέρη Χουλιάρα**

ΣΕΛ. 38 **ΝΕΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ** Πανηγύρια και παράπονα - του **Γιώργου Φρέρη**

ΣΕΛ. 46 **ΜΑΝΟΛΗΣ ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ** Έθετε προβλήματα, μετέδιδε γνώσεις - του ομότιμου καθηγητή **Π.Α. Βοκοτόπουλου**

ΣΕΛ. 50 **ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΕΞΟΥΣΙΑΣ** Σχετικά με την παραπομπή του επιμελητή της Πινακοθήκης Μάνου Στεφανίδη στο Πειθαρχικό του ΥΠΠΟ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

«Περαστικά, Ν.Δ.»!, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ

Γιώργος Φιλδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

Ελένη Κολιοπούλου, σελ. 30

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Επιστολές, σελ. 40

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 42

ΜΙΚΡΑ ΣΥΓΚΡΙΤΟΛΟΓΙΚΑ

Λίζυ Τσιριμώκου, σελ. 60

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ

Κώστας Ακρίβος, σελ. 66

• Εξώφυλλο: Φωτ. ΕΡΑ/ΑΠΕ

Περίοδος Β' · Έτος 25ο · Τεύχος 656
Παρασκευή 12 Μαρτίου 1998 · Δρχ. 500
ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www3.enet.gr/anti>
E mail: anti@compulink.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

τήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΥΡΩΠΕΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.

ΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

έντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.

Λαοσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΑΣΤΙΚΑ, Ν.Δ.!

Η «ΓΚΑΝΤΕΜΙΑ» που δέρνει τη Νέα Δημοκρατία, το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, κορυφώθηκε — εξωθεσμικά! — με τον τραυματισμό του νεαρού προέδρου της σε έναν ερασιτεχνικό ποδοσφαιρικό αγώνα. Και παρά το ότι θα έπρεπε να του συμπαρασταθούν φίλοι και αντίπαλοι, το ατύχημα έγινε αφορμή σκωπτικών σχολίων. Εμείς του ευχόμαστε περαστικά.

«ΠΕΡΑΣΤΙΚΑ» δεν μοιάζει όμως να είναι τα προβλήματα της Ν.Δ. Ο κλεφτοπόλεμος εναντίον του Κ. Καραμανλή που έχει συντονιστεί μέσα στο γενικό αλαλούμ (και) της εσωκομματικής αντιπολίτευσης με τα πήγαιν' -έλα του κυρίου Επιτίμου και οι ακροδεξιές κορώνες των Καρατζαφέρηδων έχουν οδηγήσει το κόμμα της θεσμικής αντιπολίτευσης σε μία γενικευμένη κρίση.

ΤΑ ΜΜΕ έχουν στημένες τις παγίδες τους στις κινήσεις κάθε στελέχους — πρωτοκλασάτου ή δευτεροκλασάτου, αδιακρίτως — και αλιεύουν δηλώσεις, ξεσπάσματα, συνεντεύξεις. Πώς να μαζέψεις τώρα πια τους πολιτευτές της Ν.Δ... Σοβαροί και μη, έχουν χωθεί όλοι σε ένα τσουβάλι και γρονθοκοπούνται.

ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ της κομματικής ιεραρχίας, ο κ. Καραμανλής, με τις μάλλον κωμικές, μουσολινικής αισθητικής χειρονομίες του, εκφωνεί λόγους καταγγέλλοντας την «εσωστρέφεια» κ.λπ., κ.λπ., νομίζοντας (;) ότι έτσι διασώζει το κόμμα του και ότι το οδηγεί σε νικηφόρες, μελλοντικές εκλογικές αναμετρήσεις...

ΑΥΤΑ ΕΙΝΑΙ μόνο τα θεατρικά στοιχεία του δράματος. Γιατί η άλλη όψη αυτής της ιστορίας δεν πρέπει να προξενεί τον γέλωτα και την ειρωνεία. Στη Ρηγίλλης παίζεται ένα αληθινό δράμα. Και δεν είναι οι «έξυπνοι» χειρισμοί του ΠΑΣΟΚ που έχουν περιαγάγει τη Ν.Δ. στη σημερινή κατάσταση, σχεδόν ένα βήμα πριν απ' τη διάλυση...

ΕΙΝΑΙ Η ΧΡΟΝΙΑ ΑΔΥΝΑΜΙΑ αυτού του κόμματος να συσπειρώσει γύρω από κάποιες δικές του και νέες ιδέες τους συντηρητικούς ψηφοφόρους και να απευθυνθεί στο ευρύ κοινό. Η παρακμιακή πορεία της Ν.Δ. οδηγεί το κόμμα σε συρρίκνωση και σε συσπείρωση γύρω από τα πιο καθυστερημένα πολιτικά στελέχη που προτείνουν παρωχημένα και ακραία συντηρητικά «οράματα». Δεν μπορούμε να αναμένουμε τίποτε πια από το κόμμα αυτόστη σημερινή μορφή του — και με τη σημερινή ηγεσία του.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΑ ευχόμαστε στον κ. Κ. Καραμανλή. Καταλαβαίνει όμως ότι δεν μπόρεσε να προσφέρει στην παράταξή του όσα όχι μόνον οι οπαδοί της περίμεναν από αυτόν; Θα καταλάβει άραγε τις ημέρες αυτές της θεραπείας του ότι το θεσμικό κόμμα της αντιπολίτευσης δεν είναι μια αλάνα για παιδικά παιχνίδια αλλά κάτι πολύ σοβαρότερο που έχει να κάνει με την πορεία της χώρας, σε κάποιους δρόμους που επιλέγονται ύστερα από διάλογο μεταξύ σοβαρών συζητητών και αντιπάλων;

ΑΥΤΑ περιμένουν οι πολίτες από τους πολιτικούς που ψηφίζουν για να τους εκπροσωπούν. Όχι πεισματικά εφηβικά παιχνίδια.

αντί

ΛΟΓΙΚΗ Κ ΕΝΑΙΣΘΗΣΙΑ

ΓΙΝΟΝΤΑΙ
ΦΟΒΕΡΑ ΜΠΕΡΔΕΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΦΟΡΙΑ ΜΕ ΤΗ ΜΗ-
ΧΑΝΟΓΡΑΦΗΣΗ!

ΜΟΥ ΕΜΠΛΕΞΑΝ ΤΟΝ
ΚΩΔΙΚΟ 825 ΜΕ ΤΟΝ 714, ΜΟΥ
ΕΒΓΑΛΑΝ ΟΤΙ ΕΧΩ ΓΙΟ ΔΕΚΑΕΞΙ ΙΠΠΟΝ
ΑΔΗΛΟΤΟ ΚΑΙ ΜΟΥ ΤΟΝ ΔΗ-
ΜΕΥΣΑΝ!

ΕΜΕΝΑ ΜΠΕΡΔΕΨΑΝ ΤΟ ΑΦΗΜ ΜΟΥ ΜΕ
ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΜΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥ 'ΒΓΑΛΑΝ ΟΤΙ ΜΕ
ΛΕΝΕ ΜΠΙΝΤΖΙΔΗ ΚΙ ΟΤΙ ΧΡΕΣΤΑΘΕ ΤΡΙ-
ΑΝΤΑΕΠΤΑ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΦΟΡΑ!

ΕΜΕΝΑ ΠΑΛΙ ΜΟΥ
ΕΜΠΛΕΞΑΝ ΤΑ ΠΑΝΤΑ, ΜΕ ΣΙΧΑΘΗΚΑΝ
ΚΑΙ ΜΕ ΔΙΑΓΡΑΨΑΝΕ!

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

Κανείς δεν «χαρίζει» εκλογές

ΤΙ «ΠΟΥΛΑΕΙ» περισσότερο: Η Κρίση στο Κοσσυφοπέδιο ή η «εμπόλεμη κατάσταση» στη Νέα Δημοκρατία; Το ερώτημα –ως την περασμένη Κυριακή– απασχολούσε τους αρχισυντάκτες Δελτίων Ειδήσεων λογής ΜΜΕ, οι οποίοι ναί μεν κατέγραφαν τη «διεθνή ανησυχία για το ενδεχόμενο ανάφλεξης στα Βαλκάνια», από την άλλη, όμως, τους «συνέπαιρνε» η αντιπαράθεση μεταξύ προέδρου και επιτίμου προέδρου στη Νέα Δημοκρατία... Τι θα έδινε η συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, που είχε οριστεί για την επομένη, Δευτέρα 9 Μαρτίου; Ενδεχόμενη αποχώρηση από τη Νέα Δημοκρατία του επιτίμου Κ. Μητσοτάκη (και δημιουργία νέου κόμματος), θα ήταν, ασφαλώς «μέγα θέμα» που θα τροφοδοτούσε, επί μερες, επί εβδομάδες, την πενιχρή εγχωρία μας ειδησεογραφία... Τελικά, οι μεγάλες αντιπαραθέσεις αποφεύχθηκαν: Ούτε ο Κ. Μητσοτάκης απεχώρησε από το κόμμα, ούτε ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς συνέχισε τις εκκαθαριστικές του επιχειρήσεις κατά των Αλβανόφωνων του Κοσσυφοπεδίου!

ΩΣΤΟΣΟ, και μετά τη συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, ο κ. Επίτιμος «έριξε μια μπαλοθιά»: Κάποιοι –είπε– σπρώχνουν το κόμμα στην καταστροφή και «χαρίζουν τις επόμενες εκλογές στον κ. Σημίτη». Η δήλωση Μητσοτάκη τάραξε πάλι τα νερά και ανησύχησε την ευδαίμονα διάθεση που επικρατούσε, το πρωί της Τρίτης, στο επιτελείο της Ρηγίλλης. Οι πλέον θερμόαιμοι εισηγήθηκαν «άμεση διαγραφή του», άλλοι, όμως, είπαν ότι «ο Μητσοτάκης έφυγε» (πήγε Παρίσι) και ότι ήταν αρκετή μια ανακοίνωση αποδοκιμασίας του. Αυτό και έγινε. Η ανακοίνωση έλεγε ότι τόσο ο κόσμος της Νέας Δημοκρατίας, όσο και ο ελληνικός λαός γενικότερα, «κρίνουν ποιος με τα λόγια και τις πράξεις του βοηθάει την προοπτική της παρόταξης».

«ΑΦΟΥ ΚΑΠΟΙΟΙ ΜΑΣ “ΧΑΡΙΖΟΥΝ” ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ, ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΠΟΥΜΕ ΟΧΙ;»

Η ΔΗΛΩΣΗ Μητσοτάκη ενέτεινε τον «πειρασμό» (που εξακολουθεί να συνέχει

ορισμένα κεντρικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ...) για πρόωρες εκλογές. Αφού μας «χαρίζουν» τις εκλογές –διαμήνυσαν στον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη– γιατί να μην αδράξουμε την ευκαιρία;... Στους «επειγόμενους», όμως, απάντησαν άλλα (επίσης κεντρικά) στελέχη του ΠΑΣΟΚ: «Ηρεμήστε, γιατί και μεις δεν υστερούμε σε εσωκομματικές τριβές και προβλήματα»...

ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ ότι στο επίκεντρο της προσοχής του κυβερνώντος κόμματος είναι, αυτή τη στιγμή, «η δραστηριοποίηση όλου του στελεχικού δυναμικού του ΠΑΣΟΚ, ενόψει των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών του Οκτωβρίου». Το κόμμα –δήλωσε ο γραμματέας του Κ. Σκανδαλίδης– «πρέπει να στηρίζει ανοιχτά το κυβερνητικό έργο». Και, στην πορεία προς το συνέδριο, «να καταβάλλουμε κάθε προσπάθεια για την εξάλειψη των διαχωριστικών γραμμών και των εσωκομματικών συγκρούσεων». Όμως, άλλο οι ευχές, οι παραινέσεις, και άλλο η πραγματικότητα. Στην Πάτρα, λόγου χάρη, οι τοπικοί παράγοντες του ΠΑΣΟΚ δεν θέλουν τον νυν δήμαρχο (που είναι επανεκλόγιμος) Α. Καράβολα, ενώ στον Πειραιά, η πλειοψηφία των μελών της νομαρχιακής επιτροπής επικρίνει την υποψηφιότητα Χρ. Φωτίου. Προβλήματα όμως καταγράφονται και στη Βοιωτία (όπου οι εκεί βουλευτές Α. Ακριβάκης και Δ. Αποστολίδης αντιδρούν στην εκ νέου υποψηφιότητα Σταμούλη), στη Λέσβο, στη Λάρισα και σε αρκετές άλλες εκλογικές περιφέρειες.

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ, όμως, δεν πάνε καλά ούτε στο θέμα των συνεργασιών με άλλα κόμματα. Ο Συνασπισμός κατηγορεί το ΠΑΣΟΚ για «ηγεμονισμό», αφού το κυβερνών κόμμα δεν δέχεται να στηρίζει κανέναν υποψήφιο του ΣΥΝ, πλην εκείνων που αναδείχθηκαν στις εκλογές του 1994 (όταν ο Συνασπισμός ήταν εκτός Βουλής...) – διάβαζε τους Π. Σκοτινιώτη, στη Μαγνησία, και Α. Πέτσα, στα Γρεβενά. Ο Συνασπισμός επιμένει στις υποψηφιότητες σειράς προβεβλημένων τοπικών στελε-

χών του (όπως είναι οι περιπτώσεις Παναγιώτη Πεβερέτου, στην Αργολή του Θανάση Πετράκου στη Μεσσηνία Παναγιώτη Μυριντζή στη Λέσβο), αναμένει την οριστική απάντηση ΠΑΣΟΚ για τις υποψηφιότητες Μπαρκα (Καισαριανή), Ιωακειμίδη (Ρέθυμνο), Νταή (Ηγουμενίτσα), Αρμένη (Ζάκυνθος). Κατά τα άλλα, ΠΑΣΟΚ και ΣΥΝ «πισκουν», με σιγουριά, μόνο στο κοινό ψηφοδέλτιο της Αθήνας, με επικεφαλής Μαρία Δαμανάκη... Από πλευράς ΠΑΣΟΚ μετέχουν στο ψηφοδέλτιο Σκανδαλίδης, Στ. Μανίκας, Θ. Τσουκνίδα, Παντελής Οικονόμου, κ.ά., ενώ από πλευράς Συνασπισμού οι Σπ. Λυκούδης, Ιωάννης Μπαλάφας, Νίκος Μπίστης, η Α. Φιλίνη, κ.ά.

ΚΟΣΟΒΟ: ΜΕΤΑ ΤΟ ΑΙΜΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΕΙΛΕΣ ΠΑΜΕ (ΜΑΛΛΟΝ) ΓΙΑ ΔΙΑΛΟΓΟ...

ΤΕΛΙΚΑ, αφού κόπασαν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, μετρήθηκαν οι κρούς (έστω και με ασυμφωνία, ως προς τον αριθμό τους), ακούστηκαν οι απόψεις της διευρυμένης Ομάδας Επαφής (καθώς και οι απειλές της κ. Μ. Ολμπρecht). Ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς έκρινε ότι μπορούσε ν' ανοίξει διάλογο με την οργάνωση των Αλβανόφωνων του Κοσσυφοπεδίου, υπό την αίρεση ότι θα αποκήρυτε τόσο την τρομοκρατία, όσο και τις απειλές τους τάσεις.

ΦΥΣΙΚΑ, όσο κρατούσαν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις, ο Μιλόσεβιτς επανέλαβε ότι τα συμβαίνοντα στο Κόσοβο είναι «εσωτερική υπόθεση της Γιουγκοσλαβίας» και πέραν ου! Όμως, την αναγκαία διαλόγου είχαν ζητήσει, πέρα από ΗΠΑ, τη Βρετανία, τη Γαλλία, Ιταλία, Ρωσία (τα μέλη της Ομάδας Επαφής πέντε βαλκανικές χώρες (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία, ΠΓΔ της Μακεδονίας και Τουρκία), αλλά και μια σειρά διεθνών οργανώσεων, ευαίσθητες σε θέματα θρησκειών ή μειονοτικών δικαιωμάτων. Καθώς, μάλιστα, από πλευράς της

Επαφής, ζητήθηκε η σύγκληση του ουλίου Ασφαλείας, για την επιβολή Πεινών κυρώσεων κατά της Γιουγκο-ίας, ο Σλ. Μιλόσεβιτς υποχρεώθηκε ακρούσει πρύμναν.

ΣΙΚΑ, πολλά ερωτηματικά υπάρχουν οποιος εξοπλίζει τον «Απελευθερω-τρατό» των Αλβανόφωνων, για το τι είη Ομάδα Επαφής με τον όρο «διευ-η αυτονομία» ή για την απίθανη δὴ με την οποία το Διεθνές Ποινικό στήριο της Χάγης (που ασχολείται με κλήματα πολέμου στη Βοσνία) ανα-σε την έναρξη έρευνας για τις ευθύ-ων σερβικών αστυνομικών δυνάμεων, τη διάρκεια των πρόσφατων επιχει-ών τους στο Κοσσυφοπέδιο. [Κατά πωση, το Δικαστήριο αυτό ποτέ δεν λήθηκε με τα «εγκλήματα πολέμου» έπλεξαν, λόγου χάρη, Κροάτες σε ε Σέρβων αμάχων]. Αλλά ερωτήματα χουν και για τις εκρήξεις βομβών στο ος της ΠΓΔ της Μακεδονίας. Οι ες αποδίδονται στον «Απελευθερω-Στρατό» των Αλβανών του Κοσσυφο-ου. Πού στοχεύουν, όμως, οι εκρήξεις ; Ποιος έχει να κερδίσει από την τυ-άλυση της ΠΓΔ της Μακεδονίας;

ΔΙΑΛΟΓΟΣ Μιλόσεβιτς - Αλβανό-ον προδιαγράφεται εξαιρετικά δυ-ής. Οι Αλβανόφωνοι «ακτιβιστές» Κοσσυφοπεδίου δεν εμπιστεύονται μετριοπαθείς ηγέτες τους (τύπου αήμ Ρουγκόβα), που υποστηρίζουν ες την παθητική αντίσταση... Ήδη ιαλος του μετριοπαθούς και «δυτι-λου» Ρουγκόβα (για την ανάδειξη δρου της αλβανικής κοινότητας) εμ-ζεται ο Γκάζμεντ Πούλα και κανείς είνει σε θέση να εκτιμήσει, επακρι-σήμερα τη ρθορά που υπέστη η πο-ή της παθητικής αντίστασης του Ρου-α. Από την άλλη, ο Μιλόσεβιτς, που ρεώθηκε από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ αραδώνει στους Κροάτες «προαιώ-σερβικές εστίες», στην Κράινα και τη βονία, είναι φυσικό να παραμένει ρετικά επιφυλακτικός σε οποιοδή- διάλογο που θα απεμπολούσε, ου-πικά, το Κοσσυφοπέδιο, το οποίο, διάρκεια της χιτλερικής κατοχής, είν-νσωματωθεί στην Αλβανία...

ΝΑΙΟΔΩΡΗ Η «ΦΟΡΜΟΥΛΑ» - ΑΛΛΑ
ΝΟΥΦ ΝΤΕΝΚΤΑΣ ΤΗΝ ΑΠΕΡΡΙΨΕ...

ΗΡΙΔΗΣ και Σημίτης συμφώνησαν

-κατά την παραμονή του πρώτου στην Αθήνα- ότι η φόρμουλα συμμετοχής των Τουρκοκυπρίων στις ενταξιακές δια-πραγματεύσεις πρέπει να είναι «ελκυστι-κή» και «γενναιόδωρη». Αυτό συμφώνη-σαν, αυτό ανακοίνωσαν στους δημοσιο-γράφους και αναχώρησαν για το Λονδί-νο, προκειμένου να πάρουν μέρος στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, η οποία άρχισε χθες, με τη συμμετοχή της Κύπρου και δέ-κα χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης (Ουγγαρίας, Πολωνίας, Τσε-χίας, Σλοβακίας, Εσθονίας, Σλοβενίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Λιθουανίας και Λεττονίας). Φυσικά, στη διάσκεψη μετέ-χουν οι ηγέτες και των 15 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι, μαζί με τους «δέκα», θα συζητήσουν θέματα εξωτερικής πολιτικής, δικαιοσύνης, ασφάλειας, «χωρίς να αποκλείεται η εξέ-ταση θεμάτων και αποκλειστικά κοινοτι-κής αρμοδιότητας». Από τη διάσκεψη απουσιάζει η Τουρκία, «φοβερά χολωμέ-νη», για τη στάση των Ευρωπαίων συμ-μάχων της, αρνούμέ-νων να τη συμπερι-λάβουν μεταξύ των υποψηφίων για έντα-ξη χωρών...

ΠΛΗΝ, τα περί «ελ-κυστικής» και «γεν-ναιόδωρης» φόρμου-λας, σε ό,τι αφορά τη συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων στις ενταξιακές διαπραγ-ματεύσεις, ουδόλως συγκίνησαν τον Ρα-ούφ Ντενκτάς, ο οποίος επιμένει ότι η στάση της Ευρωπαϊ-κής Ένωσης «κατα-στρέφει» τις... προο-πτικές επίλυσης του Κυπριακού και ανα-τρέπει την ισορρο-πία εγγυήσεων που υπήρχε την Κύπρο, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η στάση αυτή του Ντενκτάς, δεν αποτελεί, ασφα-λώς, «είδηση». Είδη-ση, όμως, αποτελεί το γεγονός ότι, κατά

τη συζήτηση του θέματος (της συμμετο-χής ή μη συμμετοχής της τουρκικής κοι-νότητας στις ενταξιακές διαπραγματεύ-σεις Κύπρου / Ευρωπαϊκής Ένωσης), οι βουλευτές δύο τουρκοκυπριακών κομμά-των, του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και του Κόμματος της Κοινοτικής Απε-λευθέρωσης ψήφισαν υπέρ της συμμετο-χής! Όπως είναι γνωστό, εκπρόσωποι των δύο αυτών κομμάτων είχαν πάρει μέ-ρος στο Διήμερο που είχε οργανώσει, τον περασμένο Δεκέμβριο, ο Συνασπισμός, στο Ζάππειο, με θέμα το Κυπριακό. Συ-μπέρασμα αρ. 1: Και στην Κύπρο, όπως και στην Τουρκία, υπάρχουν νηφάλιοι Τουρκοκύπριοι, νηφάλιοι Τούρκοι. Οι οποίοι θέλουν την προσέγγιση με την ελ-ληνική πλευρά, στην Κύπρο ή στην Ελλά-δα. Συμπέρασμα αρ. 2: Η επαφή, ο διά-λογος, κάνει καλό...

ANTHΩP

ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ • ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1998

7

ΤΕΥΧΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΠΟΛΕΙΣ
σε ΕΝΤΡΟΠΙΑ

Ερωτήματα, τάσεις,
ασκήσεις πηδαλιούχησης για τη
σύγχρονη οργάνωση της αστικής ζωής

ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΑΠΟΒΛΗΤΑ
στη ΡΩΣΙΑ

ΣΕΪΧ-ΣΟΥ

Οδοιπορικό στη
ΡΩΜΑΝΙΑ

Βιο • βία

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ:
Η νεύρωση
του πρασίνου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΦΡΑΓΚΙΝΗ 7, ΤΗΛ. 277.997

ΑΘΗΝΑ: ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 31, ΤΗΛ. 3224.344

ΛΕΥΚΩΣΙΑ: Τ.Κ. 7510, ΤΗΛ. 355.560

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ

Το «Καλειδοσκόπιο» είναι μια αστική, μη κερδοσκοπική εταιρεία. Σκοπός της είναι να συμβάλει στην κοινωνική και επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας, νοητική υστέρηση, κινητικά προβλήματα, κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό οργανώνεται (19-22 Μαρτίου στο ξενοδοχείο Ξενία, στο Ηράκλειο Κρήτης) η 1η Πανελλήνια Έκθεση Προϊόντων από Ειδικά Εργαστήρια Θεραπευτικές Συνεργατικές Μονάδες, με τη συμμετοχή Εμπορικών Φορέων. Οι δημιουργοί των έργων και οι εκπαιδευτές τους, που θα συνοδεύσουν τα έργα, έχουν να επιδείξουν δείγματα καλής ποιότητας, σε προσιτές τιμές. Τα προϊόντα τους (κεραμικά, εικόνες, υφαντά, οικολογικές κατασκευές, έργα ξυλογλυπτικής, κ.λπ.) είναι συναγωνίσιμα με εκείνα που κυκλοφορούν στην αγορά. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης θα υπάρχει και σειρά άλλων εκδηλώσεων: Μαριονέττες από ομάδα απεξαρτημένων γυναικών, επίσκεψη σε ειδικά εργαστήρια της Κρήτης, βιντεοταινίες γύρω από την κοινωνική επανένταξη, παράσταση από τη θεατρική ομάδα του Θ.Ψ.Π. Χανίων «Σχοινοβάτες», ομιλία σε «στρογγυλό τραπέζι» από ειδικούς επιστήμονες, κ.ά. Γ.Κ.Κ.

ΟΙ «ΥΠΕΡΠΑΤΡΙΩΤΕΣ» ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΑΠΟΡΡΙΠΤΟΥΝ ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ο καθηγητής **Νίκος Οικονομίδης**, που υποδείχτηκε από την κυβέρνηση για να γίνει ο νέος πρόεδρος του Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού, διαδεχόμενος τον καθ. **Αδαμ. Πεπελάση**, έχει στο ενεργητικό του λαμπρή επιστημονική και πανεπιστημιακή καριέρα: μετά το διδακτορικό του, το 1961 στο Παρίσι, εργάστηκε κατά την περίοδο 1961-69 ως ερευνητής στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, υπήρξε κατά την περίοδο 1969-81 καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μοντρεάλ στον Καναδά (όπου κατέφυγε λόγω της αντι-δικτατορικής του δράσης στο πλαίσιο της αντι-δικτατορικής οργάνωσης «Δημοκρατική Αμυνα», ενώ είχε υπάρξει πριν από τη δικτατορία μέλος του «Ομίλου Αλέξανδρος Παπαναστασίου») και από το 1987 καθηγητής της Βυζαντινής Ιστορίας στο Παν/μιο Αθηνών και από το 1995 Διευθυντής του Κέντρου Βυζαντινών Ερευνών στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, είναι επίτιμος διδάκτωρ του Παν/μίου της Σόφιας, αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και της Σερβικής Ακαδημίας, συγγραφέας 12 βιβλίων και 150 άρθρων. Όμως η υποψηφιότητά του Ν. Οικονομίδη απορρίφθηκε από την Επιτροπή Εξωτερικών και Άμυνας της Βουλής, γιατί καταψηφίστηκε από τέσσερις βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, που ανήκουν στην καλούμενη εσωκομματική αντιπολίτευση, τους κ.κ. **Α. Βερυβάκη**, **Γ. Καψή**, **Π. Οικονόμου** και **Σ. Παπαθεμελή**, συνεπικουρούμενους από τον προερχόμενο από το ΠΑΣΟΚ ανεξάρτητο βουλευτή **Χ. Κηπουρό** και ευθυγραμμιζόμενους με τους βουλευτές της Ν.Δ. και του ΔΗΚΚΙ (οι βουλευτές του ΚΚΕ –σύμφωνα με την πάγια τακτική– δήλωσαν απλά «παρών»).

Η καταψήφιση του καθ. Ν. Οικονομίδη έγινε όχι γιατί κρίθηκε ότι ο υποψήφιος δεν διαθέτει τα ανά-

λογα προσόντα, αλλά για τις απόψεις που υπήρξε σε άρθρο του στην εφημερίδα *Το Βήμα* 6.10.97, σχετικά με το οριστικό όνομα της ΠΕΠ και για το οποίο η *Ελευθεροτυπία* της 6.3.96 έγραψε: «Όποιος καλόπιστος διαβάσει ολόκληρο το άρθρο του καθηγητή Οικονομίδη θα παραδεχτεί, κι αν διαφωνεί, ότι τεκμηριώνει με στοιχεία και χειρήματα την επιστημονική άποψή του, την οποία καλό θα ήταν από χρόνια να είχε λάβει υπ' όψη όλη η πολιτική ηγεσία». Ο «μακαρθισμός», για το οποίο μίλησε, πολύ σωστά, ο βουλευτής του Σ.Π. **Δανέλλης**, ολοκληρώνεται με προσπάθεια ενίων βουλευτών να ζητήσουν από καθ. Ν. Οικονομίδη να αποκηρύξει τις απόψεις του! Ας μας επιτραπεί να θυμίσουμε ότι το «μακαρθικό» πνεύμα δεν ήταν άγνωστο στο ΠΑΣΟΚ, ήρθε για πρώτη φορά στην εξουσία το 1981, τις θηριώδεις εσωκομματικές εκκαθαρίσεις της περιόδου 1975-77. Πολλοί είναι αυτοί που διαβέβηκαν, ταπεινώθηκαν, αποκλείστηκαν με τη δικαιολογία των «πρασινοφρονών». Αλλά και πολύ αργότερα, όταν ο **Κ. Σημίτης** –ως υπουργός Βιομηχανίας, Έρευνας και Τεχνολογίας– υπέδειξε για Γενικό Διευθυντή ενός Ερευνητικού Κέντρου Κοινωνικών Επιστημών επιστήμονα διεθνούς κύρους, κατήχησε μεγάλο Πανεπιστήμιο του εξωτερικού, η υποψηφιότητά του απορρίφθηκε από τον **Α. Παδρέου** (ή το περιβάλλον του), γιατί κάποτε ο εισηγμένος πανεπιστημιακός είχε γράψει ένα επικριτικό σχόλιο για τον ηγέτη του ΠΑΣΟΚ, τον οποίον παλαιότερα παραλληλίσει με τον Ελευθέριο Βενιζέλο! Οι τέσσερις του ΠΑΣΟΚ θέλησαν απλά να συνεχίσουν αυτή την παράδοση.

Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος

ΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΜΜΕ

ΣΤΗ ΧΘΕΣΙΝΗ ΕΚΠΟΜΠΗ του **Στέλιου Κούλογλου** υπήρξαν συντριπτικά στοιχεία για το πώς κατασκευάζονται τα ειδησεογραφικά σώου που καταναλώνουν οι κερκηνότες τηλεθεατές. Οι περισσότερες σφαίρες που ρίχθηκαν στα πρόσφατα βίαια γεγονότα της Αλβανίας ρίχθηκαν για τις ανάγκες των ελληνικών ΜΜΕ, επισημάνθηκε.

Είναι κοινός τόπος πλέον για

τους υποψιασμένους πολίτες ότι η ειδησεογραφία στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ δεν στοχεύει παρά στον εντυπωσιασμό. Η καθημερινότητα θεαματοποιείται – κι αν η εικόνα που την αναπαριστά δεν ταυτίζεται μαζί της, τόσο το χειρότερο για την πραγματικότητα.

Γι' αυτό το ζοφερό τοπίο της δημοσιογραφίας, τέσσερα παραδοσιακά έντυπα της Αρι-

στεράς, η *Αυγή*, η *Εποχή*, η *Πολίτης* και το *Αντί*, αποφασίζουν να συνεργαστούν και να διοργανώσουν, από κοινού, την ομάδα «Πολίτες σε διαβήματα» ημερίδα με θέμα την ειδησεογραφία στα ΜΜΕ και, ειδικότερα, τις λεγόμενες ενημερωτικές ζώνες. Η ημερίδα θα γίνει στις αρχές Απριλίου. Λεπτομέρειες στο επόμενο.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΙΡΑΚ ΚΙΝΔΥΝΕΥΟΥΝ

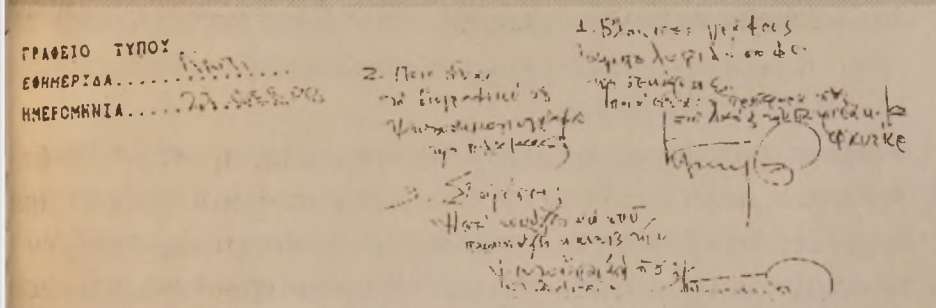
Η κατάσταση της υγείας και διατροφής του ιρακινού πληθυσμού βρίσκεται σε τέτοια απελπιστικά επίπεδα, ώστε η ψυχραιμία του εμπρός στην απειλή των αεροπορικών επιδρομών δεν προκαλεί έκπληξη. Ο ιρακινός λαός -απομονωμένος τελείως από τη διεθνή κοινότητα λόγω του απάνθρωπου θετούς εμπάργκο- οδηγείται σε αφανισμό. Η ελληνική αποστολή αλληλεγγύης στον ιρακινό λαό διαπίστωσε ότι τα παιδιά πληρώνουν το βαρύτερο τίμημα, αφού ήδη 500.000 έχουν χαθεί από τις τραγικές ελλείψεις τροφίμων και φαρμάκων, ενώ χιλιάδες άλλα αργοπεθαίνουν καθημερινά.

Γκ.Κ.

ΝΑ ΤΟΝ ΧΑΙΡΕΣΤΕ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΣΑΣ!

Τώρα κατανοούμε τους ακριβείς λόγους για τους οποίους ο ευγενής κατά τα άλλα κ. **Σημίτης** αποφάσισε να συμπεριλάβει ως υπουργό στην κυβέρνησή του τον κύριο **Ευάγγελο Γιαννόπουλο**. Τον φοβάται ο άνθρωπος! Σκεφτείτε τον κ. Γιαννόπουλο εκτός κυβερνητικού πόστου και την αντίστοιχη εικόνα του τα τηλεοπτικά σώου: θα βομβάρδιζε καθημερινά τον κ. Σημίτη με λόγο που ούτε η **Μαλβίνα** έχει τολμήσει...

Αυτά σκεφθήκαμε όταν έφτασε στα γραφεία μας το φράξ που ο κύριος υπουργός απηύθυνε στον συνεργάτη μας **Στέλιο Καφαντάρη** και το οποίο είχε διακοσμήσει με ιδιόχειρες φιλόφρονες «πατηρήσεις». Απολαύστε:

«1. Βλακείες γράφεις, αμπελοφιλόσοφε της δεκάρας. Ποια είναι προσφορά σου στον Λαό και την πατρίδα κ. Καφαντάρη;». Συνε-
 ζει: «2. Ποιο είναι το βιογραφικό σου, ψευδοδημοσιογράφε της
 λάκας;». Και καταλήγει: «3. Σ' αρέσει; Ή σε τσουίζει να σου πα-
 ουσιάζει κανείς την ψευτοϋπαρξή σου?».

Το τηλεοπτικό ήθος του κ. Γιαννόπουλου είναι πασίγνωστο
 στους Πανέλληνες, ιδίως από την εποχή των αλήστου μνήμης εκ-

πομπών του στο Κανάλι 29. Τώρα μας δίνει τη δυνατότητα να ανα-
 πλάσουμε την εικόνα του και ως εργαζόμενου υπουργού: να κάθε-
 ται στο μεγαλοπρεπές γραφείο του, να συντάσσει τέτοιου είδους
 κείμενα και ύστερα να τα φραξάρει! (Εκτός και αν δίδει εντολές
 «προς διεκπεραίωσιν» στη γραμματεία του...)

Καλά, αυτά κάνουν οι υπουργοί σας, κύριε Σημίτη; Θα μας πεί-
 τε: και αν δεν ήταν υπουργός, τι θα έκανε; Μα, απλούστατα, θα
 έστελνε ανάλογα μηνύματα προς τον κ. Σημίτη, αυτοπροσώπως
 και με κάθε πρόσφορο μέσο.

ΥΓ. Για τα αυτόγραφα Γιαννόπουλου, ο συνεργάτης μας Στέλιος
 Καφαντάρης σημειώνει τα εξής:

Ευχαριστώ τον Υπουργό Δικαιοσύνης κ. **Ευάγγελο Γιαννόπουλο**
 που μου έκανε την τιμή να ασχοληθεί με το κείμενό μου «Γιαννό-
 πουλος, Υβριστής Επικρατείας» (Αντί 27.2.98). Έτσι αποδεικνύε-
 ται ότι τουλάχιστον το διέτρεξε, πράγμα που δεν είμαι βέβαιος ότι
 συμβαίνει με σχόλιά μου που διαλαμβάνουν άλλες προσωπικότη-
 τες.

Τα εκφραστικά μέσα που επέλεξε ο Υπουργός επιβεβαιώνουν
 κατά τον καθαρότερο τρόπο τις παρατηρήσεις μου για τη χρήση
 των ύβρεων από τον κ. Γιαννόπουλο. Όσοι σχολιάζουμε την τρέ-
 χουσα πολιτική συγκυρία γράφουμε, ως ένα βαθμό, διαφεύσιμα
 κείμενα. Η αντίδραση του Υπουργού με ύβρεις, και μάλιστα ιδιό-
 γραφες, είναι μια τροπή ανέλπιστα υποστηρικτική των επιχειρημά-
 των μου, τόσο ιδανική που μοιάζει με φάρσα του εκδότη.

Σ. Καφαντάρης

ΑΒΡΑΜΟΠΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πριν αλέκτορα φωνήσει και πριν συμπληρωθεί μήνας από το άρθρο μας στο Αντί με τίτλο «Ο Δήμαρχος των πανηγύρεων –ο Δήμος για τα πανηγύρια» και ξέσπασε το κανόνι των παρκομέτρων, το οποίο απεκάλυψε παρνομίες, σκάνδαλα, φαβοριτισμούς κ.ο.κ. Και επειδή η τηλεοπτική εικόνα –που τόσο αγαπά ο κ. Αβραμόπουλος– είναι άτεγκτη, είδαμε τον κ. δήμαρχο για πρώτη φορά συνοφρυωμένο και κατηφές –προεκλογική περίοδος γαρ. Και γι' αυτό θυμήθηκε τα «χρέη» του προς τους πολίτες. Και ισχυρίστηκε το αδύνατο: να τους εξοφλήσει με ταχυδρομικές επιταγές. Έτσι λήγουν όλα: το νομοθετικό και το χωροταξικό μπάχαλο, οι οικονομικές ρεμούλες –παρά την «αμαρτωλή» σύμβαση, η παρκοεταιρεία του Δήμου Αθηναίων καθυστερούσε την κανονισμένη καταβολή των οφειλών της προς τον Δήμο–, η απίστευτη αναστάτωση της πόλης, το απαράδεκτο ράβε-ξήλωνε, η διαιώνιση του καρκινώματος της στάθμευσης

κ.ο.κ. Σ' εκείνο το άρθρο μας είχαμε υποσχεθεί αποκαλύψεις, αλλά μας πρόλαβε το Συμβούλιο Επικρατείας.

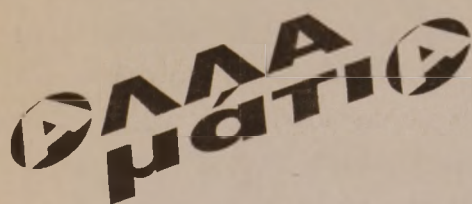
Παρ' όλο το θόρυβο όμως, ο Δήμαρχος βγήκε να κάνει αυτοκριτική, δεν συζήτησε –πάλι– τις εναλλακτικές λύσεις για το εκρηκτικό θέμα της ελεγχόμενης στάθμευσης, δεν επανεξέτασε την πλήρως αποτυχούσα πολιτική του, δεν προσπάθησε, έστω και την ύστατη στιγμή, να εξασφαλίσει υπόγεια ή υπαίθρια δημοτικά πάρκινγκ αλλά, ως γνήσιο προϊόν του συστήματος και τηλεαυγής αστέρας του πολιτικού μάρκετινγκ, «πρόσφερε» προεκλογικά «δώρα» και bonus στην πελατεία του. Έστω κι αν έτσι επιβαρύνει απίστευτα τα ήδη οικτρά οικονομικά του Δήμου. Ο κ. Δήμαρχος υπόσχεται ανεπιγνώτως (;) ταχυδρομικές επιταγές. Τι τον νοιάζει; –Μήπως από την τσέπη του πληρώνει; Ο πολιτικός αμοραλισμός στο φόρτε του. Τελικά αυτός ο άνθρωπος είναι επικίνδυνος.

Γράφαμε στο τεύχος 654: «Ο κ. Αβρα-

μόπουλος αποτελεί εύγλωττο παράδειγμα πολιτικού μετά την πολιτική· δηλαδή έχουμε μια κατασκευή δημόσιας εικόνας που λειτουργεί μέσα από τις τηλε-εικόνες και έτσι κατοχυρώνει και τη δημοτικότητα και την επικοινωνιακή της τακτική ως ένα virtual reality πολιτικό σκεύασμα... Ο κ. Αβραμόπουλος είναι το μέγιστο ύψος του, η διαρκής συγκατάθεση και η μεθοδική προβολή, όσο είναι και οι γραβάτες που επιλέγει ή ο τρόπος που στέκεται εμπρός στην τηλεοπτική κάμερα. Θα έλεγα απλώς ότι απολαμβάνουμε το πιο αποδοτικό και εξελιγμένο προϊόν του εγχώριου πολιτικού μάρκετινγκ. Αιμάλιστα σκεφθεί κανείς την εύνοια που του δείχνει το Συγκρότημα, τότε έχουμε προφανώς έναν –ακόμη– πρωθυπουργό σε αναμονή...».

–Μήπως τα γεγονότα τρέχουν ταχύτερα από ό,τι προεικάσαμε; Μήπως η τηλεοπτική μας δημοκρατία είναι ήδη στην πρίζα;

Μάνος Στεφανίδης

δραματίζονται...

- Η σύρραξη στο Κόσοβο που πυκνώνει και πάλι τα σύννεφα του πολέμου πάνω από τα Βαλκάνια. Ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους ισλαμιστές και την κοσμική εξουσία στην Αλγερία έχοντας έως τώρα ως απολογισμό χιλιάδες θύματα. Ο εμφύλιος στη Σιέρρα Λεόνε που πλέον έχει γενικευθεί σε όλη την επικράτεια της χώρας. Πρόκειται μόνο για μερικά από τα αιματοκυλίσματα που σημαδεύουν αυτή τη στιγμή τον πλανήτη.

- Η Δύση «ανησυχεί», «προβληματίζεται», «σκέφτεται να επέμβει» μόνο όπου την αφορά, μόνο όταν νιώθει ότι οι αιματοχυσίες θέτουν σε κίνδυνο της ευημερίας της. «Τι Σαντάμ, τι Μιλόσεβιτς, όποιος και να είναι ο παραβάτης, εμείς είμαστε οι αστυνόμοι του πλανήτη», μοιάζει να συλλογίζεται η Ολιμπράιτ και οι επιτελείς του αμερικανικού πενταγώνου.

- Ένα μεγάλο ηλεκτρονικό αρχείο σε τρεις διαφορετικές γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά) υπάρχει εδώ και λίγες μέρες στο Ίντερνετ. Ονομάζεται 68 και περιέχει χρονολόγιο, εικόνες, μουσική και κινηματογραφικά πλάνα από τα εργατικά, φοιτητικά και δημοκρατικά κινήματα των τελευταίων δεκαε-

τιών. Ανάμεσα στις δώδεκα ιστορίες που παρουσιάζονται διεξοδικά, περιλαμβάνεται και η Χούντα των συνταγματαρχών στην Ελλάδα και η Αντίσταση. Στη δημιουργία του αρχείου συμμετείχαν η γαλλική εφημερίδα *Le Monde* και ο εκδοτικός οίκος της ιταλικής εφημερίδας *Il Manifesto*, ενώ η αρχειοθέτηση και καταγραφή στοιχείων θα συνεχιστεί μέχρι το 2000. Για όποιον ενδιαφέρεται μπορεί να ανατρέξει στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.media68.com. Η χρηματοδότηση του προγράμματος γίνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση...

- «Αυτή τη στιγμή εκφράζονται οι σοσιαλισταί, εκφράζονται οι αριστεροί, εκφράζονται οι κομμουνισταί, εκφράζονται οι κεντρώοι και οι δεξιοί δεν εκφράζονται. Είναι φοβερό αυτό!» Τάδε έφη ο Κωνσταντίνος Πλεύρης σε συνέντευξή του στο κωστοπολιτικό Big που κυκλοφορεί.

- Μπας κι έγινε και η επανάσταση και δεν το καταλάβαμε;
- Κατά τ' άλλα ο ηγέτης της αλησμόνητης 4ης Αυγούστου προαναγγέλλει τη σύσταση πατριωτικού μετώπου, ακραιφνώς δεξιό το οποίο δεν θ' αργήσει να εισέλθει στον πολιτικό στίβο, αφού στις επικείμενες δημοτικές εκλογές ετοιμάζεται να κατεβάσει υποψήφιο-εκπληξη στο Δήμο Αθηναίων μια «προσωπικότητα παγκόσμιας εμβέλειας».

- Με τις υγείες σου, Ν.Δ.!

- Με το ένα και με το άλλο, με τα καλά και τα άσχημα τον φάγαμε κι αυτόν το χειμώνα. Πάμε γι' άλλα!

Α.Β.

ΕΚΦΡΗΞΗ

Τα αιματηρά επεισόδια των τελευταίων ημερών στο Κοσσυφοπέδιο έφεραν πάλι στο προσκήνιο τη φιλολογία για επικείμενη έκρηξη στα Βαλκάνια.

Εκ των πραγμάτων, οι παράμετροι αυτής της κρίσης δεν αφήνουν πολλά περιθώρια ελιγμών ούτε στον Μιλόσεβιτς αλλά ούτε και στον μετριοπαθή ηγέτη των Αλβανοφώνων Ιμπραήμ Ρουγκόβα.

Πολύ περισσότερο που η απουσία σύμπνοιας και αποφασιστικότητας της διεθνούς κοινότητας δεν επιτρέπει να ασκηθεί αποτελεσματική πίεση και στις δύο πλευρές.

ΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Το αίμα που χύθηκε τις τελευταίες μέρες, και ήταν πολύ –τουλάχιστον 80 αλβανόφωνοι και περίπου 10 Σέρβοι έχασαν τη ζωή τους κατά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των σερβικών δυνάμεων στις όποιες εστίες αντίστασης στο Κοσσυφοπέδιο– δεν φαίνεται να συνέβαλε κατ' οιονδήποτε τρόπο στη διαδικασία επίλυσης του θέματος. Ισα ίσα, κατέδειξε με τον πιο τρόπο την πολυπλοκότητα του.

Ο μετριοπαθής ηγεσία του Κοσσυφοπεδίου έχει από καιρό βρεθεί σε δύσκολη θέση, καθώς οι σκληροπυρηνικοί που απεύτηκαν γύρω από τον «Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσυφοπεδίου» έχουν κερδίσει έδαφος στη συνείδηση του αλβανόφωνου πληθυσμού. Ακριβώς στο πλαίσιο αυτό έλκει και η σκλήρυνση –την περασμένη Τρίτη– της στάσης του Ιμπραήμ Ρουγκόβα. Την επομένη της ανακοίνωσης του ραδιού για προώθηση του ειρηνευτικού διαλόγου, ο Ρουγκόβα έσπευσε να διακηρύξει ότι μόνο η πλήρης ανεξαρτησία μπορεί να ικανοποιήσει τους Αλβανοφώνους και η επιστροφή στο παλιό καθεστώς της αυτονομίας δεν είναι παρά να οδηγήσει στη διαίωνιση της παρούσας κρίσης κατάστασης. Ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα, βέβαια, έχει τη συνείδηση ότι δεν έχει μεγάλη διαπραγματευτική ισχύ και οι διακηρύξεις τους αυτές δεν αποτελούν παρά προϊόν εσωτερική κατανάλωση. Ο ειδικός απεσταλμένος των Ηνωμένων Εθνών στην πρώην Γιουγκοσλαβία **Ρόμπερτ Γκέλμπαρντ** δήλωσε στον Ρουγκόβα ότι ούτε λόγος δεν γίνεται για ανεξαρτησία και ότι αν το παρατραβήξει θα χάσει την ηγεσία της Δύσης.

Παρά τα δεδομένα για το Βελιγράδι, από την άλλη πλευρά, φαίνεται ως εξής: το ενδεχόμενο επιστροφής στο παλιό καθεστώς της αυτονομίας –με το οποίο θα ικανοποιούνταν οι Αλβανόφωνοι– θα έδινε τροφή πιθανόν σε αποσχιστικές τάσεις στο Βαλκάνιο. Οι τάσεις αυτές καλλιεργούνται από καιρό και έχουν πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις μετά την απόφαση για την ανεξαρτησία από την εξουσία του προέδρου **Μιλόσεβιτς** (από τον Μιλόσεβιτς) και την ανάληψη της εξουσίας από τον **Σουγκάνοβιτς**.

Ίσως δεν πρέπει να το προχωρήσουμε παραπέρα, αλλά γιατί να μην υποθέσουμε ότι θα μπορούσε να εγερθεί αίτημα αυτονομίας τόσο στις περιοχές της Βοϊβοδίνας και του Σανζάκ, που εντάσσονται επίσης στα όρια της Νέας Γιουγκοσλαβίας.

Το τρίτο στοιχείο της κρίσης είναι η στάση της διεθνούς κοινότητας στο ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου. Η έλλειψη σύμπνοιας είναι το μεγάλο πρόβλημα. Οι οικονομικές κυρώσεις που απείλησαν οι πέντε της «ομάδας επαφής» ότι θα επιβάλουν στο Βελιγράδι, σε περίπτωση που δεν συμμορφωθεί, δεν φαίνεται ικανό μέσο άσκησης πίεσης αφού η Ρωσία είναι αντίθετη στη λήψη τέτοιων μέτρων, ενώ και η Κίνα σιγοντάρει την πολιτική της Μόσχας. Από την άλλη πλευρά, τι πρέπει να υποθέσει κανείς για τις καλές προθέσεις να επιλυθεί το πρόβλημα, όταν παρασηνιακά καθεμιά από τις καθεκαστα κυβερνήσεις προωθεί «τα καλά και συμφέροντα». Πώς αλλιώς μπορεί να ερμηνεύσει κανείς το γεγονός ότι τη στιγμή που ο διάλογος Μιλόσεβιτς - Ρουγκόβα φαίνεται να επικεντρώνεται στο εκπαιδευτικό –το εκπαιδευτικό αποτελεί την αιχμή του δόρατος από το 1991, όταν το Βελιγράδι έκλεισε το αλβανόφωνο Πανεπιστήμιο της Πρίστινα και των αλβανόφωνων σχολείων–, η Ιταλία, η Γερμανία, η Αυστρία στηρίζουν τη λειτουργία του παράνομου Πανεπιστημίου που δημιουργήθηκε στην Πρίστινα, περιορίζοντας έτσι τη διαπραγματευτική ισχύ του Ρουγκόβα έναντι του Μιλόσεβιτς, αφού του αφαιρούν τη δυνατότητα να «παζαρεύει» το κλείσιμο αυτού του παράνομου Πανεπιστημίου που έχει μετατραπεί σε φυτώριο σκληροπυρηνικών.

Τι μέλλει γενέσθαι; Το μόνο που μπορούμε να υποστηρίξουμε με σχετική βεβαιότητα είναι ότι αποκλείεται το ενδεχόμενο ανάληψης στρατιωτικής δράσης από τις δυτικές δυνάμεις. Τι περιθώρια μπορεί να έχει ένας διάλογος Ρουγκόβα- Μιλόσεβιτς; Αν δεν μεταβληθεί η στάση του συνόλου της διεθνούς κοινότητας –όπως την περιγράψαμε παραπάνω– δεν μπορούμε να ελπίζουμε σε ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Κατερίνα Καρύγιαννη

ΕΚΡΗΞΗ

ΣΤΟ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ

Ώρα για κοινές πρωτοβουλίες

του Σωτήρη Ντάλη

Η δυτική διπλωματία είχε αρχίσει να πείθεται ότι τα Βαλκάνια εισέρχονται, επιτέλους, σε περίοδο ηρεμίας και σταθερότητας όταν η έκρηξη βίαιων γεγονότων στο Κοσσυφοπέδιο ήρθε να διαψεύσει πολλές από τις ελπίδες της Δύσης. Λίγες ημέρες πριν από τις αιματηρές συγκρούσεις, ο αμερικανός απεσταλμένος **Ρόμπερτ Γκέλμπχαρτ** βρισκόταν στο Βελιγράδι όπου συζήτησε με τον πρόεδρο **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** τις προοπτικές συνεργασίας. Στο Βελιγράδι, λοιπόν, ο κ. Γκέλμπχαρτ, αφού εγκωμίασε το ρόλο και το έργο του Μιλόσεβιτς στη μετά-Ντέυτον εποχή, καταδίκασε και την τρομοκρατική δράση των αλβανόφωνων του Κοσσυφοπεδίου.

Μετά, όμως, από τις τελευταίες εξελίξεις και τους δεκάδες νεκρούς των τελευταίων ημερών στο Κοσσυφοπέδιο, οι αμερικανοί μεσολαβητές προσπάθησαν να λάβουν τις εξελίξεις, πραγματοποιώντας στρογγυλές τραπεζιές, σημειώνει ο **Marc Almond** της *Wall Street Journal*.

Έτσι, ο Ρόμπερτ Γκέλμπχαρτ προειδοποιεί σήμερα τον Μιλόσεβιτς ότι η πολιτική της βίας, που εφαρμόζει στο Κοσσυφοπέδιο, «θα σημάνει το τέλος της κυβέρνησής του».

«Οι τελευταίες δραματικές εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο μιλούν την κατάρρευση της δυτικής πολιτικής στην πρώην Γιουγκοσλαβία, καθώς τα γεγονότα δείχνουν να υπακούουν σε μια αυξανόμενη δυναμική και η βία απειλεί με αποσταθεροποίηση ολόκληρη την περιοχή», υποστηρίζει ο Marc Almond.

Μπροστά στα νέα δεδομένα, η διεθνής κοινότητα, κραδαίνοντας την απειλή οικονομικών αλλά και πολιτικών κυρώσεων και πιεζόμενη από τον απομόνωση του Βελιγραδίου, έδωσε πίστωση ολίγων ημερών στον Μιλόσεβιτς, προκειμένου να προχωρήσει σε διάλογο με τους αλβανόφωνους του Κοσσυφοπεδίου.

Στο κοινό ανακοινωθέν των χωρών της «ομάδας επτά» (ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία και Ρωσία) που υιοθετήθηκαν στις 9 Μαρτίου στο Λονδίνο καταγράφεται η πρόταση της Δύσης να ασκήσει σοβαρές πιέσεις στον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, προκειμένου να αλλάξει συμπεριφορά απέναντι στους αλβανόφωνους.

Η διαφοροποίηση όμως της Μόσχας από τους υπόλοιπους «ομάδας επτά» (η Ρωσία συναίνεσε μόνο σε συμβολικά μέτρα εναντίον του Μιλόσεβιτς), σύμφωνα με αναλύσεις μεγάλων διεθνών πρακτορείων, όπως το Ασπ. Πρες και το Ρόιτερς, έφεινε μία ακόμη φορά στο προσκήνιο, μετά την ιρακινή κρίση, την αναγκαιότητα της Ουάσινγκτον να επιβάλει την εξωτερική της πολιτική (βλ. εφημ. *Καθημερινή* 10.3.1998).

ομάδα επαφής» αποφάσισε να προωθήσει ψήφισμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας που θα επιβάλει εμπάργκο όπλων, να εμποδίσει την προμή οπλισμού που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για κακή στο εσωτερικό της χώρας, την απόρριψη αιτήσεων για βίζα των αξιωματούχων της πρώην Γιουγκοσλαβίας και ειδικά είναι υπεύθυνοι για τις δολοφονίες στη σερβική επαρχία και το έγκλημα της χρηματοδότησης για εξαγωγές και για ιδιωτικοποίηση στη Σερβία. Η Ρωσία, η οποία είχε διαφοροποιήσει τη θέση της, συμφώνησε στην επιβολή μόνο των δύο πρώτων μέτρων. Οι έξι χώρες διακήρυξαν ότι ο πρόεδρος Μιλόσεβιτς θα πρέπει να χωρήσει στο Κοσσυφοπέδιο «ενισχυμένη θέση» στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, κάτι που σημαίνει «σημαντικά καλύτερο βαθμό αυτονομίας» και «σημαντική αυτοδιοίκηση». Αλληλα, υπογράμμισαν ότι δεν ζητούν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου και καταδίκασαν τις τρομοκρατικές ενέργειες του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου». «Καταδικάζουμε τις αποσχιστικές τάσεις, την τρομοκρατία, αλλά και την βία, αντιτιθέμεθα στη μεταβολή των υπαρχόντων συνόρων, ηρρίζουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα και καταδικάζουμε κάθε βίαιη καταστολή της ελεύθερης έκφρασής τους», ανέφερε χαρακτηριστικά ο έλληνας πρωθυπουργός στον αλβανό πρόεδρο, Ραϊ Μείντάνι, κατά την επίσκεψή του δεύτερου στην Αθήνα, αναφέροντας έτσι την ελληνική θέση για το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου. Η ελληνική κυβέρνηση επέλεξε από την πρώτη στιγμή την έναρξη των συγκρούσεων στο Κοσσυφοπέδιο να δώσει το παρόν της, λαμβάνοντας πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην εκτόνωση της κρίσης και παράλληλα να αναβαθμίσει το ρόλο της στην περιοχή. Έτσι, το ταξίδι του ΥΠΕΞ Θ. Δεληγιάννη στο Βελιγράδι μόνο θετικά μπορεί να κριθεί. Η Ελλάδα, παράλληλα με την πρωτοβουλία της «ομάδας επαφής», είναι σε εξέλιξη η κοινή προσπάθεια Βουλγαρίας, Ελλάδας, Σερβίας και Τουρκίας για μεγαλύτερη αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου, χωρίς όμως να διαταράσσεται η εθνική κυριαρχία της Γιουγκοσλαβίας. Τη συγκεκριμένη προσπάθεια προτίθεται να ηγηθεί και η ΠΓΔΜ, η οποία εμφανίζεται εξαιρετικά προσηλωμένη για την κατάσταση στην περιοχή. Η πρωτοβουλία για πενταμερή δήλωση (Βουλγαρίας, Ελλάδας, Σερβίας, Τουρκίας και Ρουμανίας) υπέρ της σταθερότητας στο Κοσσυφοπέδιο ανήκει στη βουλγάρη υπουργό Εξωτερικών Ράντσα Μιχαήλοβα. Η πρωτοβουλία αυτή κάποια στιγμή θα οδηγήσει στο σημείο να ακυρωθεί, λόγω της ρουμανικής υπαναχώρησης, η οποία φαίνεται ότι έγινε ύστερα από αμερικανικές προτάσεις, αν δεχθούμε το σενάριο που παρουσίασε στο Βήμα της 28ης Ιουλίου 1998 ο Ν. Μαράκης. Κατά την ανάλυση ελληνικών αρμοτήτων απόφαση του Βουκουρεστίου να μποϊκοτάρει την πρωτοβουλία «συνδέεται με κάποια μεταστροφή της αμερικανικής στρατηγικής, ενδεχομένως σε λιγότερο ειρηνικές κατευθύνσεις». Όσον αφορά, η πρωτοβουλία των βαλκανικών χωρών φαίνεται να κινείται παράλληλα με αυτή της «ομάδας επαφής», με στόχο να συμβάλει στην εκτόνωση της κρίσης και στην εξεύρεση ειρηνικής λύσης. Οι αναλυτές έχουν υποστηρίξει ότι ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία ξεκίνησε στο Κοσσυφοπέδιο, όταν ο Μιλόσεβιτς αφαίρεσε από τους Κοσοβάρους το καθεστώς αυτονομίας που τους είχε παραχωρηθεί, και θα τελειώσει σε αυτό. Η Ελλάδα τα πρόσφατα αιματηρά γεγονότα, κλείνει επιτέλους ένας κύκλος για τους λαούς της πρώην Γιουγκοσλαβίας, τότε η καλύτερη περίπτωση των Βαλκανίων μπορεί να ελπίζει σ' ένα καλύτερο μέλλον.

D. Solomos.

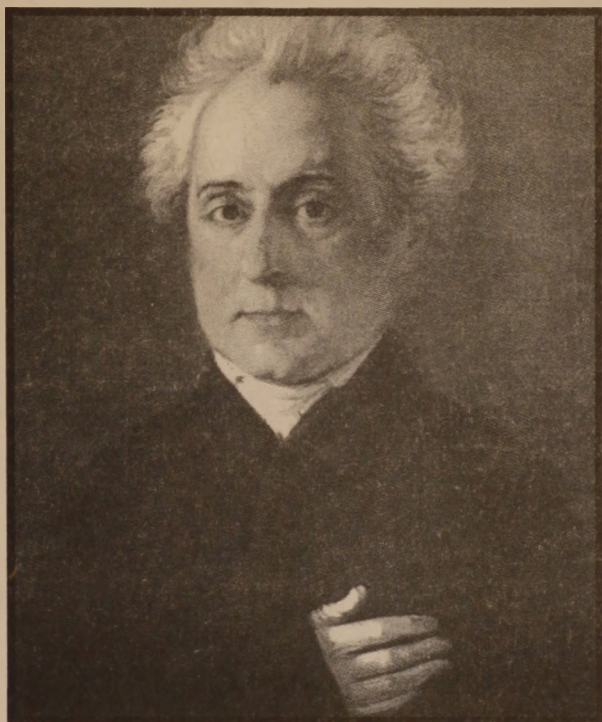
1798 - 1998

Τιμούμε τον Εθνικό μας Ποιητή
για τα διακόσια χρόνια από την γέννησή του

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Συγγραφέα - Φιλολόγου

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Βιογραφία - Κείμενο - Ερμηνεία - Παραλλαγές - Τυπικό - Εικόνες

Με 787 σελίδες, 200 εικόνες και 1 χάρτη

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΤΟ ΙΤΑΛΟΓΛΩΣΣΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια - Επιστολές - Επιδράσεις

Σχήματα Λόγου - Ιδιαίτερα Στοιχεία - Μετρική

Αντισολωμικές Κριτικές - Κριτική Ανθολογία - Γενική Κριτική

Ψήγματα Στοχασμών - Γλωσσάριο - Βιβλιογραφία - Ευρετήριο

Με 844 σελίδες

«Είναι έργο άξιο για κάθε έπαινο και αποτελεί προϊόν
ευσυνείδητης εργασίας και προσφορά σημαντικότητας
στη Φιλολογία μας»

Μ. Δ. Στασινόπουλος πρώην Πρόεδρος Ελλ. Δημοκρατίας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

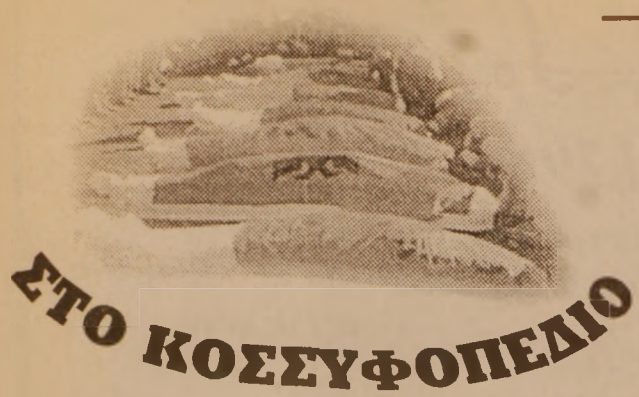
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 36.27.318

ΕΚΡΗΞΗ

Η ώρα της διπλωματίας

«Ο Μιλόσεβιτς έγινε γνωστός το 1989, όταν κατέλυσε την αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου. Η δόξα και η δύναμη του τελειώνει ύστερα από δέκα χρόνια. Και πάλι εξαιτίας του Κοσσυφοπεδίου». Αυτά σημειώναμε πριν από έξι μήνα (τχ. 654 της 13.2.98) ύστερα από ολιγοήμερη παραμονή στη Σερβία. Και τα όσα γράφαμε τότε για την κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο και τις προβλεπόμενες εξελίξεις, όσο και αν ακούγονταν περίεργα, αποδείχθηκαν σε λίγες μόλις ημέρες πολύ συγκρατημένα.

Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου περιμένουν σε σειρά, προκειμένου να αναγνωρίσουν τα πτώματα συγγενών τους που σκοτώθηκαν στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις της περασμένης εβδομάδας.

Θα προσπαθήσουμε στις επόμενες σελίδες να σχηματίσουμε τα συμβαίνοντα στο Κοσσυφοπέδιο, πράγμα που δεν είναι εύκολο γιατί διαπλέκονται σε ένα παζλ ιστορίας, εθνικής διαμάχης και προκαταλήψεων, παιγνίων εξουσίας και πολλαπλών και αντιμαχόμενων ξένων πολιτικών επιρροών και οικονομικών συμφερόντων. Το πρόβλημα, όμως, μας αφορά όχι πια γιατί

«η Ελλάδα αποτελεί παράγοντα των βαλκανικών εξελίξεων», αλλά γιατί διακυβεύονται πολλά που αφορούν άμεσα και την τύχη της ίδιας της χώρας μας. Και για το τελευταίο, φοβούμαστε ότι οι μέχρι σήμερα χειρισμοί — αλλά και οι σημερινές «προτοβουλίες» — είναι τουλάχιστον ανεπαρκείς και, ως συνήθως, γίνονται «εκ των ενόντων» και την ύστατη στιγμή.

Ο υπουργός Εξωτερικών κ. Θ. Πάγκα-

λος, που πραγματοποίησε την από προγραμματισμένη επίσκεψή του στη Βελιγράδι και το Μαυροβούνιο την περασμένη Παρασκευή, δήλωσε αυτάρκες: «Βλέπει φως στο βάθος του τούνελ. Κι μία μόλις ημέρα μετά την επίσκεψή του στη Βελιγράδι του άγγλου υπουργού Εξωτερικών κ. Ρόμπιν Κουκ, ο οποίος, απονεύοντας, εδήλωνε ότι «φεύγει με χειρότερες και εντυπώσεις από εκείνες που

ταν έφτανε. Ίσως ο κ. Πάγκαλος δεν ήξευρε, για λόγους καθαρά πολιτικούς, πόσο διαφορετικά, αλλά η ελληνική ιστορία είχε για άλλη μια φορά τρωθεί.

ΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ

το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου υπειναι πολλοί ξένοι παράγοντες αυτή τη στιγμή, αλλά δεν πρέπει να μας διαφεύγει κυρίως ζήτημα που έχει άμεση σχέση με τις ενδοσερβικές και τις αλβανικές σχέσεις. Όπως αναλύεται στο άρθρο του Ευ. Κωφού που ακολουθεί, το Κοσσυφοπέδιο έχει βαθιές ρίζες στην ιστορία του σερβικού έθνους. Και μάλιστα αυτή τη στιγμή — που η Σερβία βγαίνει τραυματισμένη από τον πόλεμο της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και τον πόλεμο με την Κροατία — φαίνεται, καθώς οι μνήμες είναι νωπές, ότι την παρουσία προσφύγων που κατακλύσει τη χώρα — κάθε ανακίνηση εθνικών ζητημάτων προκαλεί παλινδρομήσεις και ανεβάζει το θερμόμετρο. Στην ουσία, η αντιπολίτευση σιωπά και αφήνει τον Μιλόσεβιτς να ενεργεί όπως θέλει, να κάνει την παρουσία της ορατή.

Σε οτιδήποτε αυτό φαίνεται ότι δεν έχει ληφθεί υπόψη από τους διαβουλευόμενους στο πρόβλημα. Η συσπείρωση γύρω από τον Μιλόσεβιτς, που λίγο απασχολεί τις προθέσεις των «διπλωματικών» ή άλλων φίλων, ίσως να σημαίνει νέες — προς το παρόν — εξελίξεις στο εσωτερικό της Σερβίας. Γιατί αν ο Μιλόσεβιτς «στρίβει» πολύ ή ανατραπεί αυτή τη στιγμή, που περιμένει στη γωνία είναι ο Σέκελ, ένας υπερεθνικιστής πολιτικός, ο οποίος είχε άμεση και προσωπική ανάμειξη στον πόλεμο της Βοσνίας, ο Σέκελ συγκεντρώνει ένα μέρος της συμπάθειας του σερβικού έθνους. Και παραδίπλα, καιροφυλακτεί ο Σλοβόκιτς, πολιτικός δημαγωγός που κινείται από το θυμικό και την άμεση ανάγκη του. Δυστυχώς για τον σερβικό πολιτικό τάξη της χώρας δεν φαίνεται να ανταποκριθεί στο σύνθετο πρόβλημα της χώρας, εκ των οποίων το κυριότερο αναδεικνύεται αυτή τη στιγμή το εθνικό ζήτημα. Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει κυβέρνηση στη Σερβία γιατί ακόρητους μήνες μετά τις εκλογές, δεν είναι δυνατόν να «μαγειρευτεί» ένα νέο πολιτικό σχήμα.

Όσο για τους Σέρβους, το Κοσσυφοπέδιο είναι η κοιτίδα εθνικών οραμάτων και ζητημάτων για το οποίο δεν φαίνονται διατεθειμένοι να κάνουν υποχωρήσεις, την στιγμή είναι η περιοχή όπου αναδει-

Αλβανόφωνοι στην Κωνσταντινούπολη διαδηλώνουν, κρατώντας αλβανικές και τουρκικές σημαίες, σε συμπαραστάση των Κοσοβάρων.

κνύεται πλήρως η αποτυχία της σερβικής πολιτικής τάξης. Μετά τις σαρωτικές επεμβάσεις του Μιλόσεβιτς το 1989 και παρά την παρουσία μετριοπαθούς — αλλά πείσμονος — πολιτικής εκπροσώπησης των Αλβανών της περιοχής υπό τον **Ιμπραήμ Ρουγκόβα**, οι πολιτικοί της Σερβίας έκαναν ότι αγνοούσαν το πρόβλημα. Ο Μιλόσεβιτς δεν δέχθηκε ποτέ να συνομιλήσει με τον ίδιο τον Ρουγκόβα για τη ρύθμιση θεμάτων, όπως, λ.χ., το εκπαιδευτικό. Σημειώναμε στο τχ. 654 ότι 300.000 μαθητές στο Κοσσυφοπέδιο φοιτούν σε ιδιότυπα σχολεία που λειτουργούν εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας. Ουδείς ασχολήθηκε επί μία σχεδόν δεκαετία με προβλήματα όπως αυτό. Η περιοχή επιπλέον είναι η πιο καθυστερημένη οικονομικά της Νέας Γιουγκοσλαβίας. Όταν έγιναν κάποιες ξένες επενδύσεις — συγκεκριμένα του ελληνικού ομίλου Μυτιληναίου στα πλούσια ορυχεία της περιοχής — οι εταιρείες ακολούθησαν τις επιταγές της κυβέρνησης Μιλόσεβιτς και στις προσλήψεις απέκλεισαν τους Αλβανούς. Οι Κοσοβάροι καταγγέλλουν τη σχετική συμφωνία και αρνούνται να συνεργαστούν με τον όμιλο Μυτιληναίου.

Περιοριοποιημένοι από την πολιτική, οικονομική, κοινωνική ζωή της υπόλοιπης Γιουγκοσλαβίας, οι Αλβανοί άρχισαν να εγκαταλείπουν τον μετριοπαθή Ρουγκόβα και να οργανώνονται για δυναμική αντι-

παράθεση με τους Σέρβους. Η παρουσία του «Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου» έγινε εμφανής τις ημέρες αυτές μετά τις συγκρούσεις με τη σερβική αστυνομία και την καταστροφή ενός από τους πυρήνες του ύστερα από τις «εκκαθαριστικές επιχειρήσεις» στο χωριό Ντόνι Πρεκάζ.

Στο Κοσσυφοπέδιο υπάρχουν δύο παράλληλες και μη εφραπτόμενες κοινωνίες: η προνομιούχα του 10% των Σέρβων και εκείνη του 90% των περιοριοποιημένων Αλβανών. Κανείς δεν προνόησε για το γεφύρωμα αυτού του χάσματος. Ο Μιλόσεβιτς μετά το Ντέϋτον και τις διαβεβαιώσεις των Αμερικανών, ότι δεν τίθεται θέμα απόσχισης του Κοσσυφοπεδίου, συνέχισε να «αγνοεί» το πρόβλημα. Δεν έκανε τίποτε για τη διασφάλιση ανεκτών συνθηκών ζωής και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Ούτε προχώρησε με ουσιαστικά βήματα σε όσα είχαν συμφωνηθεί μεταξύ εκπροσώπων του Ρουγκόβα και της σερβικής πλευράς, τον Σεπτέμβριο του 1996 για το εκπαιδευτικό ζήτημα.

ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ ΚΑΙ «ΑΛΒΑΝΙΚΟΤΗΤΑ»

«Το Κοσσυφοπέδιο είναι η μόνη υπό κατοχή "χώρα" στην Ευρώπη», διακηρύσσει η αλβανική διασπορά. Οργανωμένη κυρίως στη Βόρεια Ευρώπη, τη Σκανδιναβία,

την Ελβετία και ειδικά στη Γερμανία, ανασυντάσσεται, διαδηλώνει, ασκεί πιέσεις στις κυβερνήσεις. Στη Γερμανία εδρεύει και η εξόριστη κυβέρνηση του Κοσσυφοπέδιου –που χαράσσει ριζοσπαστικότερη πολιτική από τη «γραμμή Ρουγκόβα»–, στελεχωμένη από αλβανούς πολιτικούς που εξελέγησαν ύστερα από τις ιδιότητες, «παράνομες» εκλογές που διεξήχθησαν στο Κοσσυφοπέδιο μετά την κατάλυση της αυτονομίας. Μετά τις πρώτες συλλήψεις των εκλεγέντων κοσοβάρων πολιτικών από τη σερβική αστυνομία, όσοι τα κατάφεραν δραπέτευσαν στη Γερμανία. Νέες εκλογές είχαν προγραμματίσει οι Κοσοβάροι για τις 22 Μαρτίου, εκλογές οι οποίες φυσικά δεν θα διεξαχθούν με το κλίμα που επικρατεί αυτή τη στιγμή.

Το ενδιαφέρον των κυβερνήσεων Γερμανίας και ΗΠΑ δεν είναι άσχετο με τη δραστηριότητα του αλβανικού λόμπυ. Και αν έχει αρχίσει να δημιουργείται ένα νέο κύμα προσφύγων από το Κοσσυφοπέδιο προς τις γειτονικές χώρες, παράλληλα έχει αρχίσει μια εκστρατεία επιστροφής αλβανών «για να πολεμήσουν για την πατρίδα». Τέτοιες δηλώσεις γίνονται ανοιχτά αυτόν τον καιρό σε χώρες της Δ. Ευρώπης, όπως, λ.χ., η Νορβηγία.

Οι Κοσοβάροι διεξάγουν τον αγώνα τους για πλήρη αυτονομία της περιοχής. Εκτός από την αλβανική διασπορά που μαζί με την πολιτική στήριξη παρέχει και τα οικονομικά μέσα, οι Κοσοβάροι έχουν στο πλευρό τους τους Αλβανούς των Σκο-

πίων και των Τιράνων. Πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι η αλβανική εθνότητα, είτε βρίσκεται στη «μητέρα-πατρίδα» είτε στη Γιουγκοσλαβία είτε στην ΠΓΔ της Μακεδονίας, είναι η πιο καθυστερημένη οικονομικά και κοινωνικά εθνότητα στα Βαλκάνια. Το επίπεδο ανάπτυξης, άλλωστε, είναι καθοριστικό στην προώθηση της ιδέας της «Μεγάλης Αλβανίας». Εκτός από την έλλειψη δυναμισμού, εκτός από την κοινωνική και πολιτική διάλυση της Αλβανίας, θα πρέπει επίσης να λάβουμε υπ' όψιν ότι σε κάθε περιοχή αλβανικής οίκησης έχουμε το φαινόμενο της διασποράς σε επιμέρους κοινότητες, με χαλαρή συνοχή ή/και με αντιπαλότητα.

Μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων στην Αλβανία υπάρχουν μεγάλες αντιπαλότητες: Γκέγκηδες από τη μια, Τόσκηδες και Τσάμηδες από την άλλη. Αλλά και οι Κοσοβάροι, και οι Αλβανοί της Μακεδονίας, ζώντας σε διαφορετικές κρατικές οντότητες και σε σχετική απομόνωση μεταξύ τους, τονίζουν συχνά τη διαφορετικότητά τους και έχουν υπεροπτική συμπεριφορά προς τους κατοίκους της Αλβανίας. Ζητούν περισσότερο την αυτονομία τους παρά το «συγχρωτισμό» με τους κατοίκους της Αλβανίας. Οι Κοσοβάροι, που βρίσκονται σε συμμαχία με τους Γκέγκηδες του αλβανικού Βορρά, πιστεύουν ότι προορισμός τους είναι να διαδραματίσουν έναν ηγεμονικό ρόλο στην «Μεγάλη Αλβανία».

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Αν όμως αυτά αποτελούν μέρος από τις παραμέτρους της σερβικής και της αλβανικής διάστασης του ζητήματος, στο Κοσσυφοπέδιο εμπλέκονται οι γειτονικές χώρες αλλά και οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η Ε.Ε.

Στη συνάντηση της «ομάδας επαφής», που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο τη Δευτέρα 9.3.98, διαπιστώθηκαν οι διαφορές των διαφόρων πλευρών της διεθνούς κοινότητας. Η ρωσική διπλωματία απαγκιστρώνεται από τη «σχέση αλληλεγγύης» προς τις ΗΠΑ, σχέση που είχε αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια. Η ανεξάρτητη από τις ΗΠΑ συμπεριφορά της Ρωσίας είχε βεβαίως με έμφαση τονιστεί στην πρόσφατη κρίση που δημιουργήθηκε με το ζήτημα της επιθεώρησης των «παλατιών» του Σαντάμ. Η αποστασιοποίηση της Ρωσίας από την απόφαση των δυτικών εταιρειών για την επιβολή εμπάργκο στο Βελιγράδι και η διαφωνία της με το χαρακτηρισμό των μελών του «Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπέδιου» ως «τρομοκρατών» σηματοδοτεί τις διαφορές που

υπάρχουν στη διεθνή κοινότητα για το πρόβλημα του Κοσσυφοπέδιου.

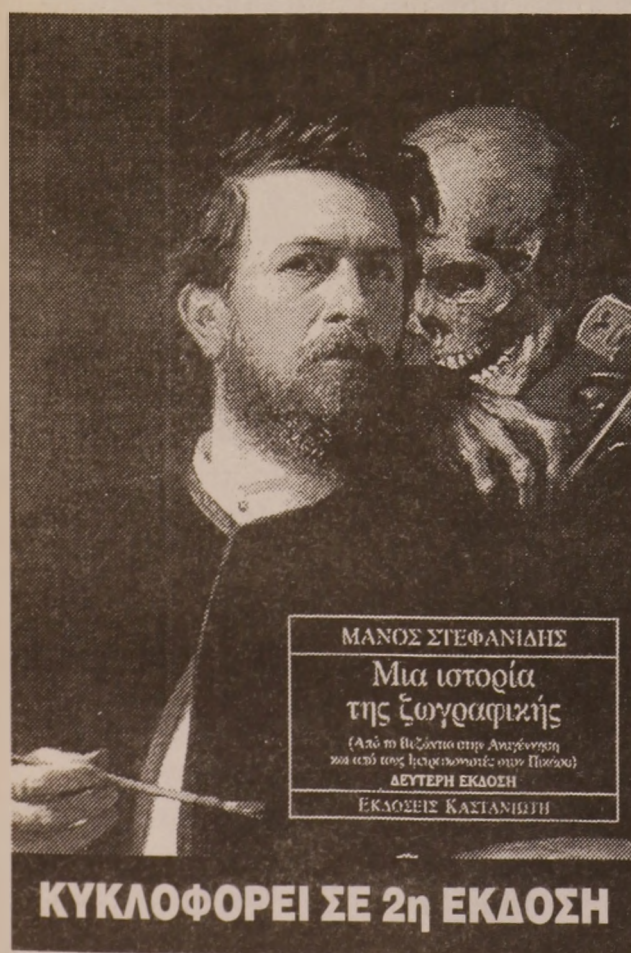
Με την ενέργεια συνυπογραφής της κήρυξης μεταξύ Ελλάδας, Βουλγαρίας, Τουρκίας, Ρουμανίας και της ΠΓΔ Μακεδονίας για το πρόβλημα του Κοσσυφοπέδιου εκδηλώθηκαν και πάλι οι εθνικοτυροκικές αντιπαραθέσεις μετά τη τύπωση της τουρκικής παραλλαγής ιδέα σύστασης μεικτής πολυεθνικής δόμης «αστυνόμευσης» για την περιοχή.

ΣΕ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ

Η αμερικανική διπλωματία εμφανίζεται σε όλα τα διεθνή forum σκληρή και φασιστική. Έχει τώρα εξαπολύσει επίθεση προς τον Μιλόσεβιτς που τον θεωρεί και σε ένα βαθμό είναι – πέτρα του δόλου για όσα συμβαίνουν στο Κοσσυφοπέδιο. Αυτό όμως που συνεπάγεται η «σκληρή» στάση είναι η συσπείρωση από τον γιουγκοσλάβο πρόεδρο όλων των σερβικών λαών και καθιστά βουβή αδρανή την όποια αντιπολιτευτική κίνηση στο εσωτερικό της Σερβίας.

Αλλά στο πρόβλημα του Κοσσυφοπέδιου δεν μπορεί να δοθεί μακροπρόθεσμη με πολεμικές ούτε από την πλευρά της Σερβίας αλλά ούτε και από τη διεθνή κοινότητα. Αυτή την ώρα ένα μεγάλο τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου κρατά απομονωμένο από την υπόλοιπη Ευρώπη. Δεν είναι μόνον η Κροατία και η Βοσνία που είναι και όλη η Νέα Γιουγκοσλαβία αποκομμένη από τον κόσμο. Η περιλαμβανομένου του Κοσσυφοπέδιου και η Αλβανία που γράφουν «λευκό» στο ευρωπαϊκό χάρτη. Καμιά προοπτική σωματώσεως, καμιά ελπίδα για συνέλιξη σε αναπτυξιακά προγράμματα, και αφορά τις περισσότερες χερσονήσους των Βαλκανίων. Η ύπαρξη έντονων οικονομικών προβλημάτων, οι ανεπίλυτες κοινωνικές πληγές, ανατροφοδοτούν παλιές εθνικές συρράξεις. Μήπως έπρεπε να συνδυαστούν οι προσπάθειες κατευνασμού και ειρήνευσης στην περιοχή, η παροχή εγγυήσεων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κοσσυφοπέδιο με το άνοιγμα προοπτικών για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ούτερης περιοχής;

Άρθρα σχετικά με το Κοσσυφοπέδιο μπορείτε να αναζητήσετε στα ακόλουθα τεύχη του Αντί: 177, 178, 476, 477, 496, 497, 551, 558.

Τα στοιχεία της διαμάχης

του Ευαγγέλου Κωφού

Η ιστορία δεν είναι ανάγκη να επαναλαμβάνεται. Τα μαθήματά της, όμως, διδάσκουν. Με αυτή την παραδοχή, έχει ίσως περισσότερο ενδιαφέρον να δει κανείς όλες τις παραμέτρους της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο – και να διαγνώσει, έχοντας υπόψη του όλα αυτά τα καίρια στοιχεία, τις προοπτικές επίλυσής της.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου ήρθε στην εθνική επικαιρότητα ως αποτέλεσμα λυσής της Ομοσπονδιακής Σοσιαλ-Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Αρχές της δεκαετίας του '80, μετά το θάνατο του Τίτο, η περιοχή είχε αποσπαστεί από την προσοχή των διεθνών μέσων ενημέρωσης. Αφορμή τις εκδηλώσεις διαμαρτυριών των Αλβανών και την απροκάλυπτη βία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Γιουγκοσλαβικής κρατικής αρχής. Τον Τίτο εποχή, ωστόσο, η διατήρηση της Γιουγκοσλαβίας ως εξισορροπημένου κράτους μεταξύ Ανατολής και Δύσης αποτελούσε ύψιστη προτεραιότητα και δύο πλευρές. Τυχόν έντονες επικρίσεις εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας θα έθεταν το Βελιγράδι στη γωνία των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ήταν δυνατό να οδηγήσει τη χώρα σε αποσταθεροποίηση. Ορι-

σμένες εξαιρέσεις από την πλευρά μη κυβερνητικών οργανώσεων και ξένων κοινοβουλευτικών –ιδίως του αμερικανού γερουσιαστή **Bob Dole**– δεν διατάραξαν αυτή την, τρόπον τινά, επιχείρηση συγκάλυψης.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου έκανε και πάλι την εμφάνισή του στη διεθνή σκηνή στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν η Σερβία του **Μιλόσεβιτς** προχώρησε με νομικές, πολιτικές, ακόμη και στρατιωτικές μεθόδους, στην κατάργηση του παλαιού συντάγματος και την πλήρη ενσωμάτωση του Κοσσυφοπεδίου στη Σερβία. Ξένες κυβερνήσεις έδειξαν τότε και πάλι ενδιαφέρον για την περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, εξαιτίας του κινδύνου να οδηγήσει στη διάσπαση της ΟΣΔ Γιουγκοσλαβίας και στην επέκταση της κρίσης πέρα από τα εξωτερικά σύνορα της Ομοσπονδίας.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου προηγήθηκε και, κατά κάποιον τρόπο, πυροδότησε την κρίση στην πρώην ΟΣΔ Γιουγκοσλαβία. Παρά το γεγονός ότι η περιοχή απέφυγε την αιματοχυσία, εξακολουθεί να αποτελεί πιθανή εστία βίαιης αναταραχής, ακόμη και μετά τις συμφωνίες του Dayton και το τέλος των πολεμικών συγκρούσεων στο Βορρά. Με αυτή την έννοια, παραμένει ένα περίπλοκο ζήτημα που είναι δύσκολο να το ερμηνεύσει κανείς και ακόμη δυσκολότερο να το επιλύσει. Αναμφίβολα, το πρόβλημα έχει αρκετά κοινά στοιχεία της Γιουγκοσλαβικής κακοδαιμονίας (οικονομικού, εθνοτικού, κοινωνικού χαρακτήρα) με τις περιπτώσεις των άλλων πρώην ομόσπονδων δημοκρατιών. Ωστόσο, στο σύνολό του, πρόκειται για μοναδικό ζήτημα που το συνθέτει –και το φορτίζει– ένας μοναδικός συνδυασμός μακροχρόνιας ιστορικής διαμάχης, ανταγωνιστικών επιδιώξεων, θρησκευτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών διαφοροποιήσεων, κα-

θώς και σημαντικών δημογραφικών διακυμάνσεων.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ Ή ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗΣ;

Το βασικό ερώτημα, στο οποίο πρέπει να δοθεί απάντηση από την αρχή, είναι εάν, και σε ποιο βαθμό, πρόκειται για ζήτημα εσωτερικής συνταγματικής τάξης, οπότε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Σερβίας στο έδαφος του Κοσσυφοπεδίου θα είχαν προτεραιότητα απέναντι στα δικαιώματα της πλειονότητας του πληθυσμού της περιοχής· ή, εάν πρόκειται καθαρά για περίπτωση αυτοδιάθεσης, που αφορά την απόσχιση του πλειοψηφούντος αλβανικού στοιχείου, οπότε θα απέρρεαν ενδεχομένως σοβαρές συνέπειες για τα διεθνή σύνορα τριών, ίσως και τεσσάρων, κρατών. Είναι ευνόητο, να σημειωθεί ότι την πρώτη υπόθεση υποστηρίζουν οι Σέρβοι κάθε πολιτικής απόχρωσης, ενώ τη δεύτερη υιοθετούν οι Αλβανοί όχι μόνο στο Κοσσυφοπέδιο, αλλά και στη Δημοκρατία της Αλβανίας και την ΠΓΔΜ, καθώς και η αλβανική διασπορά.

Πίσω από αυτές τις διαμετρικά αντίθετες αντιλήψεις για τη φύση του προβλήματος, ελλοχεύουν πλήθος εξαιρετικά περίπλοκων «μακροπαραγόντων» που επηρεάζουν την εξέλιξή του. Από τη σερβική πλευρά, καταγράφονται: η αναβίωση ή διαφύλαξη του οράματος για μια «Μεγάλη Σερβία» (προς το παρόν σε κατάσταση λήθαργου, έπειτα από τις σερβικές ήττες στην Κράινα και τη Βοσνία και ύστερα από τις διευθετήσεις της συμφωνίας του Dayton)· η ιστορική κληρονομιά (φαινόμενο που αγγίζει τα όρια μαζικής ψύχωσης, αλλά και κινητήρια δύναμη που εξάπτει τον σερβικό πατριωτισμό και εθνικισμό)· ο φόβος αναβίωσης της μακροαίωσης, θρησκευτικής και φυλετικής «βεντέτας» με το αλβανικό στοιχείο· το

Ο άρθρο είναι βασισμένο κυρίως σε πληροφορίες και στοιχεία που συνελέγησαν στη διάρκεια επιτόπιας έρευνας, που οργανώθηκε στο ΕΛΙΑΜΕΠ, στη Σερβία, το Κοσσυφοπέδιο, την Αλβανία, τον Μάιο του 1995. Ο συγγραφέας είναι μέλος της ομάδας visiting fellow στο Brasenose του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, παρουσίασε, τον Οκτώβριο 1995, μια εισήγηση στην μελέτη αυτής στο σεμινάριο «Ελλάδα και τα Βαλκάνια». Στη συνέχεια, ο συγγραφέας ευκαιρία να διευρύνω τον ορίζοντα και προβληματισμών μου στο θέμα, συμμετείχε σε συνέδρια και ειδικές διεθνείς συναντήσεις για το Κοσσυφοπέδιο που διοργανώσε το Ίδρυμα Bertlesmann της Οξφόρδης, με τη συνεργασία του ΕΛΙΑΜΕΠ, στη Βιέννη (επτάμβριος 1996) και την Αθήνα (Μάιος 1996). Ο συγγραφέας μπορεί να συμβουλευτεί το βιβλίο συλλογικό τόμο, Thanos Veremis, et al., eds, *Kofos, editors, Kosovo: Avoiding Balkan War*, Athens, ELIAMEP and the University of Athens, 1998.

ενδεχόμενο να εκλείψει εντελώς η σερβική παρουσία στην περιοχή εξαιτίας της ταχείας αλβανικής δημογραφικής ανάπτυξης και της εξόδου των Σέρβων που έχουν απομείνει και, τέλος, η ανησυχία μήπως η απώλεια του Κοσσυφοπεδίου πυροδοτήσει αλυσιδωτές αντιδράσεις στη Βοϊβοντίνα και το μουσουλμανικό Σαντζάκ, ή υπονομεύσει ακόμη και τους στενούς δεσμούς με το Μαυροβούνιο. Αναπότρεπτα, όλα αυτά θα υπέσκαπταν τα γεωπολιτικά και οικονομικά θεμέλια της Σερβίας, και επτά εκατομμύρια Σέρβων θα μεταβάλλονταν σε παρίες ενός περίκλειστου «γκέτο» των Βαλκανίων.

Από την αλβανική σκοπιά, το αίτημα για την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης πρέπει να εξεταστεί ολόπλευρα: πρόκειται απλώς για κλασική περίπτωση διεκδίκησης ανθρωπίνων και εθνικών δικαιωμάτων από μια εθνοτική ομάδα που είναι αριθμητικά κυρίαρχη μέσα στα σαφώς προσδιορισμένα όρια του Κοσσυφοπεδίου ή αποτελεί, ουσιαστικά, το τελικό στάδιο της εκατονταετούς και πλέον πορείας του αλβανικού έθνους προς την ανεξαρτησία και την εθνική ενοποίηση, οπότε το κίνημα ξεπερνά τα όρια του Κοσσυφοπεδίου και αφορά τόσο τη Δημοκρατία της Αλβανίας όσο και παρακείμενες περιοχές της ΠΓΔΜ και του Μαυροβουνίου.

«Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΚΛΕΙΟΥΣ» Ή ΤΟ ΑΧΘΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σε μια γη που την έχει ποτίσει η ιστορία, δεν είναι παράδοξο οι αναφορές στην τρέχουσα διαμάχη να χρωματίζονται από έντονες αντιπαραθέσεις για περασμένα μεγαλεία ή αδικίες που διαπράχθηκαν αιώνες πριν. Μύθος και πραγματικότητα αναμειγνύονται αζεδιάλυτα. Συνθήματα, σύμβολα, ακόμη και η χρήση ονομασίας για φυσιικά ή ιστορικά αντικείμενα προσλαμβάνουν μυστηριακές διαστάσεις.

Για τους Σέρβους, το Κοσσυφοπέδιο είναι ένα από τα πιο προσφιλή κέντρα της μεσαιωνικής τους αυτοκρατορίας. Είναι ακόμη γεμάτο από σερβικά μνημεία και τόπους θρησκευτικής λατρείας (εκκλησίες και μοναστήρια), που δίνουν μια εικόνα του «ένδοξου σερβικού παρελθόντος», υπενθυμίζοντας διαρκώς τη σερβική πολιτισμική και ιστορική κληρονομιά της περιοχής. Στα μάτια των Σέρβων, το Κοσσυφοπέδιο (Kosovo polje) είναι το ένδοξο πεδίο μάχης, όπου το μεσαιωνικό σερβικό βασίλειο γνώρισε τη συντριβή πέφτοντας στα χέρια των οθωμανών κατακτητών, το 1389. Για έξι αιώνες, το γεγονός αυτό αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την επιβίωση, αναγέννηση και το μελ-

λοντικό μεγαλείο ενός ολόκληρου λαού. Ως προς αυτό, οι Σέρβοι δεν αποτελούν μοναδική περίπτωση. Μια εθνική καταστροφή μπορεί να γεννήσει παρόμοια συναισθήματα στη συλλογική ψυχή διαφόρων λαών. Μύθοι και δοξασίες για την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453 έπαιξαν τον ίδιο καταπραυντικό όσο και ζωογόνο ρόλο για τους υπόδουλους Έλληνες επί μισή, σχεδόν, χιλιετία.

Για τους ανεξοικειωτους με τη βαλκανική ιστορία ξένους παρατηρητές, η ταύτιση των Σέρβων με το Κοσσυφοπέδιο, ιδίως σε καιρούς κρίσης ή εθνικής συμφοράς, μπορεί να φαίνεται παράλογη. Κατά την πρόσφατη βαλκανική κρίση, αρκετοί ξένοι αναλυτές εφωράθησαν να αδυνατούν να αποτιμήσουν αόριστες μεταβλητές στις εκτιμήσεις τους για τις τρέχουσες εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Θα είχαν, ωστόσο, καλύτερα αποτελέσματα, αν αντιμετώπιζαν τους «παραλογισμούς» των ιστορικών μύθων κατ' αναλογία με τις μαζικές εκδηλώσεις θρησκευτικής ευσέβειας ή φανατισμού που είναι συνήθη φαινόμενα σε ολόκληρο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομέ-

νης της Δυτικής Ευρώπης και της Αμερικής. Υπ' αυτό το πρίσμα, το σερβικό σύνθημα «το Κοσσυφοπέδιο και τα Μετόχια είναι εξίσου πατρίδα και γη της Επαγγελίας τους Σέρβους, όπως η Ιερουσαλήμ για τους Εβραίους» θα παρείχε μια ένδειξη για επιμονή με την οποία αφηρημένες αλήθειες φαίνεται να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των λαών¹.

Οι Αλβανοί, από την πλευρά τους, αρνούνται την «αρχαιότητα» των σερβικών τίτλων και προβάλλουν το δικό τους προβάδισμα διεκδικώντας στην απώτερη αρχαιότητα κάποιον ιλλυρικό δεσμό με την «Κόσσο» τους, η οποία κατέχει θέση κοιτίδας Αλβανών «από τότε που υπάρχουν ως ός»². Αν οι Σέρβοι επιμένουν για τις λυάριθμες μεσαιωνικές εκκλησίες τους, οι Αλβανοί μιλούν για ερείπια ναών που χρονολογούνται πριν από την άφιξη των Σέρβων. Επιπλέον, οι Αλβανοί επιχειρούν υποσκάψουν το ιστορικό οικοδόμημα των Σέρβων, περιγράφοντάς το ως «επινοημένη ιστορία, πλάσμα κυρίως της φαντασίας, θρύλο, μύθο – ή, ακριβέστερα, μύθο ιστορία»³. Η αιχμή, όμως, του αλβανι-

Καφεενεδάκι σε δρόμο της Πρίστινας

ορικού επιχειρήματος έχει πιο πρόσφατη αιτιολογία, αν και αυτό διόλου δεν μειώνει τη σημασία του στα μάτια τους: η αλβανική εθνική αναγέννηση συνδέεται γενικά με τη σύσταση του «Αλβανικού Συνδέσμου», το 1878. Το γεγονός ότι ο Σύνδεσμος είχε την έδρα του στην Πρίσρενη έχει γράψει το Κοσσυφοπέδιο σε λίκνο της ανικλής εθνικής αναγέννησης. Σύμφωνα με τη διατύπωση σοβαρού αλβανού ιστορικού, αν οι Σέρβοι βλέπουν τη δική τους Ιεράρχη στο Κοσσυφοπέδιο, οι Αλβανοί θα μπορούσαν να διεκδικήσουν την Κοσόβα τους ως δικό τους *Πεδεμόντιο*, εφελτήριο και ήλιον του κινήματός τους για εθνική ενοποίηση⁴.

Χοντας εισέλθει με καθυστέρηση στην ιστορία των βαλκανικών ανταγωνισμών για διανομή της οθωμανικής λείας, στα 1912-19, οι Αλβανοί έχουν έντονη την αίσθηση ότι έπεσαν θύματα άδικης μεταχείρισης. Το ένα τρίτο από τους ομοεθνείς πέρασε στην κυριαρχία γειτονικών χωρών. Όπως η κατάρρευση των αυτοκρατοριών των Αιθιοπικών και των Ρωμαϊκών, καθώς και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, επέφερε μια γενική ανακατανομή των συνόρων στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, η διάλυση της γιουγκοσλαβικής αυτοκρατορίας δημιούργησε ελπίδες ότι θα μπορούσε σε νέα και δίκαιη αναδιάρθρωση χάρτη των Βαλκανίων. Το αλβανικό ζήτημα, υποστηρίζουν, υπήρξε το κεντρικό που έμεινε σε εκκρεμότητα μετά την εσπερή ειρήνη των βαλκανικών πολέμων. Οι Σέρβοι, έχοντας αντιταχθεί στην εθνική ολοκλήρωση, αγωνίζονταν στην προσπάθεια να διατηρήσουν ένα είδος αποικιακής κυριαρχίας πάνω σε αλβανικά εδάφη. Ήταν η σερβική/γιουγκοσλαβική πολιτική μετά την προσάρτηση του Κοσσυφοπέδιου, το 1913, παρά την εναλλαγή καθεστώτων στο Βελιγράδι. Η ειρηνική, σε ό,τι αφορά στη μεταπολεμική γιουγκοσλαβική αυτοκρατορία, είναι ότι δεν αναγνωρίστηκε η Αλβανός υπόσταση έθνους, ενώ εθνικές εθνοτικές ομάδες, που προπολεμικά ήταν άγνωστες ως ξεχωριστές εθνικές ομάδες, έλαβαν τέτοια αναγνώριση. Κατά συνέπεια, αυτά τα «νεότερα» έθνη κέρυσαν την ανεξαρτησία τους στα 1991-92, αγνοήθηκαν οι Αλβανοί του Κοσσυφοπέδιου.

Αυτό το σημείο αυτό κι έπειτα ακολουθεί η ατελείωτη διεκδυσία λείων και αιμασιών. Τα τοπωνύμια αποτέλεσαν τον κοινό στόχο, καθώς και οι δύο πλευρές διεκδικούν γεωγραφικούς και κατοικη-

κημένους τόπους με τα δικά τους, εθνικά τοπωνύμια. Ακόμα και το όνομα της περιοχής δεν διέφυγε από τη μοίρα αυτή. Για τους Σέρβους, ήταν πάντοτε *Kosovo-Metohija*, με το δεύτερο συνθετικό να υποδηλώνει ότι τμήμα της περιοχής αποτελούσε ιδιοκτησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αν και το συνθετικό «Μετόχια» είχε απαλειφθεί κατά τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις στη Γιουγκοσλαβία, στις αρχές της δεκαετίας του '70, επαναφέρθηκε από το Βελιγράδι μετά την αποκατάσταση πλήρους σερβικού ελέγχου το 1989. Για τους Αλβανούς υπάρχει μόνον η ονομασία *Kosova*, ένα όνομα αλβανικό που περιγράφει μια ιστορικά και εθνοτικά αλβανική χώρα.

Η αντιπαράθεση αυτή δεν έχει τέλος και τείνει να εξαντλήσει την υπομονή ακόμη και των πιο χαλκέντερων μελετητών του προβλήματος. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τους πρωταγωνιστές του δράματος. Ο συνδυασμός ιστορικής μυθολογίας και αισθημάτων ιστορικής αδικίας μαζί με εθνικιστικά όνειρα για ένα μεγάλο και ενιαίο «εθνικό κράτος» – κάτι που θυμίζει τα αντίστοιχα προγράμματα Σέρβων, Κροατών και Σλαβομακεδόνων – έχει πετρώσει σε μορφή εθνικού δόγματος. Αυτό που γεννά ανησυχία, όμως, για το μέλλον ολόκληρου του βαλκανικού χώρου είναι ότι τέτοια στερεότυπα διοχετεύονται στις νέες γενιές μέσα από τις πρόσφατες εκδόσεις σχολικών εγχειριδίων, που περιέχουν κραυγαλέα μονομερείς ιστορικές ερμηνείες. Πράγματι, η μία πλευρά κατηγορεί την άλλη ότι χρησιμοποιεί την ιστορία, κυρίως, ως μέσο για τη δικαιολόγηση εθνοτικών ανταγωνισμών.

Παρ' όλο που το φαινόμενο της ιστορικής λαθροχειρίας είναι κοινό όχι μόνο στον βαλκανικό χώρο αλλά σε ολόκληρο τον κόσμο, στο Κοσσυφοπέδιο προβάλλει ως «η κατάρα της Αθηνάς» – με τη Βυρσώνεια έννοια – ή, πιο ταιριαστά, ως «η κατάρα της Κλειούς». Έτσι, η ιστορία δεν είναι απλώς ένα ακόμη επιχείρημα για την εξασφάλιση στέρεων τίτλων κυριότητας. Αποτελεί το μέσο με το οποίο οι δύο διεκδικητές αντιμετωπίζουν την ίδια γη, κατ' αποκλειστικότητα, ως δικό τους εθνικό λίκνο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΤΟΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Κατά συνέπεια, και πάλι ανακύπτει το ερώτημα: αν η ανεξαρτησία αποδειχτεί, στην παρούσα φάση, ανέφικτη, θα ήταν δυνατό να συναινέσουν οι Αλβανοί σε διευρυμένη αυτοδιοίκηση, η οποία ρητά θα απέκλειε την άσκηση του δικαιώματος της

αυτοδιάθεσης; Αυτό, φυσικά, θα σημαίνει ότι οι αλβανικές βλέψεις για ανεξαρτησία και ενοποίηση θα παραπέμπονταν στις ελληνικές καλές ενδές.

Οι πιέσεις, όμως, θα συνεχίσουν να εντείνονται, αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον εξαιτίας του δημογραφικού παράγοντα. Καθώς οι Αλβανοί έχουν ουσιαστικά πετύχει το στόχο τους για την αλβανοποίηση της περιοχής από άποψη σύνθεσης του πληθυσμού, δεν θα ήταν διατεθειμένοι να ανεχτούν απόπειρες επέμβασης στο εθνολογικό καθεστώς της περιοχής. Έτσι, το μέλλον εμφανίζεται δυσοίωνο για τους Σέρβους. Υπάρχει κίνδυνος, αν αισθανθούν στριμωγμένοι, να μπουν στον πειρασμό να αναστρέψουν τους δημογραφικούς συσχετισμούς διά της βίας, ελλείψει άλλης μεθόδου. Σε μια τέτοια περίπτωση, οι εξελίξεις θα είναι απρόβλεπτες όχι μόνο για το Κοσσυφοπέδιο αλλά και για την ίδια τη Σερβία.

Ερχόμαστε, συνεπώς, πίσω στο θέμα της διεθνούς μεσολάβησης. Η επιτυχία της διεθνούς κοινότητας στον πόλεμο της Βοσνίας, που έφερε τους Σέρβους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και στη συμβιβαστική λύση, οφειλόταν στη στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Το ερώτημα παραμένει, κατά πόσο μια παρόμοια προσέγγιση θα διευθετούσε και τη διαφορά στο Κοσσυφοπέδιο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η στρατιωτική δράση στη Βοσνία κατέστη δυνατή επειδή οι Σέρβοι δρούσαν σε έδαφος έξω από τα διεθνώς αναγνωρισμένα κυριαρχικά όρια της Σερβίας/Νέας Γιουγκοσλαβίας. Το Κοσσυφοπέδιο, όμως, αποτελεί έδαφος της Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας και ενός από τα συνιδρυτικά μέρη της ομοσπονδίας – της Σερβίας. Τυχόν ανάληψη διεθνούς δράσης κατά των Σέρβων εντός του κυρίαρχου εδάφους τους θα κινδύνευε να πλήξει σοβαρά την κορυφαία αρχή του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς συμπεριφοράς, δηλαδή το απαραβίαστο της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών. Όχι πως δεν έχουν σημειωθεί παρόμοιες παραβιάσεις κατά την πεντηκονταετή ιστορία των Ηνωμένων Εθνών. Η περίπτωση της Κύπρου, για παράδειγμα, είναι χαρακτηριστική από αυτή την άποψη. Τα Βαλκάνια, όμως, αποτελούν ασταθή περιοχή, που δύσκολα σηκώνει πειράματα αυτής της μορφής χωρίς βαριές συνέπειες για ολόκληρο το χώρο και ίσως παρὰ πέρα. Η ΠΓΔΜ πιθανόν να είναι η πρώτη που θα δεχόταν τον αντίκτυπο μιας τέτοιας επέμβασης, καθώς ήδη αντιμετωπίζει τις πιέσεις της πολυάριθμης αλβανικής κοινότητας. Αρνητικές αντιδράσεις θα μπορούσαν να

προέλθουν και από την πλευρά της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, χώρες με μεγάλες εθνικές και εθνοτικές μειονότητες στο έδαφός τους.

Ενδεχόμενη ένοπλη εξέγερση των Κοσοβάρων θα μπορούσε να μεταβάλει το σκηνικό. Θα ήταν, βέβαια, καταστροφική από πολλές απόψεις, κυρίως για τον αλβανικό πληθυσμό. Όμως οι αναμενόμενες ανθρωπίνες και υλικές απώλειες πιθανόν να μην αποτρέψουν τους πιο φανατικούς ή πιο απελπισμένους Κοσοβάρους από το να επιλέξουν την οδό που οδηγεί στην αυτόκτονία ή στο αλβανικό «πάνθεον». Εκείνο, πάντως, που δεν μπορούν να αγνοήσουν οι Αλβανοί είναι ότι, ακόμη και αν η διεθνής κοινότητα επέμβει για να σταματήσει τη σφαγή ή τη μαζική φυγή των Αλβανών, η λύση που τελικά θα επιβληθεί δεν θα ικανοποιεί τις μαξιμαλιστικές προσδοκίες των Αλβανών. Εξαιρώντας κάποια απρόβλεπτη μεταστροφή της σερβικής θέσης, η διχοτόμηση του Κοσσυφοπέδιου ανάμεσα σε Αλβανούς και σε Σέρβους θα είναι το αναπόφευκτο επακόλουθο της ένοπλης σύρραξης.

Το ενδεχόμενο διχοτομικής λύσης πρωτοεμφανίστηκε στα αρχικά στάδια της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, με έναν υπαινιγμό του πρώην Γιουγκοσλάβου προέδρου **Ντόμπριτσα Τσότοιτς**. Επανεμφανίστηκε απροσδόκητα τον Ιούλιο του 1996, όταν ο πρόεδρος της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών, **Αλεξάνταρ Ντέσπιτς**, πρότεινε την έναρξη διαπραγματεύσεων για μια ειρηνική οριοθεσία και διαχωρισμό της περιοχής σύμφωνα με εθνοτικά κριτήρια. Οι σέρβοι πολιτικοί δεν έχουν σχολιάσει δημόσια την ιδέα, ενώ αλβανοί διανοούμενοι και πολιτικοί εμφανίζονται επιφυλακτικοί, αν όχι εχθρικοί, απέναντί της. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το 1994, ο **Μπράνισλαβ Κροστιτς** στο βιβλίο του, *Kosovo izmedu istorijskog i etnickog prava* (Το Κόσοβο ανάμεσα στα ιστορικά και εθνικά δικαιώματα, Βελιγράδι, 1994) εμφάνισε δεκάδες χάρτες, διαγράμματα και στατιστικούς πίνακες, για να αποδείξει ότι η εθνολογική κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο θα ήταν δυνατό να αποτελέσει βάση για εθνοτικό «διαχωρισμό», και επομένως να στηρίξει μια συζήτηση για το ενδεχόμενο διχοτόμησης.

Τους τελευταίους μήνες του 1997, δύο σημαντικές εξελίξεις –η αύξηση της ένοπλης δράσης ακραίων Κοσοβάρων και η πιο μετριοπαθής στάση της νέας αλβανικής κυβέρνησης του **Φάτος Νάνο**– έπεισαν ηγετικούς παράγοντες της διεθνούς κοινότητας ότι ο χρόνος ήταν κατάλληλος για να ενθαρρύνουν το Βελιγράδι και τους Κοσοβά-

Εικόνα όπως αυτή δείχνουν την καδυστέρηση και τη μιζέρια στο Κοσσυφοπέδιο

ρους Αλβανούς να συζητήσουν ένα «ειδικό καθεστώς» για το Κοσσυφοπέδιο. Τον Δεκέμβριο, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ παρέτεινε ως τις 31 Αυγούστου 1998 τη θητεία της UNPREDEP στην ΠΓΔΜ, λαμβάνοντας υπ' όψιν την αυξανόμενη βία και ένταση στο Κοσσυφοπέδιο. Νωρίτερα, είχε αποφύγει να άρει τις διεθνείς κυρώσεις σε βάρος της Γιουγκοσλαβίας, ενόσω δεν σημειωνόταν πρόοδος στην κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο. Μεγαλύτερη σημασία είχε η κοινή επιστολή που απέστειλαν στο Βελιγράδι οι υπουργοί Εξωτερικών της Γαλλίας και της Γερμανίας τον Νοέμβριο, με την οποία παρότρυναν τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς να προχωρήσει σε μια διευθέτηση με βάση την παραχώρηση ειδικού καθεστώτος για το Κοσσυφοπέδιο. Τέλος, στα μέσα Δεκεμβρίου, το State Department επέκρινε την αποχώρηση της Γιουγκοσλαβικής αντιπροσωπείας από τη συνδιάσκεψη της Βόννης για τη Βοσνία, που έγινε σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την αναφορά στο Κοσσυφοπέδιο στο κείμενο του τελικού ανακοινωθέντος. Επίσης, η Ουάσινγκτον δήλωσε και πάλι αποφασισμένη να συμβάλει σε μια ουσιαστική πρόοδο στο ζήτημα.

Υπ' αυτές τις συνθήκες, μια επιστροφή στο προ του 1974 καθεστώς δεν φαίνεται εφικτή, καθώς οι συνθήκες που το συντηρούσαν δεν υφίστανται πλέον. Επιπλέον, κανένα από τα δύο μέρη δεν υποστηρίζει κάτι τέτοιο. Κάποια παραλλαγή ενός συστήματος

αυτοδιοίκησης θα ήταν ελκυστική στα μάτια των ξένων. Οι αμέσως ενδιαφερόμενοι όμως, δεν εμπιστεύονται διόλου τις μακροπρόθεσμες επιδιώξεις αλλήλων. Τα απεχθή αίτια της διαφοράς επηρεάζουν ακριβώς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται πρωταγωνιστές τη λύση.

Δυστυχώς, συμβιβαστικές λύσεις με διαπραγματεύσεων, που απαιτούν εξαιρετικά υψηλό βαθμό πολιτικού θάρρους και διορατικότητας, συνήθως δεν επιτυγχάνονται παρά ως αποτέλεσμα καταστροφικών πολεμικών αναμετρήσεων. Φαίνεται ότι το Κοσσυφοπέδιο –και μαζί του ίσα-ΠΓΔΜ– δεν θα μπορέσει να αποφύγει τη την καθαρτήρια διαδικασία πριν από τη λύση.

ΟΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Εφόσον, όμως, οι ένοπλες ενέργειες στο τέλος του 1997– δεν έλαβαν ακόμη αναστρέψιμες διαστάσεις, η διεθνής κοινότητα έχει κάποιο περιθώριο να επανεξετάσει τις δικές της προτεραιότητες καθώς τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων. Αναμφίβολα, μια τέτοια προτεραιότητα αποτελεί και η πρόληψη της κλιμάκωσης ή της «μετάστασης» της κρίσης σε άλλες αίσθητες περιοχές των Βαλκανίων και πέρα. Άλλες επιδιώξεις είναι οι ακόλουθες:

- Μια βιώσιμη και μακροπρόθεσμη

στινα: κουβεντούλα στο αλβανικό παζάρι.

θα εγγυάται τη γεωπολιτική σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή. Κάτι τέτοιο επέκλειε την αλλαγή διεθνών συνόρων ή τη συναίνεση του κράτους ή των λαών οποιούσ αφορά.

Οικονομική και πολιτική βοήθεια, ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα και πολιτική εξέλιξη των κοινωνιών που πρόκειται να λυθούν από το νέο πλαίσιο μιας συμ-
πας.

Δημιουργία κατάλληλων κοινωνικών ηκών και δομών, ώστε να αποτραπεί η άτυξη ακραίων κινημάτων θρησκευτι-
ρανατισμού που ενδεχομένως θα προ-
ούν στις υφιστάμενες εθνοτικές διαμά-

σχυρές διεθνείς εγγυήσεις για το σε-
ό και την ενίσχυση των ανθρωπίνων
θνοτικών δικαιωμάτων των εθνικών
πτήτων της περιοχής, καθώς και παρο-
όσθετων διοικητικών προνομίων στις
ηπτικά πλειοψηφούσες κοινότητες, όχι
και το δικαίωμα απόσχισης χωρίς τη
ίνεση και των άλλων ενδιαφερομένων
ν.

πλαίσιο αυτό, είναι προφανές ότι το
ανικό εθνικό πρόγραμμα», υπό τη
ή του οράματος για την ένωση όλων
λβανών σε μία εθνική εστία, δεν είναι
όν να τεθεί στην ημερήσια διάταξη.
την άλλη πλευρά, οι Σέρβοι θα απέρ-
ν μια διευρυμένη μορφή αυτονομίας
ως Αλβανούς, καθώς αυτή θα οδηγού-
λικά στην απόσχιση ολόκληρης της
ρίας.

αξύ των μετριοπαθών στοιχείων και
ύο πλευρών, θα μπορούσε κανείς να
ίνει κάποια υποστήριξη για μια βήμα
βήμα προσέγγιση, υπό την προϋπόθε-

ση ότι τα καίρια ζητήματα δεν παραπέμπο-
νται στο αόριστο μέλλον. Αν συμφωνήσουν
και οι δύο πλευρές, τότε οι ιδιαίτερες ανη-
συχίες και τα συμφέροντα Σέρβων και
Αλβανών θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν
καλύτερα από ένα μεικτό σύστημα τοπικής
αυτοδιοίκησης με μορφή καντονίων. Λαμ-
βάνοντας υπ' όψιν τις ανάγκες, τις αξιώσεις
και την ιστορική κληρονομιά κάθε πλευράς,
θα ήταν δυνατόν να δημιουργηθεί ένας
αριθμός από αυτοδιοικούμενα εθνοτικά
καντόνια με αλβανική ή σερβική πλειονότη-
τα, εν ανάγκη με τη βοήθεια μικρής έκτασης
μετακινήσεων πληθυσμού έναντι σημαντι-
κών οικονομικών αποζημιώσεων.

Η προσέγγιση αυτή δεν θα έθιγε τα σημε-
ρινά διεθνή σύνορα της Γιουγκοσλαβίας,
τουλάχιστον για το προβλεπτό μέλλον· θα
εγγυόταν στους Αλβανούς σχεδόν απεριο-
ριστη αυτοδιοίκηση μέσα στα καντόνια
τους· θα εξασφάλιζε στους Σέρβους πλήρη
έλεγχο ορισμένων περιοχών της επαρχίας
—μέσω των σερβικών καντονίων— πράγμα
που θα ικανοποιούσε ορισμένες συναισθη-
ματικές και πρακτικές ανάγκες της Σερ-
βίας και του σερβικού έθνους.

Αν, όμως, έπεται από ένα σαφές χρονο-
διάγραμμα —που πιθανόν θα εκτείνεται σε
διάστημα μιας γενιάς—, οι εξελίξεις κατα-
στήσουν τη συγκατοίκηση, ακόμη και στα
αυτοδιοικούμενα καντόνια, ανέφικτη, θα
ήταν τότε ευκολότερο να συζητηθεί μια αλ-
λαγή καθεστώτος για τα αλβανικά καντό-
νια —όπως, για παράδειγμα, η παραχώρη-
ση καθεστώτος συνιδρυτικού μέλους της γι-
ουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, ή μια μορφή
ανεξαρτησίας υπό προϋποθέσεις— ανάλο-
γα με τις περιστάσεις. Έτσι, χωρίς να εκθέ-
τουν σε σοβαρό κίνδυνο τη σταθερότητα

και τη γεωπολιτική θέση της Σερβίας —αλλά
και του ευρύτερου βαλκανικού χώρου— οι
Αλβανοί θα μπορούσαν να εκπληρώσουν,
εν μέρει τουλάχιστον, το «εθνικό πρόγραμ-
μά» τους. Εξάλλου, κανένα από τα βαλκα-
νικά έθνη που αγωνίστηκαν για την εκπλή-
ρωση των δικών τους «εθνικών προγραμ-
μάτων», κατά τον 19ο και στις αρχές του
20ού αιώνα, δεν κατόρθωσε να πετύχει
όλους τους στόχους του.

Δίχως αμφιβολία, δεν είναι δύσκολο για
τους ξένους να επινοούν ειρηνευτικά σενά-
ρια και να σχεδιάζουν σολομώντειες λύ-
σεις στα σχεδιαστήριά τους, μακριά από τη
σκηνή όπου οι πραγματικοί πρωταγωνιστές
παίζουν σε ζωντανές τραγωδίες. Μπορεί,
μάλιστα, οι ενέργειές τους αυτές να συνι-
στούν προσβολή, αν όχι και ευθεία πρόκλη-
ση.

Ο γράφων, τελειώνοντας αυτήν τη μελέτη,
ομολογεί ότι η σκέψη του διακατέχεται από
τις τραγικές ομοιότητες ανάμεσα στο ζήτη-
μα του Κοσσυφοπεδίου και το Κυπριακό,
που αριθμεί ήδη πάνω από τέσσερις δεκαε-
τίες. Αξίζει να θυμηθεί κανείς τη σειρά των
διεκδικήσεων των Ελληνοκυπρίων και την
τύχη τους: από τα αρχικά στάδια του αντα-
ποικιακού τους αγώνα με σύνθημα την ένω-
ση με την Ελλάδα (προφανώς στο πλαίσιο
ενός ακόμη «προγράμματος εθνικής ενο-
ποίησης»)· στις ανεπιτυχείς προσφυγές στα
Ηνωμένα Έθνη με αίτημα την αυτοδιάθε-
ση· σε μία ανεξάρτητη δημοκρατία, που
διακυβερνήθηκε, όμως, υπό καθεστώς συ-
γκυριαρχίας με μια μειονότητα μόλις 18%·
μέχρις ότου, τελικά, η εισβολή μιας τρίτης
δύναμης, της Τουρκίας, οδήγησε στην πα-
ρούσα de facto διχοτόμηση του νησιού
τους.

Η ιστορία δεν είναι ανάγκη να επαναλαμ-
βάνεται. Τα μαθήματά της, όμως, διδά-
σκουν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Batakovic 1992, Dusan Batakovic, «Kosovo and Metohija: A Historical Survey», in *The Migration of Serbs and Montenegrins from Kosovo and Metohija*, Beograd 1992.
2. Sevdije Ahmeti, «Forms of Apartheid in Kosovo», in *Conflict or Dialogue. Serbian-Albanian Relations and Integration of the Balkans: Studies and Essays* (επιμ. Dusan Janjic and Shkelzen Maliqi), Open University, European Civic Centre for Conflict Resolution, Subotica 1994, pp. 108-114.
3. Fehmi Agani, «Nation, National Minority and Self-Determination», pp. 205-225.
4. Paskal Milo, «The Albanian Question within the Current Contest of the Balkan Crisis», pp. 285-296.

Κλειδί εξελίξεων ή «περιπλανώμενος Μακιαβέλλι;»

του Τάσου Παππά

Θα προχωρήσει ο Κ. Μητσοτάκης στη δημιουργία νέου κόμματος; Θα μεταφερθεί η κρίση στο ΠΑΣΟΚ; Αυτά είναι δύο από τα βασικότερα ερωτήματα που απασχολούν τους πολιτικούς αναλυτές. Επειδή όμως η πολιτική απεχθάνεται τα διλήμματα και συχνά περιπαίζει τις βεβαιότητες των δοκησίσοφων, θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τα επίμαχα αυτά ζητήματα οπλισμένοι με τη δέουσα επιφύλαξη απέναντι στις κατηγορηματικές απαντήσεις. Ξεκινάμε από το δεύτερο.

Εδώ και καιρό έχει διατυπωθεί μια θεωρία που υποστηρίζει ότι η συμπτωματολογία της κρίσης διατρέχει οριζοντίως το πολιτικό σύστημα, κυρίως τα κόμματα της εξουσίας. Έτσι όταν ο ένας πόλος βυθίζεται στην ανυποληψία και αδυνατεί να καταθέσει μια φρεγγύα πρόταση διακυβέρνησης, πολύ σύντομα το ίδιο πρόβλημα θα αντιμετωπίσει και ο αντίπαλός του. Βεβαίως, αυτή η συλλογιστική δεν έχει ακόμη επιβεβαιωθεί, αλλά οι οπαδοί της επιμένουν να τη θεωρούν αξιόπιστη. Παραδόξως, αυτοί που έδειξαν ν' ανησυχούν περισσότερο για τις εξελίξεις στη Ν.Δ. ήταν οι κορυφαίοι παράγοντες του ΠΑΣΟΚ. Έμπλεοι ανησυχίας έσπευσαν, μόλις άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα σημάδια της έντασης στη Ν.Δ., να εκφράσουν τη **συμπάθειά** τους προς το ταλανιζόμενο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης και να ευχηθούν τη γρήγορη αποκατάσταση της ενότητάς του. Δεν ήταν απλώς μια αβρότητα προς τον πεσμένο στο καναβάτσο αντίπαλο, αλλά η εκδήλωση μιας ειλικρινούς **αγωνίας** για την εύρυθμη λειτουργία του δικομματισμού. Όντως απειλείται ο δικομματισμός αν η Ν.Δ. διασπαστεί; Κατά μία έννοια ναι, γιατί η απελευθέρωση μιας κρίσιμης μάζας από τη Ν.Δ. και η ευτυχής πορεία της στο πολιτικό σκηνικό μπορεί ν' ανοίξει την όρεξη σε διάφορους **αντιρρησίες** και στο ΠΑΣΟΚ, οι οποίοι δεν αισθάνονται και πολύ άνετα, στο κόμμα του **Κ. Σημίτη**. Αυτά στο θεωρητικό επίπεδο, γιατί η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Πρώτα-πρώτα στο κυβερνών κόμμα δεν υπάρχει πρωτοκλασάτο στέλεχος με τα πολιτικά χαρακτηριστικά του **Κ. Μητσοτάκη**. Ο επίτιμος πρόεδρος της Ν.Δ. απευθύνεται σ' ένα ακροατήριο, που ξεπερνά τα όρια του κόμματος στο οποίο βρίσκεται, πλεονέκτημα που δεν έχει κάποιο στέλεχος της εσωκομματικής αντιπολίτευσης. Επιπλέον, ο παθολογικός τυχοδιωκτισμός του πρώην πρωθυπουργού εμποδίζει οποιαδήποτε προσπάθεια συμφιλίωσης. Το σπου-

δαιότερο όμως μειονέκτημα της Ν.Δ. είναι η θέση της θεσμικό πεδίο. Όντας στην αντιπολίτευση και με το χρονικό των εκλογών ακόμη μακριά, η ηγεσία της δεν μπορεί να καλεστεί τον πατριωτισμό στελεχών και των μελών, για το διακυβευόμενο αγαθό (ενότητα) δεν συνδέεται με την ώρα ευθέως με τη μετέπειτα επιδίωξη (εξουσία). Είναι ασφαλώς πιο εύκολο να τάσσεις τις επιθυμίες σου πεισμένου να διατηρηθείς στην εξουσία, από το να συντηρήσεις μια έτσι κι αλλιώς επισημότητα η οποία, όπως αποδειχθεί, αν δεν συνοδεύεται από ιδεολογική υπερέα και ξεκάθαρη πολιτική στρατηγική, δεν «δίνει» εκλογικές. Από τη Νέα Δημοκρατία λείπουν επίσης εκείνα τα λόγια που θα μπορούσαν να τουργήσουν σαν **αμορτισέρ** να απορροφήσουν τους κραδασμούς, αναλαμβάνοντας νευτικές πρωτοβουλίες.

ΠΑΣΟΚ διαθέτει αρκετά στελέχη, τα οποία και αποστράτευσε κρατούν από τις αντιμαχόμενες μερίδες, και ο λαός τους στον κομματικό πληθυσμό «μετράει» (**Λαλιώτης, Σκανδαλίδης, Κακλαμάνης**). Αντίστοιχη «τριάδα» δεν υπάρχει στη Δημοκρατία, μιας και όλοι οι κορυφαίοι έχουν εμπλακεί με ένα ή τον άλλο τρόπο στη φθοροποιό αντιπαράθεση.

Όλα αυτά τα στοιχεία συνομολογούν τη διαφορετικότητα προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα δύο κόμματα εξουσίας. Τά συνέπεια, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η Ν.Δ. διακατέχεται να αποφύγει τη **διάσπαση**. Είναι πιθανόν, όχι όμως αναπόφευκτο. Είναι κοινός τόπος ότι οποιαδήποτε αποσχίση κίνηση τούτη την ώρα μόνον από τον Κ. Μητσοτάκη μπο-

έλθει. Οι εχθροί του στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευ-
-είναι πολλοί- λένε ότι ο επίτιμος δεν θα αποτολμήσει το απο-
ρημένο διάβημα για τρεις λόγους:

Είναι 80 ετών. Παρά το γερό στομάχι του και το πλεόνασμα
σμού, η ηλικία του είναι απαγορευτική για τέτοιου τύπου εγ-
ήματα.

Έχει **κακόφημο** παρελθόν. Το άγος της αποστασίας του 1965
παρακολουθεί και δεν θα ήθελε τώρα, στο τέλος της πολιτικής
είας του, να συνδέσει για δεύτερη φορά τ' όνομά του με ακόμη
διάσπαση. Δεν θα ήταν και πολύ τιμητικό γι' αυτόν να μείνει
ιστορία με το στίγμα του **περιπλανώμενου Μακιαβέλλι**.

Οι πιστοί στον Μητσοτάκη βουλευτές δεν έχουν λόγο να τον
λουθήσουν στην επικίνδυνη πορεία του, γιατί θα είναι σαν να
πνουν το χαλί στη θυγατέρα του, για την οποία ο πρόην προ-
ουργός δεν έχει σταματήσει να εργάζεται.

άρχει όμως και ο αντίλογος:

ιατί να μείνει ο Μητσοτάκης σ' ένα κόμμα που φλερτάρει όλο
πο έντονα με την **ακροδεξιά**, που συρρικνώνεται και που δεί-
ανήμπορο να καθοδηγήσει τις εξελίξεις;

ιατί να μην δοκιμάσει την τύχη του στον εκλογικό στίβο **επι-
αλής** ενός σχήματος μικρομεσαίου μεγέθους με καλές εκλογι-
προοπτικές (ο εκλογικός νόμος προμηδοτεί το πρώτο και το
κόμμα), το οποίο κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί να
ο ρυθμιστικός παράγοντας. Αν όλα τού έρθουν βολικά δεν
λείεται το όνειρό του (πρόεδρος της Δημοκρατίας) να σαρ-
πεί.

ιατί να κάθεται σ' ένα κόμμα, του οποίου ο αρχηγός δεν χάνει
ιρία να τον «τσαλακώνει», επιδιώκοντας την περιθωριοποίησή
λλά και τον εγκλωβισμό της **Ντόρας Μπακογιάννη**; Σύμφωνα
ες τις ενδείξεις -η σημαντικότερη προέκυψε από τη σπάση του
Κοινοβουλευτική Ομάδα-, ο Κ. Μητσοτάκης δεν έχει ακόμη
ασήσει τελεσίδικα τι θα πράξει. Για λόγους τακτικής δείχνει να
έγει προσωρινώς το δρόμο των απαντήσεων κάθε φορά που θα
αλείται. Είναι φανερό ότι επιθυμεί να κρατήσει για τον εαυτό
ο ρόλο του τιμητή των πράξεων και των παραλείψεων της ηλι-
(«δεν θα δώσω άλλοθι, ούτε ελαφρυντικά σ' αυτούς που σπρώ-
το κόμμα στην καταστροφή»). Το ζητούμενο είναι πόσο θ'
εί ο Κ. Καραμανλής σ' αυτή τη λογική της «έντασης» που καλ-
εί ο επίτιμος. Θα ήταν ευχής έργο για τον πρόεδρο της Ν.Δ. να
ηθεί αυτοβούλως ο επίτιμος προς την έξοδο, συμπαρασύροντας
ους πιο κοντινούς του. Θα τον απάλλαζε από την ευθύνη της
μικής αντίδρασης η οποία, ακόμη κι αν είναι απαιτητή από την
ψηφία της βάσης, θα έχει κόστος.

ΟΛΟ ΚΑΙ ΠΙΟ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ

ια κι αν είναι η έκβαση της αναμέτρησης καραμανλικών-μη-
εικών, το βέβαιο είναι ότι η Νέα Δημοκρατία δεν μπορεί να
τους πολίτες ότι διαθέτει σοβαρή πρόταση εξουσίας. Τα προ-
τα είναι πολλά:

παρουσία τόσων «αρχηγών», αρχηγίσκων, εγγυητών, κηδεμό-
και επίδοξων θεματοφυλάκων της ενότητας. Με τη δράση τους
ποιοούν την παρόταξη.

πραδομένη στην εσωστρέφεια, δείχνει ανίκανη να αρθρώσει
πτικά αντίλογο στη διακυβέρνηση Σημίτη.

ποικολεύεται να βρει σαφή θέση στο πολιτικό σκηνικό. Τα περι-
ου πολιτικού χώρου μοιάζουν με **καρικατούρα**, όταν την ίδια
ή τον τόνο δίνουν οι **ακροδεξιοί** κεκρακτές.

προφανής διαχειριστική ανεπάρκεια των μελών της ηγετικής
Μη... που περιβάλλει τον αρχηγό.

ΝΕΦΕΛΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ

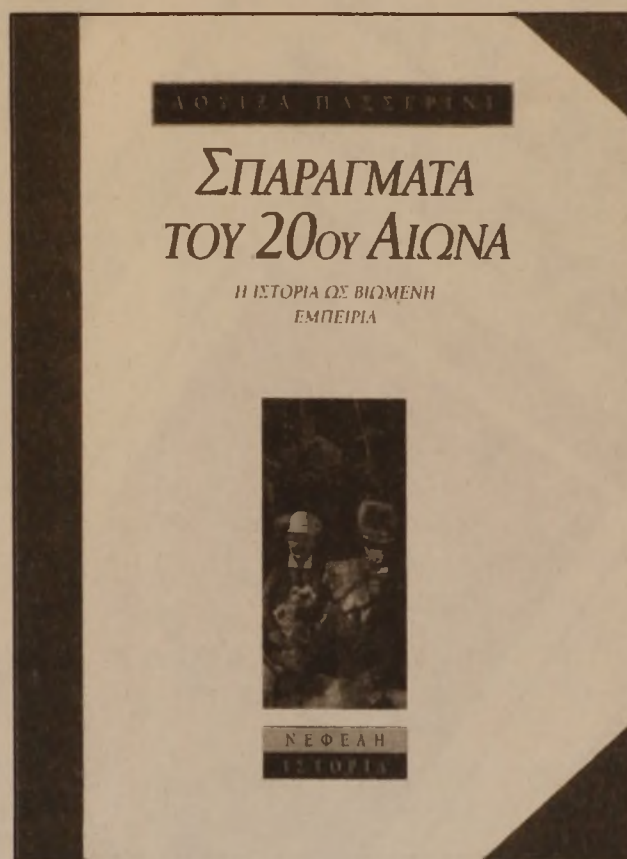
Διεύθυνση σειράς: Αντώνης Λιάκος

Επιμέλεια σειράς: Έφη Γαζή

Λουίζα Πασσερίνι

ΣΠΑΡΑΓΜΑΤΑ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία

Η Πασσερίνι πλησιάζει τραυματικά ζητήματα της ιστορίας του λήγοντος αιώνας. Ο φασι-
σμός στη διπλή του όψη. Το πρόβλημα της
προσωπολατρείας, πως κατασκευάστηκε η
εικόνα του ηγέτη και από την άλλη: ποια είναι
και πως καταγράφηκε στην μνήμη των
απλών ανθρώπων η εμπειρία τους από το
φασισμό. Τα **κινήματα του 1968** και οι
κληρονομίες τους. Η **τρομοκρατία**. Πώς
ερμηνεύεται το κίνημα της πολιτικής βίας
κατά τη δεκαετία του 1970. Τέλος η μνήμη
μετά την κατάρρευση των ολοκληρωτικών
καθεστώτων...

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΜΠΕΝΕΝΤΙΚΤ ΑΝΤΕΡΣΟΝ:

Φαντασιακές Κοινότητες

ΧΑΡΗΣ ΕΞΕΡΤΖΟΓΛΟΥ:

Εθνική ταυτότητα στην Κων/πολη του 19^{ου} αιώνα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 ΑΘΗΝΑ 106 80 ΤΗΛ.: 36 07 744

ΑΣ
ΕΑΣ
ΣΣΕΑΣ
ΔΥΣΣΕΑΣ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ

Robert Drews

Η ΕΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

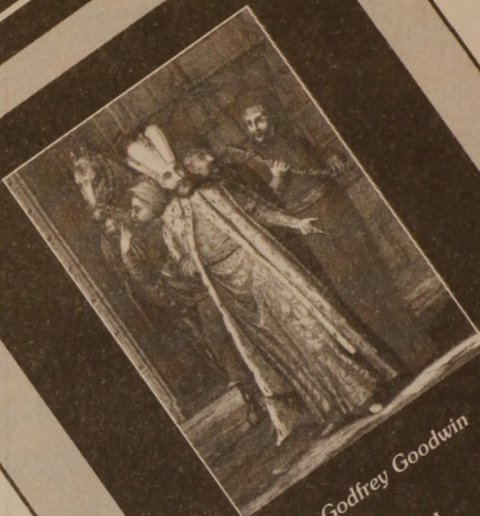
Miranda Vickers

ΟΙ
ΑΛΒΑΝΟΙ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Christian Habicht

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ
ΑΘΗΝΑ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Godfrey Goodwin

ΟΙ
ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ

Η «άγνωστη»
ιστορία
της πόλης-κράτους
από την επικράτηση
των Μακεδόνων
μέχρι την
κατάλυσή του
από τον Οκταβιανό.
ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Καταγωγή, ιστορία
και χαρακτηριστικά
μιας ξεχωριστής
πληθυσμιακής-εθνοτικής
ομάδας.
**ΜΟΛΙΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ**

Angus Fraser

ΟΙ
ΤΣΙΓΓΑΝΟΙ
ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΑΝΔΡΕΑ ΜΩΡΑΪΤΗ 3 - 114 71 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.24.326, 36.25.575 - FAX 36.48.030
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5 - ΤΗΛ. 32.12.111

ΟΔΥΣΣΕΑΣ 25 ΧΡ
ΣΣΕΑΣ 25 ΧΡ
ΑΣ 25 ΧΡ
ΔΥΣΣΕΑΣ 2
ΣΣΕΑΣ 2
ΧΡΟΝΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΧΡΟΝΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΧΡΟΝΙΑ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Η μεγάλη συναλλαγή

του Ρεπόρτερ

παρακολουθούν κάθε Πέμπτη βράδυ στις 11 την πολύ καλή σειρά εκπομπών «Πορτάζ χωρίς σύνορα» του Στέλιου Κούλογλου θα θυμούνται τη σχετική με την «ιθνηκή εκδοχή» του σκανδάλου Γουωτεργκαϊήτ, που μεταδόθηκε στις 4 Δεκεμβρίου της περασμένης χρονιάς.

Όπως με τα στοιχεία που κατέθεσαν μια σειρά από αξιόπιστες –αμερικανικές κυρίως– πηγές και διασταυρώθηκαν με τις μαγνητοφωνήσεις συνομιλιών του Νίξον και με τα στοιχεία της εποχής, προέκυπτε ότι η παραβίαση του γραφείου του Δημοκρατικού Κόμματος των ΗΠΑ στο κτίριο Γουωτεργκαϊήτ έγινε στο πλαίσιο προσπάθειας του Νόλτον του προέδρου Νίξον να υποκλέψει όσα στοιχεία διέθεταν οι Δημοκρατικοί για την παράνομη χρηματοδότηση της εκλογικής καμπάνιας του.

Τα στοιχεία αυτά είχε παραδώσει στους δημοκρατικούς ο έλληνας δημοσιογράφος Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος, που είχε μετά από πολλές περιπέτειες δραπετεύσει τον Σεπτέμβριο του 1977 από την Ελλάδα και είχε καταφύγει στην Αμερική. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, ο πανίσχυρος και δραστήριος Τομ Πάππας είχε παραλάβει από τη χουντική ΚΥΠ χρήματα, τα οποία ο τελευταίος είχε καταθέσει στο ταμείο των Ρεπουμπλικανών. Αυτό αποτελούσε παραβίαση της νομοθεσίας των ΗΠΑ γιατί, εκτός των άλλων, φανέρωνε την παρέμβαση της Ελλάδας στο εσωτερικό: τα χρήματα είχαν κάμει τη διαδρομή CIA-ΚΥΠ-Πάππας-Νίξον.

Αγνωστή η κατάληξη της ιστορίας εκείνης: Για πρώτη φορά στην ιστορία των ΗΠΑ, ο πρόεδρος της χώρας να παραιτηθεί, προκειμένου να αποφύγει τα κριτήρια: δίκη, καταδίκη, φυλακή.

Η υπόθεση Γουωτεργκαϊήτ ξεκίνησε έτσι όπως φαίνεται ότι ξεκαθαρίζεται τώρα πια, ο Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος ήταν ένα πρόσωπο ιδιαίτερα ενοχλητικό για το αμερικανικό Κογκρέσο. Επιπλέον, οι αμερικανικές υπηρεσίες είχαν ενοχληθεί και από άλλες πλευρές της δραστηριότητας του Δημητρακόπουλου. Είχε πρωταγωνιστήσει στον αντιχουντικό αγώνα στις ΗΠΑ, είχε δουλέψει εντατικά για την επιβολή του αμερικανικού εμπάργκο στην Ελλάδα λόγω της εισβολής στην Κύπρο.

Είχε ένας άγριος πόλεμος κατασυκοφάντησης εις βάρος του έλληνα δημοσιογράφου: τα δημοσιεύματα έφεραν τον Δημητρακόπουλο ως «πράκτορα» διαφόρων ξένων υπηρεσιών. Ο ίδιος όμως δεν τα παράτησε. Επωφελούμενος του νόμου «για την ελευθερία της έκφρασης», διεξήγαγε μακροχρόνιους δικαστικούς αγώνες κατά της CIA που είχαν ως αποτέλεσμα να παραλάβει εκατοντάδες σελίδων από τα αρχεία της και να μπορέσει να δείξει τις σκευωρίες των μυστικών υπηρεσιών.

Όμως, ο Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος μπορεί να αισθάνεται δικαιωμένος. Όμως αυτή η δικαιοσύνη έρχεται έπειτα από 30 χρόνια προσπαθειών. Για μας, η δικαιοσύνη του συμπατριώτη δημοσιογράφου είναι ένα γεγονός που μας προσφέρει μια ιδιαίτερη χαρά. Το Αντί είχε πολλά χρόνια αναφερθεί στις ιστορίες αυτές και αντιμετωπίστηκε με μισοειπωμένες εικόνες και λειδωρίες. Δεν ήταν άλλωστε ούτε τα ελληνικά ΜΜΕ αμέτοχα της αμερικανικής μαύρης προπαγάνδας: Η φήμη του Δημητρακόπουλου ως «πράκτορα» είχε φτάσει και στη χώρα μας «ευήκοα ώτα».

Οι σελίδες που ακολουθούν δημοσιεύουμε τη συνέχεια μιας ιστορίας που δείχνει την αλήθεια των ελληνικών κυβερνήσεων στις εντολές των αμερικανικών υπηρεσιών ασφαλείας. Ο αναγνώστης που θα ήθελε να έχει συνολική εικόνα αυτής της ιστορίας θα βρει να ανατρέξει και σε παλαιότερα δημοσιεύματα του περιοδικού. (βλ. τχ. 371 της 18, 436 της 20.4.90, 634 της 9.5.97 και 635 της 23.5.97).

Ο ΝΕΟΣ ΠΡΕΣΒΗΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Όταν ο κ. Νίκολας Μπερνς ήλθε στην Ελλάδα ως νέος πρέσβης των ΗΠΑ είχε φροντίσει ήδη να παρουσιάσει ένα συμπαθητικό προφίλ. Είχε αρχίσει τις δηλώσεις του περί τα ελληνικά θέματα με αναφορές «αυτοκριτικής» για τη μέχρι πρότινος αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα. Είπε ότι και εμείς οι Αμερικανοί έχουμε διαπράξει σφάλματα ή αδικίες εις βάρος των Ελλήνων. Τα λόγια ακούστηκαν περίεργα, γιατί δεν έχουμε συνηθίσει σε αυτού του είδους τις εξομολογήσεις από τα χείλη αμερικανών επισήμων.

Η ιστορία των αντιαμερικανικών αισθημάτων στην Ελλάδα είχε περίεργη διαδρομή. Ας θυμηθούμε ότι το ΕΑΜ, τις πρώτες ημέρες του Δεκέμβρη του '44, είχε ξεδιπλώσει αμερικανικές σημαίες, αναμένοντας κάποια αμερικανική μεσολάβηση που θα σταματούσε την αγγλική επέμβαση. Στη συνέχεια, και κατά τον Εμφύλιο αλλά και τα χρόνια που επακολούθησαν, για την Αριστερά αποσαφηνίστηκε ο ρόλος που έπαιζαν οι Αμερικανοί. Ήταν εξάλλου τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, και τα «στρατόπεδα» είχαν ξεχωρίσει.

Στα χρόνια της επιβολής των συνταγματαρχών, για το σύνολο του ελληνικού λαού, οι Αμερικανοί φάνταζαν –και ήταν– οι μεγάλοι προστάτες του δικτατορικού καθεστώτος. Ακολούθησε η τουρκική εισβολή στην Κύπρο, μάθαμε για το ρόλο του Κίσινγκερ. Στις ημέρες μας, και μετά την πασοκική εξουσία και τα όσα ακολούθησαν μέχρι και τα πρόσφατα «ευχαριστώ» του κ. Σημίτη προς τον πρόεδρο Κλίντον, είναι, για το μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού, αρνητικά τα αισθήματα για τις ΗΠΑ.

ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΕΙΔΥΛΛΙΑ

Αυτά όμως τα διαπιστωτικά περί το «συναισθηματικό μέρος» αποκρύπτουν τις ουσιαστικές περιπέτειες των ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Οι ελληνικές κυβερνήσεις, εξαρτημένες πολιτικά και οικονομικά από την υπερατλαντική δύναμη, σχεδόν ποτέ δεν αντιτάχθηκαν στον «ξένο παράγοντα», όπως προσφυώς απεκαλείτο επί σειρά ετών. Οι κατά καιρούς ελληνικές κυβερνήσεις συγκατένευαν στις επιθυμίες και τη

βούληση των Αμερικανών. Δεν είναι του παρόντος να αναφερθούμε αναλυτικά σε αυτά. Προοιμιακά μόνον είναι χρήσιμες αυτές οι παρατηρήσεις αφού «εξηγούν» — για να χρησιμοποιήσουμε την πιο ανώδυνη λέξη — τη στάση των ελληνικών κυβερνήσεων στο επεισόδιο που αναφερόμαστε.

Στις σελίδες αυτές δημοσιεύεται για πρώτη φορά ένα μνημόνιο που ο **Ηλίας Π. Δημητρακόπουλος** έστειλε στις 3 Ιουλίου 1975 στον τότε υπουργό Συντονισμού **Παναγή Παπαληγούρα**. Το κείμενο του μνημονίου είναι σαφές και περιγράφει με κάθε λεπτομέρεια όσα προηγήθηκαν.

Ήδη, στις 24 Ιουνίου '75, ο **Τζακ Άντερσον** με το άρθρο του και αφού από ελληνικής πλευράς δεν του παρεσχέθησαν οι διευκρινίσεις που είχε ζητήσει, έδωσε στη δημοσιότητα άρθρο με τίτλο «Μυστηριώδη χρήματα» και στο οποίο αναφέρει:

«Η ελληνική κυβέρνηση ματαίωσε μία έρευνα, αναφορικά κατόπιν αιτήματος της CIA, που σχετιζόταν με μια πληροφορία ότι κονδύλια της CIA διοχετεύθηκαν μέσω της Ελλάδος στην προεκλογική εκστρατεία του 1968 των Νίξον-Άγκνιου.

»Υπήρχαν ψήθυροι στην Ελλάδα ότι τα μυστικά κονδύλια της CIA διοχετεύθηκαν

στην ελληνική αντίστοιχη Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών, την ΚΥΠ, που ξέπλυνε τα χρήματα μέσω μιας ελληνικής κρατικής τράπεζας. Τα ξεπλυμένα χρήματα, σύμφωνα με πληροφορίες, εστάλησαν στον έλληνα επιχειρηματία **Τομ Πάππας**, ο οποίος συγκέντρωνε χρήματα για την προεκλογική εκστρατεία των Νίξον-Άγκνιου.

»Οι φήμες διέρρευσαν στον Τύπο κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του 1968. Ο Πάππας αρνήθηκε σθεναρά την κατηγορία. Η ελληνική χούντα, που τότε ήταν στην εξουσία στην Αθήνα, ονόμασε αυτές τις φήμες «γελοίες». Αλλά ένας έλληνας εξόριστος, ο έγκυρος δημοσιογράφος, **Ηλίας Δημητρακόπουλος**, ισχυρίστηκε ότι έχει αποδείξεις των αναφορών. Η εντολή για το ξέπλυμα των χρημάτων της CIA, σύμφωνα με την καταγγελία του Δημητρακόπουλου, ερχόταν από τον υπαρχηγό της ελληνικής ΚΥΠ **Μιχαήλ Ρουφογάλη**.

»Ο εξόριστος δημοσιογράφος διοχέτευσε την πληροφορία αυτή στον τότε πρόεδρο του Δημοκρατικού Κόμματος **Λάβρυ Ο' Μπράιεν**, ο οποίος κυκλοφόρησε ένα επίσημο δελτίο Τύπου, που ελάχιστα τότε προσέχτηκε. «Ο κ. Νίξον και ο κ. Άγκνιου θα πρέπει να εξηγήσουν τις σχέσεις τους με τον (Πάππας)», δήλωσε ο Ο' Μπράιεν, μνη-

μονεύοντας τις αναφορές του Τύπου ότι Πάππας ήταν αυτός που «καθοδήγησε» την οικονομική εξόρμηση από την ελληνική χούντα στο θησαυροφυλάκιο των Νίξον-Άγκνιου».

»Το ζήτημα παρέμεινε στάσιμο έως τον Ιούλιο του 1974, όταν δηλαδή έπεσε η χούντα. Τα αρχεία της ΚΥΠ άνοιξαν και ακρίβηκε ο Ρουφογάλης.

»Προκειμένου να πληροφορηθούμε τι είχε διαπιστώσει η νέα ελληνική κυβέρνηση σχετικά με τα κονδύλια της CIA, τα οποία διοχετεύθηκαν στην προεκλογική εκστρατεία του Νίξον το 1968, επικοινωνήσαμε στην Αθήνα και μιλήσαμε με τον υποχρηματοδότη **Παναγιώτη Λαμπρία**. Μας απάντησε ότι είχε ακούσει σχετικά με τις αναφορές αυτές και επεσήμανε ότι η κυβέρνηση σχεδίαζε να διερευνήσει το θέμα. Υποσχέθηκε περισσότερες πληροφορίες, αν επικοινωνούσαμε μαζί του σε δύο μέρες, καλέσαμε τηλεφωνικώς στην Αθήνα ξανά, αλλά ο Λαμπρίας δεν εμφανίστηκε πάλι στο τηλέφωνο. Συνεχίσαμε την προσπάθεια με τηλεγράφημα, αλλά ο Λαμπρίας απάντησε.

»Τώρα γνωρίζουμε την αιτία. Αξιοπιστοί πηγές, εγγύς του νέου καθεστώτος, αναφέρουν ότι ο σταθμάρχης της CIA στην Αθήνα

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

3 Ιουλίου 1975

Ελήφθη εξ Ουάσινγκτον την 11.50' π.μ.

Εγράφη εις Νέα Υόρκην την 2.00' μ.μ.

Παρεδόθη για να διαβιβαστή στον παραλήπτη του την 2.40' μ.μ.

Προς: Υπουργόν Συντονισμού Παναγιώτην Παπαληγούραν

Από: Ηλίαν Π. Δημητρακόπουλον

Ακρώς απόρρητον

Περίληπτικόν, εν τάχει συνταχθέν, προσωπικόν σημείωμα

1. Την πρωίαν της 25ης Φεβρουαρίου 1975 οι γνωστοί δημοσιογράφοι **Τζακ Άντερσον** και **Λες Χουίτεν**, οι οποίοι συμπαρεστάθησαν θερμώς την δημοκρατίαν διαρκούσης της δικτατορίας εις Ελλάδα και ετήρησαν φιλελληνικήν στάσιν εις το Κυπριακόν και των οποίων τα άρθρα αναδημοσιεύονται εις χιλιάς περίπου εφημερίδας καθημερινώς εις όλον τον κόσμον, μου εξήτησαν τηλεφωνικώς να τους ενημερώσω επί των πληροφοριών του 1968 περί χρηματοδοτήσεως της προεδρικής προεκλογικής εκστρατείας των Νίξον-Άγκνιου υπό της ελληνικής δημοκρατίας.

2. Την 2.30 μ.μ. της ίδιας ημέρας έθεσα υπό όψιν των δύο δημοσιογράφων ολόκληρον τον σχετικόν φάκελλον τον οποίον διατηρώ από του 1968.

3. Κατά την συνάντησιν επληροφορήθην το πρώτον ότι η CIA επιδεικνύει ιδιαίτεραν ευαισθησίαν διά την υπόθεσιν αυτήν, ιδία λόγω των διεξαγομένων ανακρίσεων υπό του Κονγκρέσσου, και ότι το εις Αθήνας κλιμάκιόν της διετάχθη να εξαφανίση παν σχετικόν αποδεικτικόν στοιχείον. Οι συνομιληταί μου με διαβεβαίωσαν ότι κατείχον αδιάσειστα στοιχεία επ' αυτού.

4. Το αίτημά των, πέραν του φακέλλου του 1968, ήτο να διερευνηθή αν η νέα ελληνική δημοκρατική κυβέρνησις του Ιουλίου 1974 ήτο ενήμερος της

Τ Ο Μ Ν Η Μ Ο Ν Ι Ο Π Ρ Ο

υποθέσεως, αν διεξήγαγε σχετικές ανακρίσεις και —εις περίπτωσιν θετικής απαντήσεως— ποίον ήτο το πόρισμά των, και αν η σημερινή κυβέρνησις ραμανλή προετίθετο να διεξαγάγη ανακρίσεις.

5. Την 5 μ.μ. της 26ης Φεβρουαρίου 1975, εις τηλεφωνικήν επικοινωνίαν μου μετά του **Γεωργίου Μαύρου** διεβίβασα το αίτημα. Η απάντησίς υπήρξεν ότι δεν ήτο ενήμερος του θέματος διαρκούσης της θητείας του αντιπρόεδρου και υπουργού των Εξωτερικών, πλην όμως εξήτησε πίστα χρόνου διά να ερευνήση περαιτέρω το ζήτημα.

6. Την 7.30 π.μ. της 27ης Φεβρουαρίου ο **Γ. Μαύρος** μου επηλεφώνησε και δεν ηδυνήθη να συγκεντρώσῃ οιονδήποτε στοιχείον το οποίο θα του επέτρεπε να προβή εις οιαδήποτε δήλωσιν προς τους Άντερσον και Χουίτεν.

7. Ενημέρωσα σχετικώς τους Άντερσον και Χουίτεν, οι οποίοι κατόπιν τούτου μου εξήτησαν να τους υποδείξω μέλος της κυβερνήσεως εις Αθήνα το οποίο θα ήτο δυνατόν να επικοινωνήσουν, δεδομένου ότι θα διερευνούσαν το θέμα εις βάθος. Τους υπέδειξα τον **Τάκη Λαμπρία**.

8. Την 9.30 π.μ. της 7ης Μαρτίου 1975 είχαν μακρά, τηλεφωνικήν επικοινωνίαν με τον **Λαμπρία**, η οποία εκάλυψε πλείστα όσα θέματα, μεταξύ των οποίων την επικείμενην εις Αθήνας άφιξιν του γνωστού αρθρογράφου **Τάιμς της Ν. Υόρκης Γκραμ Χόβεϋ** και τα όσα περί Καραμανλή έγραφε εις το τελευταίον βιβλίον του **Σάιρους Σούλτσμπεργκερ**, το οποίο ο **Λαμπρίας** μετέφωρεκαλέσσε να του αποστείλω το ταχύτερον. Μεταξύ άλλων επληροφόρητον **Λαμπρία** ότι οι Άντερσον και Χουίτεν ησχολούντο σοβαρώς με την υπόθεσιν του 1968 των Νίξον-Άγκνιου και ενδιαφέροντο να πληροφορηθώσιν αντιδράσεις και ενεργείας της ελληνικής κυβερνήσεως επί του θέματος και ότι επρόκειτο να του τηλεφωνήσουν σχετικώς. Ο **Λαμπρίας** με ημερολόγησεν διά την έγκαιρον προειδοποίησιν, μου ζήτησε να πληροφορηθώ τους Άντερσον να του τηλεφωνήσῃ μετά από τρεις ακριβώς ώρας, και μου έδωκε την γνώμη επί του χειρισμού των ερωτημάτων του Άντερσον. Του

ο Σταίησ Χωλς, έκανε ένα χαμηλού τό-
νο διακριτικό διάβημα, ζητώντας από την
κυβέρνηση να μην ασχοληθεί με το μυστή-
ριο των κονδυλίων του 1968. Ο Χωλς έδωσε
απάντηση, σύμφωνα με τις πηγές μας, στον
αρχηγό της ΚΥΠ, τον στρατηγό Κων-
σταντίνο Φέτση, ο οποίος μετέφερε την
πληροφορία στον πολιτικό του προϊστάμε-
νο Γεώργιο Ράλλη.

Σε μια πυρετώδη συνάντηση αποφασί-
στηκε να αγνοήσουν τα τηλεφωνήματά μας
επειδή να διακινδυνεύσουν τη χειροτέρευση
των σχέσεων με της Ηνωμένες Πολιτείες».

Την επομένη, το ειδησεογραφικό πρα-
κτορείο AP, αφού αναφέρεται στο άρθρο
του Τζακ Άντερσον, σημειώνει:

Από τον διευθυντή της Επιτροπής Πλη-
ροφοριών της Βουλής των Αντιπροσώπων
ήρθε να ερευνηθεί τις αναφορές σύμ-
φωνα με τις οποίες οι έλληνες επίσημοι διέ-
ξαν έρευνα ύστερα από αίτημα της CIA.
Ο βουλευτής Ντον Έντουαρντς, δημοκρατι-
στής από την Καλιφόρνια, είπε σε μια δήλω-
ση ότι ζήτησε από τον Σεργί Φηλντ, διευθυ-
νή της επιτροπής, να ερευνήσει τις κατη-
γορίες του Τζακ Άντερσον από τη στιγμή
που η CIA επέτρεψε να πνίξει έρευνα της
ελληνικής κυβέρνησης σύμφωνα με τις

οποίες "χρήματα της CIA διοχετεύθηκαν
από την Ελλάδα στην εκλογική καμπάνια
των Νίξον-Άγκνιου το 1968"».

Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΥΚΟΥΛΩΜΑ

Η έρευνα εκείνη κουκουλώθηκε, όπως
και η άλλη που είχε αρχίσει ο εισαγγελέας
κ. Παπανικολάου αμέσως μετά την πτώση
της χούντας και θα ερευνούσε την ανάμει-
ξη των αμερικανικών μυστικών υπηρε-
σιών στην επιβολή της δικτατορίας.

Για τη διακοπή εκείνης της έρευνας είχε
παρέμβει ο Χένρυ Κίσσινγκερ στην Ουά-
σινγκτον. Για την υπόθεση των κονδυλίων
που η CIA διοχέτευσε μέσω ΚΥΠ και
Πάππας στα ταμεία του Νίξον, επενέβη
στην Αθήνα ο «σταθμάρχης» Σταίησ
Χωλς.

Ο Κίσσινγκερ εκάλυψε τον Καραμανλή
για το διάβημα που είχε κάνει ο τελευταί-
ος στις αρχές του 1967 προς τον στρατηγό
Νόρσταυντ για την επιβολή στρατιωτικής
δικτατορίας στην Ελλάδα. Τα σχετικά ντο-
κουμέντα είχε αποκαλύψει το Αντί το 1990
(βλ. τχ. 436) και ανακινήθηκαν πρόσφατα
μετά τη δημοσίευση των αρχείων Καρα-
μανλή (βλ. τχ. 634 και 635).

Ο Καραμανλής πάλι, από την πλευρά του,
φρόντισε να καλυφθεί η ανάμειξη της CIA

στην ενίσχυση της προεκλογικής εκστρα-
τείας Νίξον-Άγκνιου και τη μεσολάβηση
της ελληνικής ΚΥΠ και του Τομ Πάππας.

Στο Αντί (τχ. 371), στο πλαίσιο σχετικού
ρεπορτάζ, είχαμε ρωτήσει τον τότε αρχη-
γό της ΚΥΠ Κ. Φέτση, τον κ. Π. Λαμπρία
και τον κ. Γ. Ράλλη να μας διευκρινίσουν
τα «ελλιπή στοιχεία» στην ιστορία αυτής
της τελευταίας συγκαλύψης. Αλλά ή δεν
θυμόνταν ή μας είπαν ότι δεν είχαν επα-
φές με τον Σταίησ Χωλς. Εντάξει, οι άν-
θρωποι ξεχνούν ή δεν θέλουν να θυμού-
νται. Όμως τα αρχεία υπάρχουν. Εκεί που
είναι καταχωριασμένα, αν θέλουν, μπο-
ρούν να ψάξουν. Όμως δεν πρόκειται να
κάνουν τίποτε. Σας το προεξοφλούμε.

Αλλά έτσι θα αιωρείται για πάντα η υπο-
ψία για τουλάχιστον δύο Έλληνες «υψηλά
ιστάμενους» που είχαν «υπηρεσιακή σχέ-
ση» με τις αμερικανικές μυστικές υπηρε-
σίες, όπως προέκυπτε από τα απόρρητα
έγγραφα των αμερικανικών υπηρεσιών
(CIA και USIS) που αποκαλύψαμε τότε
(τχ. 371 της 22.4.88).

Με όλα αυτά, είναι δύσκολο βέβαια να δι-
ευκρινιστούν και να μπουν σε καθαρή βά-
ση οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις, όσο και
αν έχουμε τις κατά καιρούς «αυτοκριτικές»
δηλώσεις αμερικανών επισήμων.

Ι. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑ

Επειδή κατά την γνώμη μου η ασφαλέστερα απάντησις θα ήτο ότι ήτο
προσωπικώς ενήμερος της υποθέσεως από τα σχετικά δημοσιεύματα του
Εθνικού και του ελληνικού Τύπου του 1968, και ότι θα ερευνούσε το όλο
πρόβλημα.

9. Εν συνεχεία ενημέρωσα τους Άντερσον και Χουίτεν οι οποίοι, ως πλη-
ροφορήθη, προσεπάθησαν μετά τρεις ώρες ανεπιτυχώς να επικοινωνή-
σουν τηλεφωνικώς με τον Τάκη Λαμπρία.

10. Μετά παρέλευσιν 48 ωρών, οι Άντερσον και Χουίτεν με ενημέρωσαν
για την τηλεφωνική επικοινωνία των με Λαμπρία και του περιεχομένου
αυτής, το οποίο ανταποκρίνεται πλήρως με τα διαλαμβανόμενα εις το εσω-
τερικό άρθρον των Άντερσον-Χουίτεν, της 24ης Ιουνίου 1975.

11. Εν συνεχεία, οι Άντερσον και Χουίτεν μου εξέφρασαν την έκπληξιν και
απογοήτευσιν διότι ο Λαμπρίας, παρά την σχετική συνεννόησιν, ηρνείτο να
απάντησιν εις τα τηλεφωνήματά των, γεγονός το οποίο αφ' ενός καθυστε-
ρεύσε αδικαιολογήτως την δημοσιογραφική εργασία των, αφ' ετέρου τους
έβαλε εις υποψίας.

12. Η αρχική των αποφάσις ήτο να προχωρήσουν εις την συγγραφή του
αρθρου των με βάσιν την τηλεφωνικήν επικρινωνία των με τον Λαμπρία.

13. Ανησυχών διά τας συνεπειάς μιας τοιαύτης εξελίξεως και προς το
καλύτερον της κυβερνήσεως, τους συνέστησα να καθυστερήσουν το αρ-
θρον των, να αποστείλουν δε εις τον Λαμπρία τηλεγράφημα διαλαμβάνον
συμπεράσματα της τηλεφωνικής επικοινωνίας των και ζητώντας του την
απάντησιν. Ο Λαμπρίας, προς έκπληξιν και εκείνων και ιδικήν μου, δεν απή-
κρινε εις το τηλεγράφημα. Την έκπληξιν συνεμμερίσθη και ο πρεσβευτής
Ουάσινγκτον Αλεξανδράκης, τον οποίο ενημέρωσα σχετικώς και του
αρχηγού την συμπάραστασιν εζήτησα προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι
Άντερσον και Χουίτεν, ιδιαιτέρως αυτή την στιγμήν των συζητήσεων εις το
Εξωτερικόν κ.λπ. διά την βοήθειαν προς την Τουρκίαν, όταν χρειάζεται η

διατήρησις των καλών σχέσεων με επιφανείς Αμερικανούς δημοσιογρά-
φους.

14. Ο πρέσβυς Αλεξανδράκης, προφανώς ανησυχών εκ της εξελίξεως
της όλης υποθέσεως, γνωρίζω ότι επικοινωνήσας δι' αρμοδίου προσώπου
με τους Άντερσον και Χουίτεν, προκειμένου να λάβη περισσοτέρας πληρο-
φορίας επί του θέματος και ει δυνατόν τους κατευνάσθ.

15. Η όλη στάσις του Λαμπρία, ιδία το γεγονός ότι δεν απήντησε εις τα τη-
λεφωνήματα των δύο δημοσιογράφων, είχε ως συνέπεια να μη γραφή μεν
το άρθρο με βάσιν την πρώτη δήλωσιν Λαμπρία, να παρακινήσθ όμως τους
Άντερσον και Χουίτεν να προχωρήσουν περισσότερο εις βάθος εις την διε-
ρεύνησιν του θέματος και δι' όλων των εις την διάθεσιν των πηγών.

16. Αποτέλεσμα αυτής της εις βάθος διερευνήσεως ήτο να λάβουν γνώ-
σιν απορρήτων αμερικανικών τηλεγραφημάτων από τα οποία κατέληξαν εις
συμπεράσματα διά τους λόγους της περιέργου στάσεως του Λαμπρία.

17. Όταν με ενημέρωσαν, υπό άκραν εχεμύθειαν, τα σχετικά, τούς παρε-
κάλεσα να μου δώσουν πίστωσιν χρόνου, διότι αντελαμβανόμουν τας συνε-
πειάς, ώστε να ερευνήσω το θέμα προσωπικώς κατά την διάρκεια της επι-
κειμένης μεταβάσεώς μου εις Αθήνας.

18. Κατά την εις Αθήνας παραμονήν μου όλες μου οι προσπάθειες όπως
υπάρξει κυβερνητική απάντησις εις το τηλεγράφημα των Άντερσον-
Χουίτεν, συνισταμένη εις το ότι η κυβέρνησις ήτο ενήμερος των δημοσιο-
γραφικών πληροφοριών του 1968, και ότι θα ερευνούσε το θέμα, απέτυχον,
ως άριστα γνωρίζει προσωπικώς και ο υπουργός Συντονισμού Παναγιώτης
Παπαληγούρας.

19. Η έλλειψις κυβερνητικής απαντήσεως επέτρεψε εις τους Άντερσον
και Χουίτεν, οίτινες είχαν ήδη εις την διάθεσιν των εμπιστευτικά αμερικανι-
κά έγγραφα, να διατυπώσουν την βαρείαν κατηγορία κατά της ελληνικής
κυβερνήσεως εις το άρθρο των της 24ης Ιουνίου 1975.

«Δεν πρόκειται να ξεσπάσει πόλεμος στο Αιγαίο»

του Σαμί Κοέν

Απευθυνόμενος προς την τουρκική εφημερίδα Μιλλιέτ, ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Θεόδωρος Πάγκαλος είπε ότι, για να επιλυθούν οι ελληνοτουρκικές διαφορές, θα πρέπει να ξεκινήσει μια νέα εποχή στις σχέσεις των δύο χωρών και προτείνει την παραπομπή όλων των προβλημάτων στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Παρά την ένταση που κυριαρχεί στο Αιγαίο και η οποία κατά καιρούς παρουσιάζει εξάρσεις, ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Θεόδωρος Πάγκαλος θεωρεί ότι είναι εκτός πιθανοτήτων μια σύγκρουση. Ο υπουργός εκφράζει την αναγκαιότητα για την έναρξη μιας νέας περιόδου

με σκοπό τη διευθέτηση των διαφορών στο Αιγαίο και προτείνει η αρχή να γίνει από τα ζητήματα των οποίων η επίλυση είναι ευκολότερη. Σύμφωνα με τον Πάγκαλο, η Αθήνα επιθυμεί να παραμείνουν ανοιχτές οι πύλες της Ε.Ε. για την Τουρκία και ισχυρίζεται ότι είναι λανθασμένη η εντύπωση ότι η Ελλάδα είναι υπεύθυνη για τον αποκλεισμό της Τουρκίας από τις υπό ένταξη στην Ε.Ε. χώρες (δηλαδή για την απόφαση της συνόδου του Λουξεμβούργου). Ο υπουργός, ωστόσο, δίνει το μήνυμα ότι δεν θα πρέπει να αναμένεται κάποια αλλαγή στη στάση της Ελλάδας στο θέμα της υποψηφιότητας της Τουρκίας – άρα και στην πολιτική της παρεμπόδισης της ευρωπαϊκής οικονομικής βοήθειας που ακολουθεί. Στο Κυπριακό, ο κ. Πάγκαλος τονίζει ότι η Ελλάδα δεν θα δεχθεί ποτέ την ύπαρξη δύο ξεχωριστών κρατικών οντοτήτων, που θα σήμαινε τη διχοτόμηση του νησιού, και χαρακτηρίζει «αστείο» τη σχετική τουρκική πρόταση.

σε τε τη σύγχρονη οδό... Οι τούρκοι ηγέτες μάς υπενθυμίζουν ότι είναι ισχυρότεροι. Μπορεί ο πληθυσμός και οι ένοπλες δυνάμεις της Ελλάδας να είναι μικρότερες, οι Έλληνες όμως δεν κείται να δεχθούν την επιβολή μιας λύσης με αυτό τον τρόπο. Είναι δυνατόν στην εποχή μας να επιβληθεί λύση με τη βία.

υπάρχει τέτοια λύση. Η κατάσταση αυτή είναι σε πλήρη αντίθεση με την ανάλυση σπατάλη χρημάτων και χρόνου και τις δύο πλευρές... Με αυτά τα λόγια ο Πάγκαλος επιρρίπτει την ευθύνη για την ένταση ελληνοτουρκικές σχέσεις εξ ολοκλήρου στην Τουρκία και υποστηρίζει επίμονα τον τρόπο λύσης που προτείνει η Αθήνα.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΤΡΟΠΟΣ;

«Οι διαφορές πρέπει να επιλυθούν διά της νομικής οδού. Αυτό επιτυγχάνεται τηρώντας τις διεθνείς συμφωνίες και προσφεύγοντας σε όργανα θνήσκους δικαίου – όπως είναι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης... Τα διάφορα προβλήματα, από τον εναέριο χώρο την υφαλοκρηπίδα, μπορούν να βρουν λύση τους μόνο αν αποφασίσουμε ποιος έχει τον τελευταίο λόγο. Εμείς προτείνουμε να προσφύγουμε για κάθε θέμα που διαφωνούμε σε έναν τρίτο, δηλαδή στη Χάγη».

ΣΤΗ ΧΑΓΗ

Μεταξύ των προβλημάτων που επιθυμεί να παραπεμφθούν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ο Πάγκαλος απαριθμεί κατά πρώτο λόγο το πρόβλημα της υφαλοκρηπίδας, αλλά και αυτά του εναέριου χώρου, των χωρικών υδάτων, ακόμη και της στρατιωτικοποίησης των νησιών.

• Υφαλοκρηπίδα: «Μπορούμε να ξεκινήσουμε τη διαδικασία εξεύρεσης λύσης από τα πιο εύκολα θέματα. Μπορούμε να εισηγηθούμε διμερώς το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Αν δεν συμφωνήσουμε, μπορούμε να προσφύγουμε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Αυτή είναι μια λογική πρόταση».

• Εναέριος χώρος: «Τα τουρκικά πολεμικά αεροσκάφη πηδάζουν συνεχώς το όριο των 10 μιλίων και συχνά κάνουν επίδειξη ισχύος πάνω από τα νησιά. Η Τουρκία μπορεί να φέρει στη

ΠΟΙΟΣ ΦΤΑΙΕΙ;

Ο Πάγκαλος εξέφρασε εκτενώς τις απόψεις του αυτές σε συνέντευξη που παραχώρησε στη Μιλλιέτ. Όσον αφορά το λόγο που οι ελληνοτουρκικές σχέσεις ακολουθούν σταθερή πορεία και το γιατί δεν εφαρμόζονται τα συμφωνηθέντα στο Νταβός, στη Μαδρίτη, στην Κρήτη και σε άλλες συναντήσεις, ο υπουργός απάντησε στη σχετική ερώτηση λέγοντας: «Υπάρχουν δύο τρόποι για τη διευθέτηση των μεταξύ μας διαφορών. Είτε, όπως παλαιότερα, θα κάνετε επίδειξη ισχύος καταφεύγοντας στη χρήση βίας είτε θα ακολουθή-

• Η συνέντευξη του Θεόδωρου Πάγκαλου στον Σαμί Κοέν δημοσιεύθηκε στη Μιλλιέτ, στις 25.01.1998, και τη μετάφραση έκανε ο συνεργάτης του ΕΛΙΑΜΕΠ και του Αντί, Γιάννης Μανδαλίδης.

αν ισχυρισμό της για 6 μίλια... Το πρόβλημα αυτό δημιουργεί επι-
ίνδυνες καταστάσεις. Εγώ όμως δεν πιστεύω ότι το ζήτημα αυτό
προκαλέσει κάποια σύγκρουση».

• Χωρικά ύδατα: «Τα 12 μίλια δεν είναι ένα όριο που η Ελλάδα
να γνώρισε στον εαυτό της. Είναι απόρροια μιας διεθνούς συμφω-
ίας (της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θαλάσσης). Το πρόβλημα
αυτό δεν μπορεί να λυθεί με απειλές, αλλά με τη βοήθεια ενός τρί-
του μέρους».

• Στρατιωτικοποίηση των νησιών: «Σημαντικό ρόλο στο θέμα
αυτό παίζει η έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Ίσως κάποια μέρα
είναι δυνατόν να γίνουν σοβαρές συζητήσεις πάνω στο θέμα αυ-
τό. Γιατί η Τουρκία διατηρεί 400 αποβατικά σκάφη; Ποιος είναι ο
στόχος; Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι εμείς σκοπεύουμε να
κάνουμε απόβαση στα μικρασιατικά παράλια... Και αυτό είναι
το θέμα που η Τουρκία μπορεί να παραπέμψει στο Διεθνές Δικα-
τήριο της Χάγης»...

Εν συντομία, όντας αρκετά σίγουρος για τον εαυτό του (και τις
ελληνικές θέσεις), ο Πάγκαλος εκφράζει την άποψη της μεταφο-
ράς στη Χάγη όλων των προβλημάτων που αφορούν το Αιγαίο.

ΔΙΟΙ ΕΝΑΝΤΙΩΝΟΝΤΑΙ;

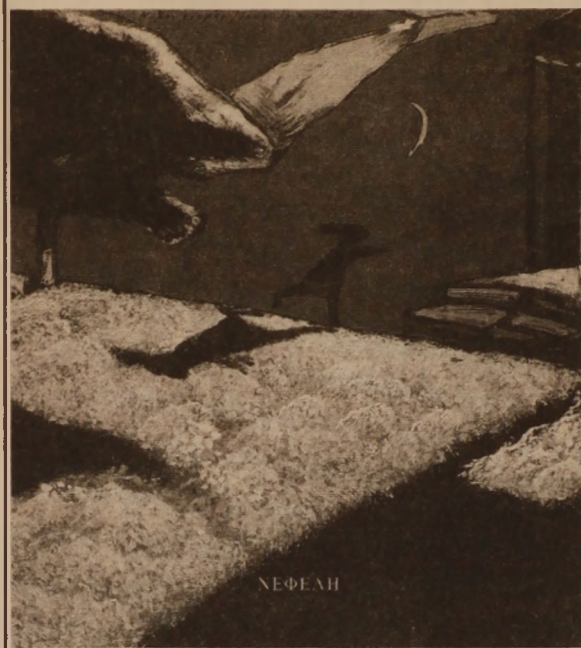
Με τον Πάγκαλο συζητήσαμε εκτενώς και τη στάση της Ελλά-
δας στην Ε.Ε. Η άποψή του είναι, περιληπτικά, η εξής: «Ο ισχυρι-
σμός ότι πίσω από οτιδήποτε εναντίον της Τουρκίας βρίσκεται η
Ελλάδα είναι γελοίος. Κάποιοι στην Τουρκία θεωρούν την Ελλάδα
επένδυση για την απόφαση της συνόδου κορυφής της Ε.Ε. Σκε-
φτείτε για λίγο: Αν η Ελλάδα δεν ήταν μέλος της Ε.Ε., θα λάμβανε
η σύνοδος διαφορετική απόφαση; Όσοι νομίζουν ότι η απόφαση
ήταν διαφορετική δεν είναι ορθώς ενημερωμένοι». Ο Πάγκα-
λος άφησε να εννοηθεί μέσα από υπονοούμενα ότι η στάση άλ-
λων χωρών οδήγησε σε αυτή την απόφαση και ότι ορισμένες προ-
τάσεις τώρα να εμφανιστούν συμπαθείς. Σημείωσε όμως ότι η
Τουρκία δεν πληροί τους όρους για να χαρακτηριστεί «υποινή-
μα» και ότι ούτως ή άλλως μια τέτοια εξέλιξη θα επιβαρύνει την
Τουρκία με ευθύνες που ούτε η ίδια θα ήθελε να αναλάβει (π.χ.
οι ρυθμίσεις που θα περιορίζουν την ανεξαρτησία της). Τε-
λικά, συμβουλεύει τα εξής: «Πρέπει να συζητήσετε τα θέματα αυ-
τά στην Τουρκία εκτενώς και με περισσότερη σοβαρότητα. Η
πρόταση για τη συμμετοχή σας στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη είναι
κα ευκαιρία, μην τη χάσετε. Δεν έχετε να χάσετε τίποτα... Όσον
φορά τη θέση της Νοτίου Κύπρου (sic); Αν η Τουρκία προσέλ-
θει στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη δεν υποχρεώνεται εξ αρχής να δε-
ξεί και την ένταξη της Νοτίου Κύπρου (sic) στην Ε.Ε.; Ιδού η
πάντηση του Πάγκαλου: «Στην κυπριακή αντιπροσωπεία θα
πρέπει να συμμετέχουν και οι Τούρκοι (σ.μ. εννοεί τους Τουρκο-
κύπριους). Θα πρέπει να συμμετέχουν και εκείνοι στις συνομιλίες.
Αυτό θα τους εξασφαλίσει πολλές δυνατότητες. Ταυτόχρονα θα
επιβάλλει στην επίλυση του Κυπριακού. Η Ε.Ε. θα αποτελέσει εγ-
γύηση και για την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων... Η άποψη της
Τουρκικής πλευράς είναι ακριβώς η αντίθετη. Εξάλλου, η Άγκυ-
ρα και η Λευκωσία έχουν εγκαταλείψει την ιδέα της διζωνικής
προσπονδιακής λύσης και υποστηρίζουν τώρα τη λύση στη βάση
των «δύο κρατών». Ο Πάγκαλος χαρακτηρίζει τη φόρμουλα αυτή
στείο και προσθέτει ότι «αυτό σημαίνει διχοτόμηση». Η Ελλάδα
εν πρόκειται να τη δεχθεί... Ο Ντενκτάς μιλά συνεχώς για το πα-
ρελθόν. Το παρελθόν έχει πια παρέλθει. Στην Κύπρο, τόσο οι
Τούρκοι όσο και οι Έλληνες επιθυμούν μια σύγχρονη και άνετη
ζωή. Αν εμείς (Τουρκία και Ελλάδα) τους βοηθήσουμε, τότε η λύ-
ση είναι εφικτή»...

Νίκος Χουλιάρης

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΡΙΝ ΔΥΟ ΜΕΡΕΣ ΜΕΤΑ

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

Μιά μέρα πριν
δυό μέρες μετά

Ο Νίκος Χουλιάρης επανέρχεται στο χώρο της
πεζογραφίας με ένα καινούργιο βιβλίο. Το μια
μέρα πριν δυο μέρες μετά είναι ένα βιβλίο
συγκλονιστικό όπου μέσα απ' τις σελίδες του
περνάει η ζωή των ανθρώπων μιας από τις
παγκόσμιες περιστασιακές κοινότητες του
καλοκαιριού σήμερα.

Τόπος, ένα απ' τα νησιά της Ελλάδας και
ήρωες, οι άνθρωποι που ζουν σ' αυτό για λίγο
αλλά κι οι άλλοι που θα μείνουν εκεί για πάντα.

Στις ιστορίες του βιβλίου που η μία συνδέεται
άρρηκτα με την άλλη –σαν τους κρίκους μιας
αλυσίδας που ολοκληρώνει τον κύκλο– ο
Χουλιάρης σκιαγραφεί με διεισδυτικότητα και
χιούμορ τις μοναχικές διαδρομές των ανθρώπων
αυτής, της κοινότητας. Εισχωρεί στον πυρήνα του
δράματος και βγάζει στην επιφάνεια με τρόπο
μοναδικό την αληθινή πλευρά της ζωής μιας
κοινωνίας που παραπαίει.

Μόλις κυκλοφόρησε

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 ΑΘΗΝΑ 106 80 ΤΗΛ.: 36 07 744

Επιμέλεια: Ε. Κολλιοπούλου

Κρυμμένες αλήθειες

Πριν από μερικές μέρες ο σύλλογος Εμποροϋπαλλήλων υποστήριξε εργαζόμενη, μέλος του οικείου συλλόγου, που υπήρξε θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης. Λίγες μέρες αργότερα, την περασμένη Δευτέρα, εργοδότης καταδικάστηκε σε 10 ήνες φυλακή στην Πάτρα για σεξουαλική παρενόχληση της υπαλλήλου του. Για πρώτη φορά η ελληνική κοινωνία ευαισθητοποιείται σε ένα τόσο ιδιαίτερο ζήτημα, το οποίο η πλειοψηφία των γυναικών αποσιωπούσε και σπάνια ομολογούσε. Η δημοσιοποίηση του προβλήματος και η ποινικοποίησή του συμβάλλει θετικά στη λήψη μέτρων εναντίον της διακριτικής μεταχείρισης και των εκβιασμών που υφίστανται οι γυναίκες στον εργασιακό χώρο. Οι καταγγελίες ότι πολλές επιχειρήσεις και τράπεζες αποφεύγουν την πρόσληψη γυναικών είναι όλο και πιο συχνές. Οι άνισες αμοιβές τους σε σχέση με τους άντρες, η κακομεταχείριση και η εκμετάλλευση κυρίως των χαμηλόμισθων γυναικών και ακόμα περισσότερο των αλλοδαπών σπάνια αποκαλύπτονται. Και βέβαια δεν πρόκειται για προβλήματα που παρατηρούνται μόνο στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, η αποζημίωση για την άδεια μητρότητας έχει κατοχυρωθεί σε 120 χώρες αλλά όχι ακόμα στις ΗΠΑ και στην Αυστραλία! Αλλά και στον στενότερο οικογενειακό χώρο τα προβλήματα των γυναικών είναι ακόμα πιο σημαντικά και ανομολόγητα. Παρ' όλη την παρακμή της οικογένειας στην Ευρώπη, ο πατριαρχικός χαρακτήρας επιβιώνει στις κοινωνικές συμπεριφορές και πρακτικές. Για να μην μιλήσουμε για την απάνθρωπη θέση της γυναίκας στα κράτη με έντονο τον θρησκευτικό χαρακτήρα.

••• Η **Κατερίνα Αρβανιτάκη**, μέλος της Επιτροπής Γυναικών κατά της βίας της ΓΣΕΕ: «Υπάρχει παρασιώπηση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Μαζί με την Πορτογαλία, είμαστε οι μόνες χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση που δεν έχουμε νομοθεσία για τη σεξουαλική παρενόχληση. Τα ΜΜΕ συχνά παρουσιάζουν σκανδαλοθηρικά τα προβλήματα που αφορούν τις γυναίκες. Εξαρτάται όμως και πώς χειριζόμαστε τα ΜΜΕ. Εμείς προσπαθούμε κάθε φορά να αναδεικνύουμε το ουσιαστικό πρόβλημα, χωρίς να δημοσιοποιούμε λεπτομέρειες για την ιδιωτική ζωή. Οι δύο θετικές διαकाστικές αποφάσεις που εκδόθηκαν τον περασμένο μήνα σχετικά με τα δικαιώματα των γυναικών οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην προσεκτική παρουσίαση των γεγονότων από τα ΜΜΕ. Ο φεμινισμός και η μελέτη των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι γυναίκες βρίσκονται σε ύφεση σήμερα, λόγω της γενικότερης αδιαφορίας για τα κοινωνικά ζητήματα και τις συλλογικές δραστηριότητες. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα προβλήματα δεν υπάρχουν. Η Επιτροπή μας συστήθηκε το 1996, με αφορμή την υποστήριξη που δώσαμε σε μια γυναίκα που υπήρξε θύμα βίαιης συμπεριφοράς. Πολλά από τα μέλη μας προέρχονται από τη Γραμματεία Γυναικών της ΓΣΕΕ, η οποία από το 1989 δραστηριοποιείται στην επίλυση των γυναικείων προβλημάτων. Περίπου 10 γυναικείες ομάδες και επιτροπές γυναικών συμμετέχουν σε αυτήν την επιτροπή, που έχει στόχο την καταγγελία της βίας κατά των γυναικών και τη διεκδίκηση μέτρων καταπολέμησής της. Συμμετέχουμε στο πρόγραμμα ΔΑΦΝΗ της Ευρωπαϊκής Ένωσης που περιλαμβάνει: καμπάνια για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών, των παιδιών και των εφήβων - εκπαίδευση ειδικών για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών - χρηματοδότηση μη κυβερνητικών οργανώσεων για τη διοργάνωση παρόμοιων εκδηλώσεων».

••• Η **Ρούλα Σκούταρη**, μέλος της Επιτροπής για την καταπολέμηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών: «Υπάρχουν διπλά κριτήρια ηθικής για τα δύο φύλα. Ζώντας σε κοινωνία πατριαρχική, οι άνδρες προσπαθούν να ελέγχουν τη σεξουαλικότητα και τη ζωή των γυναικών. Ακόμα και μέχρι σήμερα οι γυναίκες βιώνουν την περιστολή

Από τις πρόβες της θεατρικής παράστασης **Lesbian Blues** που ανεβαίνει την επόμενη εβδομάδα στο Τεχνοχώρο της οδού Μαυρομυχάλη

της σεξουαλικότητάς τους και συναντούν μεγαλύτερη κοινωνική κατακραυγή για ορισμένες συμπεριφορές σε σύγκριση με τους άντρες. Έ παρατηρείται το φαινόμενο οι γυναίκες να σωματιζούνται πιο έντονα για σύνναψη προγαμιαίων, εξωσυζυγικών ή ομοφυλοφιλικών σχέσεων. Ατέλεσμα είναι η άσκηση βίας με σκοπό την τιμωρία αυτών των γυναικών και την επαναφορά τους στο αποδεκτό πλαίσιο συμπεριφοράς για το φύλο τους ή η διοχέτευση ανάλογων ιστοριών - αληθινών ή πλαστών - στον Τύπο, με διάθεση κατάσκανδαλοθηρική και με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων ή της θεαματικότητας».

••• Η θεατρική ομάδα **Lesbian Blues** επιχειρεί να σπάσει τη «σιωπή και τον αποκλεισμό» των γυναικών με την παρουσίαση του ομώνυμου έργου. Η ομάδα συγκροτήθηκε το 1995 από γυναίκες της λεσβιακής κοινότητας και το χώρο του γυναικείου κινήματος. Με τη συνεργασία της θεατρικής συγγραφέως/σκηνοθέτιδος **Χριστιάνας Λαμπρινίδη**, οι γυναίκες που συμμετέχουν στο εργαστήριο έγραψαν και παίζουν οι ίδιες το έργο: «Στη σκηνή οι 5 γυναίκες και οι συγγραφείς παίζουν τις μάνες τους, μιλάνε και κίστικα, καταγράφουν τη βία στο σχολείο και στο δρόμο, ανακαλύπτουν τις διαστροφές τους, αφηγούνται, ζουν αληθινές μητρότητες, φωνάζονται, αβυσσολογούνται, ανοίγουν τα συρτάκια του σπιτιού και καταπατούν τη μάνα, τον πατέρα τους και το σώμα τους όπως τις έμαθαν να το κάνουν... σαν νεκρικές πομπές σε φορμολητή παράσταση αρχίζει την επόμενη Δευτέρα (11) στον Τεχνοχώρο (Μαυρομυχάλη 161 και Ξεφύ 14) και θα παίζεται για ένα μήνα, κάθε Δευτέρα και Τρίτη, στον ίδιο χώρο.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Η διεύρυνση στην τελική ευθεία

Αρχισαν χθες στο Λονδίνο οι εργασίες της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης με τη συμμετοχή των 15 κρατών της Ε.Ε. και των 11 υποψήφιων χωρών από την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και την Κύπρο.

Γνωστόν, η δωδέκατη χώρα που προσκλήθηκε να συμμετάσχει στη Διάσκεψη, η Τουρκία, ήθηκε τη συμμετοχή. Η «ανάγκη» για την βράβυσή της σε «οιονεί υποψήφια» έχει εξελίξει σε μείζον πολιτικό ζήτημα που διχάζει την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου (Δεκέμβριος 1997), το οποίο καθόρισε μια δέσμη κριτηρίων, που θα πρέπει να προσυπογράψουν οι χώρες που πρόκειται να συμμετάσχουν στη Διάσκεψη. Ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, της κυριαρχίας και της ακεραιότητας κάθε χώρας, η επίλυση των διεθνών διαφορών με ειρηνικά μέσα και ο σεβασμός του δικαιώματος κάθε χώρας να προσχωρεί στην Ε.Ε. (βλ. Κύπρος) είναι οι βασικές αρχές που θα έπρεπε να προσυπογράψει και η Τουρκία για να συμμετάσχει στην εναρκτήρια σύνοδο της Διάσκεψης.

Στο κείμενο των συμπερασμάτων της Διάσκεψης τονίζονται οι δυνατότητες που παρέχει αυτό ο δρόμος για άμεση και άτυπη ανταλλαγή.

Από ελληνικής πλευράς, χαρακτηρίζεται θετικό γεγονός ότι στο κείμενο των συμπερασμάτων γίνεται αναφορά στις παραγράφους 5 και 6 των

συμπερασμάτων για τη συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, οι οποίες ορίζουν ως απαραίτητη προϋπόθεση την αφοσίωση όλων των μελών της στην ειρήνη και στην επίλυση εδαφικών διαφορών με ειρηνικά μέσα.

Με την εναρκτήρια σύνοδο της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης ανοίγει ένας κύκλος καθοριστικών διαπραγματεύσεων. Στις 31 Μαρτίου αρχίζουν οι επίσημες διαπραγματεύσεις για την ένταξη έξι χωρών (Κύπρος, Πολωνία, Ουγγαρία, Εσθονία, Τσεχία, Σλοβενία).

Επίσης, οι συναντήσεις των υπουργών Εθνικής Οικονομίας για την ολοκλήρωση των εκθέσεων αξιολόγησης σχετικά με τις χώρες που θα συμμετάσχουν στο ενιαίο νόμισμα (ευρώ) στην τρίτη φάση της ΟΝΕ, η δημοσίευση στις 18 Μαρτίου των προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναθεώρηση της κοινής αγροτικής πολιτικής και της διαρθρωτικής πολιτικής, καθώς και η πραγματοποίηση του έκτακτου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 1-3 Μαΐου, αναμένονται με ξεχωριστό ενδιαφέρον.

Όσον αφορά την Ελλάδα, η στάση της είναι ξεκάθαρη: δεν πρόκειται να συναινέσει στην αναγνώριση της Τουρκίας ως «υποψήφιας για ένταξη χώρας», εάν προηγουμένως η Άγκυρα δεν κάνει ουσιαστικά βήματα για την επίλυση του Κυπριακού και τη διευθέτηση των θεμάτων στο Αιγαίο.

**Ως γνωστόν, η
δωδέκατη χώρα
που
προσκλήθηκε
να συμμετάσχει
στη Διάσκεψη,
η Τουρκία,
αρνήθηκε τη
συμμετοχή.**

Το παράδειγμα του Μόσταρ

του Σωτήρη Ντάλη

Ένα από τα πλέον δύσκολα διεθνή προβλήματα, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου επιδέχεται πολλούς προβληματισμούς για τον τρόπο επίλυσής του. Σε μια περίοδο όπου η χώρα μας ασκεί την προεδρία στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) για το πρώτο εξάμηνο του 1998, θεωρούμε ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δούμε τα θετικά αποτελέσματα που είχε η παρουσία της ΔΕΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια περιοχή που παρουσιάζει αρκετά κοινά στοιχεία με το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου – και πιο συγκεκριμένα στη Βοσνία και στην πόλη του Μόσταρ.

Τον Οκτώβριο του 1993, το Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε. ζήτησε από τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση να εξετάσει τη δυνατότητα συμμετοχής της στη Διοίκηση της πόλης του Μόσταρ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε και μια ομάδα εργασίας, η οποία στη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 1994 μελέτησε το οικονομικοτεχνικό σκέλος μιας πιθανής αποστολής αστυνομικής δύναμης της ΔΕΕ.

Στις 8 Ιουνίου 1994, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση προχώρησαν σε υιοθέτηση Μνημονίου που αφορούσε στη διοίκηση της πόλης του Μόσταρ και το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 5 Ιουλίου 1994.

Σύμφωνα με τους όρους του Μνημονίου, η Ε.Ε. αναλάμβανε τη διοίκηση της πόλης του Μόσταρ για τη διετία 1994-96 με στόχους μεταξύ άλλων:

- την επάνοδο της ομαλής διαβίωσης για όλους τους πολίτες του Δήμου του Μόσταρ,
- την αναστήλωση των υποδομών της πόλης,
- τη διασφάλιση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
- τη δημιουργία συνθηκών για την επάνοδο όλων των μετακινηθέντων πολιτών του Μόσταρ στις εστίες τους,
- την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας,
- τη διασφάλιση και διατήρηση της δημοσίας τάξης,
- και τέλος, τη διασφάλιση της εθνικής, θρησκευτικής και πολιτιστικής ταυτότητας

Εκατοντάδες άνθρωποι περνούν την νεοχτισμένη γέφυρα Καρίνσι που ενώνει το δυτικό με το ανατολικό Μόσταρ.

της πόλης του Μόσταρ.

— Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, δημιουργήθηκε και η ενιαία αστυνομική δύναμη, η οποία άσκησε τις αρμοδιότητές της υπό την εποπτεία του Διοικητή της Ε.Ε. στο Μόσταρ. Η δύναμη αυτή περιελάμβανε κι ένα στοιχείο διεθνούς συμμετοχής, το οποίο παρείχε η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση ως μέρος της Διοίκησης της Ε.Ε.

Η παρουσία και το έργο της αστυνομικής

δύναμης της ΔΕΕ στο Μόσταρ ολοκληρώθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1996. Από την 1η Ιανουαρίου 1997, οι αρμοδιότητές της μεταβράστηκαν στο υπουργείο Εσωτερικών της Ομοσπονδίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.

ΚΡΟΑΤΕΣ - ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την ειδική αποστολή που ανέλαβε στο Μόσταρ, όχι μόνο αναβάθμισε την παρουσία της στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, αλλά πέτυχε και το βασικό

τόχο, που ήταν να συμφωνήσουν οι οίηγέτες -Κροάτες και Μουσουλμάνοι να διοικήσουν την πόλη από κοινού, άλλοντας έτσι αποφασιστικά στην ειρηνική διαδικασία στη Βοσνία.

Ήταν λίγες οι περιπτώσεις που οι διατάξεις της ευρωπαϊκής αντιπροσωπείας τους τοπικούς παράγοντες κατέληγε αδιέξοδο, με κίνδυνο να οδηγηθεί η πόλη που ανέλαβε την επανένωση του να περάσει σε ταπεινωτική αποχώρηση.

Η περίπτωση της παραίτησης του Χανς Κόσνικ από τη θέση του αρμοστή της Ε.Ε. στο Μόσταρ, πέντε μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του, δείχνει ανάγλυφα τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η ευρωπαϊκή οβουλία στο Μόσταρ.

Ο Γερμανός σοσιαλδημοκράτης, πρώην πρόεδρος της Βρέμης, Χανς Κόσνικ στα χρόνια που διετέλεσε αρμοστής του Μόσταρ ήταν παρών σε όλες τις φάσεις της διπλωματικής έντασης μεταξύ Μουσουλμάνων και Κροατών.

Κριτική έγινε από τη θέση του επειδή δεν μπόρεσε να συνεργαστεί με τους κροάτες ματαιούχους και επειδή δεν είχε αρκετή υποστήριξη από τους ευρωπαίους διπλωμάτες.

Όπως δήλωσε ο ίδιος ο Κόσνικ, αισθάνθηκε εκτεθειμένος από τη μεταχείρισή του από τον υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας Κλάους Κίνκελ όσο και κυρίως από τον πρώην υφυπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας ΠΑ Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ.

Ο Γερμανός σοσιαλδημοκράτης -αντίθετα στην πολιτική των αναγνωρίσεων το -εξέδωσε διάταγμα για τη δημιουργία του κέντρου του Μόσταρ ενός κροατο-μουλμανικού διοικητικού «διαμερίσματος» με την έκταση του οποίου ουδέποτε συμφώνησε η κροατική ηγεσία της οβόβινης. Ίσως κι αυτός να ήταν ο λόγος που κροάτες εξτρεμιστές αποπειράθηκαν αρχές Φεβρουαρίου του 1996 να φονήσουν τον Κόσνικ.

Τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο Κόσνικ στα δύο χρόνια που υπηρέτησε αρμοστής του Μόσταρ αντικατοπτρίζουν και την έκταση των εκκρεμοτήτων που ανέλαβε να επιλύσει η Ε.Ε.

Η επιτυχημένη παρουσία της Ε.Ε. στο Μόσταρ στηρίχθηκε σε μια πολιτική και οικονομική βάση πάνω στην οποία απαντήθηκαν δύο δραστηριότητες, τονίζει ο Κ. Κόσνικ που διετέλεσε ombudsman της Ε.Ε. στο Μόσταρ.

«Στο πεδίο του οικονομικού χαρακτήρα, το Μόσταρ υπήρξε ο δέκτης μιας εξαιρετικά σημαντικής οικονομικής βοήθειας σε σύγκριση με την υπόλοιπη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και τη Γιουγκοσλαβία. Δαπανήθηκαν περίπου 150 εκατομμύρια ECU σε αυτά τα χρόνια κι έτσι αποκαταστάθηκαν βασικές λειτουργίες της πόλης». Στο πολιτικό πεδίο, τα πράγματα ήταν πολύ πιο δύσκολα, υπογραμμίζει ο Κ. Ζέπος, καθώς η πόλη ήταν χωρισμένη στα δύο και δεν υπήρχε ελευθερία κυκλοφορίας των κατοίκων του ενός τομέα προς τον άλλο. Κυρίως οι μουσουλμάνοι δεν μπορούσαν να περάσουν στον δυτικό τομέα, που οικονομικά είναι ισχυρότερος.

Το εγχείρημα της Ε.Ε. στο Μόσταρ, με τη σημαντική συμβολή της ΔΕΕ, υπήρξε επιτυχές αφού κατάφερε τελικά, μέσα από πολλά εμπόδια να πετύχει τη διεξαγωγή δημοτικών εκλογών που οδήγησαν σ' ένα ενωτικό Δημοτικό Συμβούλιο. «Η ανάληψη της διοίκησης του Μόσταρ από την Ε.Ε. -μ' ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον, από πλευράς διεθνολογικής ιδιοτυπίας, διεθνές καθεστώς- αποτέλεσε μια ιδιαίτερη συνεισφορά στην ειρήνευση της περιοχής, κυρίως λόγω της δυναμικής στην προσπάθεια συνεργασίας μεταξύ των αντιπάλων κοινοτήτων στη διχασμένη πόλη».

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΗΣ Ε.Ε.

Το διστακτικό αλλά επιτυχημένο βήμα που έκανε η Ε.Ε. στο Μόσταρ θα μπορούσε όμως να το επαναλάβει και σήμερα;

Μάλλον δύσκολα, γιατί η Ε.Ε. παραμένει σήμερα έντονα προσδιορισμένη από την οικονομική της διάσταση. Για να μπορέσει να ενισχύσει τις δυνατότητές της στη λήψη πολιτικών αποφάσεων, η διευρυμένη Ε.Ε. θα πρέπει να υιοθετήσει προοδευτικά μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των διεθνών σχέσεων.

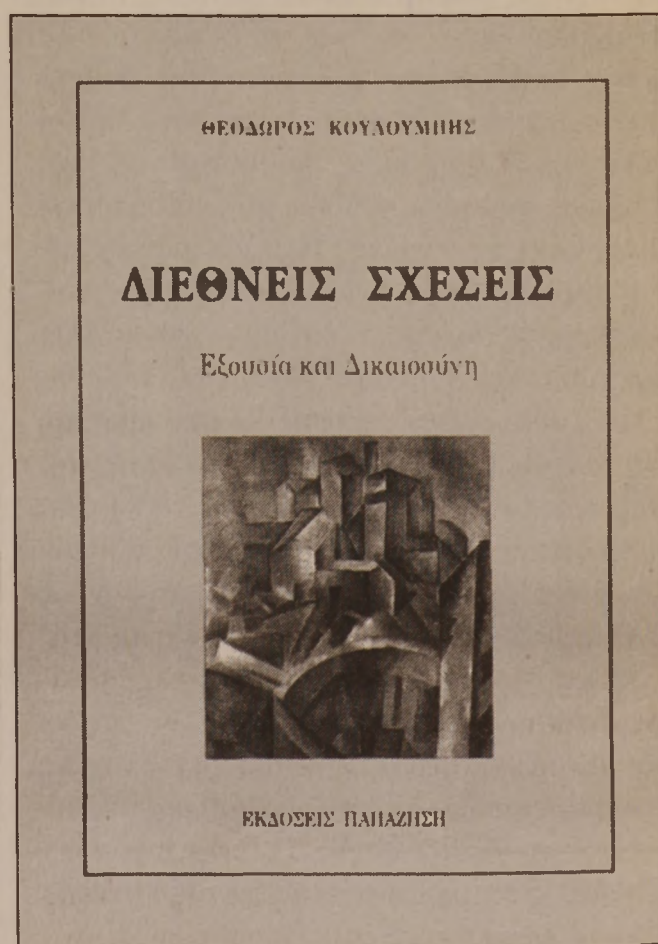
Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να συμβάλει η ενεργοποίηση τόσο των μέσων της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) όσο και των επιχειρησιακών δυνατοτήτων της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) για τις νέες αποστολές που συμπεριελήφθησαν στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Τα μέσα που επελέγησαν, στο πλαίσιο της νέας Συνθήκης της Ε.Ε., για τη χάραξη και την υλοποίηση της ΚΕΠΠΑ θα επιτρέψουν την ενίσχυση της συνεκτικότητας και της συνέχειας στις εξωτερικές ενέργειες, ση-

μειώνει η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο πρόγραμμα δράσης 2000 (σ. 62).

Μόνο αν η Ε.Ε. αποκτήσει προοδευτικά τη δυνατότητα να λαμβάνει αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής που να συνεπάγονται και τη χρήση στρατιωτικών μέσων θα είναι αξιόπιστες οι εξωτερικές ενέργειες της Ένωσης, υποστηρίζει η Επιτροπή και προτρέπει την Ε.Ε. να ενισχύσει τα επιχειρησιακά μέσα της ΔΕΕ, «και τούτο τόσο για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των νέων αποστολών που προβλέπονται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ όσο και για να επιτευχθεί για τη ΔΕΕ μια πορεία εντασσόμενη ολόένα και περισσότερο στην ανάπτυξη της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. συνέντευξή του στο *Newsweek*. Αναδημοσίευση στο *Βήμα*, 19 Μαΐου 1996.
2. Βλ. την ανταπόκριση του Τ. Τέλλογλου: «Οι λόγοι παραίτησης του αρμοστή του Μόσταρ», *Καθημερινή* της 28ης Φεβρουαρίου 1996.
3. Βλ. τη συνέντευξή του στην *Κυριακάτικη Αυγή* της 26ης Μαΐου 1996.
4. Στ. Περγάκης, *Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης για την πρώην Γιουγκοσλαβία (1991-1996)* Κείμενα Τεκμηρίωσης, εκδ. Ι. Σιδέρης 1997.

Το Τέλος της Βίας;

του Αστέρη Χουλιάρα

Ο βασικός λόγος στον οποίο οφείλει το Τσαντ την ύπαρξή του είναι ότι οι Γάλλοι δεν κατέλαβαν την Τριπολιτάνια και την Κυρηναϊκή (που σήμερα αποτελούν τη Λιβύη) τον 19ο αιώνα. Έτσι, η Ρώμη και το Παρίσι χάραξαν αυθαίρετες γραμμές στο χάρτη, που αποτέλεσαν, με την αποχώρηση των Γάλλων το 1960, τα βόρεια σύνορα του ανεξάρτητου Τσαντ. Απέχοντας χιλιάδες χιλιόμετρα από τη θάλασσα και χωρίς φυσικά σύνορα, η χώρα αυτή της κεντρικής Αφρικής παρέμεινε στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα ευάλωτη και φτωχή.

Ο μικρός πληθυσμός του Τσαντ είναι εθνικά από τους πιο ανομοιογενείς της Αφρικής. Οι ανθρωπολόγοι έχουν διακρίνει περισσότερες από 100 διαφορετικές γλωσσικές ομάδες στη χώρα. Εντούτοις, κι αυτές ακόμη οι ολιγομελείς ομάδες παρουσιάζουν ελάχιστη εσωτερική συνοχή. Όπως παρατηρεί ένας ερευνητής, «είναι ασύνηθες μια ολόκληρη γλωσσική ή εθνοτική ομάδα να κινητοποιηθεί υπέρ ενός ηγέτη ή ενός σκοπού». Έτσι ένας εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους μουσουλμάνους του Βορρά και τους χριστιανούς και ανιμιστές του Νότου εξελίχθηκε γρήγορα σε δεκάδες συγκρούσεις ανάμεσα σ' ένα πλήθος παραστρατιωτικών ομάδων, συγκρούσεις που οδήγησαν, το 1980, στην πλήρη κατάρρευση του κράτους. Η θρησκεία, η εθνότητα, η προσωπική νομιμοφροσύνη, ο οππορτουнизм και η καταγωγή είναι οι βασικοί λόγοι που ερμηνεύουν τόσο τις διαμάχες μεταξύ των διαφόρων ομάδων όσο και τις απρόβλεπτες συμμαχίες τους.

Πολλοί αναλυτές έχουν δώσει έμφαση στις αντιθέσεις Βορρά/Νότου και στις μνήμες του δουλεμπορίου (όταν οι Άραβες πουλούσαν τους μαύρους στα σκλαβοπάζαρα της Τρίπολης) για να εξηγήσουν τις συγκρούσεις στο Τσαντ. Αν και ίσως αυτός ο λόγος ερμηνεύει την έναρξη του εμφύλιου πολέμου, πολύ σύντομα, ακόμα και οι ιδιαίτερα διαιρεμένες αραβικές εθνότητες του βόρειου Τσαντ συμμαχισαν κατά πε-

ριόδους με τις περισσότερες από τις υπόλοιπες ομάδες της χώρας που διεκδικούσαν την εξουσία.

Ο ΛΙΒΥΚΟΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ

Εθνοτικές ομάδες του βόρειου Τσαντ, αντιδρώντας σε μια κυριαρχούμενη από Νότιους κυβέρνηση, δημιούργησαν το 1965, με την υποστήριξη της Λιβύης, το Εθνικό Μέτωπο Απελευθέρωσης του Τσαντ. Οι στενοί δεσμοί ανάμεσα στις μουσουλμανικές εθνοτικές ομάδες και από τις δύο πλευρές των συνόρων ενθάρρυναν τη Λιβύη να δει το βόρειο Τσαντ ως μια περιοχή όπου θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή. Με βάση μια ανεπικύρωτη συμφωνία μεταξύ Ιταλίας και Γαλλίας, ο **Καντάφι** διεκδίκησε την κυριαρχία του Αοζου, μιας -υποτίθεται- πλούσιας σε ουράνιο στενής λωρίδας γης στα σύνορα των δύο χωρών. Η εμπλοκή της Λιβύης στα τεκταινόμενα στο Τσαντ κλιμακώθηκε στη δεκαετία του '70. Μάλιστα, την πε-

ρίοδο 1973-87, όχι μόνο η Τρίπολη πρόσφερε πολιτική και διπλωματική υποστήριξη σε διάφορες ένοπλες φατρίες του Τσαντ, αλλά και οι λιβυκές ένοπλες δυνάμεις ενεπλάκησαν σε μεγάλης κλίμακας στρατιωτικές επιχειρήσεις στο έδαφός του. Στην αρχή, για λόγους τακτικής, **Hissene Habré**, ένας από τους βόρειο πολέμαρχους του Τσαντ, συμμαχισε τους Λίβυους. Αργότερα όμως, ζήτησε βοήθεια των Γάλλων και των Αμερικανών προκειμένου να αντιταχθεί στα σχέδια της Λιβύης. Η σύγκρουση μεταξύ των νάμεων του Habré (με την υποστήριξη των ΗΠΑ, της Γαλλίας, του Σουδάν και του Ζαΐρ) κι εκείνων της Μεταβατικής Κυβέρνησης του **Goukouni Oueddei** (με την υποστήριξη της Λιβύης) κυριάρχησε στο βόρειο Τσαντ τη δεκαετία του '80. Το 1981 ο Καντάφι ζήτησε από Goukouni να δεχθεί την ένωση Λιβύης και Τσαντ. Τα κράτη-μέλη του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (ΟΑΕ) ανήσυχια με τις εξελίξεις, έπεισαν Goukouni να αποδεχθεί μια ειρηνευτική δύναμη του ΟΑΕ η οποία, υποτίθεται, θα τον προστάτευε από τους αντιπάλους του. Εντούτοις, η ειρηνευτική δύναμη παρέμεινε ουδέτερη και το 1982, στερισμένος από τη βοήθεια των Λίβυων, Goukouni ανατράπηκε από τον Χαλ Τελικά, το 1987 ο τελευταίος επέτυχε αποφασιστικής σημασίας νίκη που ανάγκασε τον Καντάφι να αναθεωρήσει τη πολιτική του στο Τσαντ.

Όμως, παρά το ότι ο εξωτερικός εχθρός ηττήθηκε, η σύγκρουση εμφανίσθηκε

ΤΣΑΝΤ

Βασικά Στοιχεία

Έκταση: 1.284.000 τ.χ.

Πληθυσμός (1995): 6.460.000

ΑΕΠ (1993): 1.248 εκατομμύρια δολάρια

ΑΕΠ κατά κεφαλήν (1993): 200 δολάρια

Εξωτερικό χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1992): 29,4%

Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων

στο εσωτερικό της χώρας. Σύντομα πασαν διαμάχες στην κυβέρνηση για διανομή των χρημάτων από την πώληση λιβυκού οπλισμού που οι δυνάμεις του αντ είχαν καταλάβει στο πεδίο της μάχης. Η αξία του οπλισμού αυτού (άρματα χημ, πυροβόλα, αεροσκάφη κ.λπ.) υποτίστηκε ότι ξεπερνούσε το 1 δισεκατομμύριο δολάρια, δηλαδή υπερέβαινε το εθνικό ΑΕΠ του Τσαντ! Μια ομάδα δυσησποιημένων από τη μοιρασιά αξιωματικών, με επικεφαλής τον **Idriss Déby** έφυγε στο Σουδάν, απ' όπου ξεκίνησε ένοπλη εξέγερση για την ανατροπή του Habré. Ο τελευταίος, ύστερα από αλλεπάλληλα λάθη τακτικής, ηττήθηκε στο πεδίο της μάχης και, αφού ληλάτησε τα προσωπικά ταμεία, διέφυγε τον Δεκέμβριο του 1990 στο εξωτερικό. Οι δυνάμεις των ανταρτών εισήλθαν νικηφόρες στην πρωτεύουσα και ο Déby ανέλαβε την προεδρία της χώρας. Τον Απρίλιο του 1993 συνήλθε στο Τσαντ, όπως και σε άλλες γαλλόφωνες χώρες της Αφρικής, μια Εθνική Σύνοδος, με εντυπωσιακή εκπροσώπηση των ανταρτών πολιτικών και στρατιωτικών ιδίων της χώρας, και αποφάσισε την εισαγωγή νέου συντάγματος και τη θέσπιση κοινοδιαγράμματος για τη διεξαγωγή ελεύθερων και δίκαιων εκλογών. Τον Ιούλιο του 1996, ο Déby ανακηρύχθηκε νικητής του δεύτερου γύρου των προεδρικών εκλογών με το 70% των ψήφων, ανάμεσα σε κατηγορίες της αντιπολίτευσης για σταυρωμένη νοθεία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ;

Η κυβέρνηση Déby έδωσε στο Τσαντ κάποια αίσθηση πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας. Όπως και τα άλλα γαλλόφωνα κράτη της Αφρικής, το Τσαντ υποτίμησε να εφαρμόζει πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας υπό την επίβλεψη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Λιβύη δέχθηκε τη διαιτησία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης και το 1994, στο Δικαστήριο αποφάσισε ότι η λωρίδα του Αοζου ανήκει στο Τσαντ, ο Καντάφι αντιμετώπισε με τις διεθνείς κυρώσεις που είχαν επιβληθεί μετά τη βομβιστική ενέργεια του Lockerbie, αποφάσισε να μεταμορφωθεί και να αποσύρει τις λιβυκές δυνάμεις που είχαν απομείνει στο έδαφος του Τσαντ.

Το Τσαντ είναι μια από τις φτωχότερες

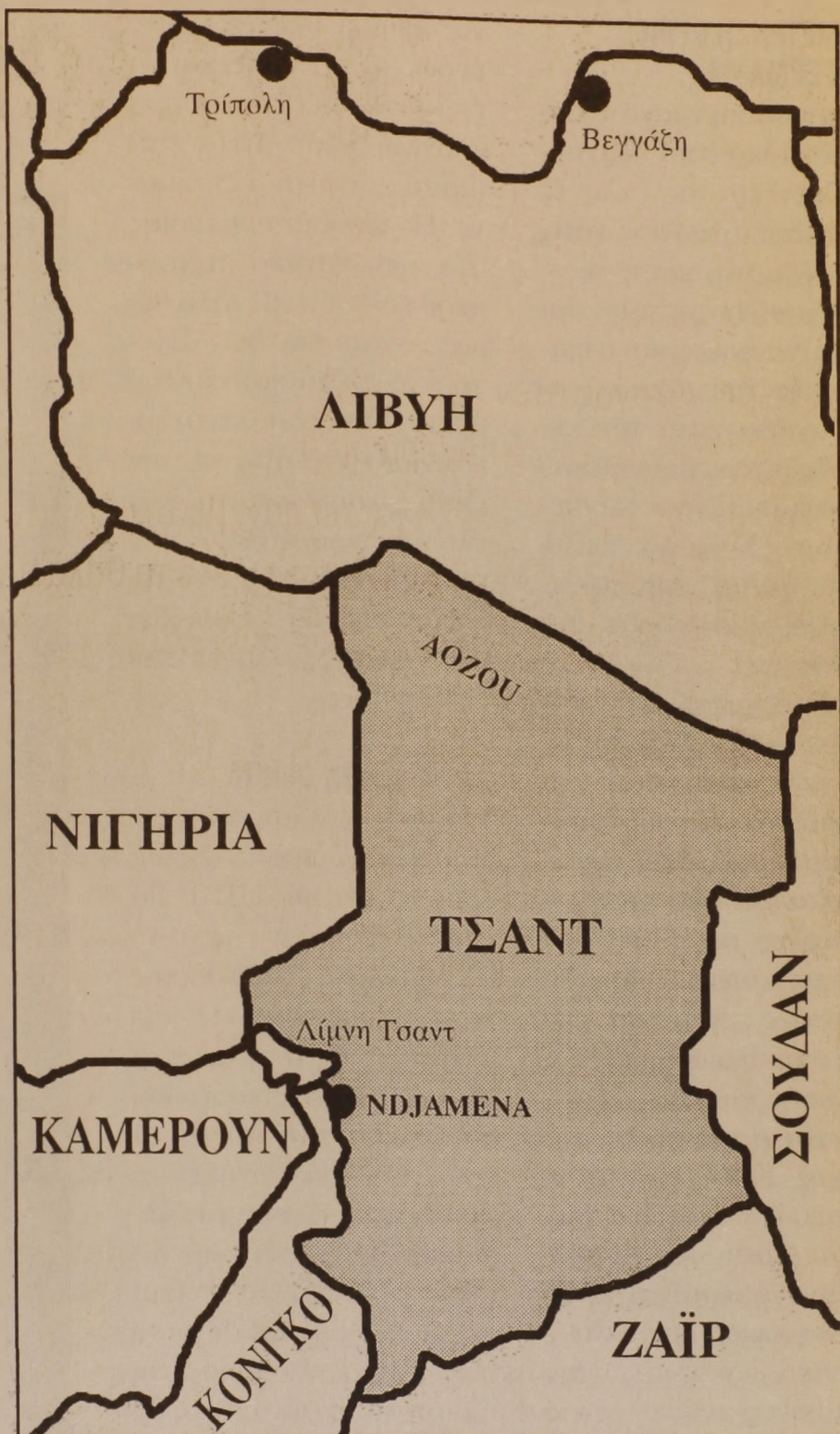
χώρες της γης. Το κατά κεφαλήν εισόδημα δεν ξεπερνά τα 200 δολάρια, ο μέσος όρος ζωής είναι μόλις 47 έτη, ενώ μόνο το 2% του πληθυσμού διαθέτει ηλεκτρικό ρεύμα. Έχοντας υπερδιπλάσια έκταση απ' αυτή της Γαλλίας, δεν διαθέτει παρά μόνο 300 χλμ. ασφαλτοστρωμένων δρόμων. Οι δυνατότητες ανάπτυξης της οικονομίας του φαίνονται εξαιρετικά περιορισμένες. Το περικλειστο (landlocked) της γεωγραφικής του θέσης, οι περιβαλλοντικές απειλές (με σημαντικότερη την επέκταση της ερήμου) και η σημαντική εξάρτησή του από ένα και μόνο αγροτικό προϊόν (το βαμβάκι) είναι σημαντικά διαρθρωτικά μειονεκτήματα. Εντούτοις, με πρόσφατα ανακαλυφθέντα, μεγάλα αποθέματα πετρελαίου, έχει τις δυνατότητες να γίνει σημαντικό για την παγκόσμια ενεργειακή αγορά. Χάρη σ' έναν αγωγό που κατασκευάζει η Exxon, το έτος 2000 το Τσαντ αναμένεται να εξαγει 250.000 βαρέλια αργού πετρελαίου την ημέρα.

Οι θετικές οικονομικές εξελίξεις και η πολιτική σταθερότητα των τελευταίων ετών ίσως σημαίνουν ότι οι βίαιες συγκρούσεις στο Τσαντ ανήκουν στο παρελθόν. Εντούτοις, καθώς πάνω από 500.000 όπλα συνεχίζουν να βρίσκονται εκτός του κυβερνητικού στρατού, διασπαρμένα στον ευρύτερο πληθυσμό, και καθώς «μια ολόκληρη γενιά έχει μάθει να ζει με τα όπλα αντί να δουλεύει», το παρελθόν του Τσαντ συνεχίζει να είναι μια απειλή για το μέλλον του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. William J. Foltz, «Reconstructing the State of Chad», in I. William Zartman, ed., *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*, Boulder, Co: Lynne Rienner, 1995, p. 17.

2. Bernard Lanne, «Chad: Regime Change, Increased Insecurity, and Blockage of Further Reforms», in John F. Clark and David E. Gardiner, eds, *Political Reform in Francophone Africa*, Boulder, Co: Westview Press, 1997, p. 271.
3. Christopher Clapham, *Africa and the International System: The Politics of State Survival*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, p. 115.
4. W.J. Foltz, *op. cit.*, p. 29.
5. Francis M. Deng et al, *Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa*, Washington, DC: The Brookings Institution, 1996, p. 157.
6. United States Energy Information Administration, *Oil Profile: Chad*, Washington DC, February 1997, p. 1.
7. Michel Klen, «Le Tchad face à son destin», *Défense Nationale*, Juillet 1996, pp. 125-137.

ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ ΘΡΙΛΕΡ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

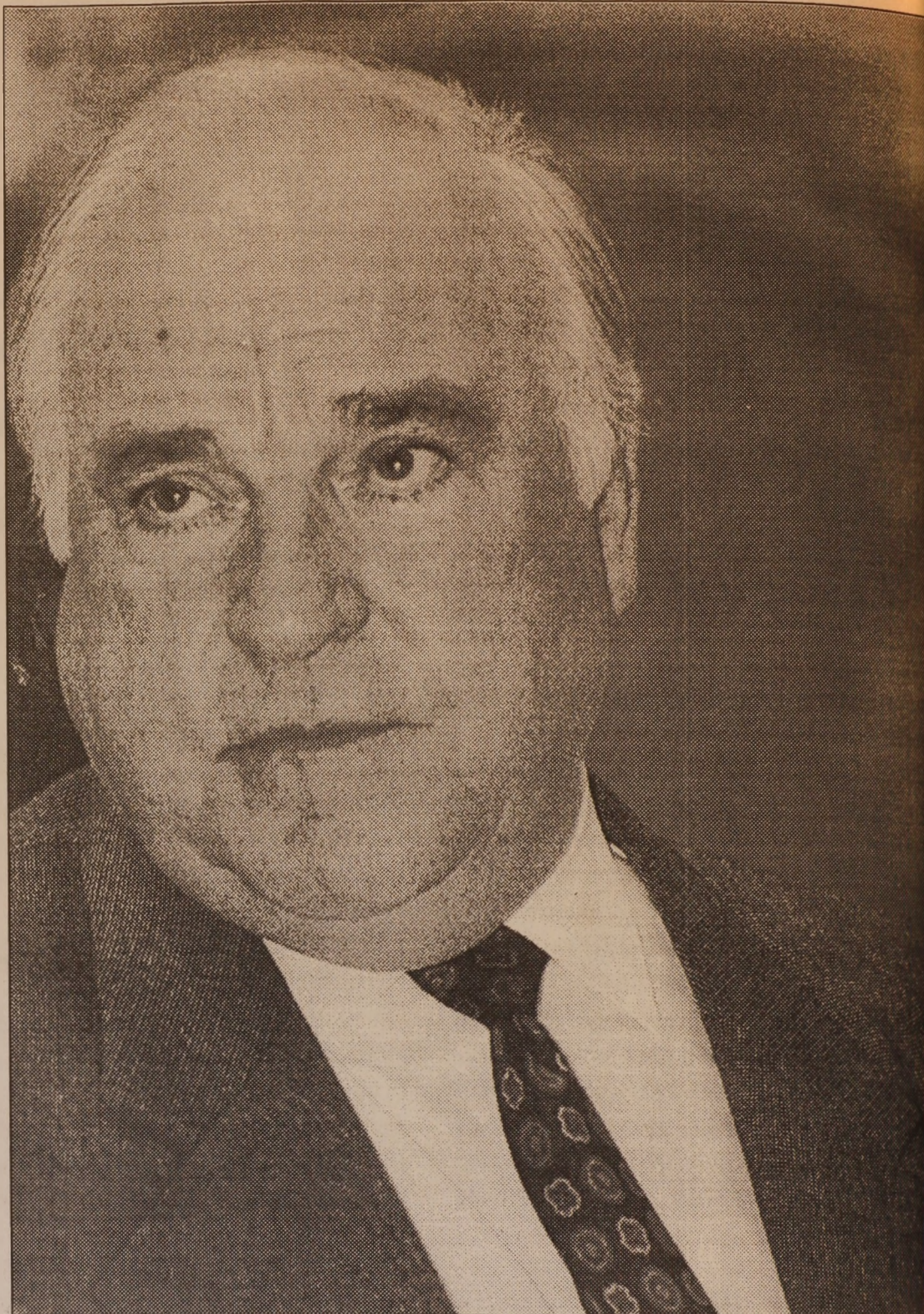
Η σαρωτική νίκη του Σοσιαλδημοκράτη **Γκέρχαρντ Σρέντερ** στις εκλογές της Κάτω Σαξονίας (στις 3 του Μάρτη) και η αυτόματη αντίδραση του κόμματος να τον ορίσει επικεφαλής του προεκλογικού αγώνα κατά του κεντροδεξιού κυβερνητικού συνασπισμού του καγκελαρίου **Χέλμουτ Κολ** έβαλε φωτιά στην προεκλογική εκστρατεία στη Γερμανία.

Ο Γκέρχαρντ Σρέντερ παρουσίασε ένα προεκλογικό μανιφέστο, χωρίς σαφή ιδεολογικό προσανατολισμό, που απευθύνεται σε όλα τα γούστα, όλες τις τάξεις και όλες τις τάσεις με μοναδικό στόχο την άγρια ψήφων από όλους τους ιδεολογικούς χώρους. Η φιλολογία για το «τέλος της εποχής Κολ» έχει φουντώσει. Πιθανόν δεν πρέπει να βιαστούμε να βγάλουμε συμπεράσματα. Το βέβαιο όμως είναι ότι ο Σρέντερ είναι πολύ πιο επικίνδυνος αντίπαλος για τον Κολ απ' ό,τι ο νυν ηγέτης του SPD, **Όσκαρ Λαφοντέν**. Με τι μέσα θα αντεπιτεθεί ο Χέλμουτ Κολ; Το μεγάλο του χαρτί είναι βέβαια το ευρωπαϊκό όραμα, η σύγκλιση και η ΟΝΕ. Το SPD όμως έχει μεταφέρει ήδη την αντιπαράθεση στα θέματα που καίνε τον γερμανικό λαό, στη μεγάλη ανεργία και στους φόρους. Οι βαυαροί χριστιανοσοσιαλιστές, κυβερνητικός εταίρος, του Κολ πήραν αποστάσεις από τον καγκελάριο και ο ηγέτης τους **Έντμουντ Στόιμπερ** κάλεσε τον κ. Κολ

να αφήσει στην άκρη το ευρώ και την ΟΝΕ και να επικεντρώσει την προεκλογική εκστρατεία στα καυτά κοινωνικά ζητήματα. Η απουσία σύμπνοιας στο κυβερνητικό στρατόπεδο είναι ένα μεγάλο θέμα: ο χαρισματικός Σρέντερ με το λαϊκιστικό του μανιφέστο είναι ένα άλλο, και η αβεβαιότητα για την ΟΝΕ είναι ένα τρίτο. Και όλα μαζί προαναγγέλλουν μια πολύ σκληρή αναμέτρηση που θα καταλήξει στις γενικές εκλογές του Σεπτεμβρίου.

ΤΑ ΜΑΖΕΨΑΝ ΟΙ ΗΠΑ

Η ανακοίνωση του εκπροσώπου του Λευκού Οίκου, ότι οι ΗΠΑ θα διαβουλευθούν με το Συμβούλιο Ασφαλείας πριν προχωρήσουν σε στρατιωτικό πλήγμα κατά του Ιράκ, σε περίπτωση που ο **Σαντάμ** παραβιάσει τα συμφωνηθέντα, αποδεικνύει, αν μη τι άλλο, ότι η πραγματική επιδίωξη των ΗΠΑ δεν είναι άλλη από την προσέγγιση με το Ιράκ. Η πρόσφατη κρίση και η συνακόλουθη εκτόνωσή της με την παρέμβαση του γ.γ. του ΟΗΕ κατέδειξε ότι το ζητούμενο είναι να διατηρηθούν τα προσχήματα και να μην φανεί ως υποχώρηση η αλλαγή στάσης των Αμερικανών. Ο **Μάικ Μακέρι** κλήθηκε την Τρίτη να σχολιάσει τις δηλώσεις του γ.γ. του ΟΗΕ **Κόφι Αννάν**, ότι οι ΗΠΑ δεν μπορούν να αναλάβουν μονομερή στρατιωτική δράση χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Αρχικά, ο Μάικ Μακέρι δήλωσε ότι η θέση των ΗΠΑ διαφέρει απ' αυτή του κ.

Αννάν, αργότερα όμως τα μάζεψε δηλώνοντας ότι δεν είχε κατανοήσει τι ακριβώς εννοούσε ο γενικός γραμματέας.

ΞΥΛΟ ΜΕΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Αυτό τουλάχιστον προτίθενται να κάνουν οι τουρκικές δυνάμεις ασφαλείας, όπως μετέδωσε την Τρίτη το τουρκικό πρακτορείο Ανατολή. Σε τι ακριβώς συνίσταται η «μεγαλοφυής» ιδέα των ιθυνόντων; Στην καταπράυνση των ανδρών ασφαλείας που συμμετέχουν στη βίαιη καταστολή

διαδηλώσεων Κούρδων, Ισλαμιστών, φοιτητών ή οποιονδήποτε άλλων απειλούν το νόμο και την τάξη στη γείτονα. Μέσα στις κλούβες που θα μεταφέρουν τους τούρκους μπάτσους στον τόπο των επιχειρήσεων θα ακούγεται κλασική μουσική, κατά προτίμηση δημιουργίες των Μότσαρτ και Μπετόβεν. Χρηζουν θα λέγαμε προσοχής οι μεθοδεύσεις των τουρκικών δυνάμεων καταστολής. Αν και το μόνο που μας προκαλούν είναι ένα πικρό γέλιο.

Πλησιάζει η ώρα της αλήθειας για την ΟΝΕ με την έδραση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου, που αναμένεται στις 2 Μαρτίου. Η γενικότερη αβεβαιότητα για την ΟΝΕ δυσκολεύει όλο και περισσότερο τη θέση του καγκελάριου Χ. Κολ.

Ο θάνατος των μεγάλων ενθουσιασμών

του Δημήτρη Καΐση

Ισλανδός έχει απομείνει με μια μόνο ανάγκη την ανάγκη να φάει, να φάει πατάτες, σάπιες πατάτες, το χειρότερο είδος της πατάτας. *αρχ. Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα*

ΙΜΑΣΤΕ ΤΟ ΝΕΟ ΚΕΝΤΡΟ», είπε ο **Έρχαρντ Σρέντερ** και κέρδισε πανηγυρικά τις εκλογές στην Κάτω Σαξονία, κερδίζοντας συνάμα το χρίσμα του σοσιαλιστικού κόμματος της Γερμανίας την καγκελαρία.

Όλοι οι σχολιαστές συμφωνούν πως τώρα πράγματα γίνονται πολύ δυσκολότερα για τον **Κολ:** ο Σρέντερ είναι εμφανίσιμος, αγαπητός στα ΜΜΕ, όχι ιδιαίτερα απειλητικός στους βιομηχάνους.

Είναι λιγότερο συμπαθής στον κομματικό μηχανισμό των σοσιαλδημοκρατών αλλά αυτό δεν σημαίνει πια και πολλά πράγματα. Οι κομματικοί μηχανισμοί ολοένα περισσότερο χάνουν τη μάχη από την ανερχόμενη δύναμη των ΜΜΕ. Οι σχολιαστές επίσης συμφωνούν ότι οι προσεχείς εκλογές Γερμανία θα είναι περισσότερο μάχη κόππων παρά ιδεών: ουδείς από τους υπάλους έχει σπουδαίες ιδέες να συνεισφέρει, αυτές δεν έχουν μεγάλα περιθώρια να ελιχθούν ή έδαφος ν' ανθίσουν.

Από πού πήγαν οι ιδέες, αποσύρθηκαν κριτικά μετά την πτώση του Τείχους Βερολίνου;

Υπάρχει όμως η ανεργία, που δεν είναι αλλά ανάγκη επιβίωσης, μια τανάλια συστήματος που σφίγγει: θα αντιμετωπιστεί με την καλή θέληση των αφεντικών ή έτσι κι αλλιώς δεν θέλουν να «δώσουν χροινό να τους κρεμάσουν». Εδώ εμφανίζεται ο ρόλος μιας νουνεχούς, πραγματικής και κάπως ανθρωπιστικής θεσπισμένης Αριστεράς που είτε αποκαλούμενη κεντροαριστερά είτε κάπως αλλιώς (δεν μπορεί να σβήσει τελείως τα «ίχνη του παλαιού θύματος») αναλαμβάνει: να δημιουργήσει όπως-όπως θέσεις εργασίας, να περιγράψει τμήματα Κοινωνικής Πρόνοιας και άλλα θρυμματισμένης κοινωνικής αλληλεγγύης. Να περισώσει κάποιες κοινωνικές ισορροπίες (να μην ανατραπούν τα πράγματα) ώστε αυτός ο καπιταλισμός με παλιές τεχνολογίες να μην οδηγήσει—ή οδηγηθεί—σε ανεξέλεγκτες, «ά-

γριες» καταστάσεις.

Είναι μήπως ο άκρατος ηδονοχαρής και λίγο κενός ατομικισμός ή αυτή η αναδυόμενη «αριστοκρατία της γνώσης» — που δεν είναι παρά μια μεταλλαγμένη μορφή παλιών αριστοκρατιών εν δημοκρατική κοινωνία;

Εδώ λοιπόν η θεσπισμένη Αριστερά οδηγείται περισφιγμένη να δώσει τη μάχη στο πεδίο της παραγωγικότητας εγκαταλείποντας ή σβήνοντας ανομολόγητα το παραδοσιακό της πεδίο που ήταν αυτό των παραγωγικών σχέσεων: μπορεί να λέει «ας αφήσουμε λίγο στην άκρη τις αρχές, έτσι που ήρθαν τα πράγματα». Η γραμμή άμυνας της μοιάζει να είναι: να επιτύχουμε θέσεις εργασίας πάση θυσία, όπως κι αν είναι αυτές, με ελεύθερα συμβόλαια, με τηλε-εργασία, με φαστφουντάδικα και μεταφορτισμό, με ευέλικτη εργασιακή διακύμανση από το ένα στο άλλο (έτσι κι αλλιώς τέρμα οι αλυσίδες παραγωγής), με 5 ώρες ελεύθερο τηλεοπτικό χρόνο, με υπερλεωφόρους των αυτοκινήτων και των πληροφοριών, με Internet εγκυκλοπαιδείας και πορνό (οι γλυκιές άυλες πραγματικότητες), στελέχη και «νομαδικές φυλές υψηλής τεχνολογίας», με προέδρους αγκιστρωμένους από τα χρηματιστήρια του Χονγκ Κονγκ, με χρήμα φαντασιακό και «τρογλοδύτες του υπανάπτυκτου κόσμου», με λογισμικά και ντελικάτες πόρνες ανεβασμένες στον Λευκό Οίκο, εν τέλει να κρατήσουμε αυτή την κοινωνία που δεν είναι βέβαια η ιδανική ούτε η δική μας αλλά να την κρατήσουμε σε λογικά όρια, σε όρια τέλος πάντων ανθρώπινων όντων.

Εδώ λοιπόν η θεσπισμένη Αριστερά και δη ο υπουργός Οικονομικών της γαλλικής κυβέρνησης **Ντ. Στρώς-Καν** λέει πως υπάρχει «προτεραιότητα της παραγωγικότητας έναντι της αναδιανομής», κι αυτό δεν αντιβαίνει στο μαρξισμό αφού πώς να μοιράσεις στους φτωχότερους αν δεν αυξήσεις την πίτα, κι ύστερα όλα θα γίνουν φυσικά κι αυτόματα (υπάρχει βέβαια και η πλευρά ποιο ποσοστό θα πάει στα κέρδη και τι στην αναδιανομή σε μια παγκόσμια αγορά κ.τ.λ.).

Αχ αυτή η παραγωγικότητα, να παλεύει εκεί με την αναδιανομή αφήνοντας πίσω

της εκατομμύρια ανθρώπους υποβιβασμένους, μισοσακατεμένους κι όπως θα λέγαμε παλιά αποξενωμένους (αλλά αν αυτή η αδυναμία μετατραπεί σε οργή κι αντίδραση πάνω από τους θεσμούς;). Κι ακόμη περισσότερο: αφήνοντας πίσω της χαμένους τους μεγάλους ενθουσιασμούς παλιών χειραφετητικών προσπαθειών — ή όπως έγραφε στα *Grundrisse* ο Μαρξ: «*Η εξοικονόμηση ελεύθερου χρόνου ισοδυναμεί με πολλαπλασιασμό του ελεύθερου χρόνου, δηλαδή χρόνου για την τέλεια ανάπτυξη του ατόμου, η οποία πάλι επιδρά στην παραγωγική δύναμη της εργασίας σαν η μεγαλύτερη παραγωγική δύναμη*».

Αυτό μπορεί να φαντάζει σαν ειρωνεία — ή μια μοντέρνα ψηφιακή θεά περιτριγυρισμένη από «σχεδόν αόρατα όντα». Αν θα κερδίσει ο Σρέντερ τις εκλογές, γι' αυτό «θα μιλήσουν κι οι αγορές», αυτή η καινούργια μαγική λέξη: αποτιμώντας με τον δικό της τρόπο κατά πόσον «διαθέτει το πλεονέκτημα να μη διαθέτει πεποιθήσεις».

Εδώ κάποιος μπορεί να θέσει τις αμφιβολίες του: τι είναι όλοι αυτοί οι ατομικισμοί που ορμούν χωρίς ιδέες πάνω στα δίκτυα της εξουσίας;

Υπάρχει και η άλλη πλευρά ενός θριάμβου: ενός θριάμβου του επιστημονικού πνεύματος που ξεκίνησε αλλιώς κι απελευθερωτικά, που άφησε τον εαυτό του να παρασυρθεί από την παλιά αρχή της ματαιοδοξίας, μαγεμένο από τον φαντασμαγορικό κόσμο των μιχλιμπιδιών της τεχνολογίας.

Λοιπόν εδώ θέλουν να μας ανασκευάσουν το σώμα, τα χρηματιστήρια, τις οθόνες και τις αισθήσεις μας: σάμπως να διάβασαν ή να μην κατάλαβαν τον Μαρξ: «*Η καλλιέργεια των ανθρωπίνων αισθήσεων είναι το έργο ολόκληρης της ιστορίας που προηγήθηκε*».

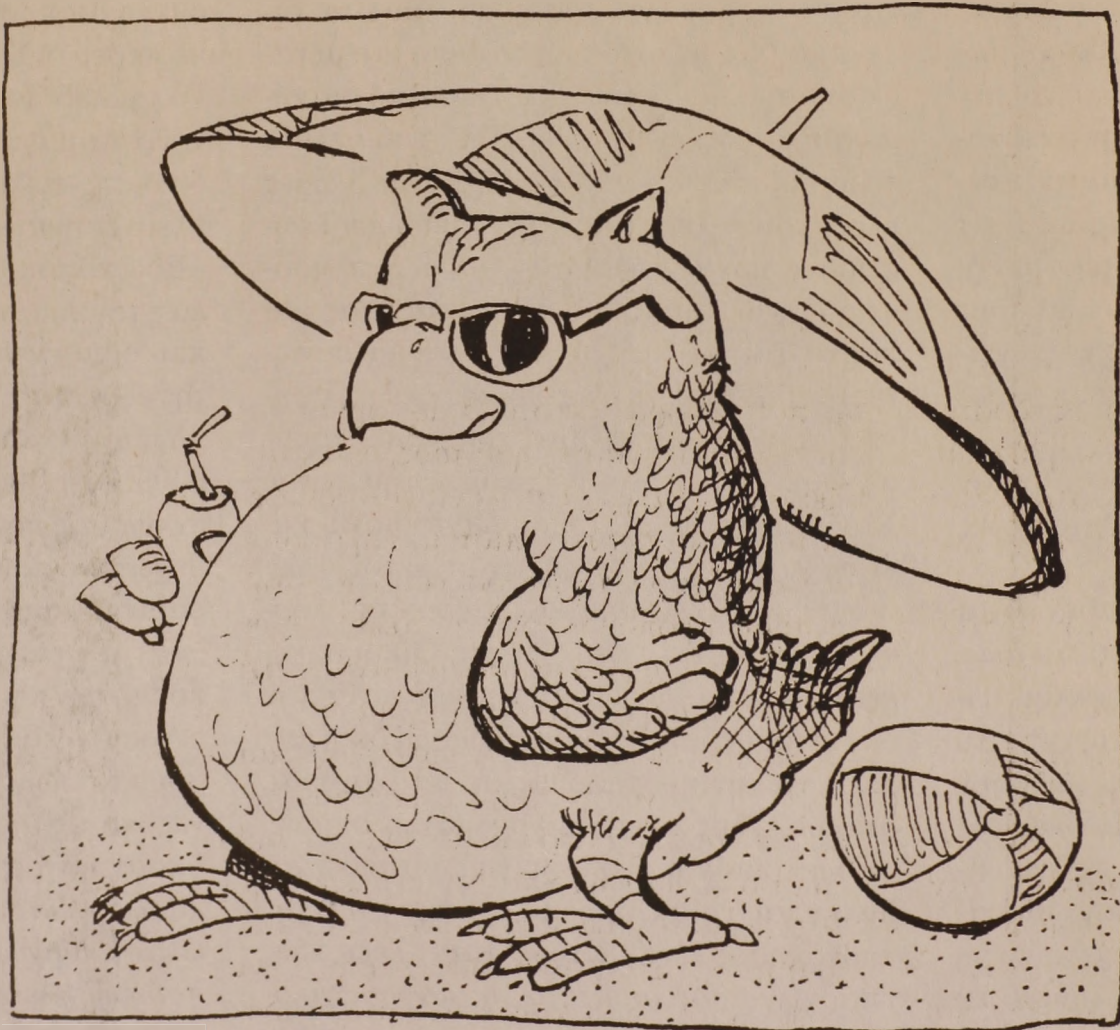
Και τι μας πειράζει αν ο σοσιαλδημοκράτης Σρέντερ, καμιά 40αριά χρόνια μετά τον **Μπαντ Γκότεσμπεργκ**, είναι φίλος με τον πρόεδρο της Φολκσβάγκεν ταξιδεύοντας με το ιδιωτικό του τζετ; Ας υψωθούν πάνω από τις τάξεις, ας δώσουν τα χέρια κι ας μιλήσουν την άτονη πληχτική γλώσσα του πραγματισμού τους— ας χαιρετίσουν από τα θεωρεία της Όπερας τα πλήθη που αναδεύονται απελπισμένα στο βάθος.

Επιτέλους, ύστερα από μακρόχρονες συζητήσεις, υποσχέσεις, αθετήσεις, δημοσιεύματα, απεργιακούς αγώνες κ.λπ., εφαρμόστηκε το νέο πανεπιστημιακό μισθολόγιο για τα μέλη ΔΕΠ και ΕΕΠ. Φυσικά, κανείς δεν πανηγύρισε για τις νέες αμοιβές των πανεπιστημιακών δασκάλων. Αντίθετα, πολλά παράπονα ακούστηκαν, αφού η όποια αύξηση σχεδόν εξανεμίστηκε από την ταυτόχρονη αύξηση της πρακράτησης φόρων, ενώ παρά την όποια αύξηση που χορηγήθηκε στο ΕΕΠ, ο πανεπιστημιακός αυτός φορέας εξακολουθεί να έχει ακόμη αποδοχές κατώτερες των συναδέλφων της Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαίδευσης. Είναι κι αυτό άλλο ένα δείγμα, το μοναδικό μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τη μέριμνα του ελληνικού ΥΠΕΠΘ απέναντι σε όσους καλούνται να διδάξουν στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Νέο Πανεπιστημιακό Μισθολόγιο και Έρευνα

του Γιώργου Φρέρη

Ταυτόχρονα, η πλειοψηφία των σημερινών πανεπιστημιακών δασκάλων έχει σιωπηλά κι αμαχητί προσαρμοστεί στη νέα αντίληψη -κι ας μην την έχει συνειδητοποιήσει ακόμη- ότι το πανεπιστήμιο έπαυσε να είναι αποκλειστικά το κέντρο παραγωγής καινούργιων γνώσεων. Αντίθετα, έχει μετατραπεί σε ένα «αχανές» κι ανεξέλεγκτο επιχειρησιακό κέντρο με μικρούς και μεγάλους «επιχειρηματίες», όπου τα ερευνητικά και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ανεξάρτητα από την πηγή χρηματοδότησής τους, έχουν σε μεγάλο βαθμό αλλοιώσει το χαρακτήρα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας, αποπροσανατολίζει την πανεπιστημιακή έρευνα, εξουδετερώνει τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα της επιστήμης. Φυσικό επακόλουθο είναι να έχει αλλάξει και η συμπεριφορά των διδασκόντων, που από υπομονετικοί λειτουργοί, συχνά «ρομαντικοί της επιστήμης», μεταμορφώθηκαν ξαφνικά σε «δραστήριους και φυσικά

προοδευτικούς επιχειρηματίες». Πώς αλλιώς να κατανοήσει κανείς την αδιάφορη σιωπή της πανεπιστημιακής κοινότητας, την «τυπική» διαμαρτυρία των συνδικαλιστικών της φορέων όταν, ταυτόχρονα με την εφαρμογή του νέου μισθολογίου τους, ανακοινώθηκε και η έμμεση περικοπή των εκπαιδευτικών τους αδειών από το ΥΠΕΠΘ;

νουν χρήση του δικαιώματός τους, να προυν δηλαδή εκπαιδευτική άδεια για συγγράψουν μια μελέτη, να ολοκληρουν μια έρευνα απερίσπαστοι από τις δακτικές και διοικητικές τους υποχρεώσεις, να προετοιμάσουν μια σειρά νέων μαθημάτων, να βρουν χρόνο να ενημερωθούν σχετικά με το ερευνητικό τους αντικείμενο, κ.λπ. Όλοι αυτοί οι πανεπιστι-

Σύμφωνα με την ερμηνευτική εγκύκλιο αρ. 2085680/12210/0022/4 12-97 του Ν.2530/97 το ΥΠΕΠΘ, «το επίδομα δακτικής προετοιμασίας δεν συμπεριλαμβάνεται στις αποδοχές των μελών ΔΕΠ που απουσιάζουν με εκπαιδευτική άδεια καθ' όσον κατά το διάστημα αυτό δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις καταβολής του». Το επίδομα αυτό, που ανέρχεται € 200.000 δρχ. για τον καθηγητή, 180.000 δρχ. για τον αναπλ. καθηγητή, 160.000 δρχ. για τον επικουρο καθηγητή και 140.000 δρχ. για τον λέκτορα, αφαιρείται από τον μισθό όσων πανεπιστημιακών θελήσουν να κ

ακακοί δάσκαλοι «τιμωρούνται» με τη νέα διάταξη που ήδη εφαρμόστηκε αυταρχικά και απροειδοποίητα, εφαρμόζοντας την παλαιά καλή συνταγή του «αποφασίζουμε και διατάζουμε».

ΥΛΟΓΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Φυσικά, ένας «κοινός νους» μπορεί να ναρωτηθεί:

—Οι πανεπιστημιακοί που έχουν εκπαιδευτική άδεια, ξαφνικά, παύουν να έχουν τις ίδιες υλικές ανάγκες με τους συναδέλφους που δεν έχουν άδεια; Ή μήπως δεν αλλάζουν, με την ίδια ένταση, για την υποπεράτωση μιας έρευνας, την προετοιμασία ενός νέου μαθήματος ή τη συγγραφή ενός δοκιμίου/μελέτης; Ή για όσους πανεπιστημιακούς συγγράφουν ή ερευνούν σε ένα πεδίο επιστημονικό, η ενασχόλησή τους αυτή, μετά το πέρας της εκπαιδευτικής τους άδειας, δεν θα έχει άμεσο αντίκτυπο αργότερα, στον κύριο κορμό της διδασκαλίας τους;

—Ειλικρινά, το ΥΠΕΠΘ πιστεύει ότι η πανεπιστημιακή άδεια, που εγκρίνεται με βάση ένα προτεινόμενο ερευνητικό πρόγραμμα, αποτελεί πληρωμένες διακοπές; Ή έχει τέτοια δείγματα και τα αποκρύπτει; Ή, πάλι, το υπουργείο πιστεύει ότι οι πανεπιστημιακοί με εκπαιδευτική άδεια βρίσκονται σε διακοπές, τότε θα πρέπει και το επίδομα διδακτικής προετοιμασίας να μην χορηγείται και στους υπόλοιπους συναδέλφους κατά τους θερινούς μήνες, την περίοδο των διακοπών του Πάσχα και των Χριστουγέννων και φυσικά σε όσους, δυστυχώς, έχουν αναρρωτική άδεια. Αλήθεια, με μια λογική το ΥΠΕΠΘ στερεί την όποια απολαβή από έναν καθηγητή που έχει πάρει ετήσια εκπαιδευτική άδεια;

—Αν το υπουργείο, μ' αυτόν τον «ύπουλο» τρόπο θέλει να περιορίσει τις εκπαιδευτικές άδειες, δεν όφειλε να ενημερώσει πρώτα τους πανεπιστημιακούς για τις προθέσεις του και μετά να εφαρμόσει την ίδια ρύθμιση; Και δεν είναι άδικο να χαρακτηρίζεται η νέα διάταξη σ' όσους είχαν προετοιμάσει την εκπαιδευτική τους άδεια με ανύποπτο χρόνο, αμέριμνοι για όσα «ουτοπύνητρα» τους επιφύλασσε η ηγεσία του ΥΠΕΠΘ, βρισκόμενοι σε αδυναμία να διακόψουν τώρα, γιατί δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει την επιστημονική-διδασκτική τους έρευνα;

—Είναι λυπηρό, πανεπιστημιακοί, που κάνουν χρήση της ετήσιας εκπαιδευτικής άδειας, ύστερα από έξι χρόνια εντατικής έρευνας και διδασκαλίας, προκειμένου να συνθέσουν και να συγγράψουν ορι-

σμένες μελέτες και να προετοιμάσουν νέο εκπαιδευτικό υλικό, να τιμωρούνται με στέρηση μέρους των αποδοχών τους. Το χειρότερο όμως είναι ότι η έκφραση αυτού του γραφειοκρατικού «παράλογισμου» αποδεικνύει ότι:

α) η ηγεσία του ΥΠΕΠΘ δεν έχει ακόμη αντιληφθεί ότι η διδασκαλία και η έρευνα ταυτίζονται, και

β) οι διάφοροι κομματικοί ειδικοί σύμβουλοι και παρασύμβουλοι έχουν πλήρη άγνοια σχετικά με την πανεπιστημιακή εργασία, έρευνα και ενασχόληση.

Ωστόσο, με βάση την αντίληψη του ΥΠΕΠΘ σχετικά με τον περιορισμό των εξόδων των πανεπιστημιακών δασκάλων, μπορεί κανείς να σκεφτεί μήπως θα πρέπει το μέτρο αυτό, της διακοπής του επιδόματος διδακτικής προετοιμασίας από τα μέλη ΔΕΠ, να εφαρμοστεί και σε άλλους τομείς του Δημοσίου. Να παρακρατείται, π.χ., υπέρ του Δημοσίου ένα επίδομα ή μέρος του βασικού μισθού των βουλευτών, όταν απουσιάζουν από τις συνελεύσεις τους. Ίσως μ' αυτόν τον αποτελεσματικό τρόπο και οι πανεπιστημιακοί θα πάρουν να παίρνουν εκπαιδευτικές άδειες, και η Βουλή μας θα 'ναι πάντα γεμάτη.

ΝΟΙΑΖΕΤΑΙ ΚΑΝΕΙΣ;

Το γεγονός πως κανένας από την πληθώρα των βουλευτών-πανεπιστημιακών καθηγητών, κανενός κόμματος, δεν έκανε ακόμη επερώτηση στη Βουλή για την αντεργατική αυτή διάταξη και μεταχείριση, που αφορά —υποτίθεται— την κύρια επιστημονική ενασχόλησή τους, υπογραμμίζει άλλη μια φορά το «έντονο ενδιαφέρον τους» για την πανεπιστημιακή έρευνα και εκπαίδευση, την αφοσίωσή τους στην επιστήμη, τη σπουδή τους να στελεχωθούν αξιοκρατικά τα ΑΕΙ με άτομα ικανά, κι όχι με κομματικά ή εκλογικά κριτήρια.

Οι παραπάνω σκέψεις δεν πηγάζουν και εκφράζουν μόνο την πίκρα ενός εκπαιδευτικού που ύστερα από εικοσιπενταετή θητεία στην Ανώτατη Εκπαίδευση βλέπει την πολιτεία να τον τιμωρεί αιφνιδιαστικά κι εκβιαστικά. Στοιχειοθετούν ταυτόχρονα και την εικόνα μιας κοινωνίας που αποδέχεται την υποβάθμιση του έργου και του ρόλου του πανεπιστημιακού δασκάλου, ενός υποτιθέμενου πνευματικού ταγού που μοχθεί για «επιχειρηματικά» για το κοινωνικό σύνολο. Το πιο οδυνηρό, τουλάχιστον για τον υπογράφωντα, είναι ότι αυτήν την αντίληψη, αδιαμαρτύρητα, τη συμμερίζεται και η πλειοψηφία των πανεπιστημιακών δασκάλων.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΤΙΣ 15 ΜΑΡΤΙΟΥ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΣΤΗΣ

•TRANSFER: ΑΠΟ BVIDEO ΣΕ FILM
•ΑΛΙΕΝ. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ
•ΕΙΔΙΚΑ ΕΦΘΕ
•Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤV ΓΙΑ ΤΟ ΣΗΜΑ
•Η ΤΑΙΝΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
•ΦΗΘΙΑΚΟ MONTAZ

ARTOON
Πανδώρα
και
Πλάτωνας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ
"Αντιμετωπίζω κάθε ταινία
σαν να είναι η πρώτη..."

Εκδότρια: Ε. Ράμμου
Αρχισυντάκτης: Η. Κανέλλης

**Στα ίχνη της ποιότητας
και του κύρους του
American Cinematographer,
ο ελληνικός
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΣΤΗΣ
αποτυπώνει τα δρώμενα
στο ελληνικό και
διεθνές κινηματογραφικό
στερέωμα.**

**Το περιοδικό είναι διμηνιαίο
πλούσιο σε ρεπορτάζ,
αναδημοσιεύσεις επιλεγμένων
άρθρων, κριτικές και σχόλια,
νέες κινηματογραφικές
και τηλεοπτικές παραγωγές,
φρεστιβάλ κινηματογράφου,
κινηματογραφική τεχνολογία,
μικρές αγγελίες.**

**•Η ετήσια συνδρομή (6 τεύχη)
είναι 8.000 δρχ. και η λιανική
τιμή τεύχους 1.500 δρχ.**

Πληροφορίες-συνδρομές
Τηλ. 64 01 431-2 Fax: 64 01 433
Δορυλαίου 19, 115 21

ΔΙΔΑΛΟΥΟΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΗΣ ΑΣΚΤ

Μας γράφει ο πρύτανης της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών:

Κύριε Διευθυντά,

Σε απάντηση των δημοσιευμάτων του περιοδικού σας με τίτλο «Ένας διαγωνισμός στο βρόντο» και με τίτλο «Μετατροπή ενός βιομηχανικού κτιρίου σε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα», της 30.1.1998, το δεύτερο με συντάκτη έναν εκ των υποψηφίων του Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού που προκήρυξε η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών για το κεντρικό κτίριο του συγκροτήματος της οδού Πειραιώς 256, σας πληροφορούμε τα κατωτέρω:

1. Η Σύγκλητος της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών σεβάσθηκε απόλυτα την απόφαση της Επιτροπής του Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού, η οποία, όπως είχε από το νόμο το δικαίωμα, αποφάσισε τη μη απονομή πρώτου βραβείου στις μελέτες που υποβλήθηκαν.

Με βάση τα δεδομένα αυτά δεν είχε υποχρέωση ανάθεσης της εκτέλεσης της μελέτης του β' βραβείου και, μέσα στα πλαίσια της διακριτικής της ευχέρειας, αποφάσισε την μη ανάθεση της εκτέλεσης της μελέτης που έλαβε το β' βραβείο. Στη συνέχεια, η Σύγκλητος αποφάσισε, επειδή η διαδικασία επανάληψης του Πανελληνίου Διαγωνισμού είναι χρονοβόρα, να γίνει πρόσκληση μελετητικών γραφείων που θα υποβάλουν προμελέτες επί του θέματος, από τις οποίες η Σχολή θα επιλέξει την καταλληλότερη – διαδικασία που είναι καθ' όλα σύνομη.

2. Όσον αφορά τα αναφερόμενα από τον κ. Αντωννάκη περί αυθαιρεσιών και παρανόμων κατασκευών, σας πληροφορούμε ότι κατ' αρχήν τα έργα που γίνονται δεν αφορούν το κτίριο που ήταν αντικείμενο του Πανελληνίου Διαγωνισμού, αλλά τα πρώτα κτίρια στα οποία εγκαταστάθηκε και λειτουργεί η Σχολή, στα οποία έγινε μελέτη στήριξης φέροντος οργανισμού επισκευής και αποκατάστασης σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από το νόμο, με την έγκριση και την εποπτεία της Τεχνικής Υπηρεσίας του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου στην

οποία υπαγόμαστε.

Κατόπιν αυτού θα σας παρακαλούσα να δημοσιεύσετε την απάντησή μας, για αποκατάσταση της αλήθειας, και για οποιαδήποτε πληροφορία πρόκειται να δημοσιεύσετε σχετικά με το Ίδρυμά μας να ζητείτε ενημέρωση και από την πλευρά του Ιδρύματος, την οποία ευχαρίστως θα σας παρέχουμε για την αποφυγή ανακρίβειών και δυσφημιστικών, για το Ίδρυμα, δημοσιευμάτων.

Ο Πρύτανης
Ιω. Παπαδάκης

• Ο Δημ. Αντωννάκης στον οποίο θέσαμε υπόψη την επιστολή του κ. Παπαδάκη, απαντά τα εξής:

Σε σχέση με την απάντηση του κ. Παπαδάκη που είχατε την καλοσύνη να μου γνωρίσετε, θα ήθελα να σημειώσω τα παρακάτω:

1. Σύμφωνα με τα πρακτικά της κρίσης του Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού, η επιτροπή κρίσης στην οποία προήδρευε ο σημερινός πρύτανης κ. Παπαδάκης, αντικαθιστώντας τον τότε πρύτανη Ν. Κεσσανλή, αποφάσισε μεν να μη δώσει α' βραβείο – πράγμα που ήδη έχω σχολιάσει στο προηγούμενο κείμενο που δημοσιεύσατε – αλλά ταυτόχρονα συνέστησε ΟΜΟΦΩΝΑ στη Διοίκηση της Σχολής την ανάθεση του έργου στους μελετητές του β' βραβείου, με την προϋπόθεση ενσωμάτωσης στη μελέτη τους των παρατηρήσεων που τυχόν θα είχε η σχολή σε σχέση με λειτουργικά στοιχεία του προγράμματος. Σύσταση που κάθε άλλο «σεβάστηκε απόλυτα» η Σύγκλητος της Α.Σ.Κ.Τ. υπό την προεδρία του κ. Παπαδάκη.

2. Σύμφωνα με την προκήρυξη, αντικείμενο του διαγωνισμού ήταν «η σύνταξη της αρχιτεκτονικής μελέτης προσχεδίων για τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Α.Σ.Κ.Τ. (ανέγερση κεντρικού κτιρίου ή και άλλων κτισμάτων, επεμβάσεις και προσθήκες σε υφιστάμενα κτίρια) σύμφωνα με τους όρους... κ.λπ.». Δεν είναι λοιπόν ακριβές ότι «τα έργα που γίνονται δεν αφορούν το κτίριο που ήταν αντικείμενο του Πανελληνίου Διαγωνισμού...» ούτε είναι ανακρίβεια αυτό που σημειώνω στο κείμενό μου, πράγμα που αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι, εκτός

από τη δική μας, και πολλές άλλες λύσεις που παρουσιάστηκαν στο διαγωνισμό είχαν παρέμβει στα υπάρχοντα κτίσματα επιχωρώντας να βελτιώσουν τις συνθήκες διαξής, θέας, φωτισμού, αερισμού κ.λπ.

Το βασικό όμως πρόβλημα δεν είναι αυτές οι λεπτομέρειες που αποδεικνύουν απ την προκατάληψη του κ. Πρύτανη με αυτή γραφειοκρατική του απάντηση. Το πρόβλημα είναι ότι τα κτίρια της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών χτίζονται αυτή την ώρα χωρίς συνολικό προγραμματισμό, χωρίς συλλογική μελέτη του συγκροτήματος, αλλά με μεικρές παρεμβάσεις, διορθώσεις, υπολώσεις και κατεδαφίσεις που δεν ακολουθούν μια τεκμηριωμένη και εγκεκριμένη πρόταση.

Όσο για την απόφαση της Α.Σ.Κ.Τ. προχωρήσει σε «πρόσκληση μελετητικών γραφείων που θα υποβάλουν προμελέτες του θέματος... διαδικασία καθ' όλα σύνομη», «επειδή η διαδικασία επανάληψης Πανελληνίου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού είναι χρονοβόρα»(!), όταν αυτό λέγεται χρόνια μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων του προηγούμενου διαγωνισμού πριν να ομολογήσουμε ότι δεν είναι ως επιχείρημα ιδιαίτερα πειστικό. Και δεν θα έπρεπε να ισχύει και κάποια ηθική δέσμευση της Σχολής απέναντι στους μελετητές την τίμησαν με τη συμμετοχή τους στο διαγωνισμό για την επιλογή των μελετητικών γραφείων; Αλλά αυτό είναι μια άλλη υπόθεση.

Τέλος, θα ήθελα να επισημάνω ότι η απάντηση του πρύτανη κ. Ιω. Παπαδάκη δεν υπάρχει ούτε το παραμικρό σχόλιο το «παράδειγμα» που θα 'πρεπε να δώσουν τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας και ιδιαίτερα μια Σχολή Καλών Τεχνών απέναντι στο αρχιτεκτονικό έργο ως πολιτισμού και τον σεβασμό του – εκδίκαση πρωταρχικής σημασίας για έναν χώρο που διακονεί την καλλιτεχνική δημιουργία. Έχω άδικο να εκπλήσσομαι και να ανησυχώ;

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία.
Δημήτρης Αντωννάκης
αρχιτέκτονας

Η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΗ ΑΠΟ ΠΟΤΕ

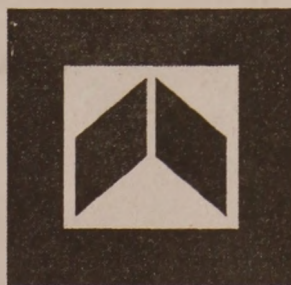
Με την ενοποίησή της με τη ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ κάνει ένα τολμηρό βήμα και τάσσεται στην 1η γραμμή των σύγχρονων τραπεζικών εξελίξεων.

Στο κατώφλι του νέου αιώνα, η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ προβάλλει σήμερα πιο δυνατή, σε κάθε τομέα τραπεζικής δραστηριότητας.

Ένας νέος ισχυρός τραπεζικός φορέας δημιουργείται

- Το δίκτυο επεκτείνεται
- Το στελεχειακό δυναμικό αυξάνεται
- Η στεγαστική πίστη ισχυροποιείται
- Η καταναλωτική πίστη διευρύνεται
- Τα ίδια κεφάλαια και το ενεργητικό μεγιστοποιούνται
- Οι χορηγήσεις και οι καταθέσεις αυξάνονται
- Νέα πρωτοποριακά προϊόντα προωθούνται στην αγορά

Η ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, με σταθερή κοινωνική πολιτική και σωστά χρηματοοικονομικά κριτήρια, είναι σήμερα πιο δυνατή στην υπηρεσία των πελατών της.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΤΡΙΝΑΣ

Εν μέσω της ανάγκης ή όχι για κατεδαφίσεις, απαλλοτριώσεις, για διαμορφώσεις περιφερειακών χώρων στο τραπέζι, «έπεσε» και η πρόταση για «εξυγίανση» μιας ολόκληρης περιοχής της Αθήνας, στο Μοναστηράκι, στο σημείο όπου ενώνεται με την Πλάκα. Το αίτημα ακούστηκε στη συζήτηση για την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, την περασμένη Δευτέρα στο υπουργείο Πολιτισμού, όπου συνεδρίασε το ΚΑΣ. Η «εξυγίανση» δεν αφορούσε αντικείμενα που ενδεχομένως σωρεύονται στην περιοχή. Αφορούσε ανθρώπους, που κατά την άποψη του κ. Μπούρα, ο οποίος έθεσε το αίτημα της εξυγίανσης, προκαλούν «ιώσεις» στην περιοχή, άρα πρέπει να... εξυγιανθεί. Κι ο μόνος τρόπος είναι αυτός που χρησιμοποιείται και στα αντικείμενα: η απομάκρυνσή τους από την περιοχή.

Δεν είναι η πρώτη φορά που ομάδες ανθρώπων, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά –εμφανισιακά ή επαγγελματικά– γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι συνοικιών, πόλεων ή περοχών. Δεν είναι η πρώτη φορά που ομάδες ανθρώπων, περιθωριακές λόγω στάσης ζωής, επιλογών ή καταγωγής, ωθούνται σε μεγαλύτερη περιθωριοποίηση. Σε κάθε περίπτωση, το ζητούμενο επιτυγχάνεται. Οι περιοχές εξωραϊζονται, και έτοιμες πια (έτοιμες για το κοινό γούστο, έτοιμες για την ομοιόμορφη εμφάνιση) παραδίδονται στους επισκέπτες τους, αφού έχουν απομακρυνθεί όμως ζωντανά κομμάτια τους.

Τώρα, στο στόχαστρο μπαίνει το Μοναστηράκι με τους μικροπωλητές κοσμημάτων, κεριών, αρωμάτων και... χαμένης ανεμελιάς. Ιδιαίτερα αυτή η τελευταία δεν χωράει στο κάδρο του καθωσπρεπισμού μιας πρωτεύουσας. Δεν χωράει στις κεντρικές αρτηρίες των τουριστικών διαδρομών, κι ας μην ενοχλούν καθόλου τους τουρίστες –ούτε και τους ντόπιους άλλωστε. Επειδή όμως μπορεί να ενοχλήσουν (πού το ξέρουμε; Ασε που έρχονται και Ολυμπιακοί αγώνες!) να απομακρυνθούν, να «εξυγιανθεί» η περιοχή. Ενδεχομένως να μπουν κι άλλα κάγκελα, όπως αυτά που περικύκλωσαν την υπόλοιπη πόλη, οροθετώντας την... ευταξία. Το κυριότερο, όμως, το πρωτεύον, και οπωσδήποτε το ανέξοδο, είναι να απομακρυνθεί το διαφορετικό, το «ξένο», αυτό που αποφασίζεται ότι ενοχλεί τους πολλούς. Τι σημασία έχει πώς είναι ο κόσμος πίσω από τις κεντρικές αρτηρίες, πίσω από τις λεωφόρους απ' όπου περνούν οι λιμουζίνες των πολιτικών; Αρκεί στη διάρκεια της διαδρομής να μην υπάρχει κάτι που χαλάει την εικόνα τού προς εξαγωγήν τουριστικού παραδείσου.

ΟΛΓΑ ΣΕΛΛΑ

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

Δείτε: Την έκθεση φωτογραφίας των Seydou Keita και Malick Sidibé, στο χώρο σύγχρονης τέχνης Επίκεντρο, Αρμούδιου 10 και Αθηνάς (Βαρβάκειος Αγορά). Εικόνες πο-

λιτισμού από μια εξιδανικευμένη Αφρική έμφαση στα πρόσωπα και «δυνατό» ασπρμαυρο.

Ακούστε: Τους ομιλητές της ημερίδας με θέμα «Αρχεία πολιτικών κομμάτων και πολιτικών προσωπικοτήτων: Διαχείριση και πρόσβαση», που γίνεται αύριο Σάββατο στο αμφιθέατρο της ΓΣΕΕ (Πατησίων 69 και Ανιάνος 2), στις 9.30 το πρωί. Συμμετέχουν: Φίλιππος Ηλιού, Παναγής Κουτουφά, Ελένη Μπέλλου, Παύλος Πετρίδης, Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, Γιάννης Σουλαδικής, Ζήσιμος Συνοδινός, Βαλεντίνη Τσεϊκα.

• **Δείτε:** Τις Σοφολογιότατες του Μολιέρου, σε σκηνοθεσία Γιώργου Λαζάνη, στο Θέατρο Τέχνης-Κάρολος Κουν (Φρυχού 14). Ο Μολιέρος σαρκάζει τις «ψευδοκουλτουριάρες» της εποχής του και έμπουκέτο δροσερά παιδιά, μαθητές του Θεάτρου Τέχνης, σε μια παράσταση που εκπλήσσει.

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΡΟ

ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ, στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, διοργανώνεται έκθεση για τους «Θησαυρούς της Αρμενίας» (3.4-30.6). Είναι η πρώτη φορά που θα εκτεθούν στη Δύση τόσο πολλοί από τους μεγάλους θησαυρούς της αρμενικής παράδοσης που προέρχονται από τρία μεγάλα μουσεία της Αρμενίας: το Κρατικό Ιστορικό Μουσείο της Αρμενίας, το Μουσείο Ιερατικών Αντιειμένων του Erchmiatdzin, το Κρατικό Κέντρο Χειρογράφων Matenadaran καθώς και από το Μουσείο Μπενάκη.

Μυροδοχείο, «Το περιστέρι». Από το Μουσείο Ιερατικών Αντικειμένων του Erchmiatdzin της Αρμενίας.

Θα παρουσιαστούν πέτρινα γλυπτά, έργα μικρογλυπτικής και αργυροτεχνίας, χειρόγραφα και ιερικά αντικείμενα που καλύπτουν περίοδο δεκατριών αιώνων (5ος-19ος αι.).

Στην έκθεση θα φιλοξενηθούν επίσης αντικείμενα αγγειοπλαστικής της καθημερινής ζωής, κεντάματα και κοστούμια έως τον 19ο αιώνα. Την επιμέλεια της έκθεσης τηρεί η κριτικός τέχνης κ. Έφη Ανδριανού.

Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΝΕΩΝ ΚΑΜΙΤΕΧΝΩΝ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΜΠΑΧΑΡΙΑΝ

1970, ΟΤΑΝ «τα 'σκιαζε η φοβέρα», ο ζωγράφος Ασάντουρ Μπαχαριάν δημιούργησε έναν χώρο έκφρασης, ο οποίος έμελλε να φιλοξενήσει πλήθος ζωγραφικών εκθέσεων ανάμεσά τους, και τους νέους αναπαράγοντες (και τους νέους αναπαράγοντες), την Ώρα, στην οδό Ξενοφώνος, κοντά στο Σύνταγμα. Δεν επρόκειτο, απλώς για μια γκαλερί. Ήταν ένας χώρος συνάντησης πνευματικών ανθρώπων και ανθρώπων της τέχνης, που τους ένωναν η αγάπη για την πνευματική παραγωγή αλλά και το πολιτικό πρόβλημα της Ελλάδας – την αρχή η δικτατορία, αργότερα οι περιπέτειες της Αριστεράς. Στην Ώρα ξεκίνησε η περιπέτεια της ετήσιας έκδοσης του Χρονικού, ενός ετήσιου αλμανάκ που παρακολουθούσε (με άποψη και συνέπεια εντομολογική) την πνευματική κίνηση της χρονιάς. Μετά τη δικτατορία, το 1976, πάλι με τη βοήθεια του Μπαχαριάν, ξεκίνησαν οι ετήσιες συναντήσεις νέων δημιουργών». Ο Μπαχαριάν, διορατικός καθώς ήταν, έφτιαξε και υλοποίησε το αυτονόητο. Να περπατήσει βήμα προβολής στους νέους καλλιτέχνες που, ιδιαίτερα εκείνη την περίοδο, δεν είχαν και πολλές δυνατότητες να παρουσιάσουν δημόσια τη δουλειά τους. Ανέθεσε σε νεαρούς ανθρώπους να επιλέγουν κάποιον χρόνο όσους απ' τους νέους καλλιτέχνες αγνοούσαν ότι έχουν να συνεισφέρουν τη δημιουργική τους φλόγα – και το εγχείρημα

πέτυχε, επαναλήφθηκε, έγινε θεσμός. Ωστόσο, το 1990, πέθανε ο ζωγράφος, τα οικονομικά προβλήματα της Ώρας οξύνθηκαν, το Χρονικό έφθινε και, δυο χρόνια μετά, έγινε η τελευταία συνάντηση. Ύστερα, σιγή...

Πέντε χρόνια μετά, πέρσι, το επιτελείο της Σχολής Βακαλό είχε την ιδέα της αναβίωσης του θεσμού. Κινήθηκε γρήγορα και, παρά τις δυσκολίες ενός καινούργιου εγχειρήματος, κατορθώθηκε να γίνει ξανά πράξη ο θεσμός της Ώρας. Την επόμενη Κυριακή, στις 7 μ.μ., στον κινηματογράφο Παλλάς της Βουκουρεστίου, θα προβληθούν οι ταινίες που επιλέχθηκαν (οι μικρού μήκους *Καιρός ήταν* του Κ. Μαχαίρα, *Παντρολόγημα* του Γ. Μπακόλα, *24Χ50 cm* του Σπ. Ρασιδάκη, *Ο Ηρακλής, ο Αχελώος και η γιαγιά μου* του Δ. Κουτσιαμπασάκου και η μεγάλου μήκους *Δρόμοι και πορτοκάλια* της Αλίκης Δανέζη-Κνούτσεν), θα αναγνωστούν αποσπάσματα από τα λογοτεχνικά κείμενα που βραβεύθηκαν (Ι. Βασιλούδης, Χ. Νικολόπουλος, Ν. Καλαϊτζής και ο συνεργάτης του Αντί Παναγιώτης Ιω-

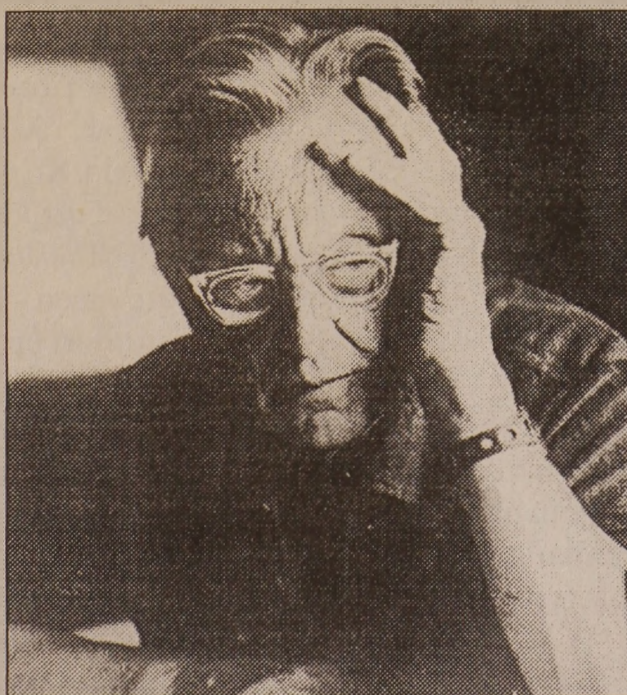
Κ. Μαχαίρας, *Καιρός ήταν*. Προβάλλεται την Κυριακή στο Παλλάς.

αννίδης), ενώ θα απονεμηθούν τα βραβεία και στους υπόλοιπους τομείς. Στη ζωγραφική επιλέχθηκαν οι Ε. Περικλέους, Σ. Αλαφούζος, Ε. Φίρμπα. Στη φωτογραφία οι Σ. Μιζάρα, Α. Μπελτές, Μ. Καμινάρη, Κ. Ουργκιουπλούογλου, Ι. Κωνσταντίνου. Και στα κόμικς ο Σ. Καμάρης. Οι δουλειές στους τρεις τελευταίους τομείς θα εκτίθενται από την προσεχή Δευτέρα στο κτίριο της σχολής (Λάμπρου Κατσώνη 26, Λυκαβηττός).

Αξίζει να δούμε τη δημιουργική σπίθα των νέων καλλιτεχνών που καίει περιμένοντας την ευκαιρία να φουντώσει.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΚΑΡΥΔΗΣ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΚΑΡΥΔΗΣ γεννήθηκε το 1923 στο Ντάντσιχ (σημερινό Γκντανσκ) και μεγάλωσε στη Δρέσδη. Σπούδασε μουσική στην Αθήνα και ολοκλήρωσε τις σπουδές του στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης που πήρε το δίπλωμα Διεύθυνσης Ορχήστρας. Υπηρέτησε ως μαέστρος στην όπερα του Γκρατς, της Κολωνίας, και στην Κρατική Όπερα της Βιέννης. Ως προσκεκλημένος μαέστρος ανέβασε έργα στις Όπερες της Ουρεμβέργης, του Μονάχου, της Φλωρεντίας, του Μπουένος Άιρες, της Volksoper της Βιέννης και στην Εθνική Λυρική Σκηνή. Από το 1960 ως το 1985 υπήρξε καλλιτεχνικός διευθυντής και αρχιμουσικός της Philharmonia Hungarica, της Φιλαρμονικής Ορχήστρας του Όσλο, της Συμφωνικής Ορχήστρας του Ντούισμπουργκ, της Ορχήστρας Tonkünstler της Βιέννης και μέλος αρχιμουσικός της Δανικής Ραδιοφωνίας στην Κοπεγχάγη. Ως προσκεκλημένος μαέστρος διηύθυνε σχεδόν 120 ορχήστρες

της Ευρώπης, της Αμερικής και της Άπω Ανατολής. Επίσης διηύθυνε τις πρώτες ερμηνείες περίπου 75 έργων. Είχε λάβει μέρος στα διεθνή Φεστιβάλ Βερολίνου, Βιέννης, Ζάλτσμπουργκ, Μπέργκεν Λουκέρνης, Δρέσδης, Πράγας και Αθήνας. Το 1981 τιμήθηκε με το Μετάλλιο Μπέλλα Μάρτοκ για τη δημιουργική προσφορά του στη διάδοση του έργου του ούγγρου συνθέτη. Το 1991 τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών και από τον πρόεδρο της Αυστριακής Δημοκρατίας για την πολυετή καλλιτεχνική προσφορά του.

Στις 7 και 8 Μαρτίου επρόκειτο να διευθύνει στο Μέγαρο Μουσικής τα Carmina Burana του Καρλ Ορφ, τα οποία είχε παρουσιάσει πρώτος στην Ελλάδα το καλοκαίρι του 1966 στο Ηρώδειο. Ο Μιλτιάδης Καρύδης έφυγε από κοντά μας το Σάββατο 28.2, αφήνοντας ένα μεγάλο κενό στη μουσική ζωή της χώρας μας.

Λ.Ζ.

ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ, 4 ΜΑΡΤΙΟΥ 1998, στις 8 μ.μ., στο Έναλλακτικό Βιβλιοπωλείο (Θεμιστοκλέους 37) έγινε μιά συνάντηση, όπου ο Νάσος Βαγενάς και ο Ήλιος Λάγιος ανέγνωσαν έκαστος έκ περιτροπής ποιήματα του άλλου.

Το τέλος της βραδινής ποιητικής συνομιλίας το έπιλόγισε μιά απρόβλεπτη χειρονομία. Ο Ήλιος Λάγιος, με την αϊφνιδιαστική έκφραση ενός ποιήματός του (σύνθεση της τελευταίας στιγμής για τη συγκεκριμένη περίπτωση), υπενθύμισε στον εκπληκτο ομότεχνό του – αλλά και στο ακροατήριο – ότι εφέτος ο Νάσος Βαγενάς εορτάζει το λογοτεχνικό ιωβηλαίο του. Πράγματι, το κείμενό του «Πάτροκλος Γιατρός ή Οί έλληνικές μεταφράσεις της Έρημης Χώρας» δημοσιεύτηκε την περίοδο της δικτατορίας της 21ης Απριλίου στο σθεναρώς ανθιστάμενο περιοδικό *Η Συνέχεια* (τχ. 6, Αύγουστος 1973). Ουσιαστικά πρόκειται για το πρώτο δημοσιευμένο πρωτότυπο λογοτεχνικό του κείμενο.

Τούτη ή χρονολογική συντυχία δεν σταματά εδώ. Το 1977, ένας νέος ποιητής, ο Ήλιος Λάγιος, διαβάζει στη *Συντεχνία* (Κέδρος, 1976) του Ν. Βαγενά τον επανεκδομένο *Πάτροκλο Γιατρά* – αυτόν τον Έλληνα μπορχεσιανό ήρωα, υποτιθέμενο μεταφραστή της Έρημης χώρας του Έλιοτ – και αποφασίζει άμέσως να διεκπεραιώσει ο ίδιος αυτό που θέλησε αλλά δεν κατάφερε ο Γιατρός: να μεταφράσει ή μάλλον να (μετα)γράψει την Έρημη χώρα του Έλιοτ σύμφωνα με τα ιδεολογικά προτάγματα της αρι-

Ήλιος Λάγιος

ΣΤΟΝ Ν. Β., ΑΝΤΙΔΩΡΟΝ

Δυο άνθρωποι, λοιπόν σιωπηλοί. Έν τῷ μέσω μετέστην καὶ μὴ ἄρξασθαι. (Ὅφειλει ἐδῶ νὰ σειέται ὀκνή ή φυλλωσιὰ μιᾶς φοινικιάς.) Ἦσυχη συγκίνηση καθὼς οἱ δυὸ τους ἀπὸ δρόμους ἀπροσδόκητους, ἐπάλληλους τῷ μηδενί συγκλίνουν πρὸς αἵρεση νοήματος, πρὸς χρόνο φωτιάς μυστικῆς.

Ἀπὸ Δόξα γεννήθηκες, κατάγομαι ἀπὸ Ἀναγέννηση, καὶ ὁμῶς σπουδάσαμε μαζί μιὰν ὄντως ἐσφαλμένη ἄλγεβρα. Αὐτὴν: πὼς ἓνα καὶ ἓνα ποτὲ δὲν ἀθροίζονται σὲ κύκλο, σὲ ὄγκο, σὲ νύχτα, σὲ τεμνόμενες εὐθεῖες, σὲ κορυδαλλό, σὲ συνημίτονο ἀλλὰ σὲ δεξίωση ψυχῆς· νὰ ὑποδέχεσαι, νὰ εἶσαι τὸ ἐκεῖνο, τὸ εὐφρόσυνο ἕτερον. Κάπως ἔτσι μὲ κίνηση ἀργότατη εὐρέθημεν ἐν ἐνί. Κι εἴμαστε πιά ἓνας «ἀσπούδαχτος» τυπογράφος, εἴμαστε τώρα καὶ ἑσσεὶ ὁ Πάτροκλος Γιατρός, πολιτικὸς κρατούμενος, μεταφραστής.

Πεθαίνουμε Πάτροκλε, σ' ἓνα δωμάτιο φτωχικὸ τοῦ Πειραιᾶ. Μιὰ ἀδαῆς σπιτονοικοκυρὰ θὰ κλείσῃ τὰ μάτια μας ἐν εἰρήνῃ καὶ ὕστερα θὰ πετάξῃ τὰ χαρτιά μας στὰ σκουπίδια. Πρὸς τὸ τέλος μᾶς μέλλεται νὰ ἐγκωμιάσουμε ὅ,τι μισήσαμε, αὐτὸ ἀκριβῶς πὺν ἐπιθυμοῦμε.

Ἡ ψυχρὴ σελήνη, τὸ στήθος τρυφερὸ μιᾶς γυναίκας, ἡ ψευδαίσθηση ἐπανάστασης, τὸ συρματοπλεγμὰ τῆς Μακρονήσου σεληνιασμένο, ὁ μονότονος ἀντίλαλος τῶν ἱάμβων.

Ὅνομα δὲν ἔχουμε. Τὰ στήθη μας, τὰ χέρια μας, τὰ πρόσωπά μας συμφύρονται. Σιγὰ σιγὰ τὸ ἀληθινὸ μας σῶμα σχηματίζεται.

Λέγομαι Πάτροκλος Γιατρός. Πρὶν γεννηθῶ ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ θαύματι γιὰ σᾶς τοὺς δυὸ ἔχω πεθάνει.

στερῆς του συνείδησης καὶ τίς συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες μιᾶς ὁλόκληρης ἐποχῆς. Τὸ ἔναυσμα γιὰ τὴν πλήρη «μεταφραστική» επαναγραφή τῆς Έρημης χώρας ἀπὸ τὸν Ήλια Λάγιο δὲν ἦταν μόνον ἡ ιδεολογικὴ συγγένεια του μὲ τὸν Γιατρά, ἀλλὰ καὶ μιὰ παράδοξη χρονικὴ σύμπτωση. Κατὰ τὸν Ν. Βαγενά, ὁ κομμουνιστὴς Γιατρός ὑπογράφει δήλωση καὶ «στις 5 Ἰουλίου [1958] ἀφίηται ἐλεύθερος», καὶ «μέσα σὲ λίγα χρόνια κατορθώνει νὰ μεταφράσῃ ὀρισμένους στίχους» τοῦ ἐλιστιχοῦ ἔργου. Ἰδού ὁμῶς ἡ εκπληκτικὴ συντυχία: τὴν ἴδια ἡμέρα πὺν ἀποφυλακίζεται ὁ Γιατρός, ἴδιος μῆνας, ἴδιο ἔτος, γεννιέται ὁ Ήλιος Λάγιος... Συμπαιγνία ἢ ἓνα ἀκόμη *climamen* τῆς λογοτεχνικῆς καὶ ἱστορικῆς πραγματικότητας;

Ἡ ὁλοκληρωμένη μετάφραση τοῦ νεαροῦ ποιητῆ θὰ κυκλοφορήσῃ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1984 ἐκτὸς ἐμπορίου, μὲ τὸν τίτλο «Ἡ ἔρημη γῆ» καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀλέξης Φωκᾶς (Ἀσκήσεις, ἐκδ. Ὠλήν). Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1996 τὸ κείμενο τοῦ Ήλια Λαγίου δημοσιεύεται (ἐκδόσεις Ἐρατώ) μὲ τὸν τίτ-

λο *Ἡ ἔρημη γῆ* σὲ αὐτόνομο τόμο, ὅπου τέλος συνυπάρχει καὶ ὁ Πάτροκλος Γιατρός τοῦ Νάσου Βαγενά.

Συνεπῶς ἡ πρόσφατη βραδινὴ συνάντηση τῶν δύο ποιητῶν δὲν εἶναι ἡ πρώτη· εἶχαν προετοιμάσει μυστικὰ ἄλλες πρὸς δύο δοξές συνευρέσεις καὶ συντυχίες, πὺν σκολα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀποφαντοποιέσῃσαν πραγματικὲς καὶ ποιέες γέννησις τῆς μυθοπλασίας.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἐκτὸς τῶν ἀδελωννερῶν μυστικῶν του, τὸ ποίημα πὺν ὁ λουθεὶ προϋποθέτει ὑπόρρητα αὐτῆς χρονικῆς συμπτώσεως, συγκυρίες καὶ ἄλ συνάφειες, μὲ τὴ ρητὴ ὁμολογία βεβέ τῆς ὀφειλῆς σὲ ἱστορικὰ καὶ πλασματ πρόσωπα, αὐτὰ πὺν συνθέτουν τὴν πηματική ἱστορία τῆς λογοτεχνίας καὶ ὅποια, σὲ τελικὴ ἀνάλυση, θὰ πρέπε ἀντιμετωπίζονται, νὰ ἀναγνωρίζονται κάθε συγγραφέα ὡς τὸ ἐκάστοτε λογχνικὸ πρόσωπο τοῦ Ἄλλου πὺν δικαιοδεξίωση καὶ φιλοξενία.

Βαγγέλης Μπισό

BOMBIDIA ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• Το καλό να λέγεται: χάρη στη χορηγία του **Ζαχαρία Πορταλάκη** στάθηκε δυνατή η αξιοπρεπής μεταφορά της **Αναδρομικής του Δανιήλ** στην Πινακοθήκη.

• Αναμένεται και η, εξαιρετική, αναδρομική του **Αλέξη Ακριθάκη**.

• Τι είχαμε, τι χάσαμε...

• Ωραία αυτή η ιστορία με τον άρτι διορισθέντα και αμέσως απομακρυνθέντα νέο (παλαιό) διευθυντή του -δραματικού- Ιδρύματος Ελληνικού Πολιτισμού. Και πάνω απ' όλα, αποθέωση της εκσυγχρονιστικής λογικής. Γιατί **εκσυγχρονισμός** σημαίνει να μην γνωρίζεις η κεντροδεξιότητά τους τι ποιεεί η κεντροαριστερά τους...

• Εξέρετε ποιος είναι ο πιο ευφυής άγιος;

– Ο **Αι-Κίου**.

• Και ο πιο ευφυής υπουργός;

– Ο **Αι-Βενιζέλος**.

• Γιατί;

– Αυτό είναι άλλο ανέκδοτο.

• Πλάκα πλάκα, ο κ. Βενιζέλος έχει καταφέρει να ισακωθεί με τους πάντες. Με δωρητές, με καλλιτέχνες, με επιτροπές, με δημοσιογράφους, με επιμελητές. Μόνο με την κ. **Πλάκα** τα έχει καλά. Πλακάκια που λέμε.

• Σχετικά μάλιστα με την επερώτηση του βουλευτή του ΣΥΝ στη Βουλή **Π. Κουναλάκη**, που αφορούσε την τειθαρχική δίωξη του **Μάνου Στεφανίδη**, ο κ. Βενιζέλος ταύτιστηκε πλήρως με τη γραμμή της κ. Πλάκα και σκυρόστηκε ανακρίβειες αλλά και κακιούλες. Επιχειρήματα της πλάκας, δηλαδή.

• Ακόμη κι ότι ο Στεφανίδης, το 1994, σε έκθεση στο Νέο Φρούριο της Κέρκυρας, περιέλαβε «προσφιλές» του πρόσωπο. Τέτοιο παράπτωμα.

• Και μάλιστα «παράπτωμα» αναφερόμενο τέσσερα χρόνια μετά.

• Όλα κι όλα, ο κ. Βενιζέλος όσον αφορά την τήρηση των όμων είναι **άτεγκτος**.

• Επίσης από τον βήματος της Βουλής ο κ. Ευάγγελος Βενιζέλος ισχυρίστηκε ότι «τα άρθρα του κ. Στεφανίδη δεν έχουν δα τόση απήχηση» αλλά επίσης τόνισε ότι εξαιτίας της στάσης του (του Στεφανίδη) στην Κέρκυρα διαταράχθηκαν οι ελληνογαλλικές σχέσεις». Τώρα που το λέω κέφτομαι και ο εμφύλιος στην πρώην Γιουγκοσλαβία από τον συνεργάτη μας, επιμελητή της Πινακοθήκης ξεκίνησε.

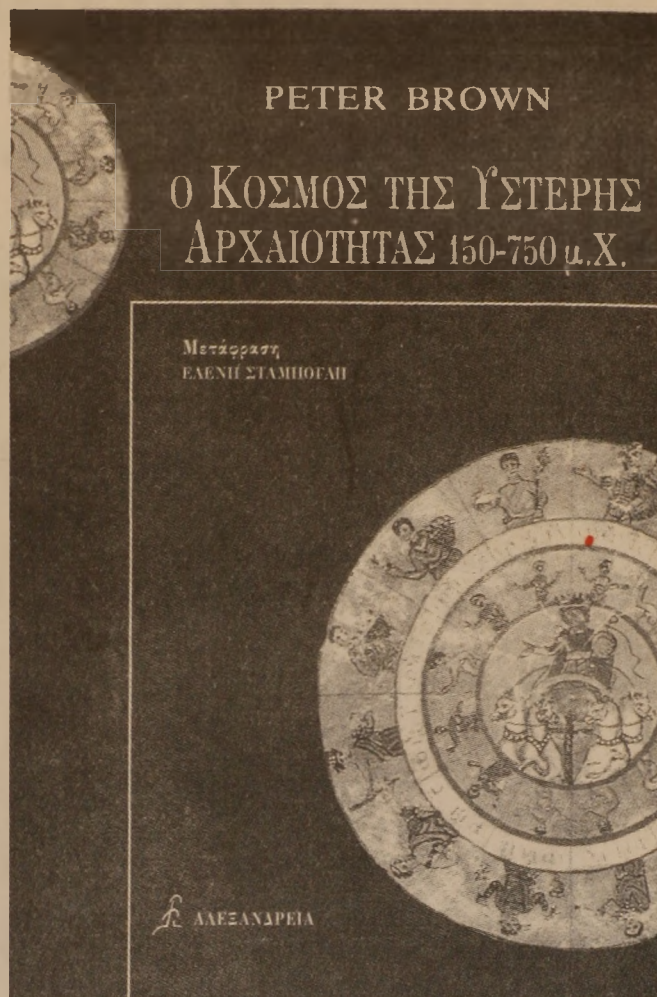
• Έλεος, **Αι-Κίου**.

• Απόψε το βράδυ, για να κοιμηθείτε, να διαβάσετε το **Ιθαγορικό** του κ. Βενιζέλου. Και όχι βέβαια το Αντί.

• Εξάλλου, ως γνωστόν, το Αντί διαβαζόταν μόνο τότε που έγραφε σ' αυτό και ο κ. Βενιζέλος. Κατόπιν εκείνος φροσιώθηκε στους λόγους της κ. Λιάνη και εμείς οχίσσαμε να χάνουμε κοινό. **Αι-κίου**, βοήθεια...

Μανωλάκης ο Βομβιστής

PETER BROWN Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ 150-750 μ.Χ.

Πώς και γιατί ο ύστερος αρχαίος κόσμος έφτασε να διακριθεί από τον «κλασικό» πολιτισμό; Από το 200 ως το 700 μ.Χ., η πιο βαθιά ριζωμένοι αρχαίοι θεσμοί χάθηκαν για πάντα. Το 476 η ρωμαϊκή αυτοκρατορία έπαψε να υπάρχει στη δυτική Ευρώπη. Το 655 η περσική αυτοκρατορία εξαφανίστηκε από την εγγύς ανατολή.

Ο Πήτερ Μπράουν δεν αφηγείται απλώς μια μελαγχολική ιστορία «παρακμής και πτώσης», αλλά εξετάζει επίσης κρίσιμα νέα φαινόμενα που σημάδεψαν την εποχή, όπως η επικράτηση του χριστιανισμού στην Ευρώπη και του ισλαμισμού στη Μέση Ανατολή.

Πρωτοποριακή στη δεκαετία του '70, κλασική πλέον σήμερα η μελέτη αυτή ανέδειξε την ιδιαιτερότητα μιας παραμελημένης ιστορικής περιόδου και μετατόπισε το σχετικό ενδιαφέρον από τη δυτική Ευρώπη στην ανατολική Μεσόγειο. Επισκοπώντας πεντακόσια χρόνια καταλυτικών πολιτικοκοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών, απαντά σ' ένα καίριο ερώτημα της παγκόσμιας ιστορίας: πώς ο ομοιογενής μεσογειακός κόσμος του 200 μ.Χ. κατέληξε να διαιρεθεί σε τρία αλληλοαποκλειόμενα και ανταγωνιστικά σύνολα, τη ρωμαιοκαθολική Δύση, το Βυζάντιο και το Ισλάμ; Μια εξέλιξη που με τις μακρόπνοες συνέπειές της ζούμε ακόμη σήμερα στο τέλος της δεύτερης χιλιετίας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

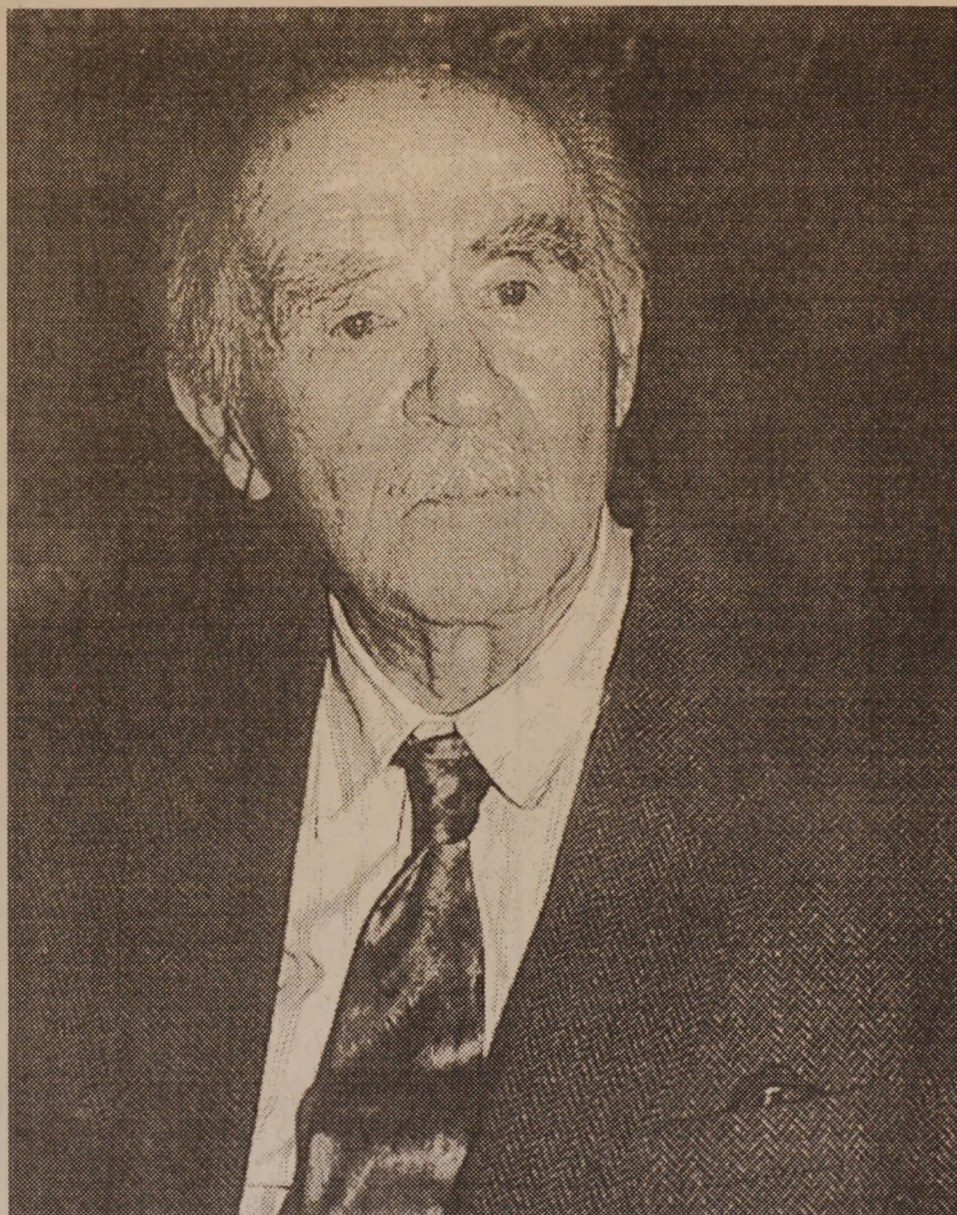
Κεντρική διάθεση: Σόλωνος 133, 106 77 Αθήνα, τηλ. 3806305, 3821813, fax 3838173
Βιβλιοπωλείο στη Στοά του Βιβλίου: Περσμαζόγλου 5 / Σταδίου 44,
105 64 Αθήνα, τηλ. 3311719

“Εθετε προβλήματα, μετέδιδε γνώσεις

του Παναγιώτη Α. Βοκοτόπουλου

Την 1η Μαρτίου 1998 πέθανε στην Αθήνα, σε ηλικία 88 ετών, ο διεθνούς φήμης ιστορικός της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης ακαδημαϊκός Μανόλης Χατζηδάκης. Γεννημένος στο Ήράκλειο και μεγαλωμένος στα Χανιά, ο Χατζηδάκης σπούδασε στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και ειδικεύθηκε στην βυζαντινή και την ισλαμική τέχνη στο Παρίσι και το Βερολίνο κοντά σε δασκάλους ξακουστούς, όπως ο Gabriel Millet και ο André Grabar. Από τα χρόνια εκείνα στο Παρίσι χρονολογείται ο σύνδεσμός του με τον Γιάννη Παππά, τον Γιάννη Τσαρούχη και τον Γιάννη Μόραλη. Το 1941 ανέλαβε την διεύθυνση του Μουσείου Μπενάκη, από την οποία αποχώρησε το 1973. Το 1943 διορίστηκε παραλλήλως Έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και υπηρέτησε αρχικά στην 1η Έφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που περιελάμβανε ολόκληρη τη Στερεά Ελλάδα. Το 1960 διεδέχθη τον Γεώργιο Σωτηρίου στην διεύθυνση του Βυζαντινού Μουσείου, το οποίο αναδιοργάνωσε, ίδρυσε στα πλαίσιά του το Κεντρικό Έργαστήριο Συντηρήσεως, του οποίου η δραστηριότητα απλώθηκε σε όλη την Ελλάδα, την Κύπρο και την Μονή του Σινά, και εφρόντισε να μετεκπαιδευθούν στο Instituto Centrale del Restauro της Ρώμης ζωγράφοι της Σχολής Καλών Τεχνών, που επί χρόνια διηύθυναν τα συνεργεία συντηρήσεως. Την περίοδο εκείνη συνεργάστηκε στενά με τον Ιωάννη Παπαδημητρίου στην αναδιοργάνωση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Η δραστηριότης του Μανόλη Χατζηδάκη δεν περιορίστηκε μόνο στην Έφορεία του και στα δύο αθηναϊκά Μουσεία που διηύθυνε. Το 1953, ενώ διαρκοῦσαν ακόμη οι φοβεροί σεισμοί των Ιονίων Νήσων, παρέμεινε επί ενάμισυ μήνα στην Ζάκυνθο, διέσωσε κάτω από δυσχερέστατες συνθήκες πάνω

από 900 εικόνες, ξυλόγλυπτα και άλλα κειμήλια, και εν συνεχεία έδημιούργησε το νέο Μουσείο Ζακύνθου, που περιέχει μία από τις αξιολογότερες συλλογές μεταβυζαντινών εικόνων στην Ελλάδα και εγκαινιάστηκε το 1960. Κατέγραψε και κατέταξε την σπουδαιότερη συλλογή εικόνων του νεοϊδρυμένου Έλληνικού Ίνστιτούτου της Βενετίας, ήγήθηκε αποστολή στην Μονή του Σινά, και μετέσχε επί πολλά έτη στην διεθνή επιτροπή αναστηλώσεως του Παναγίου Τάφου. Προσωπικά του άθλος υπήρξε ή Θ' Διεθνής Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέμα «Η βυζαντινή τέχνη τέχνη ευρωπαϊκή» που έγινε στο Ζάππειο Μέγαρο το 1964 και άφησε εποχή.

Το έργο του Χατζηδάκη στην Αρχαιολογική Υπηρεσία διακόπηκε αποτόμως το 1967. Απομακρύνθηκε τότε από το Βυζαντινό Μουσείο και από το Αρχαιολογικό Συμβούλιο, επί

θα και του αφαιρέθηκε το διαβατήριό. Έπανήλθε στην ενεργό Υπηρεσία το 1973 και με την μεταπολίτευση ανέλαβε και πάλι για σύντομο διάστημα την διεύθυνση του Βυζαντινού Μουσείου, μέχρι την αποχώρησή του λόγω όριου ηλικίας το 1975. Παρέμεινε και μετά την συνταξιοδότησή του μέλος το Αρχαιολογικού Συμβουλίου και άλλων επιτροπών το Υπουργείου Πολιτισμού, από τις οποίες όμως παραιτήθηκε το 1977 σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τον περιορισμό των εξουσιών του Αρχαιολογικού Συμβουλίου και την αλλοίωση της συνθέσεώς του. Το 1976 έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο, ως γενικός γραμματέας της Οργανωτικής Επιτροπής, στην επιτυχή διεξαγωγή στην Αθήνα του ΙΕ' Διεθνούς Συνεδρίου Βυζαντινών Σπουδών, που δεν κατέστη δυνατόν να συνέλθει στην Κύπρο λόγω της τουρκικής εισβολής. Το 1985 έπαθε σοβαρό κλονισμό της υγείας του από την κόπωση κατά την προετοιμασία Έκθεσεως Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Τέχνης, της οποίας ήταν πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής. Τα τελευταία χρόνια διηύθυνε δύο μεγάλα προγράμματα: το Εύρετήριο των Ελλήνων Ζωγράφων από το 1453 μέχρι το 1830, που συνετάγη κυρίως βάσει του ύλικού που ανέλεγε επί δεκαετίες και του οποίου ο δεύτερος και τελει

•Ο Παναγιώτης Α. Βοκοτόπουλος είναι Ομότιμος Καθηγητής της Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ος τόμος κυκλοφορεί σὲ ἓνα μῆνα, καὶ τὸ Εὐρετήριο τῶν
βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποίου ὁ
πρῶτος τόμος, μὲ θέμα τὴν μνημειακὴ ζωγραφικὴ τῶν Κυθή-
ρων, ἐξεδόθη πέρυσι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

Ὁ Χατζηδάκης ἔχει συγγράψει εἴκοσι περίπου βιβλία –μό-
νο ἢ σὲ συνεργασία μὲ ἄλλους βυζαντινολόγους– καὶ γύρω
ἐν 150 μελέτες σὲ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ συλλογικούς
μους. Ἐθεωρεῖτο αὐθεντία στὸν τομέα τῆς βυζαντινῆς καὶ
παβυζαντινῆς μνημειακῆς ζωγραφικῆς καὶ τῶν φορητῶν
κόπων, ἀλλὰ τὰ ἐνδιαφέροντά του ἀπλώνονταν καὶ σὲ
ἄλλους τομεῖς τῆς βυζαντινῆς, καθὼς καὶ στὴν δυτικὴ, τὴν
λαϊκὴ καὶ τὴν νεοελληνικὴ τέχνη. Ἐκτός ἀπὸ τὰ ἄρθρα
καὶ ἐπὶ μέρους ἔργα καὶ γιὰ σύνολα μνημείων καὶ τὴν δημο-
κλειανὴν ἀνέκδοτο ὕλικό του –παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ πάλι
ἀπὸ ἑκατὸ τοιχογραφημένους ναοὺς καὶ πολλὰ ἑκατο-
μύρια εἰκόνων– συνέγραψε συνθετικὰς μελέτες γιὰ τὴν τέ-
χνη τοῦ μεσαιωνικοῦ, τουρκοκρατούμενου καὶ λατινοκρα-
τούμενου ἑλληνισμοῦ, ὅπου τονίζει τὸν ἀνθρωποκεντρικὸ
χαρακτήρα τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τὴν σημασίαν τῆς
παραδόσεως. Καθοριστικῆς σημασίας εἶναι ἡ
συμβολὴ του στὴν μελέτη τῆς κρητικῆς σχολῆς ζωγραφικῆς
τῶν 15ου-17ου αἰ., ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαμορφώσε-
ως τῆς καὶ κατὰ τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ 16ου αἰ., περίοδον
τοῦ σφραγίζει μὲ τὸ ἔργο του ὁ Θεοφάνης Μπαθᾶς, στὸν
ποῖο ἀφιέρωσε ἓνα βιβλίο καὶ πολλὰ ἄρθρα. Τὸν εἶχαν ἐπί-
σης ἀπασχολήσει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν κρητικὴν περίοδον τοῦ Θε-
οτοκόπουλου προβλήματα· διάφορα ἄρθρα του γιὰ τὸν με-
λο αὐτὸ δημιουργοῦ συγκεντρώθηκαν σὲ βιβλίο (*Δομήνι-
ος Θεοτοκόπουλος Κρήτης. Κείμενα 1940-1990*, 1990). Τὰ διη-
κυσμὰτά του διακρίνονται γιὰ τὴν γλαφυρότητά τους, τὴν
αὐθεντικὴν παρατηρήσει καὶ τὴν αὐστηρὴν μέθοδον. Ἀπὸ τὰ
βιβλία του θὰ ξεχώριζα τὸν *Μυστρά* (1948, 3η ἐκδόσις 1987),
τὸν *Κατάλογο τῶν εἰκόνων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλή-
νων καὶ τῆς Συλλογῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Βενε-
τίας* (1962), τὴν *Εἰκὼν τῆς Πάτμου* (1977, 2η ἐκδ. 1995), τὴν
*Τοιχογραφία τοῦ γιὰ τὸν Θεοφάνη (Ὁ κρητικὸς ζωγράφος
Θεοφάνης. Ἡ τελευταία φάσις τῆς τέχνης τοῦ στὴν τοιχογρα-
φίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυρονικήτα*, 1986), τοὺς *Ἑλληνες
ζωγράφους μετὰ τὴν Ἀλωση (1450-1830)*, ἀπαραίτητο
εργαλεῖο γιὰ ὅποιον ἀσχολεῖται μὲ τὴν μεταβυζαντινὴ ζω-
γραφικὴ (2 τόμοι, 1987, 1998) καὶ τὸ *Σύνταγμα τῆς μνημει-
ακῆς ζωγραφικῆς τῶν Κυθήρων (Εὐρετήριο βυζαντινῶν
τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος. Κύθηρα*, 1997). Συγχρόνως, ἀπὸ
τὸν Ἀπελευθέρωσιν μέχρι τὸ 1960, ὁ Μανόλης Χατζηδάκης
ἐνεργαζόταν τακτικὰ μὲ ἐπιφυλλίδες καὶ βιβλιοκρισίας σὲ
ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ δημοσίευε κριτικὴν
ἐν ἐκθέσεων ἀρχικὰ στὴν Ἐλευθερία καὶ ἀργότερα στὸ
ἔθνος.

Ὁ Χατζηδάκης δὲν κατέλαβε ποτὲ πανεπιστημιακὴ ἑδρὰ·
ἀλλ' ἦν ὁμοῦς πλῆθος μαθητῶν ποὺ κατηύθυνε στὴν ἔρευνα
καὶ ἐπηρέασε ἀποφασιστικὰ, ἰδίως μετὰ τὸν τῶν συνεργατῶν
ἐν τὴν ἐποχὴν ποὺ διηύθυνε τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο. Γεννημέ-
τος δάσκαλος, δὲν ἄφηνε εὐκαιρίαν νὰ θέτῃ προβλήματα καὶ
τὸν μεταδίδει γνώσεις. Ἡ μνήμη του ἦταν ἀπέραντη μέχρι τὰ
πρόσφατα γεράματα καὶ ἡ κρίσις του ἀσφαλτῆ. Γοητευτικὸς συ-
ζητητής, διάνθιζε τὸν λόγο του μὲ ἀνέκδοτα καὶ τὸν διαπό-
ρευε μὲ λεπτὸ χιῶμορ. Παρὰ τὴν προχωρημένη ἡλικίαν καὶ τὴν
ἀπονεύσασιν υἱείαν του, δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἐργάζεται ἐπιστη-
μονικὰ καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ κοινά.

Ἡ πολὺπλευρὴ προσωπικότης τοῦ Μανόλη Χατζηδάκη
ἀναγνωρίσθηκε τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν.
Ἦταν Γενικὸς Γραμματεὺς (1959-1979) καὶ ἐν συνεχείᾳ πρόε-
δρος τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, μέλος ἀπὸ
τὸ 1980 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν –ὅπου ἱδρύσας Κέντρο
Ἐρευνᾶς τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης–, καὶ
διετέλεσε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Βυζα-
ντινῶν Σπουδῶν (1976-1986) καὶ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς
Ἱστορίας τῆς Τέχνης τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Σπουδῶν Νοτιο-
ανατολικῆς Εὐρώπης. Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου Ἑλλήνων
Ἀρχαιολόγων στὰ πρῶτα βήματά του, διετέλεσε ἐπίσης πρό-
εδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς Βυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ
μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑται-
ρείας. Ἡ Πολιτεία τὸν εἶχε τιμήσει μὲ τὸν Χρυσὸ Σταυρὸ τοῦ
Τάγματος Γεωργίου τοῦ Α' γιὰ τὴν ἀνεκτίμητη προσφορὰ
του κατὰ τοὺς σεισμoὺς τῆς Ζακύνθου καὶ μὲ τὸν Ταξιάρχην
τοῦ Φοίνικος μετὰ τὴν βυζαντινὴν ἔκθεσιν τοῦ 1964, ἐνῶ τὸν
ἀνεκίηρξαν Ἐπίτιμοι Δημόται ὁ Δῆμος Ἡρακλείου Κρήτης τὸ
1980 καὶ ὁ Δῆμος Ζακυνθίων τὸ 1996. Τὰ Πανεπιστήμια Βρυ-
ξελλῶν καὶ Ἀθηνῶν τὸν εἶχαν ἀναγορεύσει ἐπίτιμο διδάκτο-
ρα καὶ οἱ Ἀκαδημίαι Ἐπιστημῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βελι-
γραδίου ἀντεπιστέλλον μέλος.

Ὁ Χατζηδάκης ἦταν παντρεμένος μὲ τὴν φιλόλογον Εὐγε-
νίαν Βέη-Χατζηδάκη (1920-1979), ἀνεψιὰ τοῦ κορυφαίου βυ-
ζαντινολόγου Νίκου Βέη καὶ ἐπὶ πολλὰ χρόνια συνεργάτιδά
του στὸ Μουσεῖο Μπενάκη. Ἀφήνει δύο παιδιά: τὴν Καθη-
γήτρια Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἰω-
αννίνων Θεανῶ Χατζηδάκη καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα Ἀλέξη
Χατζηδάκη.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ

ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ
ΤΑ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΑ
ἡ καταγραφή μίας δεκαετίας

ΘΕΜΕΛΙΟ

Ιστορικό τοπίο και ιστορική μνήμη

Προβαίνοντας, σε έναν πρώτο, τρόπον τινά, απολογισμό των αποτελεσμάτων της διημερίδας για τη Μακρόνησο, που πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή 6 και το Σάββατο 7 Μαρτίου στο Πολυτεχνείο, πρέπει να καταγράψουμε δύο σημαντικά κέρδη: πρώτον, το γεγονός της συνύπαρξης και του διαλόγου ιστορικών, νομικών, αρχιτεκτόνων, αγωνιστών και εκπροσώπων θεσμικών φορέων. Και, δεύτερον, τον σημαντικό εμπλουτισμό, από το σύνολο των ανακοινώσεων και των συζητήσεων, του σώματος των γνώσεών μας για τη Μακρόνησο.

«Μακρονησιώτες» και «επιστήμονες»,

αίθουσα και στο ίδιο τραπέζι, είχαμε αρκετά δείγματα των προβλημάτων και των δυσκολιών που προκύπτουν από τις διαφοροποιήσεις της οπτικής, των αντικειμένων και των ενδιαφερόντων· αλλά, ταυτόχρονα, και της πορείας υπέρβασής τους, της δυνατότητας γόνιμων συνεργασιών, καθώς οι διαδρομές που εκκινούν από διαφορετικές αφετηρίες, μπορούν να συγκλίνουν στην ίδια κατάληξη, μέσα από την κοινή μέριμνα και προσπάθεια για την ανάδειξη και διάσωση της Μακρονήσου ως τόπου ιστορικής μνήμης. Μια τέτοια προσπάθεια, όπως καταγράφηκε και στα πορίσματα της Διημερίδας, περιλαμβάνει και συνενώνει

Στρατιώτες στον χώρο απομόνωσης («Σύρμα») της Μακρονήσου.

εκπρόσωποι φορέων και αγωνιστές, ιστορικοί και αρχιτέκτονες, νεότεροι και παλαιότεροι: η συνεργασία όλων αυτών των παραγόντων –που, σχηματικά βέβαια, μόλις περιγράφηκαν σε δίπολα– αποτελεί βασικό στοιχείο όλων των προσπαθειών των τελευταίων χρόνων για την προστασία και ανάδειξη της Μακρονήσου, προσπαθειών οι οποίες, από το 1990 έλαβαν συγκεκριμένη μορφή με τη δημιουργία της Διυπουργικής Ομάδας Εργασίας.

Η δύσκολη, αλλά και αναγκαία αυτή συνένευση, αποτυπώθηκε εύγλωττα, με ποιητικούς τρόπους, τόσο στο πρόγραμμα και τους ομιλητές όσο και στις συζητήσεις και το κοινό της διημερίδας. Έτσι, στην ίδια

πολλά επιμέρους αιτούμενα και ζητήματα, από τις παρεμβάσεις στο χώρο και τα έργα στο νησί μέχρι τη μελέτη των αρχειακών συνόλων και τη συγκρότηση σχετικών ερευνητικών προγραμμάτων.

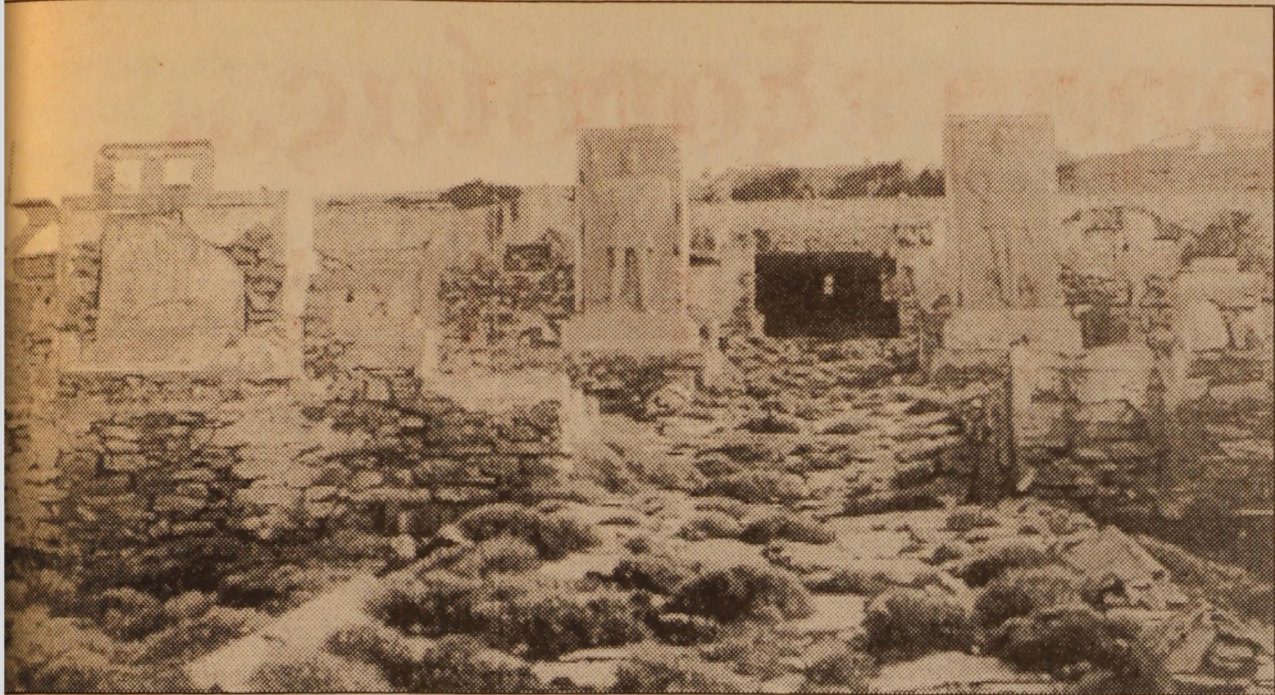
Η ίδια η θεματολογία της διημερίδας, όπως ήδη αναφέρθηκε, απεικόνιζε την ευρύτητα των εμπλεκόμενων στο εγχείρημα, αλλά και την πολυεπίπεδη διάσταση των ζητημάτων που έρχονται στο προσκήνιο.

Το πρωί της Παρασκευής, μετά τους χαιρετισμούς (όπου η παρουσία των **Κ. Λαλιώτη** και **Ε. Παπαζώη** δείχνει ότι οι κρατικοί φορείς συνεχίζουν την προσπάθεια που ξεκίνησε το 1991, επί υπουργίας **Μ.**

Μερκούρη), ο πρόεδρος της Πανελλήνιας Ένωσης Κρατουμένων Αγωνιστών Μακρονήσου, **Β. Χριστακέας**, σε μια συγκινητική ομιλία ανέδειξε το λόγο, την παρουσία και τη συμβολή των Μακρονησιωτών στη διαδρομή μισού αιώνα. Η **Ν. Ζαμπελπούλου**, ανοίγοντας την ενότητα «Παρεμβάσεις για την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού τόπου», παρουσίασε τη μέχρι σήμερα δραστηριότητα της Ομάδας Εργασίας· ακολούθησε ένα κατατοπιστικό οδοιπορικό στο ιστορικό τοπίο της Μακρονήσου, με τη βοήθεια διαφανειών· με «ξεναγό» τη **Ρ. Λευκαδίτου**· τέλος, **Μ. Σκαλτσά**, **Μ. Ξύδη** και **Στ. Χρυσολίδης** ανέπτυξαν τους θεωρητικούς προβληματισμούς και τις άμεσες ενέργειες σχετικά με τις δυνατότητες δράσης για προστασία του ιστορικού τόπου.

Οι ανακοινώσεις της ενότητας «Ιστορικές προσεγγίσεις και αρχειακές αναζητήσεις», που ακολούθησε, βασίζονταν εν πολλοίς στην αξιοποίηση του υλικού αρχειακών συνόλων που αφορούν το στρατόπεδο της Μακρονήσου: η **Τ. Βερβενιώτη** ανέδειξε ένα πολύτιμο υλικό προφορικών μαρτυριών από γυναίκες εξόριστους, ενώ η μελέτη στρατιωτικών αρχείων, στα οποία δόθηκε πρόσφατα η δυνατότητα πρόσβασης, υπήρξε η βάση των προσεγγίσεων των **Σακελλαρόπουλου** και **Σ. Μπουρνάζου**. Η ομιλία του **Φ. Ηλιού**, με την οποία ολοκληρώθηκε η συνεδρία, με αντικείμενο τη μελέτη της βιωμένης ιστορίας (η ιστορία όπως την έζησαν και την αναπαριστούν οι εξόριστοι αγωνιστές) και της ιστοριογραφικής προσέγγισης (η προσέγγιση και η οπτική του ιστορικού πάνω στις ίδιες πραγματικότητες) αποτέλεσε, ταυτόχρονα, και μια μεθοδολογική πρόταση για τη συνολική μελέτη του στρατοπέδου της Μακρονήσου.

Το απόγευμα της Παρασκευής, οι **Π. Γλγης**, **Ι. Παπαθανασίου** και **Χ. Φλάμινος** προσκόμισαν, στις ανακοινώσεις τους, στοιχεία από τα γαλλικά, τα βρετανικά και γερμανικά αρχεία, με τα οποία φωτίζεται η στάση, το ενδιαφέρον αλλά και οι αμυδρές λαντεύσεις των «δυτικών συμμάχων» επί της Μακρονήσου. Από την ανακοίνωση

άλματα που επικαλούνταν το αρχαίο ελληνικό κλέος.
κις στην υπηρεσία της «εθνικής αναμορφώσεως».

Φλάισερ προέρχεται και η πιο εντυπω-
κή, ίσως, πληροφορία: η προσεκτική πα-
κολούθηση της «δημοκρατικής αναμόρ-
σης» από αμερικανούς αξιωματούχους,
ν προσπάθειά τους να διερευνήσουν τη
ατότητα χρήσης της ως προτύπου για τη
μανία του ψυχρού πολέμου. Καθώς η
θής διάσταση (που συμπεριλαμβάνει τις
σκέψεις και τις δηλώσεις υποστήριξης
ων αξιωματούχων, αλλά και την καμπά-
για την κατάργηση του «ελληνικού Ντα-
υ») αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για τη
έτη της Μακρονήσου, οι ανακοινώσεις
ές υποδεικνύουν μια πολλά υποσχόμενη
στο μέλλον κατεύθυνση έρευνας.

Γ. Παπαθεοδώρου και **Α. Αργυρίου**,
ους οποίους έκλεισε και η δεύτερη συ-
ρία, μιλώντας για την ποίηση και την
ογραφία αντίστοιχα, προσέγγισαν δύο
νιάζοντα, αλλά όχι ταυτιζόμενα αντι-
ιεννα: αφενός τη λογοτεχνία στη Μα-
νησο (οι εξόριστοι στη Μακρόνησο,
πρές και πεζογράφοι) και, αφετέρου,
Μακρόνησο στη λογοτεχνία (η μεταφο-
ρης εμπειρίας, η παρουσία του στρατο-
ου στη νεοελληνική λογοτεχνία).

ο πρωινό του Σαββάτου, η σημασία της
κρονήσου ως στρατοπέδου και ο ρόλος
στο στρατιωτικό συσχετισμό των δυνά-
ν κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου –μία
παση η οποία συχνά ξεφεύγει από την
κή μας– αποτέλεσε το αντικείμενο του
Μαργαρίτη. Και αμέσως μετά, οι ανα-
νώσεις του **Π. Παναγιωτόπουλου** και
Π. Σακελλαρόπουλου άγγιξαν το «με-
λι», θα λέγαμε, την ουσία της υπόστα-
της Μακρονήσου: η επιστημονική με-
του ψυχικού πόνου στο στρατόπεδο
τελεί τον κόμβο, και γι' αυτό ίσως και
ο ευαίσθητο σημείο όλων των σχετι-

κών ερευνών.

Στο δεύτερο μέρος της συνεδρίας του
Σαββάτου, ο **Η. Νικολακόπουλος** αναφέ-
θηκε, μέσα από την ανάλυση των αποτελε-
σμάτων στις εκλογές του 1950 στη Μακρόνη-
σο, ένα γεγονός-σταθμό, καθώς η εντυπω-
σιακή επικράτηση της Δημοκρατικής Παρά-
ταξης και της ΕΠΕΚ επέφερε, σε συμβολικό
και ουσιαστικό επίπεδο, ένα σοβαρό πλήγ-
μα στις θριαμβολογίες περί επιτυχίας της «α-
ναμόρφωσης». Ο **Ν. Αλιβιζάτος** ανέπτυξε
στη συνέχεια –μέσα από την αυστηρότητα
του «ψυχρού νομικού λόγου», κατά τη διατύ-
πωση του ιδίου– το νομικό καθεστώς της
Μακρονήσου, στο ευρύτερο πλαίσιο των «ε-
κτάκτων μέτρων» του εμφυλιακού κράτους.
Και ο **Χρ. Αργυρόπουλος**, τέλος, έδειξε, συ-
μπληρώνοντας και προεκτείνοντας τις νομι-
κές προσεγγίσεις, με ποιο τρόπο η λειτουρ-
γία του στρατοπέδου της Μακρονήσου απο-
τέλεσε μια σοβαρότατη δοκιμασία και προ-
σβολή των δικαιωμάτων και του συστήματος
του δικαίου –ακόμα και αυτού της δύσκολης
εποχής του Εμφυλίου.

Επιλέγοντας, θα μπορούμε να κάνουμε
τη διαπίστωση ότι μέσα από το σύνολο των
εργασιών της διημερίδας, με τις επιμέρους
συμβολές των ανακοινώσεων και των συ-
ζητήσεων, εκτός από την απότιση φόρου
τιμής, έγινε ένα αξιόλογο βήμα στην επι-
στημονική προσέγγιση του φαινομένου
της Μακρονήσου. Και όσοι βρέθηκαν στο
Πολυτεχνείο, την Παρασκευή και το Σάβ-
βατο, έφυγαν όχι μόνο συγκινημένοι, αλ-
λά, σε ένα βαθμό τουλάχιστον, και σοφό-
τεροι. Δεν μένει παρά να ευχηθούμε όλο
αυτό το χρήσιμο υλικό να αποτυπωθεί και
σε έντυπη μορφή, με τη σύντομη έκδοση
των Πρακτικών της διημερίδας.

Σ.Μ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ τροχαλία

Γριβαίων 5 - 106 80 Αθήνα

Τηλ. 36.46.426 - Fax: 36.21.932

Έντουαρντ Έβερετ ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

1819, Κέρκυρα - Ιωάννινα - Μετέωρα -
Τύρναβος - Δελφοί - Αθήνα - Καλάβρυτα
- Κωνσταντινούπολη - Βουκουρέστι.

Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια:

ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ

Επιμέλεια & Σχόλια εικονογράφησης:

ΣΤΑΘΗΣ ΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

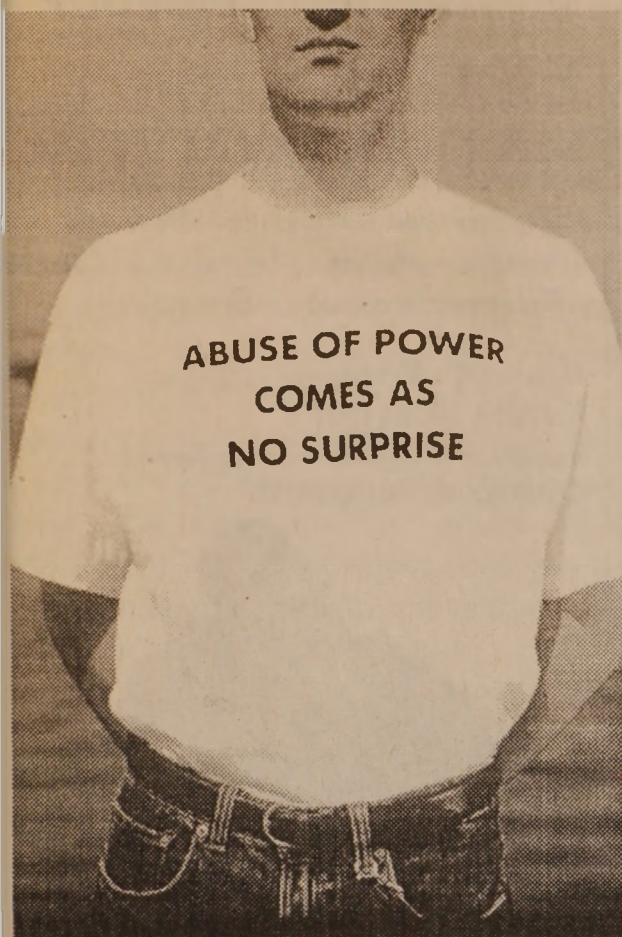
238 σελ., 14 x 21 cm, 27 εικ., 3.800 δρχ.

Με καθυστέρηση εκατόν εβδομήντα πέντε χρό-
νων εκδίδεται το αδημοσίευτο ημερολόγιο του
Έντουαρντ Έβερετ, μια σημαντική μαρτυρία για
την Ελλάδα του 1819 και τον φιλελληνισμό.

Στον Έβερετ ανήκει η τιμή ότι είναι ο πρώτος
γνωστός Αμερικανός που συνδύαζε το λόγιο
ενδιαφέρον για την αρχαιότητα και συγχρόνως
διέθετε εκείνη την παιδεία που τον κατηύθυνε στη
μελέτη της μεσαιωνικής και νεότερης Ελλάδας·
συναναστράφηκε Έλληνες κατά τη διάρκεια των
σπουδών του στη Γερμανία και επιδίωξε να γνω-
ρίσει επιφανείς Έλληνες, όπως λ.χ. τον Κοραή
στο Παρίσι· συναντήθηκε με τον Βύρωνα –του
οποίου το έργο γνώριζε ήδη– αμέσως μόλις έφτα-
σε στην Ευρώπη· ασχολήθηκε με την εκμάθηση
της νεοελληνικής γλώσσας· περιηγήθηκε την
Ελλάδα και κατέγραψε τις εντυπώσεις του σε
ημερολόγιο· επιστρέφοντας στην Αμερική έδωσε
την πολιτική μάχη του φιλελληνισμού με όσους
τρόπους διέθετε.

Η σκέψη να πλαισιωθεί το εξαιρετικά ενδιαφέ-
ρον κείμενο του Έβερετ με εικονογραφία βασισμέ-
νη σχεδόν αποκλειστικά σε σχέδια του Ντυπρέ
(1789-1837) έγινε γιατί κατά σύμπτωση αμφό-
τεροι ακολούθησαν σχεδόν ταυτόχρονα την ίδια
διαδρομή από την Κέρκυρα προς την Αθήνα.

Κατάχρηση εξουσίας...

Τζένυ Χόλτζερ: Η κατάχρηση εξουσίας εμφανίζεται χωρίς να εκπλήσσει, Biennale Βενετίας, 1990.

Το κείμενο που ακολουθεί δεν είναι «απολογητικό» ούτε «υπερασπιστικό»: απλώς θέλει να πει, μετά λόγου, κάποιες αυτονόητες αλήθειες, τις οποίες οι εκάστοτε φορείς της κρατικής εξουσίας προκλητικά αγνοούν. Ειλικρινά, επειδή η υπόθεση αφορά συνεργάτη μας, δεν θα θέλαμε να επανέλθουμε.

Ο κ. Ευ. Βενιζέλος, νυν υπουργός Πολιτισμού, πρωτοέγινε γνωστός από την αρθρογραφία του στις εφημερίδες του Συγκροτήματος όταν, ως καθηγητής του Συνταγματικού Δικαίου, συνδύαζε προσφυώς στις γνωμοδοτήσεις του την επιστημονική δεοντολογία και την κομματική υποταγή. Τα κείμενά του για την αναθεώρηση του Συντάγματος, το Ειδικό Δικαστήριο και

τον Ανδρέα θα παραμείνουν μνημεία εύκαμπτου επιστημονικού μετα-λόγου. Αργότερα, θα διαπρέψει ως κυβερνητικός εκπρόσωπος και εξ απορρήτων spokeman της Μιμής, για να τον καμαρώνουμε σήμερα στυλοβάτη του εκσυγχρονισμού και της Ολυμπιάδας. Ο κ. Βενιζέλος, πάντως, φαίνεται ότι εσχάτως έχει χάσει την ψυχραιμία του. Προπηλακίζει δημοσιογράφους που απλώς του θέτουν ερωτήσεις ως οφείλουν εξάλλου και δεν διστάζει να εκστομίσει ανακρίβειες και ευτελή υπονοούμενα, ανάξια ενός υπουργού, όταν τον στριμώχνει με την επερώτησή του ο βουλευτής του ΣΥΝ κ. Πέτρος Κουναλάκης: επερώτηση που σχετίζεται με την εμπιαθή παραπομπή εκ μέρους του κ. Βενιζέλου, στο πειθαρχικό του ΥΠΠΟ, του επιμελητή της Εθνικής Πινακοθήκης (και συνεργάτη του Αντί) Μάνου Στεφανίδη. Αφορμή της παραπομπής: ένα συμπύλημα αοριστολογιών και ένα πακέτο «παραπτώματων» που ανάγεται έως το 1994 και τώρα ανασύρθηκαν για να «τιμωρήσουν» τον «άτακτο» επιμελητή. Φαίνεται ότι ο κ. Βενιζέλος δεν αγαπά τον διάλογο ούτε στέργει να δίδει εξηγήσεις ή ν' απαντά σ' ερωτήματα: αλλιώς δεν εξηγείται η σπουδή μιας παραπομπής χωρίς καν να ζητηθεί απολογία. Ουσία βέβαια της δίωξης του (και) συνεργάτη μας είναι η πληθώρα των καυστικών –αλλά πάντα τεκμηριωμένων και διεισδυτικών– απόψεων που κατά καιρούς δημοσιεύει. Ο συνταγματολόγος κ. Βενιζέλος, όμως, φαίνεται ότι γράφει στα παλαιά του υποδήματα το άρθρο 14 του Συντάγματος που κατοχυρώνει την ελεύθερη διατύπωση της γνώμης και, επίσης, συμπεριφέρεται σαν να αγνοεί ότι πολιτισμός χωρίς ελευθερία διαλόγου δεν υφίσταται. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό της εμπάθειας με την οποία ασκείται η δίωξη εναντίον του Μ. Στεφανίδη, τόσο από τη διεύθυνση της Πινακοθήκης όσο και από τον υπουργό, το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος ουδέποτε εκλήθη σε απολογία από το Δ.Σ. της Εθνικής Πινακοθήκης ούτε βέβαια ποτέ ο κ. Βενιζέλος άκουσε τις απόψεις ενός ανθρώπου που έχει ζυμωθεί με το γνωστικό του αντικείμενο επί 18 χρόνια. Βλέπετε, το κυρίαρχο μοντέλο εξουσίας επιτρέπει σ' έναν

υπουργό να μην διαλέγεται με τον διαφωνούντα υφιστάμενό του και, αντί διαλόγου να επιβάλλει πειθαρχικά μέτρα. Απαιτεί μια συγκεκριμένη κουλτούρα εξουσίας – έστω κι αν έτσι οδηγούμαστε στην κατάχρηση εξουσίας. Ο κ. Βενιζέλος αντιλαμβάνεται την εξουσία μέσα από την απόλυτη και καταχρηστική της άσκηση. Στην περίπτωση, μάλιστα, του Μ. Στεφανίδη, η κατάχρηση αυτή οδήγησε τον υπουργό, ατυχώς, σε μια απίστευτη προσωπική μείωση από την έδρα της Βουλής τον δε «ορθό λόγο» και τη διαλεκτική διαδικασία σε πρωτοφανή γελοιοποίηση, μέσα στο κατ' εξοχήν θεσμικό του τέμενος. Ο κ. Υπουργός δεν ανέχεται τον αντίλογο: δεν επιτρέπει τη διατύπωση του δυσάρεστου –προς αυτόν– λόγου, δεν αντέχει τη κριτική και οτιδήποτε του αμαυρώνει δημόσια εικόνα. Ένας «θεσσαλονικέλης», ένας πρωθυπουργός σε αναμονή ενός υπερφιλόδοξου μοχλός του κυρίαρχου σχήματος εξουσίας, ένας προβεβλημένος του Συγκροτήματος, ένας αλαζόν του βερμπανλιστικού μονολόγου δεν επιτρέπει την αμφισβήτηση – γιατί κάτι τέτοιο επιδρά αρνητικά στο υφιστάμενο πολιτικό παιχνίδι. Ο κ. Βενιζέλος, γαμπρός του Μπακατσέλου, του συνεργάτη και συταίρου του κ. Χρ. Λαμπράκη στην νεογκατασταθείσα τεχνοεκτυπωτική μονάδα της Μακεδονίας –τη μεγαλύτερη των Βαλκανίων–, οφείλει να υποστηρίξει τα, παλαιά, στοιχήματα που έχουν τοποθετηθεί επάνω του. Άρα, ο κάθε διαφωνών πρέπει να συντριβεί. Κι αυτό είναι που επιδιώκει η άγαραμπα και τόσο προκλητικά είναι η αθέτεια, στην περίπτωση Στεφανίδη: τη δημόσια σπίλωσή του –μίλησε στη Βουλή περίεργα οικονομικά συμφέροντα που κρύβονται πίσω από τη δημόσια αντιπαράθεσή του με τους Christie's–, τη φήμη του και, εντέλει, την απομάκρυνσή του από την Εθνική Πινακοθήκη. Ο κ. Βενιζέλος ισχυρίστηκε αναπόδεικτα και καταφανώς έωλα σπερμολογήματα, παρ' ότι ως βουλευτής (και έγκριτος συνταγματολόγος) οφείλει να διερευνά τα ζητήματα σε όλο εύρος τους, σε όλη τους την έκταση. Έ πάντως κι αν του φαίνεται παρωνυχίδα γεγονός αυτό, λόγω της δημοσιότητας

λαβε η υπόθεση, είναι βέβαιο ότι το πολιτικό του image έχει εσχάτως δεινοπαθήσει. Και επίσης είναι γνωστό ότι η ουσία της δίωξης Στεφανίδη έγκειται στην οξεία ριτική που αυτός έχει κατά καιρούς ασκήσει τόσο στην ηγεμονία του Συγκροτήματος Λαμπράκη-Πλάκα να υποδέχεται στα σκαλιά του Ιδρύματος με τριαντάφυλλα την κ. Λιάνη-, που δεν έχει εσωτερικό κανονισμό και που μεταχειρίζεται τους επιστήμονες-επιμελητές ως πληβείους. Και μπορεί μεν ο κ. Υπουργός ή η κ. Λαμπράκη-Πλάκα να απηλλάγησαν μετ' ανακουφίσεως των επιστημονικών τους καθηκόντων για να αφοσιωθούν στην πολιτική, η Εθνική Πινακοθήκη όμως οφείλει εκ του ιδρυτικού της νόμου να παραμείνει ακραιφνώς επιστημονικό κέντρο έρευνας και προαγωγής των τεχνών.

Ο Μ. Στεφανίδης και ως ιστορικός και ως ριτικός τέχνης έχει αναπτύξει πλούσια δράση με μαχητική αρθρογραφία, διοργάνωση εκθέσεων -θυμηθείτε την *Αναφορά στον Μπουζιάνη*, 1989, το *Μεταίχμιον*, 1990, την *Περί πάτρης*, 1996, τις *Οικοι-ότητες - Αστυ-ότητες*, 1997 κ.ά. Έχει δημοσιεύσει περί τα 10 βιβλία και περί τους 60 ειδικούς καταλόγους. Το 1990 ήταν ο κοσμάριος στην Biennale Βενετίας με τους Τ. Λάππα - Γ. Μπουτέα και, από το 1992 ως το 1995, ως υπεύθυνος του παραρτήματος της Εθνικής Πινακοθήκης στην Κέρκυρα, οργάνωσε με προσωπικές θυσίες ένα μουσείο-πρότυπο. Αυτόν τον «υπάλληλο», η κοσμική και πολυάσχολη διεύθυνση της Εθνικής Πινακοθήκης έχει θέσει επί τρία χρόνια στο περιθώριο, μη αναθέτοντάς του καμία εργασία.

Ερχόμαστε στον πυρήνα του προβλήματος: Ο Μ. Στεφανίδης ενοχλεί για την ριτική που ασκεί στη διεύθυνση της Πινακοθήκης, ενός ιδρύματος που κατά κοινή ομολογία -ας ρωτήσει λίγο την εικαστική κοινότητα και το φιλότεχνο κοινό ο κ. Υπουργός- βρίσκεται σε μεγάλη παρακμή. Ένα ίδρυμα που αναλώνεται σε ευκαιριακές εκδηλώσεις, που στοιχίζει δυσανάλογα πολύ, που έχει τα μόνιμά του εκθέματα στις αποθήκες, που παραμελεί το

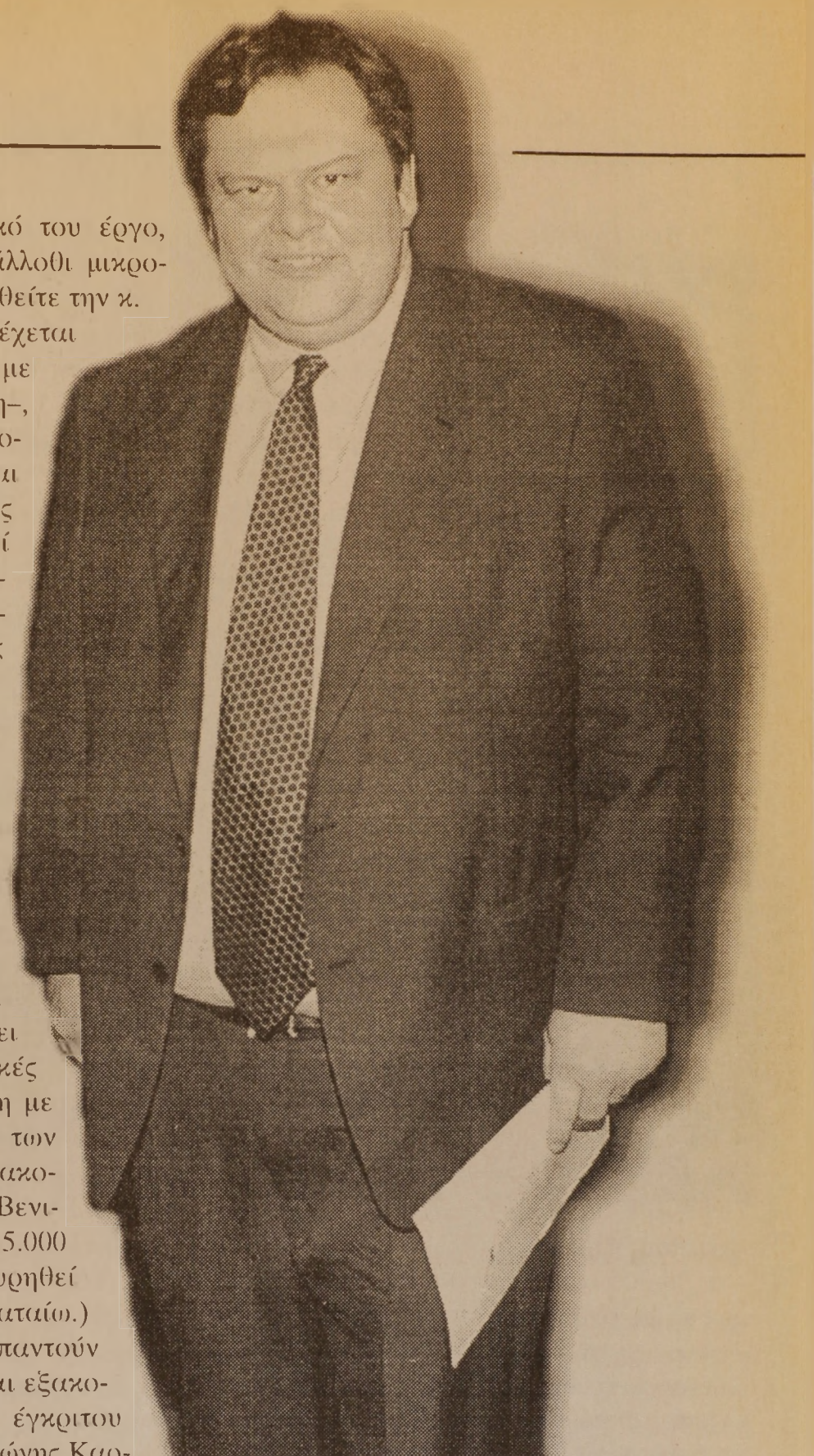
ερευνητικό και παιδαγωγικό του έργο, που συχνά λειτουργεί ως άλλοθι μικροκομματικής πολιτικής -θυμηθείτε την κ. Λαμπράκη-Πλάκα να υποδέχεται στα σκαλιά του Ιδρύματος με τριαντάφυλλα την κ. Λιάνη-, που δεν έχει εσωτερικό κανονισμό και που μεταχειρίζεται τους επιστήμονες-επιμελητές ως πληβείους. Και μπορεί μεν ο κ. Υπουργός ή η κ. Λαμπράκη-Πλάκα να απηλλάγησαν μετ' ανακουφίσεως των επιστημονικών τους καθηκόντων για να αφοσιωθούν στην πολιτική, η Εθνική Πινακοθήκη όμως οφείλει εκ του ιδρυτικού της νόμου να παραμείνει ακραιφνώς επιστημονικό κέντρο έρευνας και προαγωγής των τεχνών.

Ούτε πάλι επιτρέπεται ένα κρατικό ίδρυμα να αβαντάρει και να διαφημίζει ιδιωτικές επιχειρήσεις - όπως συνέβη με την ημερίδα πολιτισμού των Christie's στην Εθνική Πινακοθήκη στην οποία μίλησε ο κ. Βενιζέλος (!) και είχε είσοδο 15.000 δραχ. (Τότε, είχαν διαμαρτυρηθεί όλοι οι επιμελητές - επί ματαίω.) Ούτε επιτρέπεται να μην απαντούν οι αρμόδιοι στις σοβαρές και εξακολουθητικές αιτιάσεις ενός έγκριτου δημοσιογράφου όπως ο Αντώνης Καρκαγιάννης και ενός έγκριτου φύλλου όπως η *Καθημερινή*. Διάβολε, πρόκειται για τον πολιτισμό. Τι είδους ολοκληρωτική και κρυφίνους νοοτροπία είναι αυτή!

Κύριοι του «πολιτισμού», παρά τη στρουθοκαμηλική τακτική σας, φράινεσθε. Ιδιαίτερα όταν εκλαμβάνετε τον πολιτισμό ως business και «μεγάλα έργα» και θηριώδεις χρηματοδοτήσεις -πρβλ. την Πολιτιστική- και όχι ως όραμα, ιδέες και ελεύθερη έκφραση.

Πολύ σωστά, λοιπόν, και ο Συνασπισμός και ο κ. Κουναλάκης επελήφθησαν ενός τέτοιου «προσωπικού» θέματος, γιατί κατά βάθος έχει να κάνει με την ελευθερία λόγου, τη δημοκρατική εγγύηση, τα δικαιώματα του πολίτη αλλά και τους εκάστοτε μηχανισμούς εξουσίας που απεργάζονται φριμώσεις, εξανδραποδισμούς και τρομοκρατία. Ιδού η επίκαιρη ερώτηση του βουλευτή Πέτρου Κουναλάκη που συζητήθηκε στις 6 Μαρτίου:

«Θέμα: Πειθαρχική δίωξη μόνιμου υπαλ-

λήλου της ΕΠΜΑΣ λόγω αρθρογραφίας του σε Εφημερίδες με απόψεις αντίθετες από αυτές του Υπουργείου Πολιτισμού.

Με δύο παραπομπές στο Πειθαρχικό Συμβούλιο του Υπουργείου Πολιτισμού, η δεύτερη φορά με πρωτοβουλία του ίδιου του κ. υπουργού Πολιτισμού, επιδιώκεται η πειθαρχική δίωξη και πιθανή απόλυση του κ. Μάνου Στεφανίδη, μόνιμου υπαλλήλου του κλάδου ΠΕ1 Ιστορικού Τέχνης της Εθνικής Πινακοθήκης - Μουσείο Αλέξανδρου Σούτσου (ΕΠΜΑΣ).

Ο κύριος Στεφανίδης διώκεται για την αρθρογραφία του σε θέματα τέχνης σε έγκυρες Εφημερίδες και Περιοδικά (*Καθημερινή*, *Ελευθεροτυπία*, *Αυγή*, *Αντί*, κ.λπ.). Στα άρθρα του εκφράζει απόψεις κυρίως αντίθετες απ' αυτές του Υπουργείου Πολιτισμού και της Διεύθυνσης της Εθνικής Πινακοθήκης.

Ερωτάται ο κ. Υπουργός:

1. Για ποιες συγκεκριμένες θέσεις και απόψεις του παραπέμπεται ο κ. Στεφανίδης;

2. Δεν έρχεται η παραπομπή αυτή σε αντίθεση με το Ελληνικό Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα που εξασφαλίζουν την ελευθερία του λόγου της κριτικής;

Ο ερωτών βουλευτής
Πέτρος Κουναλάκης·

Τέλος, στην επερώτηση του βουλευτή ενεπλάκησαν και οι Christie's, προς τους οποίους ο ερωτώμενος υπουργός επεφύλαξε –κατά τη συνήθειά του– αβρή μεταχείριση. Είναι βεβαίως γνωστή η φιλική σχέση του κ. Βενιζέλου με τη διευθύντρια των Christie's στην Ελλάδα, κ. Λύρα. Πολλές φορές έχουν εντοπισθεί και οι δύο σε δημόσιους χώρους να συντροφούν συνεργαζόμενοι. Και βέβαια, δεν είμαστε εμείς αυτοί που θα υποδείξουμε στον κ. Βενιζέλο ποιους θα συναναστρέφεται και ποιους όχι. Είναι όμως χρέος μας να επισημαίνουμε ότι άλλο πράγμα το κρατικό λειτουργήμα και άλλο η ιδιωτική επιχείρηση. Οι δύο αυτοί χώροι δεν πρέπει να εμπλέκονται –πόσο μάλλον που η αγορά της τέχνης στην Ελλάδα είναι εξαιρετικά ευαίσθητη λόγω της μεγάλης εξάπλωσης των ψευδεπίγραφων έργων.

Επίσης, είναι γνωστός ο αγώνας που έχει αναλάβει ο Μάνος Στεφανίδης από τις αρχές του '90, καταγγέλλοντας συγκεκριμένες περιπτώσεις εξόφθαλμων πλαστογραφιών, με τη συμπαράσταση είτε παθόντων καλλιτεχνών (όπως ο Ι. Μόραλης ή ο Π. Τέτσης) είτε δημιουργών που ήταν σε θέση να πιστοποιήσουν τις λαθροχειρίες (όπως ο Γ. Μαυροΐδης, ο Βλ. Κανιάρης, ο Ν. Κεσσανλής κ.ά.). Όλη αυτή η προσπάθεια, επειδή έθιξε συγκεκριμένα συμφέροντα, ήταν φυσικό να δημιουργήσει αντιδράσεις και να ενοχλήσει πολλούς συνηθισμένους «στα εύκολα». Την έξαρση της διακίνησης πλαστών πινάκων θα έπρεπε το ΥΠΠΟ να αντιμετωπίσει θεσμικά, συγκροτώντας ένα εθνικό συμβούλιο πραγματογνωμόνων, ώστε να διαφυλαχθούν και η ελληνική τέχνη και οι θεράποντές της από τους επιτηδείς που τη λυμαίνονται. Και ιδού, τώρα, ο κόμπος της ιστορίας: ο Μάνος Στεφανίδης, σε δήλωσή του προς την εφημερίδα Έθνος, είχε εκφράσει τις αμφιβολίες του για έναν πίνακα του Κ. Παρθένη, ο οποίος επρόκειτο να δημοπρατηθεί προ μηνών στη Θεσσαλονίκη από τους Christie's. Ένα τέτοιο γεγονός ήταν φυσικό να προκαλέσει πάμπολλες παρενέργειες και, βέβαια, την μήνιν ορισμένων εναντίον του αρθρογράφου μας. Από την άλλη πλευρά, όσοι σχετίζονται σοβαρά με την ελληνική τέχνη αισθάνονται ανακούφιση από τις

προτοβουλίες ενός επιστήμονα που δεν υπολογίζει ούτε συμφέροντα ούτε διαπλεκόμενες σχέσεις. Στο κάτω κάτω, ποιος δικαιούται να ασχημονεί εις βάρος της νεοελληνικής έκφρασης χρησιμοποιώντας τα μικρά ονόματα του Γύζη, του Παρθένη, του Μαλέα, του Παπαλουκά, του Τσαρούχη κ.ά.;

Ιδού τι δήλωσε σχετικά, ο υπουργός στη Βουλή, ώστε ο καθένας να εξαγάγει τα συμπεράσματά του: «... Άλλα βαριά πειθαρχικά αδικήματα είναι αυτά που σας είπα για τους Κρίστις. Σας πληροφορώ ότι ο κ. Στεφανίδης έχει διατελέσει συνεργάτης και υπάλληλος και έκανε μαθήματα συνεχώς. Και δεν θέλω να μιλήσω για τον τρόπο με τον οποίο παρεμβαίνει σε διαδικασίες δη-

Ας μην καταγραφεί ο κ. Ευ. Βενιζέλος ως ο πολιτικός της εμπαθούς συμπεριφοράς.

μοπρασιών με πολύ συγκεκριμένο οικονομικό αποτέλεσμα, με άρθρα του επί της γνησιότητας ή μη των πινάκων. Γιατί και γι' αυτά κανονικά θα έπρεπε ν' ασκηθεί πειθαρχική δίωξη...».

• Τι προκύπτει από τα παραπάνω;

α) Ότι ο Στεφανίδης έκανε διαλέξεις ιστορίας της τέχνης στους Christie's –όπως συμβαίνει και με τους κ. Γεωργουσόπουλο, Γιατρομανωλάκη κ.ά.–, γεγονός που σημαίνει ότι δεν υπάρχει τίποτε το επιλήψιμο στη συμπεριφορά του. Απλώς, όταν αντιλήφθηκε κάτι το περίεργο, προσπάθησε να προφυλάξει και τον οίκο και το κοινό από τυχόν περιπέτειες.

β) Ότι ο κ. υπουργός ενδιαφέρεται για τα οικονομικά αποτελέσματα ιδιωτικών επιχειρήσεων περισσότερο από την ακρίβεια των καταγγελιών. Σε ποιο όμως μέρος του κόσμου συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα η αμφισβήτηση από έναν επιστήμονα κάποιου προβληματικού έργου; Γιατί αντί της επιστημονικής έρευνας επιλέγεται η δίωξη; (Οι Christie's έχουν διακινήσει εν Ελλάδι αριστουργήματα τα οποία δεν αμφισβήτησε κανείς. Έχουν διαλάβει όμως και ευάριθμες προβληματικές περιπτώσεις.) Γιατί απαγορεύεται ο διάλογος επ' αυτών; Γιατί το ΥΠΠΟ δεν ερωτά σχετικά τον «υπάλληλό» του, αλλά υιοθετεί πλήρως τις απόψεις του οίκου;

Όσοι γνωρίζουν την πραγματικότητα της ελληνικής αγοράς τέχνης, ομολογούν ότι χρειάζεται θάρρος να μιλήσει κανείς για πλαστά έργα, ενώ αντίθετα περισσεύουν

οι «βαφτίσεις» προβληματικών πινάκων οι οποίες και αποφέρουν κέρδη απίστευτα στους «νονούς», ενώ συγχρόνως βλέπουν το ελληνικό Δημόσιο εξαιτίας της απώλειας δασμών.

Θα ήταν ενδιαφέρον να ζητήσει ο υπουργός Πολιτισμού τις απόψεις του Συλλόγου Γκαλεριστών ή της Ένωσης Παλαιολών-Αρχαιοπωλών, ώστε να ενημερωθεί εκ των έδρων για το πρόβλημα. Τούτου δυνάμει, και επειδή πολλοί μεν γνωρίζουν την αλήθεια αλλά ελάχιστοι είναι διατιθειμένοι να μιλήσουν, ο κ. Στεφανίδης αξίζει μάλλον έπαινο παρά προπηλακισμού.

Φαίνεται πάντως ότι η θρυαλλίδα για τη δίωξη ήταν η επιστολή του Στεφανίδη στη Καθημερινή της 1.2.98, σχετικά με τη άδεια που χορήγησε η Πινακοθήκη στο Christie's για την εξαγωγή εκατό και πλέον πινάκων στο Λονδίνο με το χαρακτηρισμό της «ευτελούς αξίας». Η επιστολή εστάλη μετά τον εξακολουθητικό καταγυσμό ερωτημάτων προς το ΥΠΠΟ εκ μέρους των Α. Καρκαγιάννη και Γ. Κουμήντου. Την επομένη της δημοσίευσής (2.2.98), ο κ. Βενιζέλος με επείγον περιεμπτήριο στέλνει τον Στεφανίδη στο πεθαρχικό, επισείοντάς του το ανωτέρω κείμενο. Στη Βουλή, όμως, ο υπουργός ισχυρίστηκε ότι ο συνεργάτης μας δεν διώκεται για την αρθρογραφία ή τις απόψεις του λέγοντας σε κομψά ελληνικά: «Δεν είναι του γαιδάρου η ουρά για τα κείμενα του Στεφανίδη. Το ενοχλητικό είναι ότι άνθρωποι όπως εσείς (ο Π. Κουναλάκης), όπως κ. Καρκαγιάννης...» (Πρακτικά της Βουλής, 6.3.98) «Αντίθετα διώκεται για σωρευμένα παραπτώματα» (ό.π.).

Πότε λέει την αλήθεια ο κ. Υπουργός;

Το Αντί αντιλαμβάνεται τη δυσάρεστη θέση στην οποία περιήλθε ο κ. Βενιζέλος και εν μέρει δικαιολογεί την αλγίσχιά του. Στο μέλλον, όμως, οφείλει να είναι προσεκτικότερος. Αργά ή γρήγορα θα μετοικήσει σε ένα άλλο «πεδίο δόξης λαμπρόν», εκτός του νυν υπουργείου. Ας μην αφήσει λοιπόν στο χώρο του πολιτισμού τόσο αρνητικές εικόνες. Ας μην καταγραφεί στη μνήμη των ανθρώπων τι πολιτισμού ως ο πολιτικός της εμπαθούς συμπεριφοράς. Ήδη έχει παρασυρθεί αρκετά από εισηγήσεις «φίλων» που, απλά τον αξιοποιούν προς ίδιον όφελος. Δεν είναι όμως οι πάντες «διαπλεκόμενοι», Βενιζέλε.

Αυτά, και ευχόμαστε να μην ξανασκληθούμε με παρόμοια γεγονότα...

Χ.Γ.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Στην εκπνοή της τελευταίας δεκαετίας του αιώνα, η ζωγραφική –εκείνη, δηλαδή, του αναρτημένου πίνακα– δείχνει σημαντικές αντοχές και αντιδρά στις περιπέτειες

Ζωγραφίζοντας τη μνήμη

ακρωτηριασμών της εικαστικής πράξης και στις –αδιέξοδες– προτάσεις αν-ενοιολογικής οξείδωσης, με αξιοσημείωτες αντιπροτάσεις αισθητικής ευφορίας και δυναμισμού.

Απολαμβάνοντας την πρόσφατη δουλειά της Ηώς Αγγελή διαπίστωνες την άνεση, το εφικτό του επικοινωνιακού διαλόγου ανάμεσα στο έργο και τη συγκινησιακή προσληπτικότητα του θεατή. Και ακόμα, ότι αυτή η διαδικασία είχε τον παράδοξο χαρακτήρα του πολύτροπα αμφίδρομου: ο θεατής, δηλαδή, δέχεται εντυπώσεις από τα έργα και τους ανταποδίδει νοηματικούς εμπλουτισμούς. Επιστρέφεις στους πίνακες τη δική σου μνήμη και τα συναισθήματα που σου γεννούν οι ταυτίσεις.

Σε μια σειρά μεγάλων πινάκων, σταθερών διαστάσεων (180x200), με πυκνές και πολύσημες συνθέσεις από ακρυλικό, επιχειρείται η «αναπαράσταση» των τρόπων με τους οποίους η μνήμη ανακαλεί από τις

φωλιές της, από τα Μέσα δωμάτια, όπως εύστοχα και λακωνικά τιτλοφορεί η ζωγράφος τούτη τη δουλειά της, τα αποθέματά της. Εκεί όπου κατοικίζουν οι στιγμές, οι εμμονές, τα πάθη και τα παθήματα, τα σπαράγματα συμβάντων, συχνά ασυσχετίσα μεταξύ τους που «αισθηματοποιήθηκαν» στη διάρκεια της ζωής μας μα-

ζί με την (υποσύνειδη) κριτική τους επεξεργασία. Συγκατοικήσεις μνήμης και φαντασίας όταν επιχειρείται η εσωτερική ανάκληση του παρελθόντος. Η προσφυγή τότε –όπως εδώ, στη συγκεκριμένη περίπτωση της ζωγραφικής της Αγγελή– στον υπερρεαλισμό, ενταγμένο όμως σε ένα εξπρεσιονιστικό πλαίσιο τεχνικής, αποδεικνύεται καλλιτεχνικά αποτελεσματική. Και είναι οι εξπρεσιονιστικοί τρόποι που αποδίδουν το πλαίσιο, την ατμόσφαιρα, το δυναμισμό και την ένταση στη χρήση και τις χρωματικές επεξεργασίες, ενώ ο υπερρεαλισμός προσφέρει το αφηγηματικό «άλλοθι» και το θεματικό σκηνικό, όπου οι μνήμες ενσαρκώνονται σε έναν ορατά «αόρατο» κόσμο. Αντικείμενα, ανθρώπινες φριγούρες, χώροι ονειρικής απροσδιοριστίας σε κατατημήσεις ή νοητές διαστρωματώσεις χρονικού βάθους ή αλληλουχίας και άλλοτε σε κοσμογονικούς στροβιλισμούς εσωτερικής έντασης οργανώνουν κόσμους πνευματικής και λυρικής απελευθέρωσης, άναρχα καλειδοσκοπικούς στις πληθωρικές λεπτομέρειες και τους αιφνιδιασμούς. Η αξιοθαύμαστη συνεργασία και η εικαστική αλληλοσυμπλήρωση χρώματος και σχεδίου στις γεμάτες τόλμη προτάσεις οργάνωσης του χώρου και το πλάσιμο της φόρμας επιτρέπουν, πέρα

Φυτόριο σε κίνδυνο, ακρυλικό σε καμβά, 180x200 εκατ., 1996.

από τις εικαστικές αρετές, να αποδοθούν με εντυπωσιακή επιτυχία οι κλίμακες και η ποιότητα μιας προικισμένης προσωπικότητας σε αισθήματα, γνώση και κοινωνική φόρτιση. Αυτή η γεμάτη εικαστικά και ποιητικά αποτελέσματα ζωγραφική ακόμα και στις εννοιολογικές της αναφορές διατηρεί τη σαφήνεια ενός ώριμου και συγκροτημένου εικαστικού αφηγητή ή, ακόμα περισσότερο, ενός εικαστικού δραματουργού που συνδυάζει με ενήμερη και ευρηματική άνεση τον εφιαλτικό, καφκικό κόσμο των ενοχών και τον μαγικό ρεαλισμό της λατινοαμερικανικής λογοτεχνίας. Γυναικεία, είναι αλήθεια, ευαισθησία στην ηθική υπεροχή αυτής της ζωγραφικής που αυτοπραγματώνεται μέσα στην επάρκειά της. Είναι, π.χ., εκείνοι οι πίνακες με κεντρικό θέμα τα τριαντάφυλλα όπου ο φόβος και η τρυφερότητα στάζουν απόσταγμα καθαρής ποίησης. Οπωσδήποτε, είναι φανερό το γόνιμο μπόλιασμα του ταλέντου της που δέχτηκε η Ηώς Αγγελή στο πέρασμά της (1988-1991), από το Λονδίνο. Η αγγλική ζωγραφική περνάει, εδώ και χρόνια, μια θαυμαστή άνοιξη. Αυτήν ελπίζουμε ότι φέρνει η τόσο νέα ακόμη ελληνίδα ζωγράφος στη χώρα μας.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΜΑΝΟΥ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

Ο γλύπτης Γιώργος Λάππας επικυρώνει με την πρόσφατη έκθεσή του στην γκαλερί

Η τέχνη ως μαντεία

Bernier την κορυφαία δέση που έχει καταλάβει στα εικαστικά πράγματα της χώρας.

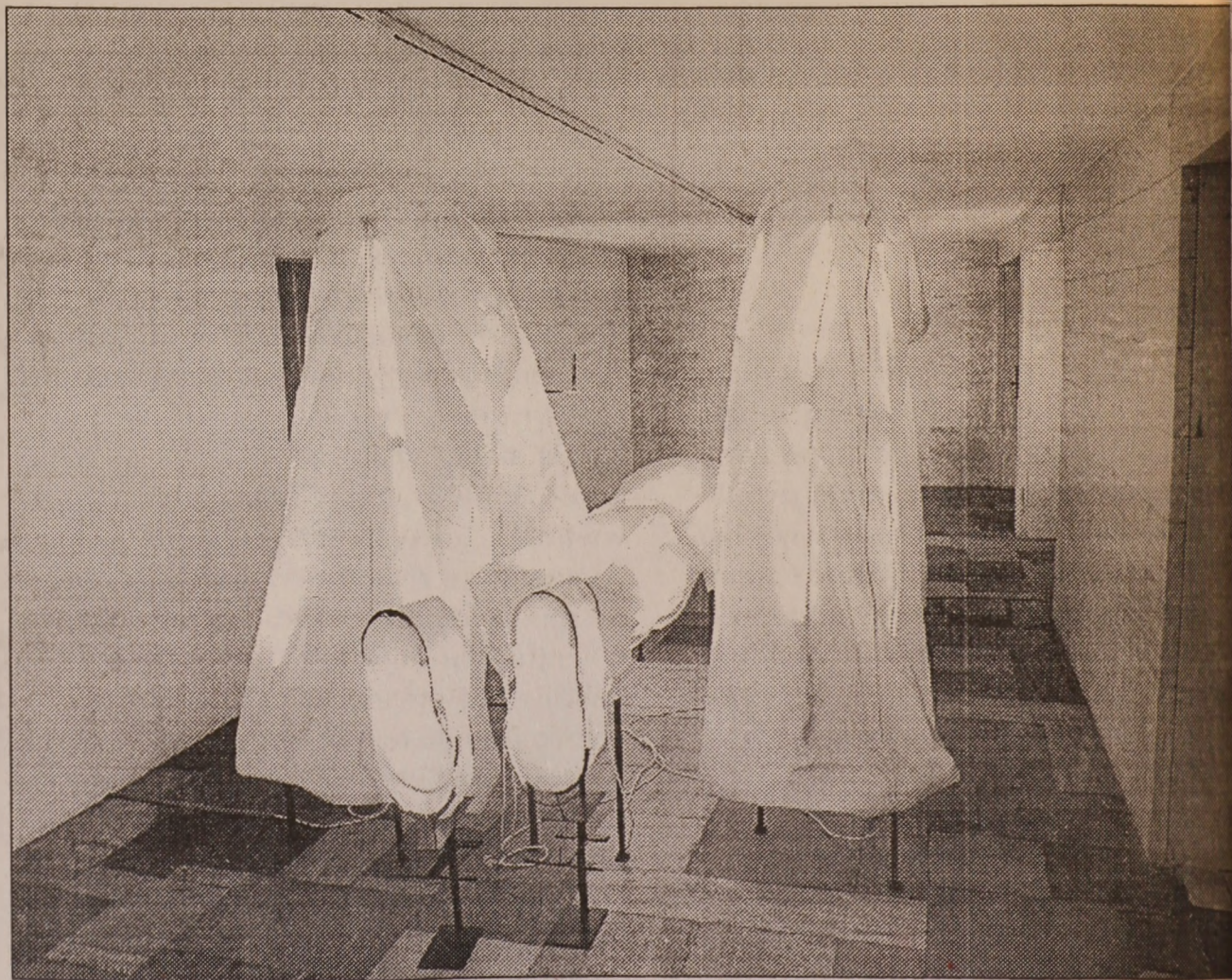
*Η αλήθεια δεν είναι μόνο δυσεύρετη
οταν υπάρχει, απαγορεύεται...*
Αριστ. Προβελέγγιος

Το έργο του χρόνια τώρα εξελίσσεται εσωτερικά, ακολουθώντας ένα είδος ανεξάρτητης βιο-ψυχολογικής ανάπτυξης· είναι εκεί, στο βάθος του χρόνου, περιμένοντας τον δημιουργό να το συναντήσει, είναι εκεί μορφοποιώντας το χαϊντεγκεριανό Dasein. Ο Λάππας επαναλαμβάνει συχνά μια φράση του αγαπημένου του συγγραφέα Μπέρνχαρντ: «Οι λέξεις υποβιβάζουν τα πράγματα του κόσμου». Με την έννοια βέβαια ότι τα καθορίζουν και άρα τα περιορίζουν. Με το δεδομένο αυτό, ο ίδιος βλέπει στις λέξεις έναν εχθρό της τέχνης, έναν υπερόπτη αντίπαλο που παρεμβαίνοντας αντιστρατεύεται τους εκφραστικούς μηχανισμούς του γλύπτη. Άρα, ένας λόγος για τη γλυπτική του Λάππα –και πολύ περισσότερο ένας λόγος κριτικός–, είναι φυσικό να καταλήγει σε absurdum· ότι είναι δεν μπορεί να λέγεται· βιώνεται, μετασχηματίζεται, υπάρχει, προτάσσεται, υποχωρεί αλλά δεν διαλέγεται. Είναι, ερήμην του λόγου. Έτσι, μια περιγραφική κριτική της γλυπτικής του πρότασης είναι εκ προοιμίου ατελέσφορη

γιατί μοιραία θα χρησιμοποιήσει έναν ρασιοναλιστικό κώδικα. Ο Αιγυπτιώτης Λάππας με σπουδές ψυχολογίας σε αμερικανικά πανεπιστήμια, με έντονη δράση στον ευρωπαϊκό χώρο (1990: Biennale Βενετία, 1991: Metropolis-Βερολίνο) και με «αιρετική» παρουσία στη γραφειοκρατική και αυτοπαγιδευμένη ΑΣΚΤ, εμπιστεύεται το ένστικτο ή τις παραψυχολογικές του ικανότητες ως εικαστικό υλικό, περιμένει να τον επισκεφθούν όνειρα καθ'

ύπνους και να τον καθοδηγήσουν, μετέρχεται τρόπους μαντείας ώστε να εξαγάγει μορφές από τις βιωμένες του εικόνες, πιστεύει στην «εμπάθεια» ως μείζον κίνητρο δημιουργίας. Απ' την άλλη πλευρά, είναι ένας δημιουργός με απόλυτη συνείδηση της ιστορίας. Ξέρει ότι με το έργο του πρέπει να πάρει θέση ως προς τον καταλυτικό όγκο, λ.χ., της Σφίγγας που δυναστεύει τη μνήμη

του από την παιδική του ακόμη ηλικία, όταν τον χάζευε από το πατρικό του σπίτι στο Κάιρο. Στην εικαστική εκπομπή του Severi X «Artfile» δήλωσε στη ζωγράφο Κατερίνα Ζαχαροπούλου: «Θέλω να φτιάξω το κύριο Σφίγγο». Μια τέτοια αθώα-υποψιασμένη θέση αναστάτωσε τους σοβαροφάνεις του καλλιτεχνικού μας χωριού, οι οποίοι αισθάνθηκαν προσβεβλημένοι: «Τι ν' εννοεί άραγε; Δεν παίζουν μ' αυτά τα πράγματα». Το κακό με την ελληνική τέχνη είναι ότι κάποιοι ταυτίζουν τα όρια του κόσμου (γενικά) με τα όρια της αντίληψής τους (ειδικά). Κι ούτε είναι τυχαίο ότι ένας καλλιτέχνης σαν τον Λάππα, το έργο του οποίου και αντιστέκεται προς την εύκολη ανάλυση και «φιλεί κρύπτεσθαι» και απαιτεί αν όχι σύμπτωση τουλάχιστον παράλληλία εμπειριών, έχει κακοπάθει από την εγχώρια κριτική. Σχηματικά μιλώντας, θα έλεγα ότι η τέχνη μας, επειδή ακόμη ρέπει στην περιγραφικότητα, μπορεί να ταυτισθεί με το λογοτεχνικό είδος του μυθιστορήματος· και μάλιστα αυτού του μυθιστορήματος που παράγεται επ' εσχάτων με βιομηχανικούς ρυθμούς· ένα είδος μυθιστορηματικής δημοσιογραφίας η οποία εμπλέκεται ταυτιζόμενη με την τηλεοπτική αγωγή, αγωγή που πλέον μοιραζόμαστε όλοι μας. Η δουλειά του Λάππα έχει όμως

Φωτεινή φιγούρα με μεγάλους αγκώνες 1996-'97 Γλυπτό, λαμπτήρες σίδερο και πλαστικό 300 x 380 x 300 εκ

κάνει περισσότερο με τα λογοτεχνικά του οδοιπορικού ημερολογίου ή του ηθικού δοκιμίου. Η γλυπτική του είναι ένα όραμα πόλης που ισορροπεί στο λυγρές και το λυκόφως, πρέπει να βλέπει την οριακή στιγμή όταν το συνειδητό εί- σε νάρκωση –ας πούμε στις πέντε το- ωί, στην αφετηρία των λεωφορείων του- ριστού ή στον Σταθμό Λαρίσης–, την- πάζει κανείς πίσω από τα τζάμια ενός- αίνου, επιχειρεί να είναι ανάμεσα στο- ωπικό και το δημόσιο, προϋποθέτει δυ- ολίες για ν' αποκαλυφθεί: ας πούμε ότι- οκτά οντότητα από τη διαφήμιση ενός- αντιαίου παπουτσιού σ' ένα παλιό μα- ζί της Θεσσαλονίκης.

–Πόσο ειλικρινής είναι ο Λάμπας σ' αυ- το κοσμοείδωλο;

–Πόσο ειλικρινείς είμαστε όλοι μας σε- σχέση με τη σχέση μας προς την τέχνη;

Ο Λάμπας κατά καιρούς βρήκε τον εαυτό- ν, τα μέλη του σώματός του ή τα μέλη του- όματος του πατέρα του μέσα στους *Ko- μμητές της Asniers* του Seurat ή τους- πούς του *Καλαί* του Rodin. «Ήμουν και- ώ εκεί», θα λέγαμε ενθυμούμενοι τα μα- ρά βιβλία με τα ταξίδια στο χρόνο, και- ν ιστορία που μοίραζε κατά τη δεκαετία- ν '60 ένα απορρυπαντικό (νομίζω σε κεί- να της Γ. Ταρσούλη). Ο Λάμπας δεν εί- ναι εννοιακός καλλιτέχνης, η δουλειά του- ως ανακαλεί έννοιες-μνήμες όταν δεν- χνει εμπειρίες στη «ζώνη του Λυκόφω- ς». Η διαφορά του με τη Sherrie Levine, πούμε, είναι ότι δεν κοπιάρει τον Van- gh, τον Schiele ή τον Malevitch όπως- νει εκείνη, αλλά βρίσκει τον εαυτό του- σα στα προγενέστερα έργα εντός της πο- ίας του χρόνου που τον απασχολούν και- οποία τρόπον τινά συνεχίζει. (Εξάλλου- α η Levine επιχείρησε να ολοκληρώσει- erminer) το *Μεγάλο Γυαλί* του- uchamp). Ο Λάμπας ρίχνει τα ζάρια,- αίνει το μεσαιωνικό παιχνίδι της χήνας, ησιμοποιεί τους σωλήνες «νέον» για να- αίνει χάρτες ή ποτάμια και σκεπάζει- υς σωλήνες με φωτογραφικές μεμβράνες- α να προκληθεί αυτή η ιδιότυπη φωτεινή- ως γύρω από τα γλυπτά του. (Όπως συμ- αίνει με τα γλυπτά του Bruce Nauman). Ο Λάμπας χρησιμοποιεί το φως ως μορφο- αστικό υλικό που γεννά όγκο και δια- ρφώνει χώρο. Η μεγάλη, φωτεινή φηγού- που δέσποζε στην γκαλερί Bernier με- υς μεγάλους αγκώνες, ήταν ένα επιβλη- κό όσο και ανήσυχο γλυπτό –κατασκευή- που αυτοκαθοριζόταν σαν φηγούρα– μηχανή- ή σαν φόρμα-κτίριο, ένα δηλαδή περι-

βάλλον πόλης. Διαισθητικά κινούμενος- βρήκε λύσεις εντοπίζοντας το ενδιαφέρον- του στα μεγάλα παπούτσια και την πρηνη- δόν στάση. Αυτή η μπρούμυτα μορφή που- χάνει και βρίσκει το κέντρο βάρους της, επιδιδόμενη σε μνημειώδη push ups, απο- τελεί κρίσιμο σημείο αναφοράς στη μέχρι- τώρα εικονολογία του. Ο Λάμπας θέλει- τον θεατή κινούμενο σε σχέση με το έργο- του ώστε να καταστεί αυτός συγκινούμε- νος. Θέλει να προκαλέσει την έκπληξη μέ- σα από την παραφορά της εικόνας. Μια- γλυπτική εκτός των ορίων και μακράν των- συμβάσεων είναι κοντά στο καλλιτεχνικό- όραμα που επιδιώκει: «*Η τέχνη είναι τρέλα- χωρίς την αρρώστια*», λέει ο ίδιος.

Θα ήταν αφέλεια να εφαρμόσει κανείς- έτοιμα σχήματα κριτικής για να ερμηνεύσει- τον Λάμπας. Εδώ μάλλον χρειάζεται ανοχή- και ανεξιθρησκία. Όχι αξιωματικές θέσεις- αλλά προσπάθεια να- μπει κανείς σ' ένα κλίμα, να διαρρήξει έναν κόσμο- προσωπικών αναφορών- και ψιθύρων. Ως προέ- κταση της έκθεσής του ο- Λάμπας οργάνωσε με- την εκπομπή Artfile ένα- μοναδικό δρώμενο. Στην- καρότσα ενός φορτηγού- έστησε ένα τεράστιο συ- κώτι με νέον και μεμβρά- νες και το κινηματογρά- ρησε σε κίνηση με τη μη- χανή τοποθετημένη σ' ένα Ι.Χ. που ακολουθού- σε. Τα δύο τροχοφόρα- ανέβηκαν και κατέβη- καν γέφυρες και δρό- μους, αναμείχθηκαν- στην κίνηση της πόλης- σαν μια περίεργη λιτα- νεία μαστόδοντων, σαν- το ξόδι του υπερφυσικού- ήπατος που έτρεφε ο- Προμηθέας. Γλυπτική μ' ένα φωτισμένο συκώτι, τέχνη επικυρωμένη από- την αυθεντία της εσωτε- ρικής παρόρμησης. Στους πρωτόγονους το- ήπαρ λατρεύεται ως κέ- ντρο της ζωής και ως- έχον ιδιαίτερη μαντική- δύναμη. Εδώ ο γλύπτης- το επικαλείται τόσο συμ- βολικά όσο και πραγμα- τικά. Αν ο καλλιτέχνης

ζει τη ζωή του ως έργο τέχνης, τότε και το- σώμα ή τα μέλη του αυτοαναφερόμενα- διεκδικούν ενέργειες ή ιδιότητες που υπερ- βαίνουν τις βιολογικές. Το σώμα, ως κό- σμος αυτάρκης, έχει την εντελέχειά του, κατά βάθος. Ο Λάμπας, επεκτείνοντας την- προσωπική του σωματογραφία, αξιοποιεί- παρορμήσεις και κατέρχεται σε μια στρω- ματογραφία μνήμης. Για μένα πάντως λύ- νει πάνω απ' όλα ένα κρίσιμο πρόβλημα- της τέχνης του καιρού μας. Τα φωτισμένα, κινούμενα γλυπτά του, αυτά τα παράδοξα- όντα που αρθρώνουν λόγο Εικόνων, απο- τελούν ένα ισχυρό αντίστοιχο στον εκμαυ- λισμό αλλά και τη γοητεία της κινηματο- γραφικής εικόνας. Πρόκειται για μορφές- που αποκαλύπτονται στο σκοτάδι, πλειοδο- τώντας στο φως. Και το κυριότερο: χωρίς ν' απεμπολούν το μυστήριό τους. Χωρίς να- εξαντλούνται...

Από τις εκδόσεις ΔΩΡΙΚΟΣ
Μόλις κυκλοφόρησε σε τέταρτη έκδοση
το βιβλίο του **Γ. Χατζηπαναγιώτη** (καπετάν Θωμά)
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΘΗΚΗ
ΤΟΥ ΑΡΗ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗ
Εισαγωγή και επιμέλεια
από τον αδελφό του **Μπάμπη Δ. Κλάρα**

Εκδόσεις ΔΩΡΙΚΟΣ
Ζ. Πηγής 29, τηλ.: 3303609, Fax: 3301866
Πεσμαζόγλου 5 (Στοά βιβλίου) 3212641 ΑΘΗΝΑ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

του ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Έπειτα από την παρουσία της στη Θεσσαλονίκη, η έκδοση «Εικόνα και Είδωλο: Η Νέα Ελληνική Φωτογραφία 1975-1995» μεταφέρεται σε έναν άλλο περιφερειακό εκθεσιακό

Από την Παλιά στη Νέα Υποκειμενικότητα

χώρο, τη Δημοτική Πινακοθήκη «Λ. Κανακάκης» στο Ρέθυμνο. Η έκδοση οργανώνεται με τη συμβολή τού ιδιαίτερα δυναμικού νεοσύστατου Κέντρου Σύγχρονης Δημιουργίας Ρεθύμνης.

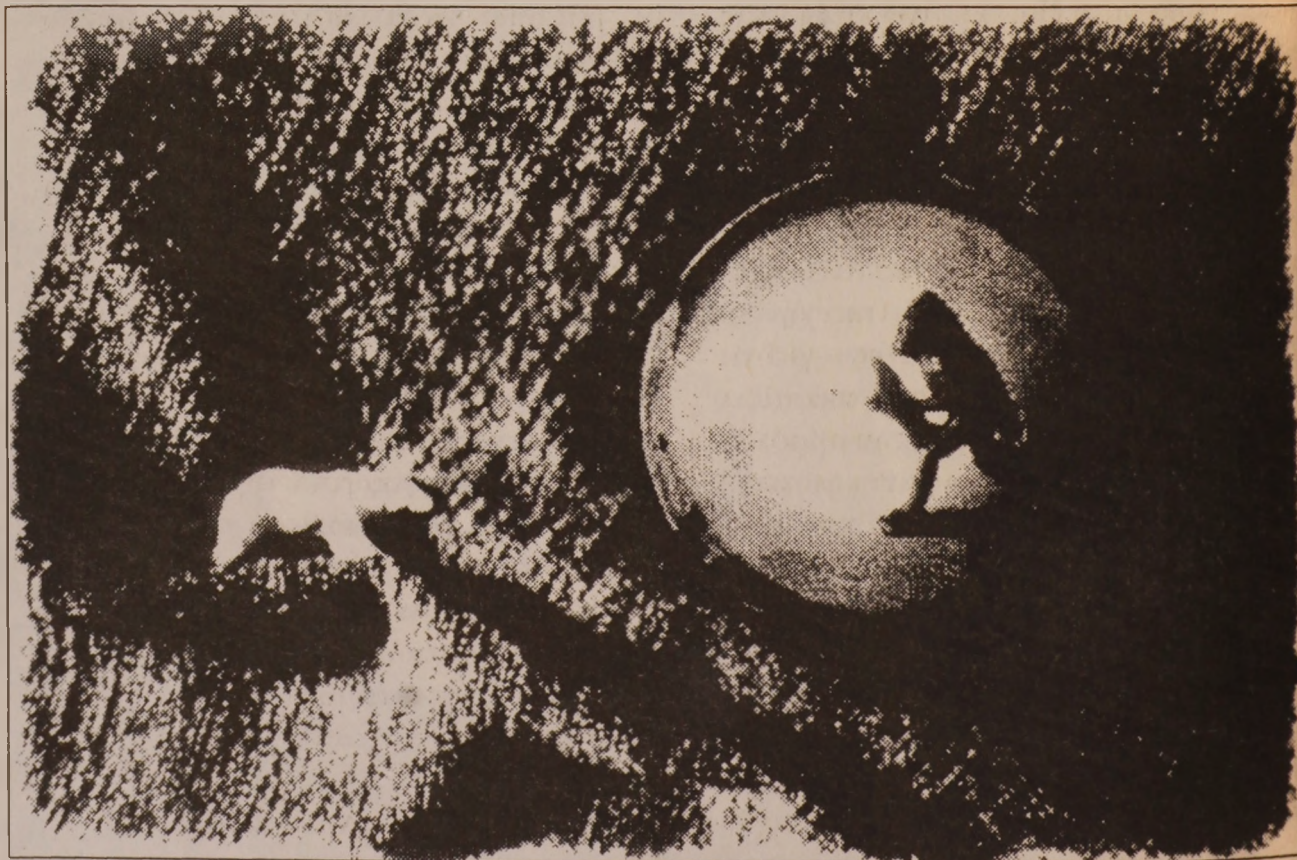
Ένας εντυπωσιακός αριθμός φωτογραφιών και οι 300 σελίδες ενός ογκώδους καταλόγου επιχειρούν να καταγράψουν τι συνέβη την τελευταία εικοσαετία στην ελληνική φωτογραφία – που τυχαίνει να είναι και η πρώτη της θεσμικά οργανωμένης ύπαρξής της. Προσπάθεια κάθε άλλο παρά εύκολη, μια που οι εκφάνσεις είναι φυσιολογικά δεκάδες. Αν μείνει μια (γενική) εντύπωση στον περαστικό θεατή, είναι ότι τα ενδιαφέροντα της ελληνικής σκηνης (όπως αυτή παρουσιάζεται εδώ) έμειναν λίγο πολύ σταθερά μέσα σε αυτά τα χρόνια. Η ηθογραφία και η απεικόνιση της ελληνικής (μικρο)αστικής πραγματικότητας είναι

τα πιο συχνά ίσως θέματα. Σταθερά τυπωμένα σε ασπρόμαυρο χαρτί. Στρατιώτες, τσιγγάνοι, ο κόσμος της επαρχίας (που χάνεται), νεκροταφεία, το ελληνικό εορτολόγιο, ο (σκληρός) εργασιακός χώρος, το αγροτικό τοπίο είναι τα συχνότερα θέματα που εκτίθενται εδώ. Περιέργως η εμμονή σε αυτή τη θεματολογία μοιάζει να διατηρείται αναλλοίωτη από το 1975 μέχρι σήμερα. Γιατί άραγε η έγχρωμη φωτογραφία, που εμφανίστηκε έντονα στα ελληνικά lifestyle περιοδικά την τελευταία δεκαετία ή η φωτογραφία μόδας είναι (κατ' ανάγκη) εξοβελιστέα είδη; Όταν μάλιστα αυτά δείχνουν να βρίσκονται σε έναν πολύ στενότερο διάλογο με τα εικαστικά των 90s.

Εκεί ακριβώς που αξίζει να παρατηρήσει κανείς μία έλλειψη είναι ο χώρος της (λεγόμενης) εικαστικής φωτογραφίας, παρά την προσπάθεια που γίνεται στα κείμενα του καταλόγου να καταγραφεί ένας τέτοιος. Η σχέση της Φωτογραφίας με τα (υπόλοιπα) εικαστικά μπορεί να είναι αμφίδρομη: άνθρωποι με φωτογραφική

παιδεία (ίσως κάποτε πρέπει να συζητηθεί εκτενώς αυτό το θέμα) ανοίγουν τις αναζητήσεις τους προς το χώρο της ζωγραφικής ή ακόμη του βίντεο και του κινηματογράφου. Ο Πάνος Βαρδόπουλος είναι ένα καλό παράδειγμα αυτής της τελευταίας τάσης. Καταγράφει την αστική περιπλάνηση μέσα από το αυτοκίνητο ή τον Ηλεκτρικό –ένα road movie τσέπης– ή εμπλέκεται σε σχεδόν παραισθητικές καταδύσεις, ειδικά μένες κάτω από την επιφάνεια του νερού. Ο (σκηνοθέτης) Lars Von Triers θα ένωθε πολύ άνετα εδώ. Από τις πιο σύγχρονες ίσως συμμετοχές. Ο διάλογος με τη ζωγραφική μπορεί όμως να γίνεται και πολύ πιο υπόγεια. Οι Άνθρωποι στην Παραλία, το Γιώργου Δεπόλλα, έχουν –στα δέκα χρόνια που πέρασαν από την αποτύπωσή τους– καταφέρει να εγκαθιδρύσουν το αμφίδρομο παιχνίδι: «Είναι οι άνθρωποι στην πλαζ που μοιάζουν με φιγούρες το Δεπόλλα ή το αντίστροφο;». Συνήθως ήτα η ζωγραφική που πετύχαινε τέτοια φαινόμενα συμβολικής σχηματοποίησης.

Από την άλλη μεριά, από τα εικαστικά προς τη φωτογραφία, το πράγμα περιπλέκεται. Κατά τα φαινόμενα, σύγχρονες δημιουργοί όπως η Nan Goldin ή η Barbara Kruger δεν έχουν βρει (ακόμη) το αντιστοιχείο τους στην ελληνική φωτογραφία (ούτε όμως και στα εικαστικά εξάλλου). Όπως δεν είχε βρει ποτέ θιασώτες στη χώρα μας και η γερμανική Υποκειμενικότητα χρόνια πριν. Ίσως αυτό ανατρέπεται με τη Λία Ναλμπαντίδου (γ. 1967), όπου σε φωτοσειρές της καταγράφει μια ράθυμ-

Πάνος Βαρδόπουλος. Το Τοτέμ, 1989, από τη σειρά «Τα παιχνίδια μου»

χωρίς να έχει ξεπεραστεί. Ίσως ούτε καν από τον ίδιο. Η Χριστίνα Δημητριάδη (τι περίεργο και αυτή γεννημένη το 1967) καταγράφει την αποξένωση του cocooning στα *Private Spaces*. Ενώ η Μαρία Παπαδημητρίου (γ. 1957) στις γνωστές *Πιπίλες* της καταβαραθρώνει κάθε δυνατή σοβαροφάνεια, προκαλώντας πολύ σοβαρό πρόβλημα στους εκθεσιακούς γείτονες. Και οι δυο τους θέτουν επιτακτικά ερωτήματα συγχρονισμού προς τον διεθνή προβληματισμό στους υπόλοιπους. Ίσως σύντομα έρθει η απάντηση από εκεί. Δεν μπορεί κανείς εδώ να μην παρατηρήσει την ατελή αντιπροσώπευση του χώρου.

Γιώργος Δεπόλλας. Ο βιομήχανος Β. Αβραμίδης ενώ δείχνει από το έφυγε η γυναίκα του, από τη σειρά «Ανέκδοτα Ντοκουμέντα».

Ο Νίκος Κεσσανλής θα έπρεπε να εκπροσωπηθεί με κάποιο από τα *mec art*

καθημερινότητα που την εποχή της generation X έχει καταχωριστεί ως στρατευμένη στάση ζωής. Η πιο πολιτική ίσως απάντηση έρχεται από τα *Μεταβατικά Αντικείμενα* (1996), όπου η Νάγια Γιακουμάκη (γ. 1967) φωτογραφίζει (κορίτσια-) κούκλες από πολύ μικρή απόσταση σε έγγραφο polaroid. Η εξιδανίκευση της Barbie ανατρέπεται από έναν David Lynch-ικό εφιάλτη. Η Ωραία μετατρέπεται εύκολα σε Τέρας. Στη (βραβευμένη) σειρά «Ελληνική Νεολαία» καταγράφει τη γενιά «των rave». Απλά. Πολύ κοντά ίσως στη δουλειά της Cindy Sherman. Ο Δημήτρης Τσουμπλέκας (γ. 1967) θα έπρεπε κανονικά να καταχωριστεί ως «φωτογράφος με εικαστικά ενδιαφέροντα» και όχι το αντίστροφο, με βάση την παιδεία του και μόνο. Ούτως ή άλλως έχει κατοχυρώσει μια μακρόχρονη (για την ηλικία του) και συστηματική σχέση όχι μόνο με την εικαστική φωτογραφία αλλά και την ίδια τη ζωγραφική. Η σειρά του «Σημειώσεις για τον Leonardo» προσφέρει μία νέα εκδοχή επεξεργασμένης φωτογραφίας στα ίχνη του τσέχου animator Jan Svankmeier. Στα τρία χρόνια που μεσολάβησε από τότε παραμένει ένα από τα πιο ενδιαφέροντα δείγματα της δεκαετίας,

του εδώ ως ο πρώτος έλληνας ζωγράφος που χειρίστηκε το μέσον. Αλλά και νεότεροι καλλιτέχνες, όπως η Εύα Βρετζάκη και ο Πολύδωρος Καρυοφύλλης, θα έδιναν ένα 90s κλίμα στη διοργάνωση. Συνεχίζοντας την επισήμανση πιθανών απουσιών, θα λέγαμε ότι η φιλοδοξία της έκθεσης/έκδοσης θα απαιτούσε και τη συμμετοχή φωτογράφων όπως ο Άλκης Ξανθάκης, ο Πλάτων Ριβέλλης, ο Σαράντος Σακελλάκος ή ακόμη και ο Τάσος Βρεττός που όχι μόνον έχουν να επιδείξουν έναν όγκο έργου κατά τη διάρκεια αυτής της εικοσαετίας, αλλά πλέον (οι τρεις πρώτοι) δημιουργούν ως δάσκαλοι ολόκληρες γενιές νέων φωτογράφων οι οποίοι μοιράζονται τη σκέψη τους. Παράλληλα, κάποιοι (υπερβολικά) νέοι συμμετέχοντες θα μπορούσαν να καταγραφούν σε μια φύση και διάθεση μνημειακή έκθεση της επόμενης δεκαετίας. Αν και κάποιος πρέπει να αναγνωρίσει ότι στα εισαγωγικά κείμενα η κατάσταση βελτιώνεται μια που (λεκτικά) καταγράφεται ένας μεγαλύτερος χώρος. Ίσως την επόμενη εικοσαετία...

Δημοτική Πινακοθήκη Α. Κανακάκης, Χειμάρρας 3, Ρέθυμνο. Από τις 16 Ιανουαρίου μέχρι τις 15 Μαρτίου.

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»

ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ «ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΙ»
ΕΛΛΑΔΑ - ΡΟΥΜΑΝΙΑ -
ΙΣΠΑΝΟΦΩΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1996

Στην Ελλάδα, στην Ρουμανία και στις ισπανόφωνες χώρες ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε και εξελίχθηκε σε απόσταση και απόκλιση από το (παρισινό) «Κέντρο» και από τα «κεντρικά» πρότυπα. Γι' αυτό και παρουσιάζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, που στοιχειοθετούν την ιδέα των παραλλήλων βίων του στους παραπάνω τρεις χώρους. Το βιβλίο του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς ερευνά τις σχετικές αναλογίες, αλλά και λειτουργικές ομοιότητες, με στόχο την επεξεργασία ενός «περιφερειακού» υπερρεαλιστικού μοντέλου. Συμπερασματικά:
– Από τυπολογικής σκοπιάς, ο μέν ελληνικός και ισπανόφωνος υπερρεαλισμός αναπτύσσουν την «εξημερωμένη» εκδοχή του ρεύματος, ενώ ο ρουμανικός οδηγεί τα δεδομένα του σε έναν ακραίο παροξυσμό.
– Και στις δύο περιπτώσεις, το αποτέλεσμα είναι, από ιστορικής πλευράς, η υπέρβαση του νεωτερικού «παραδείγματος» (στο οποίο ανήκει ο υπερρεαλισμός), στην κατεύθυνση του μεταμοντέρνου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΡΙΤΟΥ

Στα (επιτυχημένα) βήματα που είχαν χαράξει οι *Ήσυχες μέρες του Αυγούστου* βαδίζει και η καινούργια ταινία του Παντελή Βούλγαρη *Όλα είναι δρόμος*. Ταινία που δεν περιγράφει μόνο

Δρόμοι της αγάπης και της μοναξιάς

αλλά και καταδεικνύει τη βαθιά αγάπη και την πίστη του δημιουργού της στον άνθρωπο και τη φύση, αλληλένδετες και οι δύο εκδοχές ζωής.

Όπως και στην πρώτη σπονδυλωτή του ταινία, ο σκηνοθέτης είχε κεντρικό της θέμα την ανθρώπινη μοναξιά σε περιπτώσεις που σηματοδοτούν οι σύγχρονοι –ατομικοί και κοινωνικοί– τρόποι της ζωής στην πόλη, το ίδιο και τώρα, εντοπίζει το ενδιαφέρον του σε τρεις, με σημαντική επικαιρότητα, εκδοχές του σύγχρονου ελληνικού σκηνικού: τους αυτόχειρες στρατιώτες, κυρίως αυτούς που υπηρετούν στην παραμεθόριο, την αλόγιστη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και τους χώρους και τους τρόπους «διασκέδασης» του Νεοέλληνα στην επαρχία. Στην πραγματικότητα, και οι τρεις ιστορίες είναι ασκήσεις και μελέτη πάνω στην

αδιαπέραστη μοναξιά του ανθρώπου-άτομο.

Το σενάριο, αποτέλεσμα της συνεργασίας του Βούλγαρη με τον συγγραφέα Γιώργο Σκαμπαρδώνη, είναι ένα είδος road movie που το αποτελούν εξωτερικές και εσωτερικές διαδρομές. Είναι, βέβαια, οι δεύτερες που ενδιαφέρουν περισσότερο. Αυτές φορτίζουν τα αδιέξοδα οδοιπορικά των τριών ηρώων. Και είναι ένα πρώτο επίτευγμα αυτό της ταινίας, η οποία κατορθώνει να «φω-

τογραφίζει» με λεπτή ισορροπία και τους έξω και τους «μέσα» δρόμους. Το «εξωτερικό» δραματουργικό υλικό, είναι αλήθεια, προσφέρει συμβατικές εντάσεις, αλλά το «εσωτερικό» αποκαλύπτει στον προσεκτικό θεατή τα ενδιαφέροντα τοπία των ψυχικών εντάσε-

ων που υποβόσκουν, εκεί όπου οι καθημερινοί «σίσυφοι» ασκούν τις αντοχές τους. Αυτά όλα γίνονται αισθητά μόνο –με τους τρόπους, δηλαδή της ταινίας– μέσα από τα βλέμματα, από τον ελλειπτικό λόγο και την περίσκεψη, την ελαχιστοποιημένη συμμετοχή σε ένα διαμετρικά αντίθετο περιβάλλον, συμπτωματικό, εχθρικό ή αδιάφορο, όπως κατά κανόνα είναι αυτό της σύγχρονης καθημερινότητας. Και οι τρεις ιστορίες διαδραματίζονται στη βόρεια Ελλάδα.

Στην πρώτη, ο Δημήτρης Καταλειφός είναι ο αρχαιολόγος ο οποίος ανακαλύπτει έναν ασύλητο τάφο που περιέχει το σκελετό ενός στρατιώτη στα δόντια του οποίου είναι ένα χρυσό «χαρώνειο νόμισμα», ο ναύλος του ταξιδιού του για τον Αχέροντα. Ταυτόχρονα, όμως, ο αρχαιολόγος σχεδιάζει και πραγματοποιεί ταξίδι-προσκύνημα στο προκεχωρημένο φυλάκιο όπου αυτοκτόνησε ο στρατιώτης γιος του. Εδώ, ασφαλώς, η ερμηνευτική γραμμή και οι κινηματογραφικοί τρόποι επιβάλλεται να κυριαρχούνται από τις εσωτερικές δονήσεις. Όμως, αυτός ο δραματουργικός μινιμαλισμός ξεπερνούσε τα όρια της λιτότητας και άγγιζε τη στέγνια. Η τυποποιημένα ακύματη έκφραση του προσώπου του Καταλειφού, ηθοποιού με αναμφισβήτητη προσωπικότητα και ικανότητα, τείνει να γίνει μανιέ-

Ο Δημήτρης Καταλειφός στο επεισόδιο «Νόμισμα στα χείλη», από νέα ταινία του Π. Βούλγαρη.

ρα (π.χ. Θεόφιλος, Trinity, Καβάφης). βουβός πόνος δεν εξισούται με φορμαλιστικό μηδέν. Αυτό, φυσικά, δεν σημαίνει ότι το επεισόδιο δεν είχε ευγένεια, συγγραφή και αξιόλογη αντίστιξη στην καταγραφή του.

Πρωταγωνιστές της δεύτερης ιστορίας είναι ο Βέγγος και η φύση. Ωριμος πια, πρώτος, σαν ακριβό παλιό κρασί –ακό και στις (ελάχιστες) ερμηνευτικές υπερχειλίσεις του και τις εκφραστικές τυποποιήσεις του. Μια φιγούρα πολύτιμη για αποθέματα κατασταλαγμένου, θυμοσοκού ανθρωπισμού που διαθέτει. Σχεδ αναντικατάστατος. Φύλακας, λοιπόν, σφημισμένο για τη μοναδικότητά του υδατικό βιότοπο του Δέλτα του Έβρου, ζει ολοκληρωμένος –η γυναίκα του τον εγκατέλειπε προκειμένου να μείνει με τα εγκατεστημένα στην Ολλανδία παιδιά του– έχοντας καταπραΰνει σε ένα είδος Έλληνα Ντερό Ουζαλά (για να θυμηθούμε την ομώνυμη

του Κουροσάβα). Φύση ο ίδιος, έχει ταυτι-
διαπραγματεύα με το πανέμορφο περι-
ν το οποίο γνωρίζει όπως και το ίδιο του το
Όταν ένας λαθροκυνηγός σκοτώσει την
υταία νανοχήνα», αποδημητικό από τη
διναβία, ο γερο-φύλακας Βέγγος θα αντι-
βίαια.

ς αδιάκοπος κυματισμός αισθημάτων, ψυ-
πληρότητας και ισορροπίας διατρέχει τού-
ευαισθητοποιημένη προσφορά που κάνει
αγαρης σε όλους μας. Σε τέλεια αντίθεση
τη νοσηρότητα που αποπνέουν οι ταινίες
ομότεχών του -της ίδιας με αυτόν γε-
αυτός βιώνει (και μας το μεταδίδει) την
της απροσμέτρητης αγάπης για το θάυμα
ής.

τοίτο και κινηματογραφικά καλύτερο επει-
το «Βιετνάμ», που είναι το όνομα ενός
ιδιού κάπου στο Κιλκίς, έχουμε την τέλεια
οπή της μέχρι εκείνη τη στιγμή εικόνας από
ο προηγούμενα ιστορήματα. Ο Γιώργος
της, εργοστασιάρχης επιπλοποιός στην ίδια
βρίσκεται σε απόγνωση όταν τον εγκατα-
η γυναίκα του, παίρνοντας μαζί της και τα
ιδιά του. Ο φυσικά ρηχός ψυχισμός του θα
ήσει την εκτόνωση στο σκυλάδικο και τις
ουργίες του. Εδώ ο Βούλγαρης θα κορυφώ-
νταινία του με μια εκπληκτική καταγραφή
ων και λειτουργιών ενός κόσμου μυθοποίη-
α απομυθοποίησης της «διασκέδασης» ση-
κού αριθμού Νεοελλήνων. Ποτέ άλλοτε ο
απογραφικός φακός δεν ανίχνευσε με τόση
ινή, επάρκεια, έμπνευση και κυρίως αποτε-
πιζότητα αυτό το πλαστικοποιημένο γκλά-
ους, και μάλιστα των επαρχιακών σκυλάδι-
του ζουν κατ' απομίμηση -προς το χειρότε-
ων αντίστοιχων της πρωτεύουσας και συ-
τεύουσας. Μέσα στο απερίγραπτο αλαλούμι
πικρατεί στο χρηματιστήριο της καφούρας,
πν εκπληκτικό Γιώργο Αρμένι στο ρόλο του
υρά των σκυλάδικων, ο Βούλγαρης θα βρει
όμο που οδηγεί αυτή την ψυχαγωγική φρενά-
ην αυτο-υπονόμευσή της.

εάν λάβατε, δωρεάν δώστε σ' αυτό το βοήθ
ναθρώσκει τους καπνούς της νεοελληνικής
ιδυστυχίας, των ρηχών αισθημάτων και της
παρηγοριάς. Από το κουκούτσι της γνησιό-
μέχρι τα χρωματιστά λαμπιόνια και τους
φαντικούς ήχους των καφουροτραγουδιών
ι, όντως, όλα δρόμος», αλλά τι δρόμος...

ιδή ο κινηματογράφος είναι πριν απ' όλα ει-
θα πρέπει να αναγνωρισθεί η πολύ σημα-
μερίδα στην επιτυχία που ανήκει στη φωτο-
ία του Γιώργου Φρέντζου. Προφανώς, με
μο κόκκο, έδινε μια ζεστασιά στο αποτέλε-
διο με αυτό που έχει η αφή πάνω στα πράγ-
και η όραση στο όραμα. Ανάλογα πρέπει να
ει κανείς για τον Σπανουδάκη, αλλά και για
κά τραγούδια του Γιαπράκα.

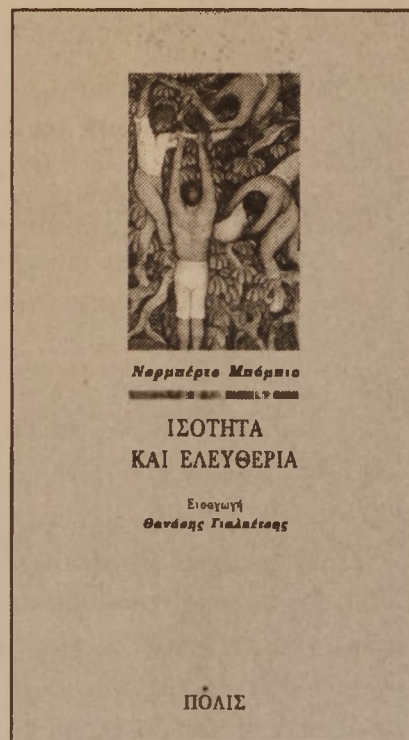
εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Νορμπέρτο Μπόμπιο

ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Εισαγωγή

Θανάσης Γιαλκέτισης

Η πνευματική και πολιτική διαδρομή του Νορμπέρτο Μπόμπιο προσανατολίζεται από τη διαρκή αναζήτηση μιας σύνθεσης ανάμεσα σε ελευθερία και ισότητα, ανάμεσα στις αρχές και τους θεσμούς που εγγυώνται τη δημοκρατία και σε μια σοσιαλιστική προοπτική που υπηρετεί το στόχο της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Φιλελευθερισμός και σοσιαλισμός συγκροτούν δυο ανταγωνιστικές πνευματικές και πολιτικές παραδόσεις που αναμετριούνται συχνά στην ιστορία των ιδεών. Η φιλοδοξία του φιλελεύθερου σοσιαλισμού είναι να συνδυάσει τους στόχους του σοσιαλισμού για ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη με τις αρχές και τους θεσμούς της φιλελεύθερης δημοκρατίας (δικαιώματα και εγγυήσεις ελευθερίας, κοινοβουλευτισμός, πολυκομματισμός κ.λπ.).

♦ ♦ ♦

επίσης κυκλοφορεί

Νορμπέρτο Μπόμπιο

ΔΕΞΙΑ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

«Ὀνόματα τῆς ἄμμου»

τῆς Λ. Τσιριμώκου

ὁ δὲ [...] κάτω κύψας
τῷ δακτύλῳ κατέγραφεν εἰς τὴν γῆν...
Κατὰ Ἰωάννην, 8, 6

Make dust our paper, and with rainy eyes
Write sorrow on the bosom of the earth.
Shakespeare, Richard II (III, 2)

Ἡ «Ἀρνησι» μοιάζει νὰ εἶναι ὄχι ἀπλῶς τὸ λαοφιλέστερο ποίημα τῆς *Στροφῆς* (1931), ἀλλὰ ἴσως τῆς σεφερικῆς ποιητικῆς παραγωγῆς ἐν γένει καί, ἀναμφίβολα, μέγα μέρος αὐτῆς τῆς δημοτικότητος τὸ ὀφείλει στὴ μελοποίησίν της ἀπὸ τὸν Μ. Θεοδωράκη. Δὲν πρόκειται οὔτε αἰσθητικὴ ἐξέταση οὔτε ἀξιολογικὴ ἀποτίμησις τοῦ μικροσκοπικοῦ, μόνις τρίστροφου, ποιήματος νὰ κάνουμε στὸν περιορισμένο χῶρο ποὺ διαθέτουμε· με αὐστηρὰ κριτήρια, πάντως, σίγουρα δὲν εἶναι τὸ ἀρτιότερο καὶ τεχνικότερο μήτε τὸ στοχαστικότερο λογοτεχνικὸ κατόρθωμα τοῦ ποιητῆ. Μᾶς ἐνδιαφέρει, ὥστόσο, ἡ μεσαία στροφή του ὡς καλὸ δείγμα ἐνὸς ποιητικοῦ τόπου:

Πάνω στὴν ἄμμο τὴν ξανθὴ
γράψαμε τ' ὄνομά της·
ὥραϊα ποὺ φύσηξεν ὁ μπάτης
καὶ σβήστηκε ἡ γραφή.

Τὰ ὀνόματα τῆς ἄμμου, ποὺ τὰ «χαλᾶ» ἡ θάλασσα, τὰ πρόσχειρα ἔχνη, οἱ ἐφήμερες γραφές, τὰ σχήματα τῆς ἄμμου ποὺ ἀλλάζουν ὅταν φυσᾷ ἢ ὅταν τὰ σκεπάζει τὸ κύμα· παμπάλαιη, πολύχρηστη καὶ πολυτόκος ποιητικὴ εἰκόνα, ποὺ συνιστᾷ ὅ,τι ἀκριβῶς ἀποκαλοῦμε *τόπο*, locus classicus, στὸ χῶρο τοῦ λογοτεχνικοῦ σιναφιῦ.

Στὶς «πηγές» τοῦ σεφερικοῦ ποιήματος ἡ σχετικὴ ἔρευνα ἔχει ἤδη καταχωρίσει τὴν πλούσια κρητικὴ παράδοση καὶ τὸν παλαμζὸ ὀρμητικὸ χεῖμαρρο:

[...] καὶ τ' ὄνομά σας λειώνει
σὰ νά 'το μετὶ τὴ χέρα σας γραμμένο σ' περιγιάλι,
στὴ διάκριση τοῦ θάλασσας, γῆ χάμαι στὴν πασπάλη.¹

καί :

Κάτου 'ς τὴν ἄμμο τοῦ γαλοῦ μιὰ μέρα, μακρὰ της,
Ἐκεῖ ποὺ μόνος ἔστεκα ἔγραφα τὸνομά της.

Χαρά 'ς τὸ πρῶτο κύμα
Ποῦ τὸνομά της ἦτορ' ἐκεῖ, κι ἄς ἦτορ' ἐκεῖ καὶ μνήμα!²

Ὁ Α. Κ. Χριστοδούλου, βασιζόμενος στὶς σημειώσεις τοῦ Ἰ. Σαββίδη στὴν ὀγδοῇ ἐκδοσὴ τῶν σεφερικῶν *Ποιημάτων* (1959) συσχετίζει ἐπίσης τὴν «Ἀρνησι» μετὰ τὶς ἐνότητες «Δίψα» καὶ «χαλίκι» ἀπὸ τὸν «Ἀλαφροῦσκιο» (1909) τοῦ Σικελιανοῦ:

Δίπλα στοὺς ἄμμιους,
ποὺ ἄχοῦσε τὸ κύμα,
μιὰ δίψα ἐμαχόμουν νὰ σβήσω.³

καί :

ποὺ ἀγνάντειπα, ὡς ἐβάδιζα
σκυρτὸς σὲ ὥρα βαρύτατη
ποὺ τὸ κορμί μου ἐδίψα,
δίπλα στὸ κύμα
τὸ χαλίκι ποὺ ἄστραφτε
καὶ πῆρε τ' ὄνομα ἀπ' τὴ δίψα!⁴

Συγγενὲς κλίμα ἐντοπίζεται καὶ στὸ ψυχαρακὸ *Ταξίδι* (1888):

«Δὲ θυμᾶσαι τὴ θάλασσα, ποὺ κάθε μέρα σηκώνεται καὶ τραβιέται, ὅπως τὴ σείρει τὸ φεγγάρι; Ὅταν τραβιέται, πάει μίλια μακριὰ καὶ τὸ περιγιάλι ἀπομνίσκει ὀλόξερο, γυμνὸ, σὰν ὀρφανεμένο. Ὅταν πάλε σηκωθῇ, περεχύνει στὰ γεμάτα τὸν ἔρημο τὸν ἄμμο· χαίρεται τὸ διψασμένο τὸ χῶμα καὶ τὰ παράλια ζωντανέβουν. Ἡ καρδιά μου μοιάζει μετὰ τὸ γαλὸ· ὅσο δὲ σ' ἔχω εἶμαι σὰν τὸ ξενιτεμένο τὸ περιγιάλι κι ὅλο προσμένω νὰ δροσισθῶ μετὰ τῆς ἀγάπης σου τὴν πλημμύρα».⁵

Στὸν συγγενικὸ κύκλο τῆς «Ἀρνησις» μπορεῖ τῶρα προστεθεῖ ἓνα ἀκόμη μέλος. Πρόκειται γιὰ τὸ τετράστιχον «Ἀσμάτιον» τοῦ Δ. Παπαρηγόπουλου (1843-1873): ἡ στροφή τοῦ ποιήματος καλλιεργεῖ σαφῶς τὸν *τόπο τῆς ταιότητος*, τῆς φευγαλέας γραφῆς, τῆς παροδικῆς, εὐμβλητῆς μνημείωσης:

Εἰς τὸν ἄνεμον μὴ λέγε τὰ δεινὰ σου·
δὲν σ' ἀκούει.
Εἰς τὴν ἄμμιον μὴ χαράσσης τ' ὄνομά σου·
θὰ χαθῇ.⁶

αυτογένεια, στους κόλπους της οποίας εντάσσεται οργανικά το μικρό σεφερικό ποίημα. Μια έντελως πρόχειρη περιδιάβαση στη γαλλική και αγγλική λογοτεχνική παράδοση, που κατά τεκμήριο κατείχε έπαρκως ό Σεφέρης, μάς οδηγεί ασφαλώς στους παρεμφερείς στίχους του γνωστού σονέτου του Edmund Spenser (1552-1599), από την ένότητα *Amoretti*:

One day I wrote her name upon the strand,
But came the waves and washed it away:
Again I wrote it with a second hand,
But came the tide and made my pains his prey.

Καί ως ευρύτερη λογοτεχνική καταγωγή μπορούμε να θεωρήσουμε τη διάθεση που χρωματίζει τη «φευγαλέα» γαλλική ποίηση του αιώνα των Φώτων, ή οποία θεματοποιεί κατά κόρον το «εφήμερον σπέρμα», τη βραχυβιότητα και τη μετασπουδία της ανθρώπινης παρέμβασης στο έργο του χρόνου, της (άτελου) απόπειρας απανάντησης λόγων και πραγμάτων. Ποιητικό δείγμα αυτής της διάθεσης διασώζει ή φαρμακωτική στιχουργία:

Καί έχομεν θεμέλιον τὸ γνέμα τῆς Ἀράχνης,
Τὸ χιόνι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ νερὸ τῆς πάχνης.
[...]
Στὴν ἄμμον καὶ εἰς τὸ νερὸ νὰ κτίζωμεν θαυροῦμεν.⁸

Πρὶν ἐγκαταλείψουμε, ὥστόσο, τὸν γαλλικὸ 18ο αἰώνα ῥήσιμο θὰ ἦταν νὰ σταθοῦμε σὲ δύο περιπτώσεις ἐγχάρων ἰχνῶν, οἱ ὁποῖες μὲ ἀμυδροὺς μετατονισμοὺς φωτίζουν τὸ θέμα μας. Ὁ βολταιορικός *Zadig* (1747), στὸ πλαίσιο τοῦ κριτικοῦ (καὶ εἰρωνικοῦ) φιλοσοφικοῦ μύθου, δίνει μαθήματα ὑψηλῆς σημειολογίας, δηλαδή προσεκτικῆς καὶ ἐπαγωγικῆς ἀνάγνωσης τῶν σχημάτων τῆς ἄμμου, ἐνώπιον τῶν χαζόντων κριτῶν του σχετικὰ μὲ τὰ δύο χαμένα βασιλικά ζῶα (τὸ σκυλὶ καὶ τὸ ἄλογο), τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἔχει ἀντικρίσει:

Πρότερον εἶδον ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον ἴχνη ζώου, κ' εὐκόλως ἐσυμπέρανα ὅτι ἦσαν μικροῦ σκύλου ἴχνη. Ἀπὸ αὐτάκια ἐπιπόλαια καὶ μακρά, χαραγμένα εἰς ὑψώματα τῆς ἄμμου μετὰ τῶν ἰχνῶν τῶν ποδαρίων, ἐγνώρισα ὅτι ἦτον σκύλα ἔχουσα τὰ βυζία κρεμάμενα, καὶ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐγέννησεν. Ἀπὸ ἄλλα ἴχνη φαινόμενα πάντοτε ὅτι ἐχάραξαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἄμμου εἰς τὰ πλάγια τῶν ἐμπροσθίων ποδαρίων, ἐνόησα ὅτι εἶχεν αὐτὰ μακρότατα παρατηρήσας δὲ ὅτι ἡ ἄμμος δὲν ἦτον χαραγμένη ἀπὸ τὸν ἑνα πόδα ὅσον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τρεῖς, ἐγνώρισα καὶ ἀποτολμῶν λέγω ὅτι ἡ σκύλα τῆς σεβαστῆς βασιλείας μας εἶναι ὀλίγον χωλή.⁹

Τὸ μάθημα ἀναγνωστικῆς ἀγχίνουας τοῦ Σαδίκι παραμένει ἐπίκαιρο καὶ χρήσιμο γιὰ τὸ σπάσιμο τοῦ κρυπτονομικοῦ κώδικα, πὺν συνήθως συνέχει τὰ «ποιήματα τῆς ἄμμου». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ ρουσσικὴ *Julie ou La Nouvelle Héloïse* (1761) παραλλάσσει τὸ γνωστὸ μας μοτίβο τῆς ἐγχάραξης τοῦ ὀνόματος, ἀνοίγοντας ἄλλη προοπτικὴ στὸν ἀειθαλὲς τόπο: στὴ 17ῃ ἐπιστολῇ τοῦ τέταρτου μέρους, τὸ πρωταγωνιστικὸ ἐρωτικὸ ζεῦγος ἀντιμετωπίζει μιὰ περιπετειώδη τρικυμία παραπλέοντας στὴ λίμνη τῆς Γενεύης καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἀποβιβαστεῖ στὴν ὄχθη· ὁ Σαὶν-Πρὲ πείθει τὴν Ἰουλίαν νὰ

Ὁ Σεφέρης στὶς ἄμμουδιές τῆς Κύπρου.

τὸν ἀκολουθήσει σὲ παράπλευρη τοποθεσία, μοναχικὸ καταφύγιό του ἄλλοτε, πρὸ πολλῶν χρόνων, σὲ στιγμὲς ρέμβης καὶ ἐρωτικῆς μέθης, ὅταν ἀνακαλοῦσε μάταια τὴν παρουσία της: τῆς ἀποκαλύπτει χαραγμένο τὸ ὄνομά της, ἐν μέσῳ στίχων τοῦ Πετράρχη καὶ τοῦ Τάσσο, σὲ πλεῖστα σημεία τῶν γύρω βράχων.¹⁰ Εἶναι ἓνας χώρος στοιχειωμένος ἀπὸ τὴ θύμησή της, ὅπου ὁ βράχος ἐπιβάλλεται ὡς ἀνθεκτικὸ μνημεῖο πάθους καὶ ἐρωτικῆς πίστης, ἀπὸ τεκμήριο τῆς διάρκειας τῶν αἰσθημάτων, πὺν κατακλύζουν καὶ πάλι τὸν ἐρωτευμένο χαράκτη ξαναδιαβάζοντας τὶς ἄλλοτινὲς γραφές του, ἀνέπαφες ἀπὸ τὸ χρόνο. Εἶναι σαφὴς ἡ ἀντιδιαστολή: «ὀνόματα τῆς ἄμμου» καὶ «ὀνόματα τοῦ βράχου», ἡ φευγαλέα καὶ ἡ σταθερὴ μνημείωση μιᾶς ἀκριβῆς στιγμῆς.

«Ποίηση εἶναι τὸ ἀποτύπωμα σπάνιων στιγμῶν ἐνὸς σπάνιου πνεύματος. Μᾶς κυριεύουν σκέψεις καὶ συναισθήματα πὺν προκαλοῦνται ἀπὸ ἐρεθίσματα, ἄλλοτε πάλι ἀναίτια κι ἀπρόσμενα ἔρχονται γιὰ νὰ μᾶς ἀνυψώσουν στὸ δικό τους μαγικὸ κόσμο. Στὴ χαρὰ καὶ τὴ θλίψη πὺν μᾶς ἀφήνουν, αὐτὸ πὺν τελικὰ μένει εἶναι ἡ συμμετοχὴ μας στὴν αὐθεντικὴ φύση τῶν πραγμάτων. Καὶ εἶναι τόσο φευγαλέα αὐτὴ ἡ θεϊκὴ δύναμη πὺν διαποτίζει τὴν ψυχὴ μας. Τὰ βήματά της μοιάζουν μὲ τὰ ἴχνη τοῦ ἀνέμου πάνω στὴν θάλασσα· ἔρχεται ἡ πρωινὴ γαλήνη νὰ τὰ σβήσει, ἀφοῦ μείνουν γιὰ τόσο λίγο πάνω στὴ ραβδωμένη ἄμμο. Ἀνθρωποὶ μὲ λεπτὴ εὐαισθησία καὶ πλούσια φαντασία ζοῦν τέ-

μέ λεπτή ευαισθησία και πλούσια φαντασία ζούν τέτοιες έντονες καταστάσεις, γεγονός που τους κρατά μακριά από κάθε ταπεινή επιθυμία».¹¹

Το παραπάνω απόσπασμα προέρχεται από το γνωστό στοχαστικό δοκίμιο του Σέλλεϋ «Υπεράσπιση της ποίησης» (1821): ένα χρόνο αργότερα, ο ποιητής χάνεται πρόωρα αφήνοντας, ωστόσο, πίσω του ένα «άτελές» αριστούργημα, τον «Θρίαμβο της ζωής» (The Triumph of Life), ποίημα κορυφαίο της ρομαντικής ρητορικής, για το οποίο χύθηκε πολύ μελάνι. Σε αυτό το κύκνειο άσμα του ο Σέλλεϋ στρίβει ελαφρά τη βίδα του τόπου που μάς ενδιαφέρει και παρουσιάζει την έξης υπέροχη εικόνα:

And suddenly my brain became as sand

Where the first wave had more than half erased
The track of deer on desert Labrador.¹²

Επισημαίνουμε ότι στο κείμενο υποτυπώνεται έμφατικά ή φιγούρα του Ρουσσώ και ότι, ενώ το ποίημα υψώνεται ως επιτάφια στήλη, επιτύμβιο σήμα, συνδηλώνοντας το πετράχικο trionfo¹³, τον θρίαμβο του θανάτου, με στρατηγικό έλιγμό έξορκίζει τον πένθιμο τόνο και μεταλλάσσεται ακριβώς σε θρίαμβο της (λογοτεχνικής) ζωής.

Σε αυτό το αισθητικό πλαίσιο, νομίζω, πρέπει να εντάξουμε τα «ποιήματα της άμμου». Ενώ θεματοποιούν την πρόχειρη, ευεξάλειπτη μνημείωση μέσω της επιπόλαιης γραφής που θά τη σβήσει το πρώτο κύμα, συντελούν εμπράκτως τη δραστική και σταθερή χάραξη του κειμένου στο σώμα του χρόνου και μνημειώνουν ανεξίτηλους στίχους στις σελίδες του βιβλίου, monumentum aere perennius — αποδεικνύονται, με άλλα λόγια, κατά κάποιον τρόπο, ιδιότυπα «ποιήματα ποιητικής».

Κλείνοντας τη — διόλου εξαντλητική — μικρή αυτή περιδιάβαση στον τόπο της φευγαλέας στιγμής, θυμίζω το «στρίψιμο της βίδας» που επιχειρεί σε ένα σονέτο του, την ίδια πάνω-κάτω στιγμή που κυοφορείται ή σεφερική «Αρνηση», ο Ρώμος Φιλύρας, άθλητής, δυσκοβόλος της ποίησης:

Ο δίσκος πέφτει από των παλαμιών το χουφτωμό
και στου στίβου την άμμο την άρια
γράφει μιās άρρητης πεντάλφας τον άρμό.¹⁴

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Στιχ. 134-136 του προλόγου της Έρωφίλης, τραγωδίας του Γεωργίου Χορτάτη, έκδ. στιγμή (έπιμέλεια: Στ. Άλεξίου-Μ. Άποσκήτη), 1996, σελ. 101.
- 2 Κ. Παλαμά, «Κάτου 'ς την άμμο» (1878), Άπαντα, Μπίρης, τόμ. Α', σελ. 128.
- 3 Λυρικός βίος (φιλολογική έπιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης), Άκαρος, τόμ. Α', 1965, σελ. 91, στιχ. 177-179.
- 4 Αύτ., σελ. 92, στιχ. 192-197.
- 5 Ψυχάρης, Το Ταξίδι μου (έπιμέλεια: Άλκης Άγγέλου), Έρμης, 1971, σελ. 126. Οί παραπάνω συσχετισμοί παρατίθενται στον δεύτερο τόμο της μελέτης του Α. Κ. Χριστοδούλου, Η «Στροφή» του Σεφέρη, Ζώδιο, 1982, σσ. 96-97.
- 6 Βλ. στον τόμο του Ιωάννου Πολέμη Άύρα (Άνθολογία της

νεωτέρας έλληνικής ποιήσεως), 1910, σσ. 160-161.

7 Για τον άπόηχό της στον φαναριώτικο λυρισμό, βλ. πρόχειρα το σχετικό άρθρο του Κ. Θ. Δημαρά «Φευγαλέα ποίηση» [1976] στον τόμο Ιστορικά φροντίσματα, Α': Ο διαφωτισμός και το κορύφωμά του, Πορεία, 1992, σσ. 143-152.

8 Μισμαγιά. Άνθολόγιο φαναριώτικης ποίησης (έπιμέλεια: Άντεια Φραντζή), Έστία, 1993, σελ. 145.

9 Βολταίρου, Τα περί τον Σαδίκην ή την Είμαρμένην. Μιά μετάφραση του 1819 από τον Δ. Ν. Άσκεντέρη (φιλολογική έπιμέλεια: Μαριλίτσα Μητσού), έκδ. Καστανιώτη, 1991, σσ. 35-36.

10 Rousseau, Julie ou La Nouvelle Héloïse, Garnier-Flammarion, 1967, σσ. 386-392.

11 David Lee Clark (ed.), Shelley's Prose, «A Defence of Poetry», The University of New Mexico Press, 1954, σελ. 294. Έλληνική άπόδοση: Άουλίτα Άλιοπούλου, Σέλλεϋ, Υπεράσπιση της ποίησης, έκδ. ΰηριλον, 1996, σσ. 79-80.

12 Ένδιαφέρουσα έρμηνευτική ανάγνωση του ποιήματος έπιχειρεί ο Paul de Man στο δοκίμιό του «Shelley Disfigured», The Rhetoric of Romanticism, Columbia University Press, 1984, σσ. 93-123.

13 Δεν μπορεί παρά να έπισημάνει κανείς την πετράχική έπιγραφή που κρεμά ο Ρουσσώ στο άνώφλι της Nouvelle Héloïse :

Non la connobe il mondo, mentre l' ebbe:

Connobill' io ch' a pianger qui rimasi.

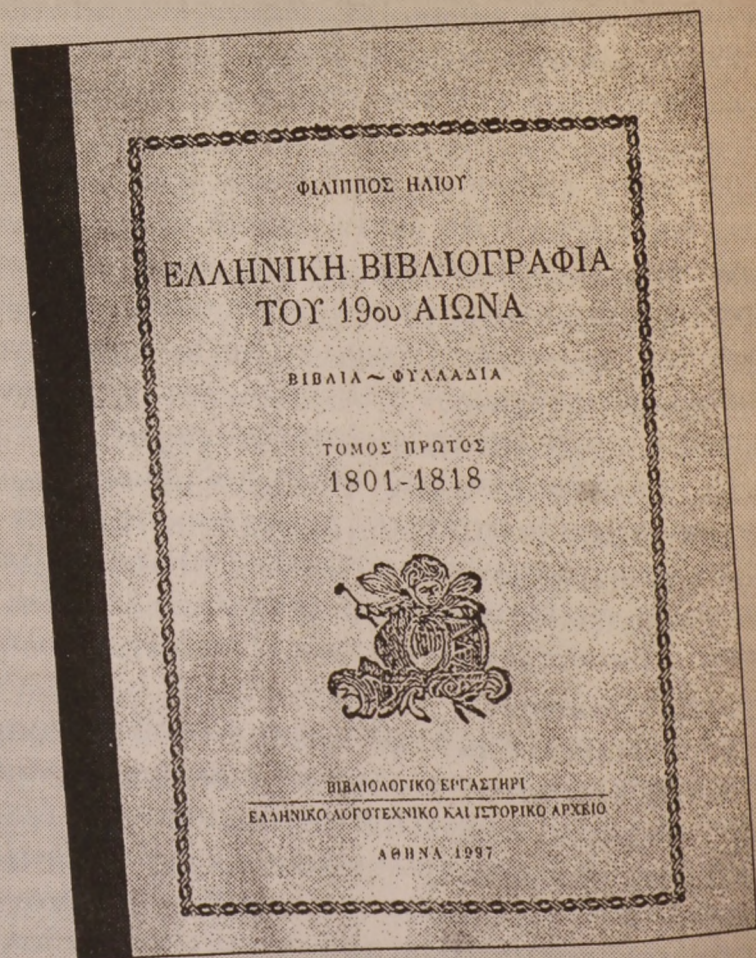
14 «Δυσκοβολία» [1926]: εντάσσεται στα «ποιήματα της διασποράς», κατά την όρολογία του Αίμ. Χουρμούζιου. Βλ. πρόχειρα στην έκδοση του Άάσου Κόρφη Ρώμος Φιλύρας, Πρόσπερος, 1992, σσ. 32-33.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Το βιβλίο του Φίλιππου Ηλιού

Ελληνική Βιβλιογραφία του 19ου αιώνα

Τόμος Α': 1800-1818

ΕΚΔΟΣΗ Ε.Λ.Ι.Α.
Αγίου Ανδρέου 5 • Τηλ.: 32.11.149

ΚΡΙΤΙΚΗ βιβλίου

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ

ΜΕΤΑ την (αναμενόμενη) έκρηξη στο Κοσσυφοπέδιο, γίνεται ξανά επίκαιρο το σύνθετο πρόβλημα της Βαλκανικής. Το Αντί, σήμερα, παρουσιάζει τις στήλες της βιβλιοκριτικής του στο συγκεκριμένο πρόβλημα, και φιλοξενεί κείμενα, βιβλιοπαρουσιάσεις και

κριτικές που καταπιάνονται με τη συνθετικότητα των προβλημάτων στα Βαλκάνια, ελπίζοντας ότι έτσι θα βοηθήσει τους προβληματιζόμενους αναγνώστες να προσεγγίσουν όσο το δυνατόν πληρέστερα τις πολλές και δυσεπίλυτες πτυχές τους.

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου

Όνομα: *Avoiding Another
Balkan War,*
Εκδ. από: Thanos Veremis -
Vangelos Kofos,
LIAMEP - University of
Athens, Athens 1998

Το πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου απασχολεί τον τελευταίο καιρό όλο και πιο συχνά ευρωπαίους αναλυτές στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Αλλά και τα υπουργεία Εξωτερικών ορισμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και αυτό των ΗΠΑ, φαίνεται να προβληματίζονται διαφορετικά με το ευαίσθητο πρόβλημα.

Διάσταση απόψεων και πολιτικών κατευθύνσεων φαίνεται να εμφανίζεται ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Ευρωπαίοι δείχνουν να κατανοούν την ανάγκη ουσιαστικής συνεργασίας με την Ουάσινγκτον, αλλά παρακολουθούν με έκ-

πληξη τις συνεχείς αμερικανικές «προβλέψεις» για επικείμενη ένοπλη σύγκρουση Γιουγκοσλάβων και Αλβανών, οι οποίες δυστυχώς επαληθεύθηκαν.

Η βρετανική προεδρία σε πρόσφατη σύνοδο της Πολιτικής Επιτροπής της Ε.Ε. στο Λονδίνο εισηγήθηκε μια πολιτική που συνίσταται: α) στην καταδίκη των τρομοκρατικών ενεργειών, β) στην αποθάρρυνση των αποσχιστικών ενεργειών, γ) στην ενθάρρυνση των μετριοπαθών στοιχείων, δ) στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων μερών προς διευθέτηση του προβλήματος. Επίσης, ο πολιτικός διευθυντής του βρετανικού ΥΠΕΞ σημείωσε ότι θα πρέπει να αναπτυχθεί ένα δίκτυο διπλωματικών αποστολών, το οποίο θα περιλαμβάνει την ανταλλαγή πρέσβων ανάμεσα στην Ε.Ε. και στην Ο.Δ. Γιουγκοσλαβίας καθώς και την

ίδρυση Γραφείου στην Πρίστινα.

Η ελληνική θέση για το ζήτημα, η οποία στηρίζεται σε πρόσφατες διαβουλεύσεις με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη στο Κοσσυφοπέδιο, εστιάζεται στην ανάγκη ενθάρρυνσης των τοπικών πρωταγωνιστών να επιτύχουν μια συνδιαλλαγή και να αποφευχθεί η έξωθεν επιβολή. Παράλληλα, επισημαίνει την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα στην απόρριψη των αποσχιστικών ενεργειών και στην αποδοκιμασία των ρυθμίσεων προς την κατεύθυνση της πολιτιστικής αυτονομίας.

Σήμερα, είναι εφικτή μια βιώσιμη και μακροπρόθεσμη λύση, που θα εγγυάτο τη γεωπολιτική σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή και θα απέκλειε την αλλαγή διεθνών συνόρων;

Στο ερώτημα αυτό έρχεται ν' απαντήσει η συλλογική μελέτη που επιμελήθηκαν οι Θ. Βερέμης και Ε. Κωφός. Οι αναλύσεις που περιλαμβάνει

Βαριά υποθήκη για τη συγκρότηση του κομμουνιστικού κινήματος στα Βαλκάνια και για το μέλλον του ΚΚΕ υπήρξε η θέση για «Ενιαία και Ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη», που εγκρίθηκε στο τρίτο έκτακτο συνέδριο του ΣΕΚΕ. Το βιβλίο των Αλέξανδρου Δάγκα - Γιώργου Λεοντιάδη, Κομιντέρν και Μακεδονικό ζήτημα. Το ελληνικό παρασκήνιο, 1924 (εκδ. Τροχαλία, 1997) φωτίζει, με δυσεύρετα και εν πολλοίς άγνωστα τεκμήρια, τη μακρόχρονη προσπάθεια της πλειοψηφίας της ηγεσίας των ελλήνων κομμουνιστών να μην δεχτούν τις αποφάσεις των «ανωτέρων οργάνων». Η μονομέρεια και ο απλουστευτικός τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν οι θέσεις του ΚΚΕ για το «Μακεδονικό» αίρεται από την παρουσίαση σημαντικών στοιχείων που φανερώνουν ότι το ΚΚΕ ακολούθησε πολύ άνισα τις «διεθνείς» επιταγές για «Ενιαία και Ανεξάρτητη Μακεδονία και Θράκη». Καιρός, λοιπόν, να ξανασκεφτούμε το όλο ζήτημα, και όσοι υποστηρίζουν τον ύποπτο ρόλο του ΚΚΕ στο «Μακεδονικό» έχουν μια καλή ιστορική μελέτη που προσφέρει τα τεκμήρια αναθεώρησης των «αβασάνιστων» θέσεων.

Για τη συμβολή του Γιώργου Βελουδή στη σολωμική φιλολογία δεν χωρεί αμφισβήτηση. Η μελέτη του Διονύσιος Σολωμός. Ρομαντική ποίηση και ποιητική (εκδ. Γνώση, 1989) εξακολουθεί να είναι ένα έργο-σταθμός. Η έκδοση Διονυσίου Σολωμού «Στοχασμοί» στους «Ελεύθερους

Πολιορκισμένους» (εκδ. Περίπλους, 1997) μας προσφέρει μία ουσιαστική επανεκτίμηση της επιλογής του Πολυλά· δημοσιεύονται το ιταλικό κείμενο, μια νέα μετάφραση, μια ενδιαφέρουσα εισαγωγή και λεπτομερή σχόλια. Μέσα από τη συστηματική παρουσίαση του υλικού, ο Γιώργος Βελουδής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «η σημαντικότερη διαπίστωση αυτών των στοχασμών αλλά και, κατά νόμιμη επέκταση, και σ' αναφορά με την ποιητική του ώριμου Σολωμού είναι η προτεραιότητα της θεωρητικής-φιλοσοφικής σύλληψης απέναντι στην ποιητική πράξη του ίδιου έργου».

Διαβάστε για τον ποιητή Ναζίμ Χικμέτ την εμπειριστατωμένη εισαγωγή του **Στέλιου Μαγιόπουλου** στο δίτομο έργο *Ναζίμ Χικμέτ. Τα έργα του* (εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1997). Διαβάστε τα ποιήματα, τα πεζά, τα παραμύθια του και τα θεατρικά του έργα, όσα με κόπο κι αφοσίωση χρόνων μετάφρασε ο Στέλιος Μαγιόπουλος, ο κατ' εξοχήν μεταφραστής του έργου ενός μεγάλου τούρκου ποιητή και αγωνιστή· ενός ποιητή και αγωνιστή του κόσμου.

Ένα βιβλίο για Τα βιβλία των παιδιών μας.

είναι βασισμένες κυρίως σε εντυπώσεις και στοιχεία που συλλέχθηκαν στη διάρκεια επιτόπιας έρευνας, που οργανώθηκε από το ΕΛΙΑΜΕΠ στη Σερβία, στο Κοσσυφοπέδιο, στην ΠΓΔΜ και στην Αλβανία, τον Μάιο του 1995. Τα πρώτα συμπεράσματα της έρευνας παρουσιάστηκαν σε δύο ειδικές διεθνείς συνα-

ντήσεις για το Κοσσυφοπέδιο που διοργάνωσε το ίδρυμα Bertlesmann της Γερμανίας με τη συνεργασία του ΕΛΙΑΜΕΠ, στη Ρόδο, το Σεπτέμβριο του 1996, και στην Αθήνα το Μάιο του 1997.

Το ερευνητικό αυτό πρόγραμμα, τα συμπεράσματα του οποίου παρουσιάζει ο τόμος που επιμελήθηκαν οι Βε-

ρέμης και Κωφός χρηματοδοτήθηκε από το Ίδρυμα Ford. Εκτός από τους δύο επιμελητές συμμετέχουν με κείμενους οι Ivankos Nedeva, Veto Surroi, Predrg Simic, Shklze Maliqi, Marina Blagojevi Agim Nesho, Gramoz Pashk Sophia Clement και Αλέξ Ηρακλείδης.

Σωτήρης Ντάλι

Στρατός και Δημοκρατία

Θάνος Βερέμης,
The Military in Greek Politics from Independence to Democracy,
London: Hurst & Co., 1997

Στη διεθνή βιβλιογραφία για το ρόλο των στρατιωτικών στην πολιτική επαναλαμβάνεται συνήθως μια τυπολογία στρατιωτικών επεμβάσεων βάσει της οποίας οι αξιωματικοί κάθε χώρας τοποθετούνται στην κατάλληλη κατηγορία: των εκσυγχρονιστών, των πραιτωριανών, των φυλάκων, αυτών που προβάλλουν βέτο, κ.λπ. Στο βιβλίο του **Θ. Βερέμη** η προσέγγιση είναι κυρίως ιστορική και πολιτική και λιγότερο αυτή της στρατιωτικής κοινωνιολογίας. Υπάρχει βέβαια και αυτή η οπτική, αλλά εξαντλείται στο δέκατο κεφάλαιο, «Οι συνταγματάρχες λυτοί», στο οποίο ο συγγραφέας περιέρ-

χεται στις σοβαρότερες από τις θεωρίες του είδους.

Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του πυκνού έργου καλύπτει την ιστορία μιας μεγάλης περιόδου, από την πρώτη δεκαετία του ελεύθερου ελληνικού κράτους ως το νόμο του 1995, που ισχύει σήμερα και καθορίζει τις αρμοδιότητες της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Και για να αρχίσουμε από το τέλος, η διαπραγματευση ακριβώς του νόμου του 1995 αλλά και των γεγονότων που οδήγησαν σ' αυτόν προσφέρονται με κριτική διάθεση. Έτσι για πρώτη φορά διαβάζουμε μια εμπειριστατωμένη κριτική της επαναφοράς απόστρατων αξιωματικών για να αναλάβουν καιρίες θέσεις στην ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων. Το 1996 και σε μεγαλύτερο βαθμό το 1993, η εφαρμογή της τακτικής αυτής αναστάτωσε τους αξιωματικούς και επανέφερε (έστω και προσωρινά) την πολιτικο-

λογία στο στράτευμα. προηγούμενη αναλυτική παρουσίαση των σφαλμάτων πολιτικής χειραγωγίας των στρατιωτικών κατά το Μεσολέγειο αποτελεί το μεγάλο παράδειγμα προς αποφυγή.

Διαβάζοντας τα κεφάλαια για τον τακτικό στρατό ελ Καποδίστρια, για το σώ των αξιωματικών της οθωμικής και τρικουπικής περιόδου και της εποχής του 19 και των βαλκανικών πολεμικών, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται ότι κρατάει στα χέρια του ένα έργο ζωής διαπλεγμένο σε πυκνή γραφή.

Η τεκμηρίωση, η έρευνα, συνεντεύξεις μαρτύρων, πλούσια ελληνική και ξένη βιβλιογραφία και, τέλος, τελευταίο κεφάλαιο για πηγές της μελέτης βεβαιώνουν ότι πρόκειται για έρευνα αναφοράς στα θέματα της πολιτικής ιστορίας της νεότερης Ελλάδας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του Αντί. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΑ' (Β' εξάμηνο 1994, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 567). Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών. Στους τόμους του Αντί έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Α' εξάμηνο 1994
Β' εξάμηνο 1994

Οι Ευρωπαίοι για το Γιουγκοσλαβικό

Διός Περράκης,
πολιτική της Ευρωπαϊκής
ώσης στη Γιουγκοσλαβική
τη, Εκδ. Ι. Σιδέρης,
για 1998

γιογκοσλαβική έκρηξη
1991 αποτέλεσε για την
ρώπη ένα απρόβλεπτο,
αρετικό γεγονός, που ση-
εψε την τελευταία δεκαε-
του αιώνα και την απαρχή
μεταδιπολικής περιόδου.
γεγονότα αυτά δεν είχαν
ασήμαντες τραγικές συ-
ειες μόνο στο εσωτερικό
πρώην Γιουγκοσλαβίας,
κύριες διαστάσεις των
ιών υπογραμμίζουν: οι
ισχύεις με τρόπο βίαιο
Σλοβενίας, της Κροα-
της Βοσνίας - Ερζεγοβί-
) ή ειρηνικό (πρώην Γιου-
σλαβική Δημοκρατία της
κεδονίας), το ασύλληπτης
βαρότητας εμφύλιο αιμα-
ύλισμα της Βοσνίας -
εγοβίνης, τα εκατομμύ-
των προσφύγων και μετα-
ηθέντων πληθυσμών, η
μικής ένταση μειονοτικών
θνοτικών σπασμών (Σλα-
ία, Κράινα, Κοσσυφοπέ-
, Τέτοβο, Βοϊβοντίνα
π.).
υτή η δραματική κρίση
σε δοκιμασία και τη
Πνή δικαιотаξία, οι οργα-
μένοι θεσμικοί μηχανισμοί
ποίας κλήθηκαν, άμεσα
μμεσα, ν' αντιμετωπίσουν
να διαχειρισθούν τις συ-
ειες της βίαιης διάλυσης
πρώην Γιουγκοσλαβίας,
αρχάς σ' επίπεδο ενό-
ων συγκρούσεων και στη
νέχεια την ανάδυση στο
θνές πεδίο ως ανεξαρτή-
πλέον πολιτειακών οντο-
των, των πρώην Γιουγκο-

σλαβικών Δημοκρατιών.
Έτσι, πολλοί διεθνείς οργα-
νισμοί σε οικουμενικό και πε-
ριφερειακό επίπεδο, κινητο-
ποιήθηκαν, με κυμαινόμενη
ένταση και υπό το πρίσμα της
ιδιαίτερης αρμοδιότητάς του
ο καθένας απ' αυτούς. Ο
ΟΗΕ, το ΝΑΤΟ, η Δυτικοευ-
ρωπαϊκή Ένωση, ο ΟΑΣΕ
(ΔΑΣΕ), το Συμβούλιο της
Ευρώπης και βέβαια η Ευρω-
παϊκή Κοινότητα/Ένωση,
ανέπτυξαν ιδιαίτερη δραστη-
ριότητα για την αντιμετώπισή
των, κατ' ιδίαν, πτυχών της γι-
ουγκοσλαβικής κρίσης.

Η ιστορική διαδρομή της
αντιμετώπισης του γιογκο-

σλαβικού προβλήματος από
την Ε.Ε. είναι ιδιαιτέρως χρή-
σιμη σήμερα. Προς αυτή την
κατεύθυνση θα βοηθήσει κα-
τά τον καλύτερο τρόπο το βι-
βλίο του καθηγητή του Πα-
ντείου Πανεπιστημίου και Γε-
νικού Γραμματέα Ευρωπαϊ-
κών Υποθέσεων του υπουρ-
γείου Εξωτερικών **Στέλιου
Περράκη** που κυκλοφόρησε
αυτές τις ημέρες από τις εκδό-
σεις Ι. Σιδέρης. Στην έκδοση
αυτή ο Σ. Περράκης συγκε-
ντρώνει και σχολιάζει τις
αποφάσεις της Ε.Ε. που ανα-
φέρονται στη γιογκοσλαβι-
κή κρίση.

Σ.Ν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**Θέμος Στοφορόπουλος, Αντώνης Μακρουδημήτρης, Το
σύστημα της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής. Η θεσμική
Διάσταση. Διαμόρφωση και παρακολούθηση,
συντονισμός και συνοχή, ανάλυση και σχεδιασμός
πολιτικής. Πρόλογος; Γιάννος Κρανιδιώτης, Εκδόσεις Ι.
Σιδέρης-ΕΚΕΜ 1997**

Σε μια εποχή όπου αναμένεται με ενδιαφέρον η αλλαγή
του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία του
υπουργείου Εξωτερικών, η μελέτη των **Στοφορόπουλου-
Μακρουδημήτρη** αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης.

Πρόκειται για την πρώτη σύνθεση αξιολογικών παρατη-
ρήσεων για το «σύστημα της ελληνικής εξωτερικής πολιτι-
κής».

Στόχος της μελέτης είναι να συμβάλει στο διάλογο, να θέ-
σει ερωτήματα και σκέψεις, εγκαινιάζοντας έτσι τη συστη-
ματικότερη και εκ του σύνεγγυς ενασχόληση με τα προ-
βλήματα οργάνωσης και υποδομής της ελληνικής εξωτερι-
κής πολιτικής.

Στα τρία μέρη του βιβλίου παρουσιάζονται:

Το σύστημα της εξωτερικής πολιτικής και οι μεταβλητές
του, ο σχεδιασμός και ο συντονισμός της εξωτερικής πολι-
τικής, τα κριτήρια στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής,
η αναδιοργάνωση και η διοίκηση της Κεντρικής Υπηρεσίας
και η στελέχωση και λειτουργία της Διπλωματικής Υπηρε-
σίας.

Σ.Ν.

Παράθυρα στον κόσμο
(εκδ. Πατάκη, 1997), όταν
έχει την υπογραφή της
Βίτως Αγγελοπούλου, είναι
ο καλύτερος σύμβουλος για
τις επιλογές των γονιών
αλλά και ένας εξαιρετικός
δείκτης της πορείας της
γραμματείας μας στο χώρο
της λογοτεχνίας για παιδιά.
Στον τόμο
συγκεντρώνονται κριτικές
βιβλιοπαρουσιάσεις της
Β.Α. που δημοσιεύθηκαν
κυρίως στην εφημερίδα *Η
Καθημερινή* από το 1973
έως το 1996. Κριτικές
επιλογές που καλύπτουν
μια περίοδο ιδιαίτερα
ενδιαφέρουσα στο πεδίο
των αναζητήσεων για μια
αυτοδύναμη συγγραφική
παραγωγή που να
απευθύνεται στα παιδιά
και που να μην είναι «ο
φτωχός συγγενής της
λογοτεχνίας».

**Ζωή χωρίς γέλια και
αστεϊσμούς, τι ζωή θα
'τανε! Ένα βιβλίο που
συγκεντρώνει τα αστεία
του χωριού, τα
παρδοσιακά ευτράπελα
από τον Βάβδο είναι τα
Βαβδινά Μασάλια** (εκδ.
της «Ένωσης Βαβδινών
Θεσσαλονίκης "Νικόλαος
Γερμανός"»,
Θεσσαλονίκη 1997). Τα
μασάλια ή μασλάτια ή
κουραχάνια μοιάζουν με
τους μύθους των
ανθρώπων, αλλά δίνουν
περισσότερο βάρος στο
σκώμμα και λιγότερο στο
δίδαγμα. Την καταγραφή
στην ντοπολαλιά του
Βάβδου και την επιμέλεια
της έκδοσης
πραγματοποίησε με
ιδιαίτερη φροντίδα ο
Χρήστος Κ. Τυροβούζης.
Και είναι μια καλή
απόδειξη του πόσα μπορεί
να κάνει ο καθένας μας
για την ανάδειξη του
μικρού του τόπου.

ο χαρτοκόπτης

«Ιδανική ενδεκάδα»

ΝΑ ΔΟΚΙΜΑΣΟΥΜΕ και εμείς;... Να τολμήσουμε να μεταφέρουμε στα καθ' ημάς αυτό που επιχείρησε εγγλέζος παλαίμαχος ποδοσφαιριστής και νυν φιλόδοξος συγγραφέας, **κάνοντας** εκδοτική επιτυχία και εγείροντας κύματα πολλαπλών συζητήσεων;...

Αναφέρομαι στο εγχείρημα του Μαρκ Πέριμαν, ο οποίος στο βιβλίο του *Φιλόσοφοι του ποδοσφαίρου* συγκρότησε την, κατά προσωπική εκδοχή του, ιδανική ενδεκάδα από φιλοσόφους, συγγραφείς και λογοτέχνες, με αφορμή σχετικά αποσπάσματα και ανάλογες αναφορές από τα έργα τους. Το βιβλίο έχει πουλήσει μέσα σε λίγες μέρες στο Λονδίνο πάνω από 20.000 αντίτυπα και την είδηση, καθώς επίσης την 11άδα, δημοσιεύουν *Τα Νέα* (9.1), σε κείμενο που υπογράφει ένας γνώστης του θέματος, ο Μανώλης Μαυρομάτης.

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ για μια ελληνική μεταγραφή του τολμήματος του Μ. Πέριμαν είναι φυσικό να εγκυμονεί τους γνωστούς σε τέτοιες περιπτώσεις κινδύνους: το ρίσκο της επιλογής έντεκα μόνο ονομάτων από ένα ευρετήριο αρκετών ικανών· την εκπλήρωση της εντολής «ο κατάλληλος παίκτης στην κατάλληλη θέση»· τον αποκλεισμό του γυναικείου φύλου (δεν αντέχω την εικόνα γυναίκας λασπωμένης) και τον περιορισμό του όλου εγχειρήματος στις τελευταίες δεκαετίες. Ζητούμενο; Η θέση του ποδοσφαίρου στον χώρο της λογοτεχνίας, **αλλά** προπαντός η αποτίμηση της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής με αντίστοιχους όρους του αθλήματος. Για να κάνουμε τα πράγματα πιο απτά, έχουμε και λέμε:

- Στην καίρια θέση του τερματοφύλακα ένας σταθερός διηγηματογράφος, ο Δημ. Πετσετίδης: «Είχαν δυο τέρματα, με δυο πέτρες το καθένα, αντί για δοκάρια, και κάθονταν ζευγάρια σε κάθε τέρμα, χτυπώντας το τόπι με το κεφάλι...».
- Πλάγιοι οπισθοφύλακες, δυο ικανότατοι πεζογράφοι: ο Β. Τσιαμπούσης –«...η Δόξα (Δράμας) έπαιζε μπάλα φοβερή και κατόρθωσε να προηγηθεί ένα μηδέν. Τότε όμως το γήπεδο άρχισε να βουίζει απ' τις βρισιές και πιο πολύ από το "Βούλγαροι, Βούλγαροι!"»– και ο Γ. Ξενάριος – «Εγώ για τρία πράγματα ζω, τρία πράγματα δε θα μου πειράξεις εμένα: τη μάνα μου, τον αδερφό μου και τον Ολυμπιακό».
- Στόπερ, ένα ταλέντο των δυτικών συνοικιών, ο Γερ. Δενδρινός: «Τα έχω πει προ πολλού, κραύγασε ο Τάσος με χαμόγελο, μπιστώντας στο χαλκόστρωμα την μπάλα δυο φορές. Σε ποιον; ρώτησε ο Μινώπετρος. Στον Πελέ...τον Θεό!».
- Λίμπερο, ο ποιητής Β. Στεριάδης. Δικαιωματικά, λόγω της γενιάς του '70 όπου ανήκει, μα και εξαιτίας της συλλογής του *Ο προπονητής παίκτης*.
- Στο κέντρο της ομάδας, τρεις έμπειροι και ικανοί χειριστές της μπάλας, γραφίδας· ο Κ. Παπαγιώργης: «Ήταν ζεστό απομεσήμερο του Οκτώβρη και είχαμε πάει στην Καλογρέζα, με τον Χρήστο (Βακαλόπουλο) για να δούμε τον Παναθηναϊκό με τη Λάρισα... Σε όλο το πρώτο ημίχρονο ήμασταν "καφενείο"»· ο Διον. Χαριτόπουλος, επειδή από *Τη νύχτα που 'φυγε ο Μπούκοβι* είναι ένας γαύρος-αντάρτης και, μαζί, ο Μ. Κουμανταρέας για τη μνημειώδη *Φανέλα* με το 9.
- Εξτρέμ δεξί, ο Γ. Αριστηνός. Γρήγορη και κοφτή η νεότερική γραφή του, όπως το απαιτεί άλλωστε η θέση του: «... μέσα στο Χαλάνδρι όλο σκόνη, κι εγώ ανάμεσα στην καταλαλιά του ποδοσφαίρου χιμούσα με το φρίμασμα του αλόγου...».
- Με το νούμερο «11» ο φανταζίζι ντριπλαδόρος Γ. Σκαμπαρδώνης: «Ναι, αλλά ξέρεις τι μου είπε προχτές ο Γιάννης: "Αν ο Μαραντόνα είναι πολεμιστής, ο Χατζηπαναγής είναι ποιητής"».
- Στη θέση του σέντερ φορ, εξ ορισμού η ποίηση. Διά στόματος του Νάσου Βαγενά, καθώς περιγράφει μία από τις σπαρακτικότερες φάσεις με τον τρόπο των λέξεων: «ο χρόνος παίζει άνετα στο δέρμα μου / όπως η Άρσενал σε βρεγμένο γήπεδο / σκοράροντας ασταμάτητα».

ΟΙ ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΕΣ σε μια τέτοια «ιδανική ενδεκάδα», αρκετές: ποιος ο προπονητής, ποιοι αναπληρωματικοί παίκτες, με ποιον τρόπο θα επιτευχθεί η ομοιογένεια της ομάδας, αλλά και πώς αυτή θα καταφέρει να συνδυάσει το θέαμα (η ευχαρίστηση από τα πολλά «γκολ») με τη ουσία (νίκες, επιτυχίες).

Το πράγμα –νομίζω– θα δείξει κυρίως με τη συμμετοχή της στο επόμενο τσάμπιονς ληγκ. Γίνεται σε δυόμισι χρόνια από φέτος, το 2001, και τόπος διεξαγωγής είναι η Φραγκφούρτη. Μέχρι τότε, καλές προπονήσεις σε όλους!

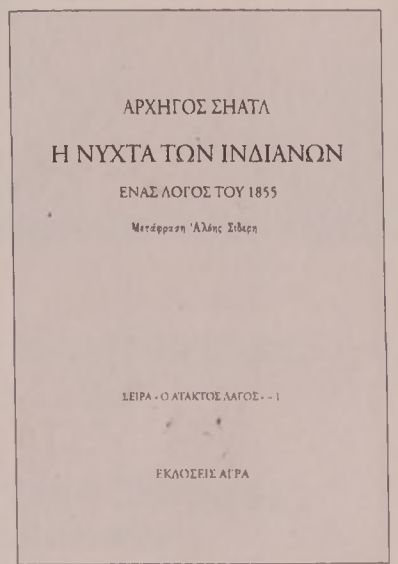
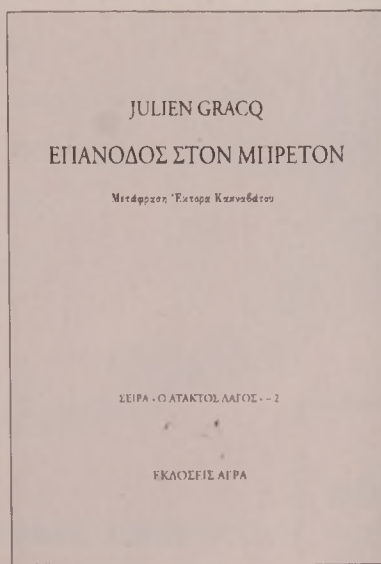
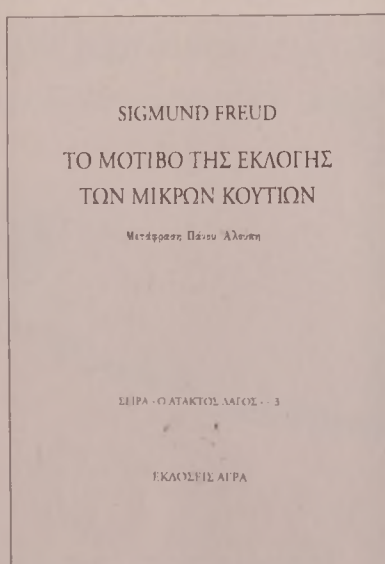
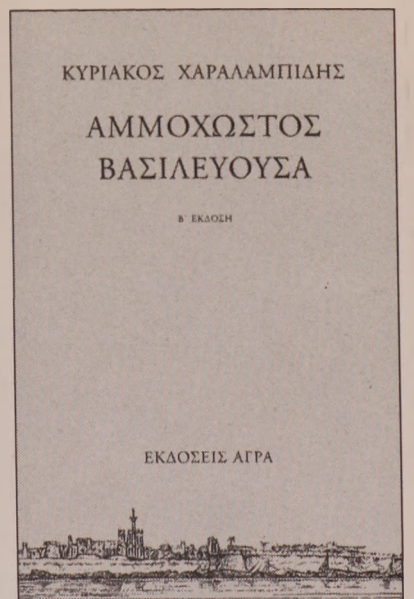
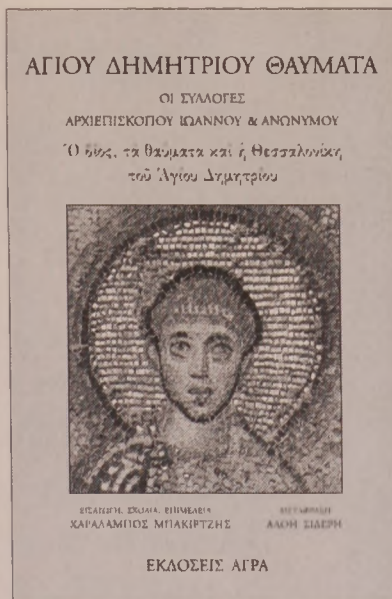
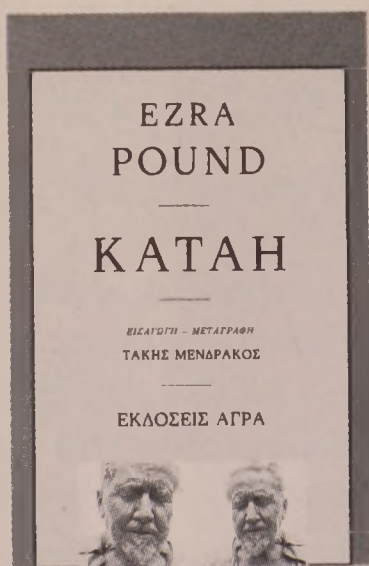
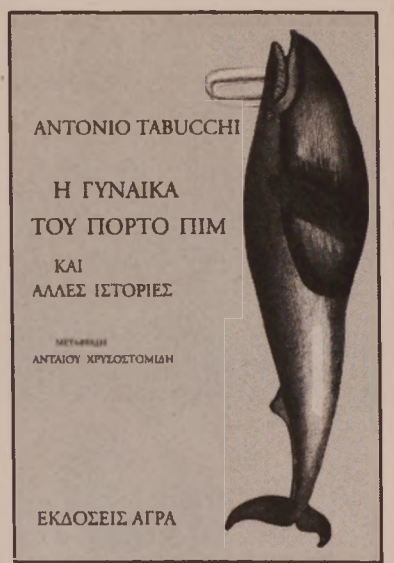
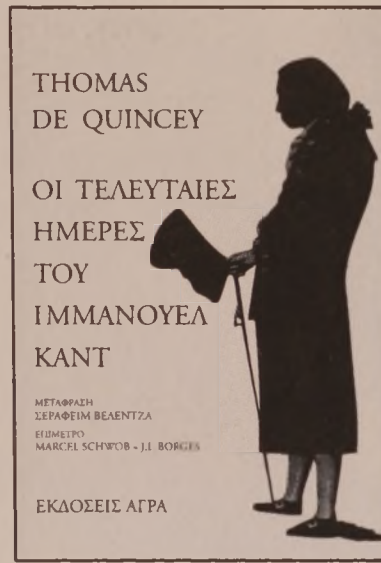
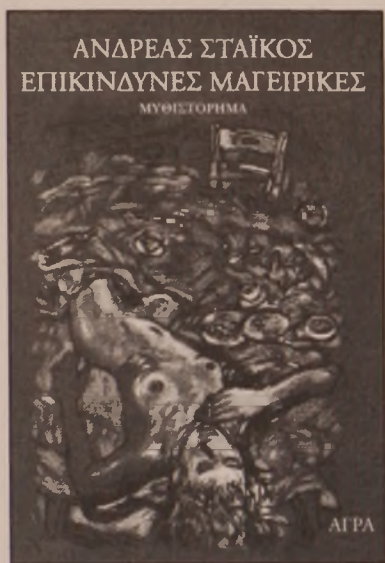
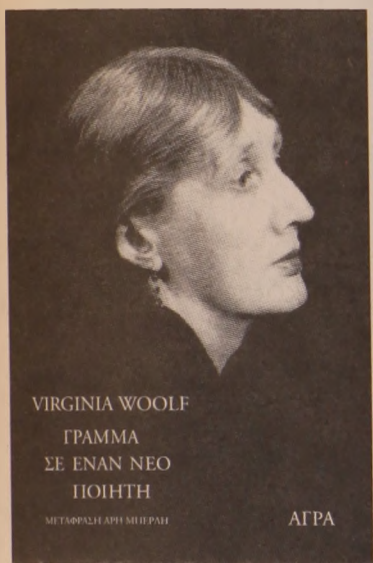
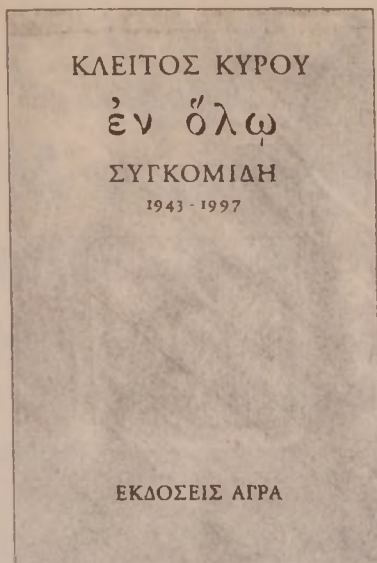
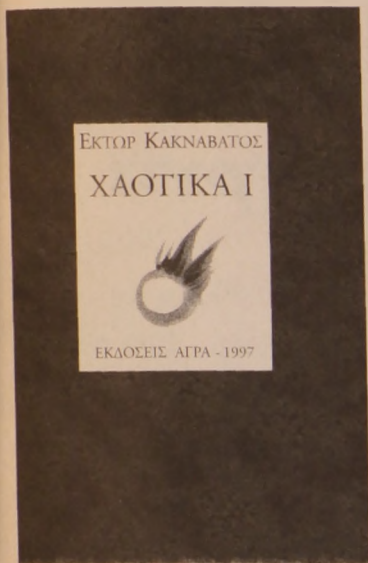
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΚΩΣΤΑ
ΑΚΡΙΒΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΓΡΑ

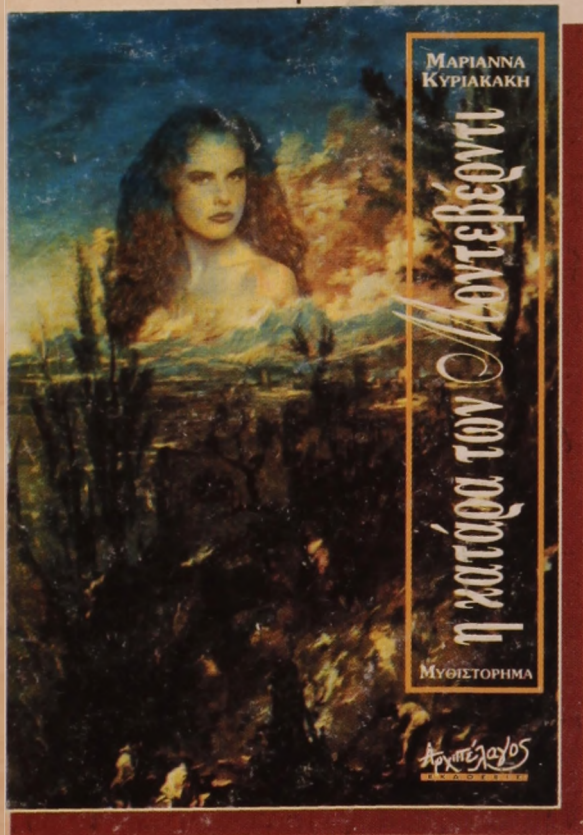
ΑΠΟ ΤΟ 1979

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ

Η κατάρα των Μοντεβέρντι (ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

Αρσινόη Μοντεβέρντι: Ένα κορίτσι ατίθασο, επικίνδυνο, δολοπλόκο. Ένα αρπαχτικό δίχως έλεος, γεμάτο από πάθη και μίσση. Και ξαφνικά μπροστά της εκείνος. Ο αληθινός έρωτας. Παράλογος, απροσδόκητος, παράνομος. Ένας ανεκπλήρωτος έρωτας που την αποπλίζει, την τσακίζει και της αλλάζει πορεία.

Αρσινόη Μοντεβέρντι: Μια γυναίκα ανίσχυρη, ευάλωτη, σημαδεμένη, σ' έναν καινούργιο δρόμο που η μοίρα της κρύβει το αληθινό της πρόσωπο.

Τι να' ναι αλήθεια στο τέλος του δρόμου; Η λύτρωση του έρωτα ή η εκπλήρωση μιας περιέργης κατάρας;

Η κατάρα των Μοντεβέρντι είναι ένα μοντέρνο μυθιστόρημα που θα κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον τού αναγνώστη ως την τελευταία σελίδα.

ΖΟΕΛ ΛΟΠΙΝΟ

Μια στάλα δηλητήριο, μια στάλα μέλι (ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ)

Ο μικρός Αλέξανδρος ψάχνει επίμονα να μάθει το μυστικό της μητέρας του, που την κάνει να κλαίει τα βράδια.

Παράλληλα, ανακαλύπτει τον κόσμο των μεγάλων, την υποκρισία, τον πόνο, την αρρώστια, το θάνατο, αλλά και το δυνατό έρωτα. Μια μέρα, ξαφνικά, ο κόσμος του γκρεμίζεται. Η οικογένειά του διαλύεται. Τον χωρίζουν βίαια από τον αδελφό του. Ο πατέρας του αρχίζει έναν αδιάκοπο πόλεμο, με σκοπό να βλάψει τη μητέρα του.

Ο ανελέητος αυτός πόλεμος βασανίζει τον Αλέξανδρο και δηλητηριάζει την παιδική του ψυχή, παρά το συνεχή αγώνα της μητέρας να διατηρήσει τις ισορροπίες.

Πού θα τον οδηγήσουν ο πόνος και ο διχασμός; Το Μια στάλα δηλητήριο, μια στάλα μέλι είναι ένα μυθιστόρημα για το καυτό θέμα του διαζυγίου.

Ένα βιβλίο γεμάτο ευαισθησία, ανθρωπιά και χιούμορ, όπως μας έχει συνηθίσει η συγγραφέας Ζοέλ Λοπινό.